Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa. Samalla voimassa oleva sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettu laki kumottaisiin. Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettaviksi puolustusvoimista annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annettua lakia, rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia, esitutkintalakia, sotilasoikeudenkäyntilakia, tieliikennelakia, tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia.

Pääesikunnalle ehdotetaan uudeksi tehtäväksi sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen. Voimassa olevassa laissa Pääesikunnan tehtävänä on sotilasrikosten osalta ainoastaan sotilasrikosten selvittäminen. Lainsäädäntöön ehdotetaan uutta sääntelyä yleisistä toimivaltuuksista kaikkiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviin. Lisäksi Pääesikunnalle ehdotettaisiin eräitä uusia ja itsenäisesti käytettäviä toimivaltuuksia rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyen. Muutettaviksi ehdotetaan myös eräitä esitutkinnan käynnistämistä, virka-apua sekä poikkeusolojen ja normaaliolojen häiriötilanteita koskevia säännöksiä.

Esityksen mukaan Puolustusvoimien rikostorjuntatehtävien valvontaa koskevaa sääntelyä tehostettaisiin siten, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi myös sotilastiedusteluviranomaisten suorittamaa, sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaalliseen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista.

Esityksen tavoitteena on varmistaa Pääesikunnan rikostorjuntaa koskevan lainsäädännön ajantasaisuus ja siten rikosvastuun tehokas toteutuminen Puolustusvoimissa. Uusien toimivaltuuksien tavoitteena on tehostaa maanpuolustusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista. Lisäksi tarkoitus on parantaa viranomaisyhteistyötä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

———

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ....1
PERUSTELUT....5
1 Asian tausta ja valmistelu....5
1.1 Tausta....5
1.2 Valmistelu....5
2 Nykytila ja sen arviointi....7
2.1 Rikostorjunnan tehtävät....7
2.2 Voimakeinojen käyttö....11
2.3 Salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot....11
2.4 Rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävät osana sotilasvastatiedustelua....15
2.5 Puolustusvoimien tiedonsaantioikeus....16
2.6 Valvonta....17
2.7 Poliisilaki....18
2.8 Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta ja laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa....19
2.9 Laki rikostorjunnasta Tullissa....19
2.10 Esitutkintalaki....20
2.11 Pakkokeinolaki....20
2.12 Viranomaisten välinen yhteistoiminta....20
3 Tavoitteet....21
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset....23
4.1 Keskeiset ehdotukset....23
4.2 Pääasialliset vaikutukset....28
4.2.1 Yleistä....28
4.2.2 Taloudelliset vaikutukset....28
4.2.3 Vaikutukset yrityksiin....29
4.2.4 Viranomaisvaikutukset....29
4.2.4.1 Vaikutukset Puolustusvoimien toimintaan....30
4.2.4.2 Vaikutukset muihin viranomaisiin ja viranomaisten väliseen yhteistyöhön....30
4.2.5 Vaikutukset eduskunnan toimintaan....32
4.2.6 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset....32
4.2.6.1 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin....33
4.2.7 Sukupuolivaikutukset....34
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot....34
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset....34
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot....36
5.2.1 Ruotsi....36
5.2.2 Norja....38
5.2.3 Tanska....40
5.2.4 Saksa....41
5.2.5 Iso-Britannia....42
6 Lausuntopalaute....44
6.1 Lausuntokierros....44
6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto....52
7 Säännöskohtaiset perustelut....53

7.1 Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa 53
7.2 Laki puolustusvoimista 183
7.3 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa 183
7.4 Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta 189
7.5 Esitutkintalaki 190
7.6 Sotilasoikeudenkäyntilaki 191
7.7 Tieliikennelaki 191
7.8 Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta 192
7.9 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 192
7.10 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa 193
7.11 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 193
8 Lakia alemman asteinen sääntely 194
9 Voimaantulo 194
10 Toimeenpano ja seuranta 194
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys 195
11.1 Yleiset lähtökohdat 195
11.2 Pakkokeinot kurinpitomenettelyssä 195
11.3 Pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjunnassa 195
11.4 Salaiset tiedonhankintakeinot 198
11.5 Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuudet rikostorjunnassa 208
11.6 Virka-apu ja yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa 210
11.7 Valvonta 211
11.8 Henkilötietojen suoja 211
11.9 Asetuksen antaminen ja lainsäädäntövallan siirtäminen 213
11.10 Ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuus 214
LAKIEHDOTUKSET 216
laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa 216
laki puolustusvoimista annetun lain 7 ja 23 a §:n muuttamisesta 276
laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta 277
laki rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta 283
laki esitutkintalain 10 luvun 2 §:n muuttamisesta 284
laki sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n muuttamisesta 285
laki tieliikennelain 184 §:n muuttamisesta 286
laki tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:n muuttamisesta 287
laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 46 §:n muuttamisesta 288
laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 3 §:n muuttamisesta 289
laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta 290
LIITTEET 292
RINNAKKAISTEKSTIT 292
laki puolustusvoimista annetun lain 7 ja 23 a §:n muuttamisesta 292
laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta 293
laki rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta 302

laki esitutkintalain 10 luvun 2 §:n muuttamisesta 304
laki sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n muuttamisesta 305
laki tieliikennelain 184 §:n muuttamisesta 306
laki tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:n muuttamisesta 307
laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 46 §:n muuttamisesta 308
laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 3 §:n muuttamisesta 310
laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta 311

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (SKRTL, 255/2014) tuli voimaan 1.5.2014. Lakiin on tehty sen voimaantulon jälkeen useita vähäisiä, lähinnä muihin lainsäädäntöhankkeisiin liittyviä muutoksia, mutta sen toimivuudesta tai mahdollisista muutostarpeista ei ole aiemmin tehty laajempaa kartoitusta.

Puolustusvoimien pääesikunta on 13.5.2019 toimittanut puolustusministeriölle esityksen sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain muutostarpeista. Pääesikunnan esityksen johdosta päätettiin käynnistää työ lainsäädännön kehittämiseksi.

Hanke sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain muuttamiseksi sisältyy hallituksen lainsäädäntösuunnitelmaan vaalikaudelle 2019-2023 (valtioneuvoston julkaisuja 2020:1).

1.2 Valmistelu

Puolustusministeriö perusti 15.1.2020 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lainsäädännön muutostarpeet ja valmistella tarvittaessa ehdotus sääntelyn uudistamiseksi. Työryhmässä olivat edustettuina puolustusministeriö, oikeusministeriö, sisäministeriö, keskusrikospoliisi, Poliisihallitus, Puolustusvoimat ja suojelupoliisi. Työryhmä jakautui kahteen alatyöryhmään, joista ensimmäinen keskittyi vakavien maanpuolustukseen kohdistuvien rikosten estämistä ja paljastamista koskevan sääntelyn kehittämiseen. Toisen alatyöryhmän tehtävänä oli puolestaan selvittää esitutkintasäännöksiin kohdistuvat muutostarpeet ja valmistella niitä koskevat muutosehdotukset.

Työryhmä luovutti sotilasrikosten esitutkintasäännösten uudistamista koskevan välimietintönsä puolustusministeriölle 18.12.2020. Välimietintö perustui pääosin jälkimmäisen alatyöryhmän työhön.

Työryhmä ehdotti välimietinnössä, että sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin lisätään säännökset Pääesikunnan ja poliisin oikeudesta päättää esitutkinnan käynnistämisestä. Työryhmä ehdotti lisäksi lakiin uutta säännöstä Puolustusvoimien oikeudesta saada virka-apua muilta esitutkintaviranomaisilta sekä sotilasrikosten selvittämistä poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa koskevan sääntelyn täsmentämistä. Työryhmä ehdotti samalla useita pienempiä muutoksia sotilasrikosten selvittämistä koskeviin säännöksiin. Esitutkintasäännöksiä koskeva hallituksen esitys HE 61/2021 vp hyväksyttiin eduskunnassa muutettuna, ja esitykseen sisältyvät lait tulivat voimaan 1.8.2021.

Puolustusministeriö jatkoi 15.1.2021 työryhmän toimikautta 31.1.2022 saakka. Jatkotyössä työryhmän tehtäväksi tuli keskittyä erityisesti rikosten estämistä ja paljastamista koskevien säännösten muutostarpeisiin. Puolustusministeriö jatkoi 28.1.2022 työryhmän toimikautta 31.5.2022 saakka. Lisäksi 27.5.2022 toimikautta jatkettiin 30.6.2022 saakka.

Työssä keskityttiin erityisesti rikosten estämistä ja paljastamista koskevien säännösten muutostarpeisiin. Myös esitutkintaa koskevaa sääntelyä tarkasteltiin esimerkiksi voimankäytön ja muiden toimivaltuuksien sääntelyn osalta. Lisäksi tarkasteltiin muun muassa virka-apua ja viranomaisten yhteistyötä koskevia säännöksiä.

Työryhmä on esityksen valmistelun aikana kuullut eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläistä ja esittelijäneuvos Mikko Eteläpäätä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta, professori Tuomas Ojasta Helsingin yliopistosta, rikostarkastaja Markus Tereniusta keskusrikospoliisista, valtionsyyttäjä Tuire Tamminiemeä Valtakunnansyyttäjän toimistosta sekä oikeusneuvos Jussi Tapania korkeimmasta oikeudesta.

Esitysluonnos oli lausuntokierroksella 28.6. - 19.8.2022. Lausunto pyydettiin kaikilta ministeriöiltä, tasavallan presidentin kanslialta, Ahvenanmaan maakuntahallitukselta, Pääesikunnalta, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslialta, valtioneuvoston oikeuskanslerilta, Harmaan talouden selvitysyksiköltä, Helsingin hovioikeudelta, Helsingin käräjäoikeudelta, keskusrikospoliisilta, korkeimmalta oikeudelta, Maahanmuuttovirastolta, Oikeusrekisterikeskukselta, Poliisiammattikorkeakoululta, Poliisihallitukselta, Rajavartiolaitoksen esikunnalta, Rikosseuraamusvirastolta, suojelupoliisilta, tiedusteluvalvontavaltuutetulta, tietosuojavaltuutetulta, Liikenne- ja viestintävirasto Traficomilta, Tullilta, Tuomioistuinvirastolta, Turvallisuuskomitean sihteeristöltä, Valtakunnansyyttäjän toimistolta, Aliupseeriliitto ry:ltä, DNA Oyj:ltä, Electronic Frontier Finland ry EFFI:ltä, Elisa Oyj:ltä, FISC Finnish Infomation Security Cluster:lta, Ihmisoikeusliitolta, Maanpuolustuksen Henkilökuntaliitto MPHL ry:ltä, Maanpuolustuksen teknisten toimihenkilöiden liitto MTTL ry:ltä, Maanpuolustuksen Tuki ry:ltä, Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä, Päällystöliitto ry:ltä, Reserviläisliitto ry:ltä, Suomen Asianajajaliitolta, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry:ltä, Suomen Reserviupseeriliitto ry:ltä, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta TANE:lta, Telia Finland Oy:ltä, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry:ltä, Upseeriliitto ry:ltä, Varusmiesliitto ry:ltä, yhdenvertaisuusvaltuutetulta sekä Ålcomilta.

Hallituksen esitys laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa sisältyi hallituksen vaalikauden 2019 - 2023 lainsäädäntösuunnitelmaan. Esitys oli suunniteltu annettavaksi syysistuntokaudella 2022. Vaalikauden lopussa valtioneuvostossa jouduttiin kuitenkin priorisoimaan eduskunnalle annettavia hallituksen esityksiä, koska esitysten runsaasta määrästä johtuen niiden käsittely eduskunnassa oli ruuhkautunut. Sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan hallituksen esityksen osalta puolustusministeriössä päätettiin, että esitys annetaan vasta vuoden 2023 eduskuntavaalien jälkeen muodostettavalle hallitukselle.

Esitysluonnoksen 1. lakiehdotuksen 188 §:ään (rikostorjuntatehtävän siirtäminen poliisille) esityksen jatkovalmistelussa tehtyjen muutosten vuoksi uudesta pykäläluonnoksesta pyydettiin lausuntoja 12.6 – 31.7.2023 välisellä ajalla. Lausunto pyydettiin Aliupseeriliitto ry:ltä, Ammattiliitto Pro ry:tä, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslialta, Julkisalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry:ltä, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry:ltä, keskusrikospoliisilta, Maanpuolustuksen Henkilökuntaliitto MPHL ry:ltä, valtioneuvoston oikeuskanslerilta, Poliisihallitukselta, puolustusministeriöltä, Pääesikunnalta, Päällystöliitto ry:ltä, Rajavartiolaitoksen esikunnalta, Reserviläisliitto ry:ltä, sisäministeriöltä, Suojelupoliisilta, Suomen Reserviupseeriliitto ry:ltä, tasavallan presidentin kanslialta, ulkoministeriöltä, Upseeriliitto ry:ltä, Valtakunnansyyttäjän toimistolta sekä valtioneuvoston kanslialta.

2 Nykytila ja sen arviointi

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 1 §:n mukaan laissa säädetään Puolustusvoimien rikostorjunnasta, joka käsittää rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja sotilaskurinpitomenettelyyn kuuluvan rikosten selvittämisen. Laissa säädetään lisäksi menettelystä sotilaskurinpitoasiassa, siinä määrättävistä seuraamuksista sekä sotilasoikeudenkäyntimenettelyn aloittamisesta.

2.1 Rikostorjunnan tehtävät

Sotilaskurinpitomenettely

Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 1 §:n 3 momentin mukaan sotilaskurinpitomenettelyssä voidaan tutkia teko, jos on syytä epäillä sotilaskurinpitomenettelyn alaisen henkilön syyllistyneen sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä tarkoitettuun rikokseen. Tällaisesta teosta kurinpitorangaistus voidaan määrätä kurinpitomenettelyssä tai tuomita sotilasoikeudenkäynnissä siten kuin tässä laissa ja sotilasoikeudenkäyntilaissa säädetään. Sotilaskurinpitomenettelyn katsotaan nykymuodossaan rinnastuvan nopeutettuun ja yksinkertaistettuun rikosprosessiin. Sotilaskurinpitomenettely on yläkäsite kurinpitomenettelylle, joka on esitutkintaa seuraava rikosprosessin erityinen vaihe, jossa kurinpitoesimies ratkaisee asian kurinpitomenettelyssä tai sen edellytysten puuttuessa siirtää asian syyttäjälle syyteharkintaa varten.

Rikoslain (39/1889) 45 luvussa säädetään sotilasrikoksista, jotka ovat niin sanottuja varsinaisia sotilasrikoksia. Varsinaisia sotilasrikoksia ovat esimerkiksi palvelus-, vartio- ja poissaolorikokset. Sotilaskurinpitomenettelyssä voidaan tutkia myös sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssa tarkoitettuja epäiltyjä rikoksia, jotka ovat niin sanottuja epävarsinaisia sotilasrikoksia. Epävarsinaisia sotilasrikoksia ovat esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset sekä omaisuusrikokset. Edellytyksenä on, että rikoksen tekijänä on sotilas ja että teko on kohdistunut Puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen.

Voimassa olevan lain sotilaskurinpitomenettelyä koskevat säännökset ovat toimivia, joten niihin ei ole tarvetta esittää muutoksia hallituksen esityksessä. Joihinkin säännöksiin olisi tarve tehdä vain teknisluonteisia muutoksia.

Sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen

Voimassa olevassa laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa ei säädetä sotilasrikosten estämistä tai paljastamista minkään tahon tehtäväksi. Näin ollen poliisi vastaa kyseisistä tehtävistä yleistoimivaltansa perusteella. Puolustusvoimien toteuttama rikosten estämis- ja paljastamistoiminta on voimassa olevan lain nojalla rajattu sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan. Kuitenkin myös tavallisemmat rikokset kuin vakoilu- ja maanpetosrikokset voivat tulla Puolustusvoimien toteuttaman estämisen ja paljastamisen kohteiksi, mikäli nämä rikokset liittyvät sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan tai sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan. Tällaisia rikoksia voisivat olla esimerkiksi omaisuusrikokset, joilla pyritään hankkimaan suuri määrä Puolustusvoimien aseita tai muita sotatarvikkeita taikka Puolustusvoimien sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta tärkeään tietoon tai tietoliikenteeseen kohdistuvat rikokset. Kyseisen kaltaiset maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavat rikokset voivat liittyä tai ne voivat toteutua käytännössä myös rikoslain 45 luvun mukaisina sotilasrikoksina, esimerkiksi eriasteisina palvelusrikoksina, mikäli tekijä on rikoslain 45 luvun 27 §:ssä tarkoitettu sotilas.

Puolustusvoimissa tapahtuneiden muiden kuin edellä mainittujen vakoilu- ja maanpetosrikosten selvittäminen on pääsääntöisesti puolustusjärjestelmän sisällä tapahtuvaa sotilasoikeudenkäyntiasioina tai sotilaskurinpitomenettelyssä käsiteltävien rikosten selvittämistä. Tutkittavat rikokset ovat yleensä rikoslain 45 luvussa tarkoitettuja sotilasrikoksia, kuten esimerkiksi palvelusrikos, niskoittelu tai esimiesaseman väärinkäyttö, tai rikoslain 40 luvussa tarkoitettuja sotilaan virkarikoksia, joissa saattaa olla kysymys esimerkiksi työaikakirjanpidon epäselvyyksistä. Rikosten selvittämiseen liittyvät salaiset pakkokeinot ovat tietyin reunaehdoin ja rajauksin käytettävissä myös sotilasrikosten esitutkinnassa. Rikosten estäminen ja paljastaminen Puolustusvoimissa kohdistuu siten pääosin selvästi vakavampiin rikoksiin kuin rikosten selvittämistehtävät.

Pääesikunnan oikeudellinen osasto suorittaa haastavampien sotilasrikosten esitutkinnat voimassa olevan lain 5 luvun nojalla. Sen sijaan voimassa olevan lain 9 luvun mukaisten, Puolustusvoimien estämisen ja paljastamisen kohteina olevien rikosten esitutkinnasta huolehtii keskusrikospoliisi. Voimassa olevan lain mukainen Pääesikunnan tehtävä sotilasrikoksiin liittyen koskee vain rikoksen selvittämisvaihetta, jolloin on olemassa konkreettinen rikosepäily ja edellytykset esitutkinnan käynnistämiselle ovat olemassa. Sotilasrikosten estämisestä ja paljastamisesta vastaa edellä kuvatulla tavalla poliisi.

Erilaisten vakavien omaisuusrikosten sekä muiden vakavien sotilasrikosten valmistelu ja yritykset tulisi pystyä estämään tai jo aloitettu teko keskeyttämään tehokkaasti ja viipymättä, jotta rikostorjunta olisi mahdollisimman tehokasta. Voimassa olevan lainsäädännön puitteissa Pääesikunta ei kuitenkaan pysty estämään tai paljastamaan sellaisia rikoksia, jotka eivät liity maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan, esimerkiksi silloin, jos asevarkaus ei ole niin huomattava, että sen voitaisiin katsoa vaarantavan kansallista maanpuolustusta. Tällöin vastuu rikoksen estämisestä ja paljastamisesta on poliisilla, jolla ei kuitenkaan ole samalla tavoin pääsyä Puolustusvoimien alueille tai tietoa Puolustusvoimien materiaalista ja henkilöstöstä kuin esimerkiksi Pääesikunnan esitutkintaa suorittavilla virkamiehillä. Kuvatun kaltaiset rikokset voivat päätyä Pääesikunnan vastuulle vasta selvittämisvaiheessa, jolloin vastuu samasta teosta saattaa ajan kuluessa olla eri viranomaisilla. Tarkoituksenmukaista on, että sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvästä toimivallasta säädettäisiin selkeästi laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa.

Vuosien 2017 - 2022 aikana poliisi on kirjannut yhteensä 111 rikosilmoitusta Puolustusvoimien omaisuuteen kohdistuneista anastusrikoksista. Näistä 29 rikosilmoitusta liittyivät Puolustusvoimien ampumatarvikkeisiin, räjähteisiin ja aseisiin kohdistuneisiin rikoksiin. Samalla ajanjaksolla Pääesikunnan oikeudellinen osasto kirjasi yhteensä 38 rikosilmoitusta, jotka liittyivät tällaisen mainitun materiaalin anastukseen, sen yritykseen tai määräysten vastaiseen säilyttämiseen. Varsinaisista anastusrikoksista kirjattiin vain noin alle 10 rikosilmoitusta. Nämä tilastot ilmentävät vain tietoon tulleita rikoksia ja on selvää, että osa rikoksista jää pimentoon. Näissä ilmitulleissa rikoksissa lievimmällään kyse on ollut yksittäisistä anastetuista patruunoista ja törkeimmät rikokset ovat koskeneet käsikranaatteja, räjähteitä ja aseita.

Puolustusvoimilla on esimerkiksi paljon anastusherkkää ja vaarallista ampuma-ase- ja räjähdemateriaalia. Oletetun anastusrikoksen valmistelusta saatetaan saada tieto asevarastolta ns. kulutuspöytäkirjan merkintöihin liittyvän ilmoituksen tai henkilön toiminasta saatujen muiden havaintojen perusteella. Tällaisten omaisuusrikosten valmistelu ja niiden yritykset on pystyttävä estämään, tai jo aloitettu teko keskeyttämään Puolustusvoimien omin toimenpitein - tehokkaasti ja viipymättä. Sama koskee tällaisten rikosten paljastamista. Myynti-ilmoitukset tai ostajien kartoittaminen internetissä tai esimerkiksi Tor-verkossa voivat antaa oletuksen jo tehdystä rikoksesta, vaikka tekijä olisikin vielä tuntematon.

Poliisilla on yleistoimivalta rikosten esitutkinnan toimittamisen osalta. Puolustusvoimien joukko-osastoissa ja kriisinhallintajoukoissa toimitetaan kuitenkin vuosittain noin 3000 sotilasrikosten esitutkintaa. Puolustusvoimien tehtävänä on selvittää sotilasrikoksia, ja poikkeuksellisesti myös siviilihenkilöstön tekoja, jos teosta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta. Sotilasrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 45 luvussa säädettyjä rikoksia ja sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä mainittuja muita rikoksia edellyttäen, että epäiltynä tekijänä on sotilas ja teko on kohdistunut toiseen sotilaaseen tai Puolustusvoimiin. Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 28 §:n mukaan esitutkinnan toimittamisesta sotilasrikosasiassa huolehtii lähtökohtaisesti kurinpitoesimies, jonka alaisessa joukossa tai hallintoyksikössä rikos on tehty tai rikoksesta epäilty palvelee. Lakiin 1.8.2021 voimaan tulleen muutoksen (689/2021) myötä esitutkinta sotilasrikosasioissa voidaan toimittaa myös Pääesikunnan tai poliisin aloitteesta.

Edellä mainitun, 1.8.2021 voimaan tulleen lakimuutoksen myötä Puolustusvoimilla on oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua rikosten selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi.

Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen

Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 86 §:n mukaan Puolustusvoimien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa huolehditaan, suojelupoliisin laissa säädettyä toimivaltaa rajoittamatta, sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisestä ja paljastamisesta.

Puolustusvoimien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa on siis kyse luonteeltaan hyvin vakavien rikosten ehkäisystä. Tehtävä on kuitenkin poliisin yleistoimivaltaa rajatumpi ja koskee vain niitä rikoksia, jotka liittyvät sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan. Hallintovaliokunnan mietinnön (HaVM 5/2014 vp – HE 30/2013 vp) mukaan toiminnan tarkoituksena on tunnistaa, paljastaa ja estää Suomen sotilaalliseen maanpuolustukseen kohdistuvia sisäisiä ja ulkoisia uhkia, joita vieraiden valtioiden tiedustelupalvelut, yksittäiset henkilöt tai organisaatiot tarkoituksellisesti kohdistavat maahamme. Kysymys on puolustuspolitiikkaan, puolustusteollisuuteen sekä puolustusjärjestelmään liittyvien uhkien ennalta estämisestä ja paljastamisesta. Yhtäältä on tarve suojautua Puolustusvoimiin tai sen hankkeissa sekä kehitys- ja tutkimustoiminnassa mukana oleviin sidosryhmäyrityksiin kohdistuvasta laittomasta tiedonhankinnasta. Toisaalta pyrkimyksenä on estää ja paljastaa sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaa toimintaa, kuten pääsyä Puolustusvoimien salassa pidettävään tietoon tai materiaaliin. Tällaisten rikosten selvittäminen on aina kuulunut poliisin tehtäviin ja voimassa olevan lain 86 §:n 3 momentin mukaan siitä vastaa nykyisin keskusrikospoliisi.

Puolustusvoimat toimii rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen osalta erityisviranomaisena, jonka toimivalta on suojelupoliisille poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 10 §:ssä säädettyä yleistoimivaltaa rajatumpi. Toimivalta on rinnakkainen suojelupoliisin rikosten estämistä ja paljastamista koskevan yleistoimivallan kanssa, mutta se ei rajoita suojelupoliisin yleistoimivaltaa. Tehtävissä noudatetaan poliisilaissa (872/2011) säädettyjä periaatteita.

Rikosten estämistä ja paljastamista hoitavat Pääesikuntaan ja sen alaisuudessa toimivaan Puolustusvoimien tiedustelulaitokseen sijoitetut virkamiehet. Tarvittaessa tehtävään on voitu mää-

rätä myös muu Puolustusvoimissa palveleva virkamies. Nämä virkamiehet ovat lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä Pääesikunnan alaisia ja heidän koulutuksestaan on vastannut Pääesikunta yhdessä Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen kanssa.

Myös asevelvollisuuslain (1438/2007) mukaisessa palveluksessa olevia reserviläisiä voidaan normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa käyttää sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 102 §:n mukaan Puolustusvoimien rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvässä tehtävässä. Reserviläinen saa osallistua tehtävän suorittamiseen ja lain 89 §:ssä tarkoitettujen tiedonhankintamenetelmien käyttöön Puolustusvoimien rikosten estämis- ja paljastamistehtävään määrätyn virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Näin ollen merkittävää julkisen vallan käyttöä ei poikkeusoloissakaan siirry muille kuin virkavastuulla toimivalle virkamiehille. Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevia reserviläisiä koskevat kuitenkin samat salassapitovelvoitteet kuin heitä ohjaavia ja valvovia virkamiehiäkin. Varusmiespalvelustaan suorittavia ei ole sallittua käyttää edellä kerrottuun toimintaan. Varusmiespalveluksen tarkoitus ei ensinnäkään kata tehtävää, minkä lisäksi varusmiespalveluksessa olevien koulutus on kesken.

Tehtäviä hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista on sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 89 §:n mukaan voimassa, mitä poliisilaissa säädetään toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Salaisista tiedonhankintakeinoista Puolustusvoimien käytössä on 89 §:n 1 momentin mukaan kuitenkin vain seuraava rajattu osa poliisin toimivaltuuksista: 1) tukiasematietojen hankkiminen, 2) suunnitelmallinen tarkkailu, 3) peitelty tiedonhankinta, 4) tekninen kuuntelu, 5) tekninen katselu, 6) tekninen seuranta, 7) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen. Rikosten paljastamistehtävää koskevan lisärajauksen mukaisesti rikosten paljastamisessa näitä tiedonhankintatoimenpiteitä saadaan käyttää vain, kun on kyse Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamista, sotaan yllyttämistä, maanpetosta tai törkeää maanpetosta, vakoilua tai törkeää vakoilua, turvallisuussalaisuuden paljastamista tai luvatonta tiedustelutoimintaa koskevan rikoksen paljastamisesta. Muiden poliisilain 5 luvussa lueteltujen keinojen katsottiin edellisessä lainsäädäntövaiheessa puuttuvan varsin syvälle perus- ja ihmisoikeuksiin eikä tarkoituksenmukaisena tuolloin pidetty niiden itsenäistä käyttöä Puolustusvoimien rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä. Tarkoituksena oli lisäksi, että Puolustusvoimille ei automaattisesti tule uusia toimivaltuuksia tilanteessa, jossa poliisilakiin lisättäisiin uusia salaisia tiedonhankintakeinoja vaan niiden tarve arvioitaisiin jatkossa joka kerta erikseen.

Koska Puolustusvoimilta puuttuvia toimivaltuuksia käyttämällä saatavan tiedon todettiin kuitenkin voivan olla hyvin keskeistä tehtävänä olevassa rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa, säädettiin lakiin poliisin antamaa apua koskeva 90 §. Kun Puolustusvoimien rikostorjuntaa hoitavilla virkamiehillä ei ole toimivaltaa tehtävien hoitamiseksi tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseen voi poliisi suorittaa sellaisen toimivaltaansa kuuluvan yksittäisen toimenpiteen. Käytännössä kyse on tietojen hankkimisesta sellaisella poliisin käytössä olevalla keinolla, jonka käyttämiseen Puolustusvoimilla ei ole toimivaltuutta.

Poliisi käyttää erityisosaamistaan tiedonhankintaan ja Puolustusvoimat voi sen avulla suorittaa tehokkaampaa rikosten estämistä ja paljastamista omalla erityisosaamisalueellaan. Lain 90 §:n 2 momentin perusteella poliisi luovuttaa saadun aineiston Puolustusvoimille. Lähtökohdaksi asetettiin lakia säädettäessä, että poliisi tarkistaisi aineiston ja esimerkiksi poistaisi todistuskiellon alaisen materiaalin sekä käsittelisi aineiston muutenkin poliisilain 5 luvussa tarkoitetulla tavalla. Pykälä ei tarkoittanut virka-avun antamista. Sen suunniteltiin olevan eräänlainen virka-avun ja yhteistoiminnan välimuoto, jonka tarkoituksena oli edesauttaa joustavaa tiedonvaihtoa ja viranomaisten resurssien järkevää käyttöä ja pääasialliseksi toteuttajaksi valikoitui tehtävien luonteen vuoksi suojelupoliisi.

Asian laadun niin vaatiessa Puolustusvoimien tehtäväkenttään kuuluva tehtävä on voimassa olevan lain 90 §:n 3 momentin nojalla suoritettu yhteistoiminnassa poliisin kanssa. Momenttiin on lisäksi sisällytetty poliisille otto-oikeus, eli oikeus myös oma-aloitteisesti ottaa Puolustusvoimissa estettävä ja paljastettava asia hoitaakseen. Toistaiseksi poliisi ei ole käyttänyt otto-oikeuttaan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä.

Puolustusvoimat on myös lain 89 §:n 3 momentin mukaan rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen tehtävissä ilmoittanut tarvittavan tiedonkulun varmistamiseksi sekä tehtävien hoitamisessa mahdollisten päällekkäisyyksien ehkäisemiseksi edellä mainittujen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä suojelupoliisille.

2.2 Voimakeinojen käyttö

Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 37 §:n 1 momentin mukaan Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista 35 §:ssä tarkoitetussa tehtävässä on voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa (805/2011), pakkokeinolaissa (806/2011) ja muualla laissa. Pääesikunnan esitutkintaa hoitavilla virkamiehillä on tehtävässään siis poliisimiehen toimivaltuudet, joista säädetään esitutkinta- ja pakkokeinolain lisäksi poliisilain 2 luvussa, jossa säädetään yleisistä toimivaltuuksista mm. henkilöllisyyden selvittämisestä, paikan tai alueen eristämisestä, turvallisuustarkastuksesta ja voimakeinojen käytöstä. Voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä on sen sijaan ollut tulkinnanvaraista miltä osin poliisilain 2 luvun säännökset ylipäänsä ovat olleet sovellettavissa, sillä lain 89 §:n mukaan virkamiesten toimivaltuuksista on voimassa mitä poliisilaissa säädetään toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Voimassa olevassa laissa on siis edellä kerrotuin tavoin runsaasti viittauksia muualle lainsäädäntöön, mikä aiheuttaa lainsoveltajalle tulkinnanvaraisuutta.

Poliisin voimakeinojen käytöstä ja muista yleisistä toimivaltuuksista säädetään poliisilaissa. Rajavartiolaitoksen ja Tullin virkamiesten voimakeinojen käytöstä ja muista yleisistä toimivaltuuksista säädetään rajavartiolaissa (578/2005) ja tullilaissa (304/2016), ei näiden viranomaisten rikostorjuntaan liittyvissä laeissa. Puolustusvoimista annetussa laissa (551/2007) on säädetty muiden kuin esitutkintaa suorittavien virkamiesten voimakeinojen käytöstä ja muista yleisistä toimivaltuuksista. Täsmällisyyden ja selkeyden vuoksi voimakeinojen käytöstä sekä muista rikostorjuntaan liittyvistä yleisistä toimivaltuuksista olisi tarkoituksenmukaista säätää tarkemmin Puolustusvoimia koskevassa lainsäädännössä vastaavasti kuten Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta on säädetty.

Vaikka voimassa olevassa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa ei ole suoraan kielletty voimakeinojen käyttöä, ei toiminnassa ole sovellettu poliisilain säännöksiä vastaavasti kuin yleisten toimivaltuuksien osalta. Lain hallituksen esityksessä (HE 30/2013 vp) on todettu, ettei Pääesikunnan virkamiehillä ole tarvetta käyttää voimakeinoja tehtävässään, vaan asiassa voidaan turvautua poliisiin. Turvautuminen poliisin apuun virkatehtävissä ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukainen ja toimiva ratkaisu. Esityksessä ehdotettavat säännökset voimakeinojen käytöstä muuttaisivat nykytilaa.

2.3 Salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot

Puolustusvoimien toimivaltuuksista sotilasrikosten selvittämisen osalta säädetään voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 37 §:ssä, jonka mukaan Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista 35 §:ssä tarkoitetussa tehtävässä on voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään

esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja muualla laissa. Pakkokeinolain 10 luvun mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttöä on rajattu niin, että Pääesikunnan virkamiesten toimivallan ulkopuolelle on rajattu ne salaiset pakkokeinot, joiden käyttäminen puuttuu syvälle perus- ja ihmisoikeuksiin. Toisin sanoen Pääesikunnan virkamiesten käytettävissä ovat ainoastaan pykälässä erikseen mainitut salaiset pakkokeinot. Lain 38 §:n mukaan poliisi voi antaa apua sellaisten pakkokeinojen käytössä, joihin Pääesikunnan virkamiehillä ei ole toimivaltaa.

Voimassa olevan lain hallituksen esityksen (HE 30/2013 vp, s. 58) mukaan muiden kuin 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen käyttäminen puuttuu varsin syvälle perus- ja ihmisoikeuksiin. Hallituksen esityksen mukaan poliisi on harjaantunut käyttämään näitä toimivaltuuksia ja osa toimivaltuuksista on ollut voimassa olevan lain säätämisvaiheessa kokonaan uusia, mistä johtuen lain säätämisen yhteydessä katsottiin tarkoituksenmukaiseksi, ettei kyseisiä toimivaltuuksia myönnetty Puolustusvoimille. Kuitenkin jo lain säätämisen yhteydessä katsottiin, että kyseisiä toimivaltuuksia käyttämällä saatava tieto voi olla hyvin keskeistä Puolustusvoimien suorittamassa rikosten esitutkinnassa, esimerkiksi törkeiden asevarkauksien yhteydessä. Hallituksen esityksen mukaan erityisesti pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentissa tarkoitetun tietoverkossa toteutettavan peitetoiminnan tai valeoston avulla voitaisiin selvittää Puolustusvoimien aseiden, ampumatarvikkeiden ja muun erityismateriaalin sijaintia.

Salaiset tiedonhankintakeinot liittyvät voimassaolevassa sääntelyssä selkeästi 86 §:ssä tarkoitettujen rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen. Vaikka tarkoituksenmukaisena ei ole pidetty tyhjentävän luettelon laatimista tällaisista rikoksista, eivät rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen tarkoitetut salaiset tiedonhankintakeinot ilman muuta ulotu tavanomaisempiin sotilasrikoksiin, ellei niillä voida osoittaa olevan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan tai sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvää kytköstä. Yksittäisen merkittävänkään asevarkauden ei ilman muuta voida katsoa olevan sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaa toimintaa. Silloin myöskään salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö niiden estämiseen tai paljastamiseen ei aina ole mahdollista.

Sotilasrikosten paljastamisen osalta muiden kuin voimassa olevan lain 89 §:n mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen ei tule kysymykseen, sillä poliisilain 5 luvun 3 §:n mukaan salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää vain tiettyjen rikosten paljastamiseen, joihin kuuluvat sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 89 §:ssä säädettyjen rikosten lisäksi lähinnä erilaiset terroristirikokset. Sotilasrikosten estäminen muita kuin voimassa olevan lain 89 §:n salaisia tiedonhankintakeinoja käyttäen puolestaan on lain 90 §:n mukaisesti poliisin antaman avun varassa.

Viranomaisen lakisääteisiin tehtäviin tarvittavien toimivaltuuksien ei tulisi merkittävässä määrin nojata toisen viranomaisten toimivaltaan tai toimivaltuuksiin. Toimivaltuuksia tai niiden toteuttamista ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa saatavan virka-avun varaan. Virka-apu on luonteeltaan tilapäistä ja liittyy ensisijaisesti tehtäviin, joihin pyytävällä viranomaisella itsellään ei esimerkiksi ole kalustoa tai kykyä.

Eduskunnan puolustusvaliokunta on sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön valmistelun yhteydessä todennut (PuVM 4/2018 vp – HE 203/2017 vp) pitävänsä selvänä, että viranomaisen lakisääteisen tehtävän toteuttaminen tulee aina ensisijaisesti suorittaa vastuuviranomaisen toimesta ja lähtökohtaisesti omin resurssein. Vaikka mietinnössä kommentoidaankin perustuslakivaliokunnan (PeVL 36/2018 vp – HE 203/2017 vp) kannanottoa virka-avun osalta, on kyseessä asiallisesti voimassa olevan lain 90 §:ää vastaava tilanne. Puolustusvaliokunta otti mietinnössään kantaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon siltä osin, kuin perustuslakivaliokunta katsoi

aiheelliseksi säätää sotilastiedustelun toimivaltuuksia siviilitiedusteluviranomaiselle, joka toteuttaisi sotilastiedusteluviranomaisen tarvitsemia toimenpiteitä tämän pyynnöstä. Puolustusvaliokunta piti mietinnössään lähtökohtaisesti omituisena tilannetta, jossa toimivaltainen viranomainen ei selviä omin resurssein normaaliolojen lakisääteisistä tehtävistään.

Puolustusministeriön laillisuusvalvontatarkastuksissa sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavaa kertomusta varten puolustusministeriölle vuosittain laadituissa kertomuksissa Puolustusvoimat on kuitenkin säännönmukaisesti kiinnittänyt huomiota 90 §:n 1 momentin käytännön soveltamisen haasteisiin. Puolustusvoimat on tosiasiallisesti ollut riippuvainen suojelupoliisin kulloinkin käytettävissä olevista henkilöresursseista ja virasto on hoitanut tehtävät samalla henkilöstöllä, joka sillä itsellään on ollut käytössä omiin tehtäviinsä. Puolustusvoimien tiedonhankinnan, esimerkiksi telekuuntelun ja televalvonnan lupien hakua ei siksi aina ole voitu toteuttaa operatiivisten tarpeiden edellyttämässä ajassa - tai ollenkaan. Tällä on ollut haitallinen vaikutus operatiiviseen toimintaan.

Tällä hetkellä on täysin mahdollista, että toimivaltuuksien puuttumisen tai niihin liittyvien rajoitusten vuoksi Puolustusvoimat ei kykene riittävän ajoissa havaitsemaan sellaisia toimintaan kohdistuvia sisäisiä tai ulkoisia uhkia, jotka saattaisivat vaarantaa Puolustusvoimien toiminnan turvallisuutta tai järjestelmän suorituskykyä.

Peitetoiminta

Puolustusvoimilla ei tällä hetkellä ole oikeutta peitetoimintaan. Voimassaolevaa lakia valmisteltaessa Puolustusvoimat tunnisti tehtävissään tarpeen peitetoimintaan tietoverkoissa ja jätti siitä aikanaan myös työryhmämietintöön kirjatun eriävän mielipiteen. Tietoverkkoihin ei ole mahdollista kohdistaa tarkoituksenmukaista ja riittävän tehokasta tiedonhankintaa perinteisillä tiedonhankintakeinoilla. Jo tuolloin oli tiedossa, että käytössä olevilla toimivaltuuksilla ei enää ajanmukaisesti kyetty vastaamaan operatiivisen toimijan käytännön toimintatapamalleissa tapahtuneeseen muutokseen. Voimassaolevaa lakia aiemmassa lainvalmistelussa sittemmin rauenneen hallituksen esityksen (226/2010) eduskuntakäsittelyssä puolustusvaliokunta (PuVL 13/2010 vp) esitti tietoverkoissa tapahtuvan peitetoiminnan lisäämistä keinovalikoimaan. Muutos olisi tullut ottaa huomioon silloisessa voimassaolevan poliisilain valmistelussa. Valmisteltaessa voimassa olevan lain hallituksen esitystä (HE 30/2013 vp) vuonna 2011 otettiin sääntely uudelleen mukaan ja lausuntokierroksella sen sisällyttämistä lainsäädäntöön tuki muun muassa sisäministeriö. Lopullisessa esityksessä päädyttiin kuitenkin siihen (HE 30/2013 vp s. 33), että Puolustusvoimille ei esitetty kyseistä toimivaltuutta. Tarkoituksena oli ensin hankkia kokemusta siitä, miten poliisin antama apu toimii ja kuinka paljon ehdotettu ratkaisu työllistää eri viranomaisia.

Tiedonhankinnan tuloksellisuus 89 §:n mukaisessa tehtävässä edellyttää lähes poikkeuksetta pitkää sekä kiinteää luottamuksellista suhdetta kohdehenkilön kanssa esimerkiksi ilman, että kohdehenkilö on tietoinen yhteydenpidostaan viranomaisen kanssa. Sellaista luottamuksellista suhdetta ei ole mahdollista rakentaa ja ylläpitää toisen viranomaisen toimenpitein etenkään tehtävässä, joka edellyttää perusteellista Puolustusvoimien, sen organisaation sekä tehtävien tuntemista. Siksi lakiehdotukseen on sisällytetty peitetoimintaa koskeva sääntely. Lain säätämisen jälkeen myös sosiaalisen median käyttö sekä muu tietoverkoissa tapahtuva toiminta laittomassa operatiivisessa tiedonhankinnassa on kasvanut räjähdysmäisesti. Illegaalien toimijoiden suorituskyky verkkomaailmassa on toimivaltuuksien rajoituksista johtuen tällä hetkellä Puolustusvoimien rikostorjunnan kykyä selkeästi parempi. Toiminta sähköisessä ympäristössä tulisi nykyisin nähdä normaalina ja luonnollisena osata yhteiskunnan toimintaa ja siksi myös Puolustusvoimien rikostorjunnalla tulee olla verkkomaailmassa itsenäinen toimintakyky.

Tietolähdetoiminta

Puolustusvoimilla ei ole oikeutta tietolähdetoimintaan. Puolustusvoimien salaisten tiedonhankintakeinojen keinovalikoimasta rajattiin tulli- ja rajavartioviranomaisten tavoin voimassaolevaa lakia säädettäessä pois ohjattu tietolähdetoiminta. Voimassa olevaa poliisilakia säädettäessä sen hallituksen esityksen (HE 224/2010 vp) perusteluissa todettiin kuitenkin, että asia vaatii jatkoselvittelyä ja kysymys olisi viimekädessä siitä millaista selvitystä eri toimivaltuuksien käyttötarpeista on esitettävissä. Tullin oikeudesta ohjattuun tietolähteen käyttöön on sittemmin säädetty rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 41 §:ssä.

Henkilön vapaaehtoisuuteen perustuvaa tavanomaista yhteydenpitoa, jossa henkilö itse lähestyy viranomaista ei lähtökohtaisesti mielletty sellaiseksi tietolähdetoiminnaksi, josta tuolloin olisi ollut tarpeen säätää lailla. Koska Puolustusvoimilla oli nyt jo kumotun vuoden 1995 säädetyn lain perusteella tulkittu olevan oikeus niin sanottuun tavanomaiseen tietolähdetoimintaan - ja kyseistä oikeutta oli tehtävissä myös käytetty – ei siitä katsottu aikanaan tarpeelliseksi sisällyttää erityistä sääntelyä vuoden 2014 lakiin. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimivaltuuksia uudistettaessa tehtiin eduskuntakäsittelyn aikana kuitenkin toimivaltuutta koskeva tulkinta, jonka mukaan myös tavanomainen tietolähdetoiminta edellyttäisi toimivaltuussääntelyä. Tämä merkitsi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä oikeustilan merkittävää huonontumista ja viranomaisen tiedonsaantioikeuksien kaventumista. Puolustusvoimat on tämän jälkeen Puolustusministeriölle laatimissaan vuosikertomuksissa kiinnittänyt toistuvasti huomiota tarpeeseen käyttää rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi tiedonhankintaa, joka perustuu henkilökohtaiseen kanssakäymiseen. Tavanomaisen tietolähteen käyttöä koskeva sääntely on lisätty muun muassa lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018). Toiminnan päämääränä on tehtävään koulutetulla henkilöstöllä hankkia tietoa oletetusta rikoksesta tiedonhankinnan kohdistuessa ihmisiin, heidän henkilökohtaiseen asiantuntemukseensa sekä hallussaan oleviin asiakirjoihin ja sähköisiin tallenteisiin. Tietolähdetoiminnan kautta on saatavissa sellaista yksityiskohtaista tietoa, jota on vaikea, tai jopa mahdotonta, tuottaa muilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla erityisesti silloin, kun on kyse henkilöiden aikomuksista tai asennoitumisesta oletettuun rikostekoon nähden. Tietolähteet voivat olla ratkaisevassa roolissa esimerkiksi vakoilurikoksen estämisessä tai paljastamisessa. Tietolähdettä tulee kuitenkin käsitellä se viranomainen, jonka tehtäviin tiedonhankinta liittyy. Ainoastaan tällä viranomaisella on tosiasiallinen mahdollisuus arvioida tiedonhankinnalla saatavaa hyötyä myös suhteessa tietolähteen suojaamiseen. Luottamuksellista kanssakäymistä ei ole mahdollista toteuttaa toisen viranomaisen lukuun eikä toinen viranomainen voi tarkoituksenmukaisella tavalla käsitellä tai analysoida sille toimitettuja tietoja.

Viittaussäännöksin toteutettu sääntely

Kuten edellä on esitelty, perustuu Puolustusvoimien rikosten estämisen ja paljastamisen toimivaltuuksien aineellinen sisältö soveltuvin osin poliisilaissa säädettyyn. Poliisilain 5 luvun 1 §:n 4 momentissa on nimenomaisesti säädetty sotilasviranomaisen rajatusta oikeudesta poliisille tai poliisimiehelle säädettyjen salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien oikeuksien käyttöön. Säädöstekninen ratkaisu ei ole ollut käytännön lainsoveltajalle kuitenkaan kaikilta osin tarkoituksenmukainen eikä enää vastaa nykykäytäntöä, joka edellyttäisi, että viranomaiselle virkatehtäviin säädetyt toimivaltuudet säädetään kutakin viranomaista koskevassa lainsäädännössä, vastaavasti kuten poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin osalta on säädetty (ks. jäljempänä jaksot 2.7 - 2.9).

Kun sotilasviranomaisia koskevissa laeissa viitataan osin pääasiassa poliisia silmällä pitäen säädettyihin lakeihin ja samalla näihin Puolustusvoimia koskeviin lakeihin sisältyy poikkeuksia

poliisin toimivaltuuksiin nähden, voi kokonaiskuvan saaminen sotilasviranomaisen toimivaltuuksista olla haastavaa. Viittaussäännös jättää usein tulkinnanvaraiseksi, kuinka laajalti poliisilain rikosten estämiseen tai paljastamiseen liittyviä aineellisia säännöksiä sotilasviranomainen voi käytännössä soveltaa. Edellä kerrottu huomioon ottaen tarkoituksenmukaista on säätää sotilasviranomaisen rikostorjuntaan liittyvistä toimivaltuuksista laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa.

2.4 Rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävät osana sotilasvastatiedustelua

Puolustusvoimat hoitaa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävät normaaliaikana, normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa, valmiutta kohotettaessa sekä poikkeusoloissa. Toiminnan tehokkuus varmistetaan parhaiten siten, että toimiva organisaatio luodaan ja sitä ylläpidetään sekä tarvittava henkilöstö koulutetaan ja perehdytetään jo normaalioloissa.

Rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävät ovat Puolustusvoimissa perinteisesti olleet osa sotilasvastatiedustelun laajaa tehtäväkenttää. Sotilasvastatiedustelussa on kyse suojautumisesta vieraan valtion tiedustelupalveluiden, yksittäisten henkilöiden tai organisaatioiden Puolustusvoimiin tai sen hankkeisiin, sekä kehitys- ja tutkimustoiminnassa mukana oleviin sidosryhmäyrityksiin kohdistamasta tiedonhankinnasta.

Sotilasvastatiedustelu on osa laajempaa tiedustelukokonaisuutta ja sen tehtävänä on toimivaltuuksiensa mukaisesti hankkia myös sotilastiedustelusta annettua lakia (590/2019) soveltamalla sellaista tietoa, jossa ei ole kyse rikosten estämisestä tai paljastamisesta. Sotilasvastatiedustelun sotilastiedustelusta annetun lain mukainen tehtävä on tarkoitettu turvaamaan Puolustusvoimien toimintaa tuottamalla maan rajojen sisällä oikea-aikaista tietoa mahdollisista maanpuolustukseen kohdistuvista uhkista. Hankittava tieto palvelee ulko- ja turvallisuuspoliittista päätöksentekoa sekä Puolustusvoimien suorituskykyä turvata muun muassa Suomen koskemattomuus ja laillinen yhteiskuntajärjestys. Tiedonhankinnan taustalla ei ole tarve tietoon sellaisista seikoista, joihin liittyy rikosoikeudellinen peruste. Tiedonhankinnan kannalta ei ole oikeudellista merkitystä sillä, onko tiedonhankinnan kohteena oleva toiminta sinänsä säädetty rangaistavaksi vai ei.

Sotilasvastatiedustelun rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävässä on kyse puolustuspolitiikkaan, puolustusteollisuuteen, sekä puolustusjärjestelmään kohdistuvien rikosten estämisestä ja paljastamisesta. Tyypillisiä rikosnimikkeitä ovat esimerkiksi rikoslain 12 luvussa tarkoitetut maanpetosrikokset (muun muassa maanpetos, vakoilu tai luvaton tiedustelutoiminta), tai 13 luvussa tarkoitetut valtiopetosrikokset (muun muassa valtiopetos tai laiton sotilaallinen toiminta). Toisaalta tarkoituksena on esimerkiksi estää ja paljastaa sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan toiminnan (esimerkiksi järjestäytynyt rikollisuus) tavoitteita muuten päästä käsiksi Puolustusvoimien salassa pidettävään tietoon tai materiaaliin. Tällaisia rikoksia voivat olla muun muassa Puolustusvoimiin kohdistuvat tieto- tai viestintärikokset tai esimerkiksi aseisiin, ammuksiin tai räjähteisiin liittyvät rikokset.

Sotilastiedustelusta annetun lain säätämisen yhteydessä otettiin kantaa sotilasvastatiedustelun sotilastiedustelusta annetun lain mukaisten tehtävien sekä rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävien väliseen rajanvetoon. Lainsäätäjän ehdottomana lähtökohtana oli, että tiedustelumenetelmillä saatua tietoa ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin tiedustelutehtävän suorittamiseen. Niin kutsutulla palomuurisääntelyllä pyrittiin osaltaan varmistamaan, ettei sotilastiedustelusta annetun lain sääntely avaisi mahdollisuuksia käyttää tiedustelua salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen. Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatetta on sotilasvastatiedustelussa tulkittu tiukan tarkkarajaisesti kautta linjan. Siksi sotilasvastatiedustelun rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävät on myös Puolustusvoimien organisaatiossa erotettu

sotilasvastatiedustelun sotilastiedustelusta annetun lain mukaisista tehtävistä. Salaisen tiedonhankinnan menetelmiä eivät käytä, eikä niihin liittyviä päätöksiä tai käräjäoikeudelle esitettäviä vaatimuksia tee muut kuin nimenomaisesti sotilasvastatiedustelun rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävään määrätyt virkamiehet.

2.5 Puolustusvoimien tiedonsaantioikeus

Puolustusvoimilla on voimassa olevan lain nojalla oikeus saada tietoja sekä muilta viranomaisilta että yksityisiltä yhteisöiltä rikosten selvittämiseksi sekä ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Tiedonsaantioikeudesta rikosten selvittämiseksi säädetään voimassa olevan lain 5 luvun 43 ja 44 §:ssä ja rikosten estämisen ja paljastamisen osalta 9 luvun 92 ja 93 §:ssä.

Sotilasrikosten selvittämisen osalta voimassa olevan lain 43 §:ssä mukaan Pääesikunnalla on oikeus saada viranomaiselta sekä julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ja henkilöltä 35 §:ssä tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitosäännösten estämättä, jollei tiedon tai asiakirjan antamista Pääesikunnalle tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu. Puolustusvoimien tiedonsaantioikeudesta yksityisiltä yhteisöiltä säädetään voimassa olevan lain 44 §:ssä. Pykälän 2 momentin mukaan Pääesikunnalla on oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleliittymästä, jota ei mainita julkisessa luettelossa, tai teleliittymän, sähköpostiosoitteen, muun teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan rikoksen selvittämiseksi sekä postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetieoja. Pykälään on lisätty 1.8.2021 voimaan tulleella lakimuutoksella uusi 1 momentti, jonka mukaan Pääesikunnalla on oikeus saada yksityiseltä yhteisöltä rikoksen selvittämiseksi välttämättömiä tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Puolustusvoimien toteuttamaan rikosten selvittämiseen sovelletaan voimassa olevan lain 37 §:n mukaan poliisilain säännöksiä ja ennen 44 §:n 1 momentin säädösmuutosta tulkintakysymyksiä aiheutti se, soveltuuko poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu poliisin tiedonsaantioikeus myös Pääesikunnan suorittamaan esitutkintaan. Voimassa olevan lain 44 §:n 1 momentti vastaa pääosin poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin mukaista poliisin tiedonsaantioikeutta.

Puolustusvoimien tiedonsaantioikeudesta rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään pääosin samalla tavoin kuin sotilasrikosten selvittämisen osalta. Voimassa olevan lain 92 §:n mukaan Puolustusvoimien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista hoitavilla virkamiehillä on 43 §:ää vastaavalla tavalla oikeus saada viranomaiselta sekä julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ja henkilöltä 86 §:n 1 momentissa tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitosäännösten estämättä, jollei tiedon tai asiakirjan antamista Pääesikunnalle tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu. Sen sijaan yksityisten yhteisöjen osalta rikosten selvittämistä sekä estämistä ja paljastamista koskevat tiedonsaantisäännökset eroavat 1.8.2021 voimaan tulleen lakimuutoksen myötä toisistaan. Voimassa olevan lain 93 §:n mukaan rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen osalta Puolustusvoimien kyseisiä tehtäviä hoitavilla virkamiehillä on oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleliittymästä, jota ei mainita julkisessa luettelossa, tai teleliittymän, sähköpostiosoitteen, muun teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan 86 §:n 1 momentissa tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi. Lisäksi heillä on oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja. Lain 44 §:n 1 momenttia vastaavaa oikeutta saada tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä ei sen sijaan ole käytettävissä rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen osalta. Tie-

donsaantioikeudet ovat siten erilaiset sotilasrikosten selvittämisen tehtävässä ja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävässä ja siksi sääntelyä tulisi muuttaa niin, että tiedonsaantioikeudet olisivat yhtä laajat.

2.6 Valvonta

Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 12 luku sisältää säännökset valvonnasta. Lain 127 §:n mukaan Puolustusvoimista annetussa laissa tarkoitettu Puolustusvoimien johto valvoo Puolustusvoimien rikostorjuntaa. Lisäksi Puolustusvoimien asessori valvoo 35 §:n mukaista rikosten selvittämistä ja tiedusteluosaston osastopäällikkö valvoo 86 §:n mukaista rikosten estämistä ja paljastamista.

Myös puolustusministeriö suorittaa valvontaa. Lain 128 §:n mukaan salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja on toimitettava puolustusministeriölle. Edelleen puolustusministeriölle on toimitettava tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä Puolustusvoimien rikostorjuntaan liittyvistä asioista. Puolustusministeriöllä on oikeus saada tiedot salassapitosäännösten estämättä.

Puolustusministeriö antaa eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomuksen salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta. Kertomus toimitetaan lisäksi tiedoksi suojelupoliisille.

Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta (121/2019)

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annettu laki tuli voimaan 1.2.2019. Laissa säädetään tiedustelutoiminnan parlamentaarisesta valvonnasta sekä tiedusteluvalvontavaltuutetusta, tämän tehtävistä ja oikeuksista valvontatehtävänsä suorittamiseksi. Ulkoinen, riippumaton ja reaaliaikainen valvonta on keskeinen osa tiedustelutoiminnan yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä.

Tiedustelutoiminnan valvonnalla tarkoitetaan lain 2 §:n 1 momentin mukaan sekä siviili- että sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa ja laillisuusvalvontaa.

Pykälän 2 momentin mukaan tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000).

Pykälän 3 momentin mukaan tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo myös suojelupoliisin muuta toimintaa. Tähän valvontaan sovelletaan tämän lain 3 luvun säännöksiä soveltuvin osin.

Vaikka laki tiedustelutoiminnan valvonnasta koskee myös suojelupoliisin muuta toimintaa, kuten rikosten estämistä ja paljastamista, laissa ei nimenomaisesti mainita salaisia tiedonhankintakeinoja. Lisäksi laki koskee ainoastaan suojelupoliisin muuta toimintaa. Sotilastiedusteluviranomaisen suorittama rikostorjunta on näin ollen lain soveltamisalan ulkopuolella. Koska esityksessä ehdotetaan Pääesikunnalle toimivaltuuksia moniin salaisiin tiedonhankintakeinoihin sekä myös oikeutta käyttää niitä itsenäisesti, olisi valvonnan tehostamiseksi tarkoituksenmukaista, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi myös sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista.

2.7 Poliisilaki

Poliisilain 5 luvussa säädetään salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä muun muassa rikosten estämiseen ja paljastamiseen. Luvun 1 §:n 2 momentin mukaan *rikoksen estämisellä* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Henkilön toiminnasta tehdyillä havainnoilla tai siitä muutoin saaduilla tiedoilla tarkoitetaan välittömästi henkilön omasta toiminnasta tehtyjä havaintoja ja ulkopuolisen henkilön antamia vihjetietoja ja muuta välillistä selvitystä. Havaintoihin ja muuten saatuihin tietoihin kuuluvat myös muun muassa rikostiedustelutiedot, tarkkailuhavainnot, muut vihjetiedot ja rikosanalyysilla tiedoista tehtävät johtopäätökset. Edellytyksenä rikoksen estämiseksi säädetyn tiedonhankintakeinon käytölle on, että tällaisten tietojen perusteella on muodostunut perusteltu oletus henkilön syyllistymisestä rikokseen (HE 224/2010 vp). Poliisilain mukainen rikoksen estäminen on varhaisvaiheen ennakollista viranomaistoimintaa. Poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rikoksen estäminen kattaa toimenpiteet, joiden tarkoituksena on estää rikoksen yritys ja valmistelu. Valmistelun estämisellä tarkoitetaan rangaistavan teon valmistelun estämistä myös silloin, kun itse valmistelua ei ole kriminalisoitu.

Poliisilain 5 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan *rikoksen paljastamisella* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Rikoksen paljastamisen käsite viittaa rikoksen estämisen ja selvittämisen väliin jäävään harmaaseen alueeseen. Kyse ei ole rikoksen selvittämisestä, koska esitutkinnan käynnistämisen edellytykset puuttuvat, eikä myöskään rikoksen estämisestä, koska rikos oletetaan jo tehdyksi. Rikoksen paljastamisesta on kyse esimerkiksi tilanteessa jossa vihjetiedon mukaan rikos olisi jo tehty, mutta konkreettista perustetta epäilylle ei vielä ole eli esitutkintalain mukainen syytä epäillä -kynnys ei ole ylittynyt. (HE 224/2010 vp, s. 90).

Rikosten paljastamisessa tarkoituksena on saada selville jo tehdyn rikoksen välittömästi merkityksellisiä seikkoja, kuten tunnusmerkistöön kuuluvat elementit sekä tekijä, tekoaika ja -paikka, esitutkinnan aloittamisen perustaksi. Kysymys ei siten ole rikoksen selvittämisestä, koska esitutkinnan käynnistämisen edellytykset puuttuvat, eikä myöskään rikoksen estämisestä, koska rikos oletetaan jo tehdyksi.

Poliisilain 5 luku sisältää säännökset salaisista tiedonhankintakeinoista, joita poliisi saa käyttää tietojen hankkimiseksi toimenpiteen kohteelta salassa. Eri tiedonhankintakeinojen käytölle on luvussa asetettu yleisiä edellytyksiä ja erityisiä edellytyksiä. Tiedonhankintakeinojen käytön yleisenä edellytyksenä poliisilain 5 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan on, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja. Telekuuntelun, tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta, suunnitelmallisen tarkkailun, teknisen kuuntelun, teknisen katselun, henkilön teknisen seurannan, teknisen laitetarkkailun, peitetoiminnan, valeoston, tietolähteen ohjatun käytön ja valvotun läpilaskun yleisenä lisäedellytyksenä saman pykälän 2 momentin mukaan on, että niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle. Peitetoiminnan ja valeoston käyttäminen edellyttää lisäksi, että käyttö on välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi. Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisinä edellytyksinä ovat ennen kaikkea ne yksilöidyt rikokset, joiden estämiseksi kutakin keinoa voidaan käyttää. Edellytykset on kirjattu kutakin tiedonhankintakeinoa koskevaan erityissäännökseen, jossa on voitu asettaa myös muita erityisiä edel-

lytyksiä. Luvun keinoja saadaan käyttää rikoksen paljastamiseksi vain 3 §:ssä luetelluissa rikoksissa. Tekoja paljastettaessa on aina sovellettava 2 §:ssä säädettyjä käytön yleisiä edellytyksiä, mutta keinokohtaiset erityiset edellytykset eivät tule sovellettavaksi.

2.8 Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta ja laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n mukaan sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkintaan ja sotilaskurinpitomenettelyyn Rajavartiolaitoksessa sovelletaan mitä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 1–35, 45–85, 94–104, 124 ja 126 §:ssä taikka 130 §:n nojalla säädetään. Käytännössä viittaukset kattavat sotilaskurinpitomenettelyä ja rikosten selvittämistä, näiden valvontaa sekä normaaliolojen vakavia häiriötilanteita ja poikkeusoloja koskevat säännökset.

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 ja 31 a §:ssä sekä 31 §:n 4 momentin nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa Rajavartiolaitoksesta (651/2005) on säädetty tietyistä poikkeuksista siltä osin kuin Rajavartiolaitoksen Puolustusvoimista poikkeava organisaatio edellyttää muutoksia tai täsmentämistä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain säännöksiin.

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa tuli voimaan 1.4.2018. Lakia säädettäessä tavoitteena oli välttää laajaa viittaussäännösten käyttöä poliisilakiin ja pakkokeinolakiin. Lainsäädännön ymmärrettävyyden, selkeyden ja hallittavuuden parantamiseksi säännökset ehdotettiin kirjoitettavaksi auki, mutta Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimivaltuuksiin ei esitetty merkittäviä muutoksia. Lain 13 §:n mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus käyttää televalvontaa, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailun (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), tietolähdetoimintaa ja valvottua läpilaskua ja hankkia tukiasematietoja sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietoja Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämistä taikka vaaran torjumista varten.

Luonnos hallituksen esitykseksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta oli lausuntokierroksella 13.4. - 26.5.2023. Esityksessä muutettaisiin lain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaa 3 lukua. Luvun säännöksiä muutettaisiin niin, että ne vastaavat pääosiltaan pakkokeinolain 10 lukuun tehtyjä 1.10.2023 voimaantulevia muutoksia (laki 452/2023). Esitysluonnoksessa on otettu huomioon ko. hallituksen esitys laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi (EV 305/2022 vp – HE 217/2022 vp) sekä hallituksen esitys laiksi poliisilain muuttamisesta (EV 316/2023 vp – HE 275/2022 vp).

Esityksen mukaan salaisena tiedonhankintakeinona toteutettavan televalvonnan lupaa ei enää jatkossa lähtökohtaisesti rajoitettaisi vain tiettyihin luvan hakemisen hetkellä tiedossa oleviin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin. Peitelty tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä ennalta estettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin selvitettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvia tiettyjä virkarikoksia, joista säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

2.9 Laki rikostorjunnasta Tullissa

Tullin rikostorjunnasta säädetään rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015). Tullilla on lain 3 luvun 1 §:n mukaan oikeus televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, suunnitelmallisen tarkkailun, peitellyn tiedonhankinnan, teknisen tarkkailun (tekninen kuuntelu, tekni-

nen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisen, peitetoiminnan, valeoston, tietolähdetoiminnan ja valvotun läpilaskun käyttämiseen tullirikoksen estämisessä. Peitetoiminnan ja valeoston käytännön toteutuksesta vastaa edelleen poliisi Tullin esittämän pyynnön perusteella. Tulli voi kuitenkin suorittaa itsenäisesti yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa ja valeostoa keskusrikospoliisin päätöksellä.

2.10 Esitutkintalaki

Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 2 §:n mukaan Puolustusvoimien rikostorjuntaan sovelletaan esitutkintalain säännöksiä rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä, jollei jäljempänä säädetystä muuta johdu.

Esitutkintalain 2 luvun 1 §:n mukaan poliisin lisäksi esitutkintaviranomaisia ovat rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaiset siten kuin niiden esitutkintatoimivallasta säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksesta annetussa laissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014).

2.11 Pakkokeinolaki

Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 2 §:n mukaan Puolustusvoimien rikostorjuntaan sovelletaan pakkokeinolain säännöksiä rikosten estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä, jollei jäljempänä säädetystä muuta johdu.

Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan, mitä luvussa säädetään esitutkintaviranomaisen tai esitutkintavirkamiehen oikeudesta käyttää pakkokeinoja, koskee peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta poliisin lisäksi rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään.

2.12 Viranomaisten välinen yhteistoiminta

Voimassa olevan lain 38 §:ssä säädetään poliisin antamasta avusta ja yhteistoiminnasta poliisin kanssa. Poliisin antama apu koskee säännöksen mukaan sellaisia tilanteita, joissa Pääesikunnalla ei ole toimivaltaa lain 35 §:n (Pääesikunnan toimittama esitutkinta) mukaisen tehtävän hoitamiseksi. Poliisi voi 38 §:n mukaan suorittaa laissa mainitun virkamiehen kirjallisesta pyynnöstä sellaisen toimenpiteen, johon Pääesikunnalla ei ole toimivaltaa. Lain 38 §:n 3 momentin mukaan asian laadun niin vaatiessa lain 35 §:ssä tarkoitettu tehtävä suoritetaan yhteistoiminnassa poliisin kanssa.

Lain 38 a §:n mukaan Puolustusvoimilla on oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua laissa säädetyn rikosten selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Puolustusvoimilla on oikeus saada virka-apua, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta virka-apua antavalle viranomaiselle säädettyjen muiden tehtävien suorittamista. Säännös tuli voimaan 1.8.2021. Hallituksen esityksessä 61/2021 vp katsottiin, että säännöksen tarkoituksena on selventää poliisin antaman avun, virka-avun ja yhteistoiminnan määrittelyä sekä parantaa viranomaisten resurssien tehokasta käyttöä. Tätä voisi käytännössä olla poliisin tai muiden lainvalvontaviranomaisten antama virka-apu esimerkiksi jonkun henkilön kuulemiseksi.

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten on voimassa olevan lain 40 §:n mukaan ilmoitettava 35 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittä-

miseksi sekä ilman aiheetonta viivytystä 37 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille. Lisäksi kurinpitoesimiehen on ilmoitettava poliisille käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoitusmenettelystä sovitaan Puolustusvoimien ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa.

Poliisin antamasta avusta ja yhteistoiminnasta poliisin kanssa rikosten estämisessä ja paljastamisessa säädetään voimassa olevan lain 90 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan, jos Puolustusvoimien rikosten estämistä ja paljastamista hoitavilla ei ole toimivaltaa 86 §:n 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseen, poliisi voi virkamiehen kirjallisesta pyynnöstä suorittaa sellaisen toimivaltaansa kuuluvan yksittäisen toimenpiteen. Pykälän 2 momentin mukaan poliisi luovuttaa 1 momentissa tarkoitetulla toimenpiteellä saadut tallenteet ja asiakirjat Puolustusvoimien rikosten estämistä ja paljastamista hoitaville. Poliisi saa luovuttaa tallenteet ja asiakirjat käsittelemättöminä. Tällöin tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisesta sekä muista tiedon käsittelyyn liittyvistä tehtävistä vastaavat Puolustusvoimien rikosten estämistä ja paljastamista hoitavat siten kuin poliisilain 5 luvussa säädetään. Pykälän 3 momentin mukaan asian laadun niin vaatiessa 86 §:n 1 momentissa tarkoitettu tehtävä suoritetaan yhteistoiminnassa poliisin kanssa. Puolustusvoimien rikosten estämistä ja paljastamista hoitava ja asianomainen poliisiviranomainen sopivat yhteistoiminnassa tehtävään liittyvistä kysymyksistä. Poliisilla on myös erityisestä syystä oikeus oma-aloitteisesti ottaa 86 §:n 1 momentin mukainen rikosten estämistä ja paljastamista koskeva asia tutkittavakseen.

Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009, jäljempänä *PTR-laki*) 2 §:n 1 momentin mukaan PTR-viranomainen voi pyynnöstä suorittaa toisen PTR-viranomaisen tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen. Toisen PTR-viranomaisen tehtäväalueeseen kuuluvan toimenpiteen suorittava viranomainen saa kuitenkin käyttää ainoastaan niitä toimivaltuuksia, joita se saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä. Lain 7 §:n 3 momentin mukaan PTR-viranomaisen edustajalla on oikeus osallistua PTR-tiedonhankinta- ja tutkintaryhmässä ryhmän johtajan johdon ja tarpeellisen valvonnan alaisena sellaisten tiedonhankinta- ja tutkintatoimenpiteiden suorittamiseen, joihin kyseisen PTR-viranomaisen edustaja on toimivaltainen omalla tehtäväalueellaan kyseiselle PTR-viranomaiselle kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä. Puolustusvoimista ei säädetä PTR-laissa eikä se siten ole mukana PTR-toiminnassa.

Puolustusvoimien sekä poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin välistä yhteistoimintaa olisi kuitenkin rikostorjuntaan liittyvissä tehtävissä tarkoituksenmukaista lisätä. Hallituksen esityksessä ehdotetaankin, että myös Tulli tai Rajavartiolaitos voisivat poliisin tavoin antaa apua Pääesikunnalle, jos Pääesikunnalla ei ole toimivaltuutta rikostorjuntatehtävässä tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseksi. Lisäksi ehdotetaan, että Puolustusvoimat voisi saada virka-apua rikosten selvittämisen lisäksi myös laissa tarkoitetun valvontatehtävän suorittamiseksi sekä rikosten estämiseen ja paljastamiseen. Pääesikunta voisi lisäksi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä.

3 Tavoitteet

Esityksen ensisijaisena tavoitteena on varmistaa sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan sääntelyn ajantasaisuus ottaen huomioon lain voimaantulon jälkeen tapahtuneet toimintaympäristön muutokset sekä voimassa olevassa lainsäädännössä käytännön soveltamistilanteiden yhteydessä havaitut ongelmat.

Puolustusvoimien on kyettävä toteuttamaan lakisääteiset tehtävänsä kaikissa valmiustilanteissa, normaalioloista poikkeusoloihin. Puolustusvoimien rikostorjuntatehtäviin liittyvien toimivaltuuksien tulee siksi olla riittävän tehokkaita ja suorituskykyisiä suhteessa oletetun aktiivisen operatiivisen toimijan vastaavaan kykyyn ja toiminnassa on kyettävä perusoikeuksien suoja huomioon ottaen toimimaan riittävän laadukkaasti samassa ympäristössä.

Sotilasrikosten estämistä ja paljastamista ei voimassa olevassa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa säädetä nimenomaisesti minkään tahon tehtäväksi. Voimassa olevan lain mukaan Pääesikunnan tehtävänä on vain sotilasrikosten selvittäminen. Tätä sotilasrikosten estämistä ja paljastamista ei ole myöskään nimenomaisesti säädetty poliisin tehtäväksi. Hallituksen esityksessä esitetään, että Pääesikunta voisi myös estää ja paljastaa sotilasrikoksia. Tavoitteena on siten selkeyttää oikeustilaa sen osalta, minkä viranomaisen tehtäviin kyseiset tehtävät kuuluvat. Sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvät rikostorjuntatoimenpiteet edellyttävät Puolustusvoimien toiminnan erityispiirteiden tuntemista, joten Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavilla virkamiehillä on parhaat edellytykset suorittaa kyseisiä tehtäviä. Tavoitteena ei kuitenkaan ole rajoittaa poliisin rikostorjunnan yleistoimivaltaa ja poliisilla olisi edelleen aina oma-aloitteisesti oikeus ottaa rikostorjuntatoimenpide suoritettavakseen.

Pääesikunnalle esitettävän uuden sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen tehtävän tavoite on, että erilaisia vakavia omaisuusrikoksia sekä muiden vakavien sotilasrikosten valmistelu voitaisiin nykyistä paremmin estää tai jo aloitettu teko keskeyttää. Näin ollen tehtävällä tavoitellaan rikosvastuun tehokkaampaa toteutumista Puolustusvoimissa. Tavoitteena on myös, että Pääesikunnan toimivaltuuksia koskevalla selkeämmällä sääntelyllä olisi yleisestävä vaikutus rikollisuuteen. Sääntelyn tavoitteena on täten myös paremmin suojata yhteiskunnan turvallisuutta.

Ehdotettavalla uudella sääntelyllä liittyen Pääesikunnan yleisiin toimivaltuuksiin rikostorjunnassa (12 luku) on tarkoitus säätää kaikkien Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä suorittavien virkamiesten toimivaltuuksista täsmällisesti ja tarkkarajaisesti laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa. Voimassa olevassa laissa Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä suorittavien virkamiesten voimakeinojen käytöstä tai yleisistä toimivaltuuksista ei ole säädetty mitään, vaan laissa on vain viittaus muualle lainsäädäntöön. Tämä on aiheuttanut lainsoveltajille tulkintahaasteita. Tavoitteena uudella sääntelyllä on, että Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisilla käytettävissä olevista toimivaltuuksista ei olisi epäselvyyttä ja täten yleisiä toimivaltuuksia koskevien säännösten avulla Pääesikunta kykenisi tarkoituksenmukaisesti hoitamaan sille säädetyt rikostorjuntatehtävät. Tavoitteena on myös, että Puolustusvoimien osalta sääntelymalli olisi yhdenmukainen muita rikostorjuntaviranomaisia (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos) koskevan sääntelyn kanssa, eli että viranomaisten toimivaltuuksista säädetään kyseistä viranomaista koskevassa laissa.

Ehdotettavilla 13 luvun säännöksillä salaisista tiedonhankintakeinoista Pääesikunnan rikostorjunnassa pyritään varmistamaan, että Pääesikunnalla olisi mahdollisuus toteuttaa lakisääteiset tehtävänsä kaikissa valmiustilanteissa, normaalioloista poikkeusoloihin. Sääntelyllä pyritään siihen, että Pääesikunnalla olisi tarvittavat, itsenäiset toimivaltuudet edellä mainittujen tehtäviensä suorittamiseen eikä sääntely nojaisi toisen viranomaisen toimivaltaan tai toimivaltuuksiin. Uusien toimivaltuuksien tavoitteena on, että Pääesikunta kykenisi tehokkaammin suorittamaan lakisääteistä tehtäväänsä estämällä ja paljastamalla maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyviä rikoksia. Tavoitteena on tehokkaammin tunnistaa, paljastaa ja estää Suomen sotilaalliseen maanpuolustukseen kohdistuvia sisäisiä ja ulkoisia uhkia, joita esimerkiksi vierai-

den valtioiden tiedustelupalvelut, yksittäiset henkilöt tai organisaatiot tarkoituksellisesti kohdistavat maahamme. Ehdotettavan sääntelyn tavoitteena on tältäkin osin parantaa rikosvastuun tehokkaampaa toteutumista sekä suojella yhteiskunnan turvallisuutta.

Sääntelyllä viranomaisten yhteistyöstä on tavoitteena poistaa esteitä, jota estävät tai haittaavat sujuvaa viranomaisyhteistyötä taikka estävät tai haittaavat rikosvastuun tehokasta toteutumista. Esityksen tavoitteena on myös mahdollistaa Pääesikunnan ja eri viranomaisten välinen yhteistoiminta rikostorjuntatehtävissä laajemmin kuin voimassaolevassa laissa. Tavoitteena on siten mahdollistaa viranomaisten resurssien joustava ja tarkoituksenmukainen kohdentaminen.

Lisäksi esityksessä on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, etteivät viranomaiset tee päällekkäistä työtä. Näin ollen tavoitteena on parantaa viranomaisten välistä tiedonkulkua. Pääesikunnan rikostorjuntaa hoitavan virkamiehen olisi esimerkiksi ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tietoonsa tulleesta rikoksesta sille rikostorjuntaviranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen rikos kuuluu, jos ilmoittaminen on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi taikka milloin se muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Hallituksen esitys perustuu pääosin voimassa olevaan lakiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa, kuitenkin niin, että lain rakennetta, systematiikkaa ja sääntelykokonaisuuksia on muutettu. Voimassa olevaan lakiin verrattuna 1. lakiehdotuksen sotilaskurinpitomenettelyä koskeviin säännöksiin (II osa, luvut 3-10) ehdotettaisiin vain teknisiä muutoksia tai ei muutoksia lainkaan.

Lain rakenne noudattelisi mahdollisimman pitkälle poliisilain, pakkokeinolain ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain rakennetta ja systematiikkaa erityisesti salaista tiedonhankintaa koskevien säännösten osalta.

Sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen

Esityksessä ehdotetaan, että Pääesikunta suorittaisi toimenpiteitä sotilasrikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa noudattaen mitä tässä laissa tai muualla laissa säädetään. Muutosta nykytilaan olisi siis, että Pääesikunnalle tulisi tehtäväksi myös sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen. Tehtävä olisi rajattu eikä rajoittaisi poliisin yleistoimivaltaa rikosten estämisessä ja paljastamisessa.

Viranomaisten resurssien kannalta on tarkoituksenmukaisempaa, ettei rikostorjunnan eri tehtäviä ja vaiheita ole hajautettu eri viranomaisille, vaan sama viranomainen voi esimerkiksi paljastaa ja selvittää samaan kokonaisuuteen liittyvän rikoksen. Sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen edellyttävät Puolustusvoimien toiminnan erityispiirteiden tuntemista, jolloin Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavilla virkamiehillä on parhaat edellytykset suorittaa tätä tehtävää.

Pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjunnassa

Esityksessä ehdotettaisiin uutta sääntelyä yleisistä toimivaltuuksista kaikkiin rikostorjuntatehtäviin. Esityksessä ehdotetaan, että Pääesikunnan yleisistä toimivaltuuksista rikostorjunnassa säädettäisiin laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa. Esityksessä esite-

tään Pääesikunnalle vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka olisivat tarpeellisia Pääesikunnan lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi, kuten henkilöllisyyden selvittäminen, paikan ja alueen eristäminen, turvallisuustarkastus sekä oikeus voimakeinojen käyttöön. Esityksessä ehdotettavat yleiset toimivaltuudet olisivat suppeammat kuin poliisilla, eikä esityksessä ehdoteta Pääesikunnalle mitään sellaisia toimivaltuuksia, jotka eivät ole poliisin käytettävissä.

Pääesikunnan yleisistä toimivaltuuksista rikostorjunnassa tulisi säätää viranomaisen toimintaa ja toimivaltuuksia koskevassa laissa, eli tässä tapauksessa laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa. Säännöllinen turvautuminen poliisin apuun virkatehtävissä ei ole tarkoituksenmukainen ja toimiva ratkaisu.

Salaiset tiedonhankintakeinot

Esityksessä ehdotetaan, että Pääesikunta käyttäisi toimivaltuuksia salaisiin tiedonhankintakeinoihin itsenäisesti silloin kun kyseessä olisi telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella ja tekninen laitetarkkailu. Edelleen käytössä olisivat tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen. Esityksen mukaan täysin uusia toimivaltuuksia olisivat peitetoiminta, peitetoiminta tietoverkossa sekä tietolähdetoiminta.

Salaisia tiedonhankintakeinoja olisi tarkoitus käyttää uutena lakiin esitettävässä 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen tehtävässä sekä jatkossa itsenäisesti 93 §:ssä tarkoitetussa (voimassaolevan lain 86 §:n mukaisessa) rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävässä. Toimivaltuudet olisi kuitenkin rajattu niin, että 88 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin ei toimivaltuuksia esitettäisi yhtä laajasti kuin 93 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin. Sotilasrikosten estämisessä olisi mahdollista käyttää tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, esineen, aineen tai omaisuuden teknistä seurantaa sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista.

Vaikka esityksessä ehdotetaan laajasti Pääesikunnalle oikeutta itsenäisesti käyttää tiettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja, on tärkeää painottaa, että keinojen käyttämisen edellytyksistä säädettäisiin tarkkarajaisesti ja täsmällisesti. Lisäksi luvan salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön myöntäisi pääasiassa tuomioistuin. Näin ollen esimerkiksi Pääesikunnalle esitettävästä uudesta sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen tehtävästä ei automaattisesti seuraisi mahdollisuutta salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön, vaan edellytysten täyttyminen tarkasteltaisiin aina tapauskohtaisesti. On myös syytä todeta, ettei esityksessä ehdoteta Pääesikunnalle oikeutta käyttää mitään sellaisia salaisia tiedonhankintakeinoja, jotka eivät ole jo poliisin käytettävissä tai osittain Rajavartiolaitoksen ja Tullin käytettävissä.

Lakiesityksessä ei ole tarkoitus lisätä esimerkiksi Pääesikunnan rikosten selvittämistehtävässä nykyisin käytössä olevia voimassa olevan lain 37 §:ssä säädettyjä salaisia pakkokeinoja, jotka jäisivät voimassaolevan lain mukaisiksi. Käytössä olisi siis edelleen vain rajattu osa pakkokeinolain mukaisista toimivaltuuksista.

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävät ja toimivaltuudet

Uutena säännöksenä esitettäisiin tiettyjä toimivaltuuksia reserviläisille rikostorjuntaan liittyen, esimerkiksi, että tutkinnanjohtajana voisi toimia ja pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltuuksia voi käyttää asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka

on virkatehtävässään pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Lisäksi sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa reserviläinen saisi joko avustaa viranomaista erikseen luetelluissa toimivaltuuksissa tai käyttää niitä erikseen säädetyissä tapauksissa.

Virka-apu ja yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

Esityksessä ehdotetaan, että Puolustusvoimilla olisi oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua laissa tarkoitetun valvontatehtävän suorittamiseksi sekä rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Uutena sääntelynä ehdotetaan siten, että Puolustusvoimat voisi saada virka-apua rikosten selvittämisen lisäksi myös valvontatehtävän suorittamiseen sekä rikosten estämiseen ja paljastamiseen. Lisäksi ehdotetaan, että myös Tulli tai Rajavartiolaitos voisivat poliisin tavoin antaa apua Pääesikunnalle, jos Pääesikunnalla ei ole toimivaltuutta rikostorjuntatehtävässä tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Esityksessä ehdotetaan uutta sääntelyä toimimisesta toisen rikostorjuntaviranomaisen tehtäväalueella. Pääesikunta voisi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä.

Liitelait

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lakia henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa (332/2019). Esityksessä ehdotettaisiin säädettäväksi Puolustusvoimille pysyväksi henkilörekisteriksi sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteri, koska hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksessa ehdotetaan säädettäväksi Pääesikunnan tehtäväksi sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen. Lakiin henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimista ehdotetaan lisättäväksi uudet säännökset koskien sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin käyttötarkoitusta, rekisterin tietosisältöä sekä henkilötietojen poistamista kyseisestä rekisteristä. Lakiin tehtäisiin lisäksi tarvittavia teknisiä muutoksia.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia siten, että lakia sovellettaisiin myös sotilastiedusteluviranomaisen toimintaan rikostorjunnassa.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtäväksi lisättäisiin 1. lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan eli sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaalliseen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen ja paljastamisen valvonta. Lisäksi hallituksen esityksessä esitetään muutettavaksi tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia siten, että eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta harjoittaisi 1. lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa. Esitetyt muutokset edellyttäisivät myös eduskunnan työjärjestyksen muuttamista.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista käsitellä muita mahdollisia tiedustelutoiminnan valvonnasta annettuun lakiin liittyviä muutostarpeita, vaan ehdotetut muutokset koskisivat ainoastaan sotilastiedusteluviranomaisen suorittamaa rikostorjuntaa.

Lisäksi muutettaisiin Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:ää siten, että sotilaskurinpitomenettelyä koskevia säännöksiä sovellettaisiin Rajavartiolaitoksessa sisällöllisesti vastaavalla tavalla kuin tällä hetkellä. Näin ollen Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:ää muutettaisiin siten, että viittauksen perusteella sotilaskurinpitomenettelyä koskevaa sääntelyä sovellettaisiin Rajavartiolaitoksessa jatkossakin. Sotilasrikosten tutkintaa ja sotilaskurinpitomenettelyä Rajavartiolaitoksessa koskeva sääntely on riittävää ja toimivaa.

Esitetty uusi 91 §:n 2 momentti edellyttää vastaavasta menettelystä säätämistä Rajavartiolaitoksen osalta, koska Rajavartiolaitoksessa ei jatkossakaan sovellettaisi Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää ja toimivaltuuksia koskevaa osaa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetusta laista. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain osalta muutosten tavoitteena on varmistaa, että sotilasrikosasioiden käsittelyä koskevat viittaussäännökset vastaavat aiemmin voimassa ollutta oikeustilaa. Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa koskevan lain säännöksiä, joissa säädettäisiin Pääesikunnan tehtävistä ja toimivaltuuksista rikostorjunnassa, ei edelleenkään sovellettaisi Rajavartiolaitoksessa.

Lisäksi lakiin puolustusvoimista, esitutkintalakiin, sotilasoikeudenkäyntilakiin, tieliikennelakiin (729/2018) sekä lakiin henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa (639/2019), oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin (370/2007) sekä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa (1301/2021) tehtäisiin teknisiä muutoksia esityksestä johtuen.

Taulukko 1. Yhteenvetotaulukko keskeisimmistä ehdotettavista muutoksista verrattuna voimassa olevaan lakiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa.

	Voimassa oleva laki	**Ehdotettava uusi laki**
Sotilaskurinpitomenettely	Luvut 2-8	Vastaa voimassa olevaa sääntelyä: luvut 3-10
Sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen	Ei sääntelyä	Uutta sääntelyä: 88 §:ssä esitetään Pääesikunnalle uudeksi tehtäväksi sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen
Salaiset pakkokeinot sotilasrikosten selvittämisessä	Lain 37 §	Vastaa voimassa olevaa sääntelyä: 92 §
Yleiset toimivaltuudet kaikissa rikostorjuntatehtävissä	Ei sääntelyä	Uutta sääntelyä: 12 luku
Salaiset tiedonhankintakeinot	Lain 89 §: Pääesikunnan itsenäisessä käytössä vain tietyt salaiset tiedonhankintakeinot.	Uutta sääntelyä: 13 luku. Pääesikunnalla olisi toimivaltuus kaikkien esitettävien tiedonhankintakeinojen itsenäiseen käyttöön

	Voimassa oleva laki	Ehdotettava uusi laki
Reserviläisten tehtävät ja toimivaltuudet	Lain 99, 100 ja 102-104 §	Uutta sääntelyä voimassa olevan sääntelyn lisäksi: 1) 98 §: reserviläisillä tietyt toimivaltuudet rikosten estämisessä ja paljastamisessa jo normaalioloissa 2) 176 § 2 mom.: pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltuuksia voisi käyttää asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on virkatehtävässään pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies
Valvonta	12 luku	Uutta sääntelyä voimassa olevan sääntelyn lisäksi, 15 luku ja laki tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:n muuttamisesta: 1) 182 ja 183 §:ssä säädettäisiin lain tasolla nykyinen valvonnassa noudatettu käytäntö 2) Tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi myös sotilaskuripidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa
Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa	Lain 38-40 §	Uutta sääntelyä voimassa olevan sääntelyn lisäksi, 16 luku: 1) Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apua olisi mahdollista saada myös laissa tarkoitetun valvontatehtävän suorittamiseksi sekä rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi

	Voimassa oleva laki	Ehdotettava uusi laki
		2) Myös Rajavartiolaitos ja Tulli voisivat poliisin lisäksi antaa pykälässä säädettyä apua Pääesikunnalle (186 §) 3) Pääesikunta voisi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen (187 §)

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Yleistä

Ehdotetulla lainsäädännöllä olisi yhteiskunnallisia vaikutuksia, kuten vaikutuksia rikostorjuntaan ja turvallisuuteen. Pääosin vaikutukset kohdistuisivat viranomaisten toimintaan, mutta esityksellä olisi myös taloudellisia vaikutuksia.

Nykytilan kuvausta koskevassa jaksossa on kuvattu ongelmia, joista voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain soveltamisessa on aiheutunut siinä käytetyn viittaussääntelyn johdosta. Lakiehdotukseen valitulla sääntelymallilla, sen lakiteknisillä ratkaisuilla sekä lain jaottelulla olisi myönteisiä vaikutuksia lainsäädännön soveltamiseen ja tulkintaan.

4.2.2 Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä viranomaisorganisaatioihin liittyviä taloudellisia vaikutuksia. Uusia viranomaisia ei ehdoteta perustettavaksi. Esityksessä on kysymys tehtävien ja toimivaltuuksien nykyistä tarkemmasta ja kattavammasta sääntelystä sekä eri rikostorjuntaviranomaisten resurssien tarkoituksenmukaisesta käytöstä.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi, että Pääesikunnan tehtävänä olisi sotilasrikosten selvittämisen lisäksi myös niiden estäminen ja paljastaminen. Kyse olisi siten uudesta Pääesikunnalle säädettävästä tehtävästä. Lisäksi esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sotilasrikosten estämistehtävään liittyvistä toimivaltuuksista. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi myös lisätoimivaltuuksista liittyen sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämiseen ja paljastamiseen.

Uusi tehtävä ja uudet toimivaltuudet edellyttänevät jatkossa muutaman henkilötyövuoden lisäresursointia Pääesikunnassa. Esityksen ehdotuksilla voi olettaa olevan jonkin verran vaikutuksia Pääesikunnan työmäärään. Näitä vaikutuksia ja ennen kaikkea sitä, missä määrin Pääesikunta kykenee hoitamaan tehtäviä nykyisillä voimavaroilla, on kuitenkin etukäteen vaikeaa

kovin tarkasti arvioida. Henkilöstön määrästä joka tapauksessa riippuu, miten tehokkaasti ehdotetusta laista johtuvat tehtävät kyetään suorittamaan.

Muita kustannuksia aiheuttavia tekijöitä ovat Pääesikunnan virkamiesten koulutuksen järjestäminen. Esityksessä ehdotetut uudet toimivaltuudet Pääesikunnan virkamiehille aiheuttavat tarpeen lisäkouluttaa joitakin kymmeniä henkilöitä. Tälle henkilöstölle olisi järjestettävä koulutustilaisuuksia lain muutoksesta johtuen. Koulutuksesta aiheutuu muutaman tuhannen euron kertakustannukset kohdistuen pääasiassa koulutukseen osallistuvien virkamatkakuluihin. Lisäksi koulutusta olisi täydennettävä työpaikkakohtaisella lisäkoulutuksella, mikä ei aiheuta merkittäviä lisäkustannuksia.

Esitys voidaan toteuttaa puolustusministeriön hallinnonalan nykyisten määrärahojen puitteissa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi, että Puolustusvoimilla olisi oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua laissa säädetyn valvontatehtävän suorittamiseksi sekä rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Lisäksi ehdotetaan, että myös Tulli tai Rajavartiolaitos voisivat poliisin tavoin antaa apua Pääesikunnalle, jos Pääesikunnalla ei ole toimivaltuutta rikostorjuntatehtävässä tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseksi. Edellä mainittujen mahdollisten avun antamiseen liittyvien toimenpiteiden lukumäärää on vaikeaa arvioida ennakolta. Avun antamisesta ei kuitenkaan arvioida aiheutuvan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, sillä avunantamistilanteet tulevat todennäköisesti olemaan suhteellisen harvinaisia.

Uuden Puolustusvoimien pysyvän henkilörekisterin, sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin perustaminen edellyttäisi uuden tietojärjestelmän käyttöönottoa, joka aiheuttaisi arviolta muutaman kymmenen tuhannen euron lisäkustannuksia. Tarkempi arvio lisäkustannusten määrästä selviää vasta sitten, kun selviää, voidaanko tässä hyödyntää VITJA-viranomaistietojärjestelmää.

4.2.3 Vaikutukset yrityksiin

Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry. on lausuntokierroksella todennut, että salaisia tiedonhankintakeinoja koskevista säännösehdotuksista aiheutuu teleoperaattoreille hallinnollista taakkaa ja kustannuksia. Kustannusten määriä ei ole esitetty tarkemmin. Lisäksi FiCom ry.:n mukaan viranomaisten toimista saattaa aiheutua häiriötä yleisen tietoverkon palveluille tai radioviestinnälle.

Esityksessä ehdotettavien säännösten vuoksi ei ole odotettavissa merkittävää työmäärän tai hallinnollisen taakan lisäystä teleoperaattoreille. Verrattuna voimassa olevaan lakiin, teleoperaattoreille esitettävien toimeksiantojen määrän ei arvioida kasvavan merkittävästi.

4.2.4 Viranomaisvaikutukset

Esityksen keskeisenä tavoitteena on uudistaa sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskeva sääntely. Esityksen vaikutukset kohdistuisivat siten pääosin Pääesikunnan toimintaan. Viranomaisten keskinäisiin suhteisiin esityksellä ei ole merkittäviä vaikutuksia. Esityksen arvioidaan vähentävän poliisin työmäärää, koska Pääesikunta voisi itsenäisemmin ja tietyissä tapauksissa poliisin pyynnöstä suorittaa joitakin sellaisia rikostorjuntatehtäviä, jotka voimassaolevan lain mukaan kuuluvat poliisin suoritettavaksi. Esityksessä on kysymys tehtävien ja toimivaltuuksien nykyistä tarkemmasta ja kattavammasta määrittelystä sekä eri rikostorjuntaviranomaisten resurssien tarkoituksenmukaisesta käytöstä. Lainmuutokset parantaisivat viranomaisten yhteistyömahdollisuuksia ja tiivistäisivät viranomaisyhteistyötä.

4.2.4.1 Vaikutukset Puolustusvoimien toimintaan

Ehdotuksella on vaikutusta Pääesikunnan toimintaan siten, että Pääesikunta voi itsenäisemmin suorittaa rikostorjuntatehtäviä. Uusi sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävä sekä ehdotettavat uudet toimivaltuudet edellyttänevät toiminnan käynnistyttyä henkilötyövuosien lisäresursointia.

Nyt kysymyksessä olevan uudistuksen laajuus huomioon ottaen on selvää, että ehdotettavaa lainsäädäntöä soveltavat ja siten uusia toimivaltuuksia käyttävät, 88 ja 93 §:n mukaisia tehtäviä hoitavat virkamiehet tarvitsevat koulutusta esimerkiksi voimakeinojen käyttöön liittyen. Lakiesityksen 93 §:n mukaisissa tehtävissä valtaosa toimivaltuuksista on ollut jo käytössä, minkä vuoksi henkilöstön lisäkoulutustarve ei olisi niin suuri.

Puolustusvoimilla on määräys koskien voimakeinojen käytön koulutusta ja tässä määräyksessä määritetään Puolustusvoimien voimakeinojen käytön koulutuksen rakenne, perusteet ja laajuus. Puolustusvoimilla on jo olemassa oma voimakeinojen käytön koulutusjärjestelmä.

Salaisiin tiedonhankintakeinoihin erityisesti koulutetut pidättämiseen oikeutetut virkamiehet (STEKPOV) koulutetaan poliisin toimesta. Lisäksi Puolustusvoimilla on omaa salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvää täydennyskoulutusta.

Lakiehdotus aiheuttaisi teknisluonteisia päivitystarpeita Pääesikunnan tietojärjestelmiin ja lomakkeisiin. Lisäksi lakiehdotuksessa esitettävät muutokset edellyttäisivät uuden Puolustusvoimien pysyvän henkilörekisterin, sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin perustamista.

Joukko-osastojen toimintaan liittyen esityksellä ei ole merkittäviä vaikutuksia.

4.2.4.2 Vaikutukset muihin viranomaisiin ja viranomaisten väliseen yhteistyöhön

Sotilasrikosten estämistä ja paljastamista ei voimassa olevassa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa säädetä nimenomaisesti minkään tahon tehtäväksi. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi Pääesikunnan tehtäväksi sotilasrikosten selvittämisen lisäksi myös niiden estäminen ja paljastaminen. Oikeustila olisi siten selkeämpi sen osalta, minkä viranomaisen tehtäviin kyseiset tehtävät kuuluisivat. Esityksellä ei ole tarkoitus rajoittaa poliisin rikostorjunnan yleistoimivaltaa ja poliisilla olisi edelleen aina oma-aloitteisesti oikeus ottaa rikostorjuntatoimenpide suoritettavakseen. Pääesikunnalla olisi myös laaja ilmoitusvelvollisuus poliisille. Poliisi voisi jatkossakin osallistua Puolustusvoimissa tapahtuneiden rikosten selvittämiseen tai tällaisten rikosten estämiseen ja paljastamiseen.

Esityksellä arvioidaan olevan lisäksi myönteisiä vaikutuksia eri rikostorjuntaviranomaisten resurssien kohdentamiseen, koska sotilasrikoksiin liittyvät rikostorjunnan eri tehtävät olisivat keskitetysti Pääesikunnan vastuulla. Sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen edellyttävät Puolustusvoimien toiminnan erityispiirteiden tuntemista ja Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavilla virkamiehillä on parhaat edellytykset suorittaa tätä tehtävää. Samalla vapautuu poliisin resursseja muihin poliisin tehtäviin.

Koska Pääesikunnan toimivaltuuksista rikostorjunnassa säädettäisiin täsmällisesti laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa, eikä laissa viitattaisi poliisilain säännöksiin, olisi tilanne lainsoveltajan näkökulmasta selkeämpi.

Esityksen mukaan Pääesikunnan yleisistä toimivaltuuksista rikostorjunnassa säädettäisiin laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa. Ehdotettavien säännösten mukaan Pääesikunnan ei tarvitsisi enää turvautua poliisin apuun virkatehtävissään, vaan sillä olisi itsenäiset toimivaltuudet rikostorjuntatehtävien edellyttämiin toimenpiteisiin.

Esityksessä ehdotetaan, että Pääesikunta voisi käyttää kaikkia sen tarvitsemia salaisia tiedonhankintakeinoja itsenäisesti. Ehdotettava sääntely selkeyttäisi Pääesikunnan tehtäviä ja toimivaltuuksia, koska Pääesikunnan lakisääteisissä tehtävissään tarvitsemat toimivaltuudet eivät enää nojaisi toisen viranomaisen, eli poliisin, toimivaltaan tai toimivaltuuksiin. Puolustusvoimien tehtävä voimassa olevan lain 86 §:n 1 momentin mukaisessa rikosten estämisessä ja paljastamisessa säilyisi ennallaan. Suojelupoliisin ja Puolustusvoimien välinen työnjako on vakiintunut, eikä se muuttuisi. Puolustusvoimat kykenisi käyttämään tehtävässään itsenäisesti sellaisia salaisia tiedonhankintakeinoja, joihin se on tähän mennessä tarvinnut poliisin apua. Käytännössä Puolustusvoimat on pyytänyt toimivaltuuksien käytössä apua suojelupoliisilta. Sääntely olisi siten omiaan vähentämään Suojelupoliisilta Puolustusvoimien avustamiseen liittyviä tehtäviä, jolloin suojelupoliisi voisi käyttää resurssinsa täysimääräisesti sen omiin tehtäviin.

Esityksellä olisi myös myönteisiä vaikutuksia eri rikostorjuntaviranomaisten väliseen yhteistyöhön, tilannekuvan säilymiseen ja siihen, etteivät eri viranomaiset tee päällekkäistä työtä. Esityksessä ehdotettavan säännöksen mukaan Pääesikunta voisi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä. Säännös mahdollistaisi viranomaisten resurssien joustavan ja tarkoituksenmukaisen kohdentamisen, koska esimerkiksi tilanteessa, jossa Puolustusvoimien aseen tai ampumatarvikkeiden anastusrikoksen selvittämisen yhteydessä selvitettäväksi tulisi myös ampuma-aserikos, poliisi voisi pyytää Pääesikuntaa suorittamaan ampuma-aserikoksen esitutkinnan käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvassa sotilasrikoksen rikostorjuntatehtävässä.

Esitykseen ehdotetaan otettavaksi säännös Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen velvollisuudesta ilmoittaa tietoonsa tulleesta rikoksesta sille rikostorjuntaviranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen rikos kuuluu, jos ilmoittaminen on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi taikka milloin se muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen. Säännös parantaisi tiedonkulkua Pääesikunnan ja muiden rikostorjuntaviranomaisten välillä. Ilmoitusvelvollisuudella varmistettaisiin toimivaltaisen rikostorjuntaviranomaisen mahdollisuus toimenpiteiden käynnistämiseen sille asetettujen velvoitteiden mukaisesti.

Esityksessä ehdotetaan myös, että esitutkinta olisi aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos rikoksesta epäilty on Puolustusvoimain komentajan, Pääesikunnan päällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies. Lisäksi esitutkinta olisi aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi myös, jos rikoksesta epäilty on sotilastiedusteluviranomaisessa palveleva virkamies ja epäilty rikos on tapahtunut sotilastiedustelusta annetun lain 4 luvussa tarkoitettujen tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä tai sotilastiedustelutehtävän suorittamisen yhteydessä. Ehdotetut säännökset eivät kuitenkaan lisäisi kovinkaan paljon polisiin työmäärää, koska edellä mainittuja rikoksia ei arvioida tapahtuvan usein. Lisäksi jo tälläkin hetkellä Puolustusvoimien ja poliisin välisen sopimuksen perusteella poliisin tutkittavaksi siirrettäisiin epäillyt Puolustusvoimien ylimpien virkamiesten tekemät rikokset.

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annettuun lakiin ehdotetuilla muutoksilla on tarkoitus säilyttää nykyinen oikeustila, joten muutoksilla ei ole vaikutuksia Rajavartiolaitoksen toimintaan.

Esityksellä olisi vaikutuksia tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintaan, koska hallituksen esityksen 8. lakiehdotuksessa esitetään muutettavaksi tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia siten, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi myös sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa, eli käytännössä salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä kyseisessä tehtävässä. Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävien voidaan arvioida lisääntyvän jonkin verran, mutta oikeusministeriöstä saadun tiedon mukaan esityksellä ei kuitenkaan olisi välittömiä resurssivaikutuksia tiedusteluvalvontavaltuutetun kannata.

Esityksen ei katsota aiheuttavan merkittävää lisätyötä Liikenne- ja viestintävirasto Traficomin taajuushallinnolle.

4.2.5 Vaikutukset eduskunnan toimintaan

Hallituksen esityksen 8. lakiehdotuksessa esitetään muutettavaksi tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia siten, että eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta harjoittaisi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa. Tämä muutos edellyttäisi eduskunnan työjärjestyksen muutosta. Lisäksi ehdotettu muutos kasvattaisi jonkin verran tiedusteluvalvontavaliokunnan työmäärää, joskin etukäteen on vaikea arvioida kuinka paljon.

4.2.6 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset

Rikostorjunnassa puututaan perustuslaissa suojattuihin oikeushyviin. Etenkin salaisilla tiedonhankintakeinoilla puututaan syvällisesti perusoikeuksiin. Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksessa esitetään säädettäväksi Pääesikunnan rikostorjuntaan liittyvistä toimivaltuuksista nykyistä huomattavasti täsmällisemmin ja laajemmin. Vaikka esimerkiksi salaisilla tiedonhankintakeinoilla puututaan ihmisten perusoikeuksiin, edistää viranomaisten tehtävien ja toimivaltuuksien nykyistä täsmällisempi ja kattavampi sääntely perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja oikeusturvaa. Pääesikunnan rikostorjuntaan liittyvissä toimenpiteissä sovellettaisiin 1. lakiehdotuksen mukaisesti rikostorjunnan yleisiä periaatteita. Ne korostavat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista kaikissa rikostorjuntaan liittyvissä tehtävissä ja niiden tärkeää merkitystä Pääesikunnan toiminnassa.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksessa esitetään, että Pääesikunnan tehtäväksi tulisi sotilasrikosten selvittämisen lisäksi myös sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen. Tällä tehtävällä arvioidaan olevan sotilasrikosten rikostorjuntaa tehostava vaikutus, koska sotilasrikosten rikostorjunnan tehtävät vastuutetaan yhdelle viranomaiselle. Nykyistä selkeämpi ja uusia toimivaltuuksia sisältävä sääntely parantaa Pääesikunnan suorittaman rikostorjunnan toimintamahdollisuuksia. Selkeämmällä, sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvällä sääntelyllä voidaan arvioida olevan myös yleisestävä vaikutus rikollisuuteen.

Esityksen 1. lakiehdotuksessa esitetään, että Pääesikunnalla olisi oikeus käyttää itsenäisesti salaisia tiedonhankintakeinoja. Esityksellä parannettaisiin Pääesikunnan suorittaman rikostorjunnan toimintamahdollisuuksia, koska sääntely olisi nykyistä selkeämpää ja Pääesikunta saisi uusia toimivaltuuksia. Sääntelyllä arvioidaan siten olevan myönteisiä vaikutuksia etenkin vakavien, Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämiseen ja paljastamiseen.

Edellä kerrotun johdosta 1. lakiehdotukseen sisältyvien säännösten avulla pystytään voimassa olevaa sotilaskuripidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettua lakia paremmin estämään ja paljastamaan rikoksia ja tätä kautta suojaamaan yhteiskunnan turvallisuutta.

Säännökset vahvistaisivat osaltaan myös Suomen uskottavaa maanpuolustusta, koska Pääesikunnalla olisi toimivaltuus estää ja paljastaa niin sotilasrikoksia kuin sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyviä rikoksia ja lisäksi käyttää näiden tehtävien edellyttämiä yleisiä toimivaltuuksia ja salaisia tiedonhankintakeinoja.

Reserviläisten käyttäminen tietyissä tilanteissa rikostorjuntatehtävissä lisää asevelvollisten mahdollisuuksia osallistua Puolustusvoimien toimintaan. Puolustusvoimat voi hyödyntää asevelvollisten erityisosaamista entistä laajemmin ja tämän voidaan katsoa osaltaan parantavan maanpuolustustahtoa. Puolustusvoimat voi kehittää asevelvollisuutta suuntaan, jossa asevelvollisille voitaisiin tarjota heidän erityisosaamistaan kehittävää koulutusta. Puolustusvoimien omaa tarvetta ajatellen esitettävällä lainsäädännöllä Puolustusvoimiin avautuu tehtäviä, joissa tarvitaan nykyisestä Puolustusvoimien toiminnasta poikkeavaa osaamista ja ominaisuuksia. Toiminta olisi osa viranomaistehtävää ja reserviläiset toimisivat virkamiesten ohjauksessa ja valvonnassa. Laissa säädettäisiin myös reserviläisten virka- ja vahingonkorvausvastuusta.

4.2.6.1 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Esityksen 1. lakiehdotuksessa esitettävien yleisten toimivaltuuksien, salaisten pakkokeinojen sekä salaisten tiedonhankintakeinojen käytöllä puututaan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa suojattuihin oikeushyviin. Tämä koskee erityisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapautta, yksityiselämän suojaa ja omaisuuden suojaa. Esimerkiksi salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisellä puututaan henkilön edellä mainittuihin perusoikeuksiin, kun keinoja käytetään rikosten estämisessä ja paljastamisessa.

Silloin, kun kyseessä on esityksessä ehdotettavien toimivaltuuksien käyttö sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa, perusoikeusvaikutukset kohdistuisivat useimmiten henkilöihin, jotka oleskelevat Suomessa ja joiden on syytä olettaa syyllistyvän esimerkiksi vakoiluun tai maanpetokseen. Henkilöt voivat olla Suomen tai muun valtion kansalaisia.

Kun kyseessä on esityksessä ehdotettavien toimivaltuuksien käyttö sotilasrikosten estämisen tehtävässä tai salaisten pakkokeinojen käyttö sotilasrikosten selvittämisessä, kohdistuvat perusoikeusvaikutukset puolestaan Puolustusvoimien palveluksessa oleviin sotilaisiin, varusmiehiin tai reserviläisiin.

Koska sotilasrikosten esitutkinta toimitetaan Puolustusvoimissa, voi etenkin ulkopuoliselle tarkastelijalle syntyä käsitys, että esityksellä on vaikutusta esimerkiksi Pääesikunnan suorittaman esitutkinnan objektiivisuuteen. Rikoksesta epäiltyjen oikeusturvaan ja yhdenvertaisuuteen on kiinnitetty huomiota siten, että esitutkinnan toimittamisesta ei päättäisi yksinomaan kurinpitoesimiehenä toimiva sotilas, vaan Pääesikunnan tutkinnanjohtaja, poliisi tai syyttäjä voisi päättää esitutkinnan toimittamisesta. Pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimivat siviilivirkamiehet, jotka ovat sotilaallisen käskyvallan ulkopuolella ja jotka tekevät virkavastuulla itsenäisesti esitutkintaan liittyvät päätökset. Rikosasian asianosaisilla on käytössä kaikki laissa säädetyt oikeusturvakeinot.

Voimassaolevassa laissa on jo säädetty esitutkinnan siirtämisestä poliisille, jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää. Koska Pääesikunnan tutkinnanjohtajan virkapaikka on Pääesikunta, on tässä esityksessä ehdotettu, että esitutkinta on aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos rikoksesta epäilty on Puolustusvoimain komentajan, Pääesikunnan

päällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies. Tällaisissa tapauksissa virkamiehen korkea asema sekä tehtävien vaativuus tekevät rikosepäilystä yhteiskunnallisesti merkittävämmän, vaikka itse puolueettomuus ei sinänsä vaarantuisikaan. Linjaorganisaatiosta johtuen puolueettomuusvaatimus korostuu ja tällä esityksessä ehdotettavalla säännöksellä halutaan korostaa puolueettomuuden toteutumista.

Laissa säädettäisiin lisäksi nykyistä täsmällisemmin ja kattavammin Puolustusvoimien rikostorjuntaa suorittavien virkamiesten toimivaltuuksista, toisaalta perus- ja ihmisoikeuksien suoja ja toisaalta rikostorjunnan tarpeet huomioon ottaen.

Esityksessä ehdotettavilla säännöksillä on vaikutusta myös rikostorjuntatehtävien kohteena olevien henkilöiden perustuslain 21 §:n mukaiseen oikeusturvaan, mutta oikeusturvan toteutuminen olisi huomioitu ehdotettavissa säännöksissä. Oikeusturvan toteutuminen varmistettaisiin esimerkiksi säännöksellä siitä, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista.

Ehdotettavilla säännöksillä olisi toisaalta myönteistä vaikutusta perustuslain 7 §:n mukaiseen oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, sillä esitettävillä säännöksillä pystyttäisiin suojaamaan paremmin yhteiskunnan turvallisuutta ja sen alaan kuuluvia suojattavia oikeushyviä.

Säännösten avulla mahdollisuudet estää ja paljastaa vakavaa rikollisuutta tehostuisivat ja ehdotettavilla säännöksillä siten edistettäisiin rikollisen toiminnan kohteena olevien henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Näin ollen vaikka esityksellä on vaikutusta rikostorjuntatoimenpiteiden kohteina olevien henkilöiden perusoikeuksiin, on perusoikeuksien suojaaminen on huomioitu siten, että perusoikeusrajoitukset ja perusoikeuksien suojaaminen ovat tasapainossa.

4.2.7 Sukupuolivaikutukset

Puolustusvoimien toimintaa koskeva lainsäädäntö vaikuttaa Suomen asevelvollisuusjärjestelmästä johtuen tyypillisesti enemmän miehiin kuin naisiin. Puolustusvoimien rikostorjunnassa voidaan pääsääntöisesti selvittää vain sotilaiden tekemiä rikoksia ja sotilaskurinpidollisista toimenpiteistä keskimäärin noin 98 prosenttia kohdistuu miehiin. Myös pääosa rikosten selvittämiseen liittyvistä toimenpiteistä kohdistuu miehiin. Kuitenkin menettelyt ovat samanlaisia sukupuolesta riippumatta. Esimerkiksi esityksessä Pääesikunnalle ehdotettavien uusien toimivaltuuksien osalta eroa ei ole siinä, kohdistuuko toimenpide mieheen vai naiseen. Esitykseen sisältyvillä muutosehdotuksilla ei siten arvioida olevan varsinaisia sukupuolivaikutuksia.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Yleistä

Lainsäädäntöhankkeen valmistelun aikana tarkasteltiin mahdollisuutta saavuttaa hankkeen tavoitteet osauudistuksen avulla. Valmistelun aikana lain kokonaisuudistus arvioitiin kuitenkin sääntelyn kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisemmaksi vaihtoehdoksi, koska esityksen mukaisten ehdotusten toteuttaminen osauudistuksella olisi ollut muun muassa lainsäädäntöteknisistä syistä haastavaa.

Sääntelyn säilyttäminen ennallaan

Pääasiallisena vaihtoehtona esitettäville muutoksille on sääntelyn säilyttäminen ennallaan. Tällöin ehdotettujen muutosten tavoitteena oleva sääntelyn ajantasaisuuden varmistaminen sekä rikosvastuun tehokkaampi toteutuminen Puolustusvoimissa jäisi toteutumatta. Nykytilan säilyttämisen myötä myös voimassa olevassa laissa havaitut tulkinnanvaraisuudet säilyisivät ennallaan eikä Puolustusvoimilla olisi mahdollisuutta toteuttaa lakisääteisiä tehtäviänsä mahdollisimman tehokkaasti kaikissa valmiustilanteissa, normaalioloista poikkeusoloihin.

Salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvät toimivaltuudet

Hallituksen esityksen valmistelussa arvoitiin tilannetta, jossa salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyviä toimivaltuuksia ei esitettäisi Pääesikunnalle. Arvioinnissa ei kuitenkaan pidetty realistisena, että Pääesikunta voisi tehokkaasti hoitaa 88 §:ssä ja 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä ilman toimivaltuuksia salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämiseen. Valmistelussa katsottiin, ettei toinen viranomainen, eli käytännössä poliisi, voi suorittaa etenkään peitetoimintaa tai tietolähdetoimintaa Pääesikunnan puolesta. Esityksen 1. lakiehdotuksen mukainen sääntelymalli on myös yhdenmukainen muita rikostorjuntaviranomaisia (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos) koskevan sääntelyn kanssa, eli viranomaisten toimivaltuuksista säädetään kyseistä viranomaista koskevassa laissa. Näitä tehtäviä ei todennäköisesti tulisi kovin usein esiin ja tehtävät liittyisivät lähinnä aseisiin ja ampumatarvikkeita koskeviin omaisuusrikoksiin. Yhteiskunnallista turvallisuutta ei kyettäisi parantamaan, mikäli tällaisia rikoksia ei kyettäisi estämään ja sotilasaseet ja ampumatarvikkeet päätyisivät esimerkiksi rikollisiin tarkoituksiin.

Rikostorjuntatehtävien keskittäminen

Esityksen valmistelussa tarkasteltiin vaihtoehtoa, jossa sotilasrikosten esitutkinta keskitettäisiin puolueettomuus- ja riippumattomuussyistä Pääesikuntaan perustettavalle itsenäiselle yksikölle. Valmistelussa tarkasteltiin myös vaihtoehtoa, jossa kaikki Pääesikunnan rikostorjuntatehtävät keskitettäisiin tällaiselle itsenäiselle yksikölle. Valmistelussa päädyttiin kuitenkin säilyttämään vallitseva käytäntö, jonka mukaan sotilasrikosten rikostorjuntatehtävät hoidetaan Pääesikunnan oikeudellisella osastolla ja muut rikostorjuntatehtävät tiedusteluosastolla. Esityksessä ehdotetaan organisaatiomuutosten sijaan esitutkintaan liittyvien toimivaltuuksien kehittämistä siten, että sääntely tukee esitutkintojen puolueettomuutta ja estää mahdollisten esteellisyystilanteiden syntymisen. Esimerkiksi rikostorjuntatehtävän siirtämisestä poliisille säädettäisiin omassa säännöksessä (188 §), mikä korostaa säännöksen merkitystä.

Tähän säännökseen liittyen hallituksen esitystä valmistellut työryhmä päätyi esittämään, että esitutkinta olisi siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää. Esityksen jatkovalmistelussa lausuntopalautteen johdosta säännökseen päätettiin kuitenkin lisätä kaksi uutta momenttia, joiden mukaan esitutkinta on aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos rikoksesta epäilty on Puolustusvoimain komentajan, Pääesikunnan päällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies tai jos rikoksesta epäilty on sotilastiedusteluviranomaisessa palveleva virkamies ja epäilty rikos on tapahtunut sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 4 luvussa tarkoitettujen tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä tai sotilastiedustelutehtävän suorittamisen yhteydessä.

Tutkinnanjohtajina toimivien virkamiesten määrää on lisätty. Lisäksi ehdotetaan, että kurinpitoesimiehen päätöstä asian siirtämisestä syyttäjälle ei aina edellytettäisi.

Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuudet sotilasrikosten selvittämisessä

Esityksen valmisteluvaiheessa pohdittiin, tulisiko Pääesikunnalle säätää uusia toimivaltuuksia sotilasrikosten selvittämiseen liittyen. Käytännössä tämä koski toimivaltuuksia salaisten pakkokeinojen käyttämiseen. Valmistelussa päädyttiin kuitenkin siihen, ettei Pääesikunnalle ole tässä vaiheessa tarpeen esittää uusia toimivaltuuksia käyttää salaisia pakkokeinoja sotilasrikosten selvittämisessä. Tarkoitus on, että keinojen riittävyyttä seurataan.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

5.2.1 Ruotsi

Poliisilain (polislagen 1984:387) mukaan poliisin tehtävänä on rikollisen toiminnan ja muun yleisen järjestyksen tai turvallisuuden häiriöiden ennalta ehkäiseminen, estäminen ja paljastaminen sekä rikoksien selvittäminen. Lailla ei rajoiteta poliisin oikeutta selvittää puolustusvoimiin kohdistuvaa tai sotilaan tekemää rikosta. Poliisi vastaa siten yleistoimivallansa perusteella myös puolustusvoimia vastaan tehtyjen tai sotilashenkilön tekemien rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä. Ruotsissa ei ole erillissääntelyä sotilasrikosten osalta. Tästä luovuttiin lopullisesti vuonna 1986.

Turvallisuuspoliisi (säkerhetspolisen) vastaa valtion turvallisuutta uhkaavan toiminnan tai terrorismirikosten ennalta ehkäisemisestä, estämisestä ja paljastamisesta. Turvallisuuspoliisi tutkii valtion turvallisuuteen kohdistuvia rikoksia ja vastaa erityisesti vakoilurikosten ehkäisy- ja torjuntakyvyn ylläpitämisestä. Poliisi käyttää tiedustelutoiminnan torjumiseen liittyviä pakkokeinoja.

Ruotsin puolustusvoimilla (Försvarsmakten) ei ole varsinaista rikostorjuntatehtävää, mutta se voi pyynnöstä tukea esimerkiksi poliisia tiettyjen rikosten, kuten terrorismin, torjunnassa. Pääesikunnan tiedustelu- ja turvallisuuspalvelulla (MUST), jonka tehtävänä on muun muassa ehkäistä, havaita ja torjua puolustusvoimiin ja sen etuihin kohdistuvia turvallisuusuhkia, ei myöskään ole rikoksentorjuntatehtäviä. Puolustusvoimien toiminta rajoittuu tältä osin maanpuolustustehtäviin ja sen päätehtävänä on Ruotsin puolustaminen aseelliselta hyökkäykseltä.

Puolustusvoimien sotilaspoliiseilla ei ole rikosten tutkimiseen liittyviä toimivaltuuksia, mutta he voivat ryhtyä tiettyihin esitutkintatoimenpiteisiin, jos rikos on tehty sotilasalueella. Puolustusvoimat tai sotilaspoliisi eivät kuitenkaan tee päätöstä esitutkinnan aloittamisesta, vaan päätösvalta kuuluu syyttäjälle tai poliisille. Sotilaspoliisi voi avustaa esitutkinnan johtajaa yksittäisillä tutkintatoimenpiteillä.

Sotilaspoliisin tehtävät ja toimivaltuudet liittyvät pääasiassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamiseen sekä ylläpitämiseen puolustusvoimissa. Ruotsissa on viime aikoina painotettu viranomaisten yhteistyötä rikollisuuden estämiseksi ja sitä kautta maanpuolustuksen turvaamiseksi, etenkin sotilaallisen tiedustelun kannalta. Puolustusvaliokunnan (Försvarsberedningen) laatimassa raportissa Värnkraft – Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025 on huomioitu erityisesti rauhan ja sodan välisen tilan erityispiirteet, niin sanotut ”harmaan alueen ongelmat”. Raportissa todetaan, että myös rauhan ajan lainsäädännön on edistettävä rikoksia ehkäisevien viranomaisten kykyä torjua esimerkiksi vihollisen vaikuttamista rikollisen toiminnan kautta. Sotilaallisen tiedustelutoiminnan on siten, yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa, pystyttävä antamaan tietoa ja varoituksia tällaisten vaikuttamiskeinojen torjumiseksi. Rikostorjuntaviranomaisten tärkeys maanpuolustuksessa on myös huomioitu hallituksen esityksessä Regeringens proposition 2020/21:30 Totalförsvaret 2021–2025, jossa todetaan, että muun muassa poliisin, turvallisuuspoliisin, tullin ja rajavartioston on oltava valmiita ja koulutettuja käsittelemään vihamielistä toimintaa suuren turvallisuus-

poliittisen kriisin yhteydessä ja sitä kautta edistää uskottavaa puolustuskykyä. MUST, turvallisuuspoliisi ja puolustuksen radiolaitos (Försvarets radioanstalt) muodostavat lisäksi yhdessä kansallisen terrorismin uhanarviointikeskuksen (Nationellt centrum för terrorhotbedömning), jonka tehtävänä on tehdä strategisia arvioita Ruotsiin ja Ruotsin etuihin kohdistuvasta terrorismiuhkasta lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Puolustustiedustelutoiminnasta annetusta laissa (Lag om försvarsunderrättelseverksamhet 2000:130) säädetään kuitenkin nimenomaisesti, ettei sotilaallisen tiedustelun yhteydessä saada suorittaa tehtäviä, jotka lain mukaan kuuluvat muun viranomaisen rikostorjuntatoimintaan.

Ruotsin hallitus on vuonna 2021 antanut puolustusvoimille ja turvallisuuspoliisille tehtäväksi valmistella henkilöstöturvallisuutta koskevan erityislain (säkerhetsskyddslagen 2018:585) valvontajärjestelmää. Aloitteella pyrittiin varmistamaan kyseisen lain soveltamisen tehokas valvonta. Nykyiseen lakiin sisältyy määräyksiä valvontaviranomaisista, joilla on tutkintavaltuudet tämän lain vastaisten tekojen selvittämiseen, oikeus määrätä toimenpiteitä, joita valvottavan on noudatettava lain asettamien velvollisuuksien täyttämiseksi sekä oikeus määrätä sakkoja lain rikkomisesta kukin omalla toimialueellaan. Turvallisuuspoliisi valvoo lain soveltamista useiden viranomaisten toiminnassa, ja lääninhallituksilla sekä toimialaviranomaisilla on valvontavastuu maakuntien, kuntien ja tiettyjen yksittäisten toimintojen osalta. Puolustusvoimat toimii Fortifikationsverketin (virasto, joka tukee Ruotsin asevoimia omistamalla ja hallinnoimalla rakennettuja kiinteistöjä), maanpuolustuskorkeakoulun ja muiden puolustusvoimien viranomaisten valvontaviranomaisena. Ruotsin hallitus on tämän lisäksi antanut puolustusvoimille sekä muille viranomaisille tehtäväksi ehkäistä räjähteiden rikollista käyttöä ja maahantuontia.

Kurinpidollisista asioista vastaa puolustusvoimat itse. Puolustusvoimien henkilöstö, jota epäillään vakavasta virkavirheestä palveluksessa, voidaan ilmoittaa puolustusvoimien henkilöstövastuulautakunnalle (Försvarsmaktens personalansvarsnämnd). Lautakunta käsittelee puolustusvoimien työntekijän irtisanomista henkilökohtaisten syiden vuoksi, kurinpitorangaistuksen määräämistä ja työpaikalta poissulkemisesta. Jos työntekijää voidaan perusteellisesti epäillä rikoksesta, vastaa lautakunta työntekijän ilmoittamisesta syytettäväksi. Tämän tapahtuessa siirtyy asia asiaankuuluvalle rikosten torjunnasta vastaavalle viranomaiselle käsiteltäväksi. Tiettyjen henkilöiden osalta kurinpitovastuuseen tai syyteilmoitukseen ottaa kantaa valtion vastuulautakunta. Mikäli virkavirheestä voidaan määrätä muu seuraamus kuin sakko, on puolustusvoimilla velvollisuus ilmoittaa asiasta syytteen nostamiseksi. Ruotsin lainsäädännössä ei ole sotilasrikoksista erillistä säännöstä ja sotilasvirassa oleviin sovelletaan samaa virkamiesoikeudellista kurinpitomenettelyä kuin muihinkin valtion virkamiehiin.

Asevelvollisten kurinpitomenettelystä säädetään laissa kurinpitovastuusta kokonaismaanpuolustuksessa (lag om disciplinansvar inom totalförsvaret). Laissa ei säädetä rikosvastuusta, vaan ainoastaan hallinto-oikeuteen pohjautuvasta kurinpitovastuusta. Kurinpidollisista asioista päättää lähtökohtaisesti sen joukko-osaston (förband) tai vastaavan yksikön päällikkö, jossa asevelvollinen palvelee tai on viimeksi palvellut, ellei päälliköllä ole everstiä tai komentajaa alempaa sotilasarvoa. Jos asevelvollista voidaan perustellusti epäillä tehneen rikoksen kurinpitorikkomuksen yhteydessä, on henkilöä ilmoitettava syytettäväksi lain 16 §:n nojalla. Päätöksen ilmoituksesta tekee lähtökohtaisesti edellä mainittu joukko-osaston päällikkö. Joukko-osaston lakimies tarkastaa perusyksiköiden päälliköiden tekemät päätökset vähintään kaksi kertaa vuodessa. Muuten kurinpitomenettelyn yleisestä valvonnasta huolehtii oikeusasiamies. Asevelvolliselle voidaan kurinpidollisena seuraamuksena määrätä varoitus tai kurinpitosakko.

5.2.2 Norja

Norjassa sotilasrikoksista säädetään sotilasrikoslaissa (Militær Straffelov LOV-1902-05-22-13). Lakia sovelletaan kaikkiin Norjan puolustusvoimin kuuluviin ja puolustusvoimissa palveleviin henkilöihin (lukuun ottamatta sotilastuomioistuinten palveluksessa oleviin virkamiehiin). Lain soveltamisalaan kuulumattomia voidaan kuitenkin rangaista osallisuudesta lain vastaiseen tekoon.

Poliisilain (Lov om politiet LOV-1995-08-04-53) mukaan poliisin tehtävänä on muun muassa ehkäistä rikollisuutta ja muita yleisen järjestyksen ja turvallisuuden loukkauksia sekä havaita ja torjua rikollista toimintaa. Norjassa poliisi vastaa siten pääsääntöisesti rikoksen ennalta estämisestä sekä paljastamisesta myös puolustusvoimissa.

Poliisin turvallisuuspalvelu, Politiets sikkerhetstjeneste, vastaa tiettyjen rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä. Poliisin turvallisuuspalvelu ennalta estää, paljastaa ja selvittää muun muassa Norjan itsenäisyyteen kohdistuvia rikoksia, vakoilurikoksia, joukkotuhoaseiden levittämistä ja käyttöä, sanktioiden ja vientirajoitusten rikkomuksia, sabotaasia sekä poliittista väkivaltaa.

Norjan puolustusvoimilla ei ole varsinaisia rikoksen torjuntaan liittyviä tehtäviä. Puolustusvoimien tiedustelupalvelu, Etterretningstjenesten, vastaa lähinnä tietojen keruusta ja analysoinnista, joka liittyy Norjan turvallisuuteen, mutta organisaatiolla ei ole suoranaisia rikoksen torjuntaan liittyviä tehtäviä.

Puolustusvoimien tiedustelupalvelu ja poliisin turvallisuuspalvelu tekevät yhteistyötä muun muassa terrorismin ja vakoilun torjunnassa sekä joukkotuhoaseiden leviämisen estämisessä. Organisaatiot tekevät yhteistyötä keskenään esimerkiksi tiedonkeruussa, tiedonvaihdossa, tiedon analysoinnissa ja avustavat toisiaan teknisesti. Palvelut vaihtavat tietoa, joka edistää toisen viranomaisen tehtäviä, sekä ylimääräistä tietoa. Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan tietoa, jolla ei ole itsenäistä käyttöä tiedon saaneelle palvelulle, mutta joka saattaa olla hyödyksi toiselle palvelulle sen tehtäviä suorittaessa.

Sotilaspoliisi, upseerit sekä komentajat voivat tutkia sotilasrikoslain ja kurinpitolain rikkomuksia sekä aloittaa esitutkinnan myös muissa rikosasioissa todisteiden väärentämisen estämiseksi. Vireillä olevassa lakiehdotuksessa ehdotetaan, että tätä toimivaltaa rajoitetaan jonkin verran siten, että vain tietyt erityispätevät ja –koulutetut sotilaspoliisivirkamiehet voivat suorittaa tutkintoja. Sotilaspoliisi, upseerit sekä komentajat voivat tutkia myös tiettyjä kansallisesta turvallisuudesta annetussa laissa (Lov om nasjonal sikkerhet LOV-2018-06-01-24) säänneltyjä rikkomuksia. Tässä laissa määritellyt rikkomukset ovat lähinnä sotilasaluetta, erikseen määriteltyä aluetta tai sotilasharjoittelualuetta koskevat oleskelukiellon rikkomukset. Sotilaspoliisit, upseerit ja komentajat voivat myös aloittaa sotilasrikoslain tai kurinpitolain soveltamisalaan kuulumattomien rikosten selvittämisen, jos epäilty rikos on tehty sotilasalueella tai sen välittömässä läheisyydessä. Nämä henkilöt voivat lisäksi selvittää laitonta oleskelua tai toimintaa sotilaallisesti eristetyllä alueella. Jos selvittäminen aloitetaan, siitä on ilmoitettava poliisille mahdollisimman pian.

Joissain tapauksissa selvittäminen on luovutettava suoraan poliisille. Tämä on tehtävä lähinnä silloin, jos asia koskee puolustusvoimien ulkopuolella olevia siviilejä, puolustusvoimien siviilityöntekijöitä (ellei asia kuulu sotilasrikoslain soveltamisalaan) sekä sotilasvirassa olevia, jos asia ei kuulu sotilasrikoslain soveltamisalaan ja jos rikkomus on liian vakava käsiteltäväksi kurinpitomenettelyssä.

Poliisitoimivallasta puolustusvoimissa annetussa laissa sekä asetuksessa (Lov om politimyndighet i forsvaret ja Forskrift om utøvelse av politimyndighet i det militære forsvar) säädetään puolustusvoimien toimivaltuuksista rikostorjunnan yhteydessä. Laki määrittää poliisitoimivallan (politimyndighet) sisällön puolustusvoimissa. Poliisitoimivallalla tarkoitetaan yleisesti poliisin valtuuksia tehdä ja toteuttaa viranomaispäätöksiä, esimerkiksi käyttämällä voimakeinoja.

Upseereilla, komentajilla, sotilaspoliisilla ja sotilasvartijoilla (mukaan lukien siviilihenkilöillä, jotka ovat puolustusvoimien palveluksessa) on poliisin toimivaltuudet suhteessa kaikkiin, jotka ovat sotilasalueella tai sen välittömässä läheisyydessä. Sotilasalue käsittää puolustusvoimien hallinnassa olevat tai sotilaallisiksi alueiksi julistetut alueet. Sotilasalueeksi rinnastetaan myös sotilasalukset ja -kulkuneuvot sekä puolustusvoimien sotilaallisiin kuljetuksiin käytetyt, puolustusvoimien hallinnassa olevat siviilialukset ja kulkuneuvot. Myös leirit, asemapaikat, komentopaikat ja muut vastaavat alueet katsotaan olevan sotilasalueita. Sotilasalueen välitön läheisyys käsittää sotilasalueelle pääasiallisina kulkuväylinä toimivat tiet ja alueet, joista käsin olisi mahdollista vahingoittaa tai häiritä sotilasalueen rauhaa, järjestystä ja turvallisuutta.

Poliisitoimivalta antaa komentajille, sotilaspoliisille ja sotilasvartioille valtuuksia tehdä toimenpiteitä yleisen rauhan ja järjestyksen ylläpitämiseksi sotilasalueella tai sen välittömässä läheisyydessä, kieltää tai rajoittaa oleskelua tietyllä alueella, pidättää ja ottaa kiinni henkilöitä sekä tehdä toimenpiteitä rikoksen estämiseksi.

Upseereilla ja komentajilla on poliisin toimivaltuudet myös suhteessa alaisiinsa, vaikka he olisivat sotilasalueen ulkopuolella. Sotilaspoliisilla on näitä toimivaltuuksia suhteessa asevelvollisiin ja sotilasvirassa oleviin myös sotilasalueen ulkopuolella.

Komentajilla ja tietyillä upseereilla on samat valtuudet kuin syyttäjäviranomaisen virkamiehellä suorittaa tiettyjä pakkokeinoja edellyttäen, että syyttäjän lupa on saatu. Nämä ovat muun muassa takavarikoinnin tai henkilötarkastuksen toimittaminen sekä verikokeen suorittaminen.

Voimakeinojen käyttö on rajoitettava sen tarpeellisuuden mukaisesti ja suoritettava mahdollisimman hellävaraisesti. Aseiden käytöstä normaalioloissa ei säännellä laissa, vaan erikseen puolustusvoimien sisäisessä ohjeessa. Puolustusvoimilla ei ole toimivaltuuksia käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja.

Sotilasalueen ja sen välittömän läheisyyden ulkopuolella sotilaspoliisin toimivalta koskee lähinnä liikenteenohjausta. Upseerit, sotilaspoliisi ja sotilasvartijat voivat lisäksi poistaa henkilöitä, jotka estävät laillisia sotilasoperaatioita. Sotilasvartijalla, joka sodan aikana tai valmiustilassa vartioi kohdetta, on samoja toimivaltuuksia kuin sotilasalueella, vaikka kohde olisi sotilasalueen ulkopuolella. Vartijalla on vastaavia toimivaltuuksia myös rauhan aikana, kun tämä vartioi määrättyä kohdetta poliisin pyynnöstä.

Puolustusvoimat voi tarvittaessa antaa virka-apua poliisille. Puolustusvoimat voi tukea poliisia erityisen haitallisten tai laajamittaisten tapahtumien ehkäisemisessä ja torjunnassa esimerkiksi turvaamalla alueita, avustamalla tutkinnassa tai pidättämällä henkilöitä jotka vakavasti vaarantavat henkeä, terveyttä tai merkittäviä yhteiskunnallisia etuja. Päävastuu rikollisuuden torjunnasta on kuitenkin edelleen poliisilla ja puolustusvoimat tukee vain tarvittaessa. Antaessaan virka-apua poliisille, puolustusvoimien virkamiehet käyttävät voimakeinoja samoissa puitteissa kuin poliisi. Rannikkovartiosto voi auttaa poliisia muun muassa henkilöihin, aluksiin tai kiinteisiin laitteistoihin kohdistuvien rikosten ja laittomien toimien ehkäisemisessä ja torjunnassa.

Rannikkovartiosto voi myös tarjota tarvittavaa apua ja suojaa muille viranomaisille, jotka tarvitsevat aluksia toimintansa aikana.

Norjan hallitus on vuonna 2016 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä oli antaa ehdotuksia uudelle puolustusvoimien poliisille antamasta virka-avusta koskevalle lainsäädännölle. Raportissaan työryhmä korosti muuttunutta turvallisuustilannetta ja hybridisodankäynnin uhkaa, johon sisältyy myös yhteiskunnan vahingoittamista rikollisin keinoin. Työryhmä totesi kuitenkin, että terrorismin ja muun vakavan rikoksen torjumisesta vastaa edelleen pääasiassa poliisi.

5.2.3 Tanska

Tanskassa sotilasrikoksista säännellään sotilasrikoslaissa (Militær straffelov LOV nr 530 af 24/06/2005). Rauhan aikana lakia sovelletaan palveluksessa olevaan puolustusvoimien henkilöstöön, sekä kotiutettuun henkilöstöön, jos asia koskee myös kotiuttamisen jälkeen voimassa olevaa sotilaallista velvoitetta.

Tanskassa poliisi vastaa rikosten ennalta estämisestä. Poliisilaki (politiloven LBK nr 1270 af 29/11/2019) asettaa poliisille tehtäväksi muun muassa rikoksen, yleiseen järjestykseen kohdistuvan häiriön ja vaaran torjuminen sekä ennalta estäminen. Tämän yleistoimivallan perusteella poliisi ennalta estää rikollista toimintaa myös puolustusvoimissa.

Poliisin tiedustelupalvelu, Politiets Efterretningstjeneste (PET), toimii Tanskan kansallisena tiedustelu- ja turvallisuusviranomaisena. Viranomaisen tehtävänä on muun muassa tunnistaa, ehkäistä ja torjua yhteiskunnan vapauteen, demokratiaan ja turvallisuuteen kohdistuvia uhkia. Poliisin tiedustelupalvelu vastaa tämän yhteydessä kansalliseen turvallisuuteen ja itsenäisyyteen sekä perustuslain ja ylempään valtionjohtoon kohdistuvien rikosten ennalta estämisestä, tutkimisesta sekä torjumisesta.

Tanskalla on sotilassyyttäjänä toimiva viranomainen, Forsvarsministeriets Auditørkorps (FAUK). FAUK ei ole osa puolustusvoimia vaan on puolustusministeriön alaisuudessa. Sotilasoikeudenkäyntilain (Militær retsplejelov LOV nr 531 af 24/06/2005) mukaan FAUK toimii syyttäjänä sotilasrikoslaissa määriteltyjen rikosten osalta sekä sellaisten rikosten osalta, joilla on muu sotilaallinen kytkentä. Tällaiset rikokset ovat esimerkiksi palveluksen aikana tai palveluksessa tehtyjä rikoksia sekä sotilasalueella tehtyjä rikoksia. FAUK:n tehtäviin kuuluu paitsi syyttäjäviranomaisena toimiminen myös edellä mainittujen rikosten paljastaminen ja tutkiminen. Poliisi avustaa FAUK:ia tarvittaessa tutkinnan yhteydessä.

Tanskan puolustusvoimilla ei ole varsinaisia rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen liittyviä tehtäviä. Puolustusvoimien tiedustelulaitos, Forsvarets Efterretningstjeneste, ennalta estää ja torjuu Tanskaan kohdistuvia sotilaallisia uhkia, eikä tälläkään organisaatiolla ole varsinaisia rikostorjuntaan liittyviä tehtäviä.

Sotilasoikeudenkäyntilain mukaan sotilasrikosasiassa FAUK:n virkamiehet hoitavat niitä tehtäviä, jotka muiden rikosten osalta kuuluisivat poliisille tai syyttäjälaitokselle. Täten FAUK:lla on kaikki poliisille kuuluvat toimivaltuudet, kun asia koskee FAUK:n vastuunalueella olevaa rikosta.

Puolustusvoimat, lähinnä sotilaspoliisi, voi avustaa FAUK:ia rikosten paljastamisessa ja tutkinnassa, esimerkiksi todisteiden keräämisessä. Avustaminen tapahtuu ainoastaan FAUK:n hyväksynnällä. Sotilasoikeudenkäyntilaki antaa puolustusvoimille ja FAUK:lle toimivaltuuksia muun muassa pidättämiseen, vangitsemiseen, etsinnän suorittamiseen, turvallisuustarkastuksen toimittamiseen, omaisuuden haltuun ottoon sekä puhallustestin suorittamiseen.

Tietyissä tapauksissa FAUK:n hyväksyntää rikostorjuntatoimenpiteiden tekemiseen ei tarvita. Puolustusvoimilla on toimivaltuudet suorittaa tiettyjä alustavia tutkimustoimenpiteitä kiireellisissä tapauksissa, joissa FAUK:n hyväksyntää toimenpiteille ei ehditä saamaan. Tällaisista toimenpiteistä on ilmoitettava FAUK:lle jälkikäteen. Sallituista toimenpiteistä säädetään erillisellä asetuksella.

Tällaisissa kiireellisissä tapauksissa tietyllä puolustusvoimien henkilöstöllä, lähennä komentajilla, on oikeus tarkastaa todistajien tai teosta epäillyn henkilön henkilöllisyys, tarkastaa henkilöiden ulkoasu muun muassa ottamalla valokuvia tai toimittamalla turvallisuustarkastus, ottaa verinäytteitä, suorittaa etsintä, takavarikoida esineitä, kuulustella teosta epäilty tai todistajia sekä pidättää.

Puolustusvoimien henkilöstö voi lisäksi antaa virka-apua poliisille tietyissä tehtävissä, muun muassa rikoksen estämisen ja torjumisen yhteydessä. Näitä tehtäviä suorittaessa puolustusvoimien henkilöstö on poliisin alaisuudessa, eikä FAUK:lla ole syyttäjätoimivaltaa sellaisiin sotilasvirassa oleviin, jotka syyllistyvät rikokseen näitä tehtäviä hoitaessa. Tällöin syyttäjänä toimii joko yleinen syyttäjälaitos tai poliisisyyttäjä (Den Uafhængige Politiklagemyndighed). Antaessaan virka-apua, puolustusvoimien henkilöstölle annetaan poliisilaissa (Bekendtgørelse af lov om politiets virksomhed LBK nr 1270 af 29/11/2019) määriteltyjä poliisille kuuluvia toimivaltuuksia.

Tanskan puolustusvoimilla ei ole oikeutta käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja, vaan näitä käyttää poliisi tai poliisin tiedustelupalvelu. Tanskan oikeudenkäyntilaki (Retsplejeloven LBK nr 1101 af 22/09/2017) antaa poliisille toimivaltuuksia suorittaa muun muassa telekuuntelua, avata ja tutustua kirjeiden tai muiden lähetysten sisältöön, tarkkailla henkilöitä käyttäen esimerkiksi kiikareita tai kameraa sekä häiritä tai keskeyttää radio- tai televiestintää.

5.2.4 Saksa

Saksassa sotilas voi rikoslaissa määriteltyjen rikosten lisäksi syyllistyä myös sotilasrikoksiin, mistä säädetään sotilasrikoslaissa (Wehrstrafgesetz). Sotilaiden tekemiä rikoksia ei käsitellä sotilasoikeudenkäyntiasioina, vaan näitä käsitellään siviilituomioistuimissa, samoin tavoin kuten siviilihenkilöiden tekemiä rikoksia.

Saksassa rikostorjunta kuuluu perustuslain mukaan osavaltioille. Sääntelyllä on pyritty jakamaan poliisivaltaa maan sisällä. Jokaisella osavaltiolla on oma poliisi (Landespolizei) sekä omat poliisilait. Liittovaltion rikospoliisivirasto (Bundeskriminalamt) vastaa muun muassa liittovaltion ja osavaltioiden poliisin yhteistyön koordinoimisesta, kansainvälisen organisoidun rikollisen toiminnan tutkimisesta ja terrorismin sekä muun kansallisen turvallisuuden vaarantavan toiminnan torjumisesta. Liittovaltion poliisi (Bundespolizei) vastaa lähinnä rajaturvasta, rautatieja lentoturvallisuudesta, ja torjuu näihin tehtäväalueisiin kohdistuvia rikoksia. Liittovaltion poliisia koskevassa laissa (Gesetz über die Bundespolizei) kielletään liittovaltion poliisia tekemään tehtäviä, jotka kuuluvat osavaltion poliisille. Osavaltion poliisi vastaa yleistoimivaltansa perusteella sotilaallisten rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä kukin omalla toimialueellaan. Selvittämisestä vastaa myös osavaltion syyttäjä.

Saksan puolustusvoimilla ei ole rikosten torjuntaan liittyviä tehtäviä tai toimivaltuuksia. Saksan puolustusvoimien sotilaspoliisin (Feldjäger) toimivalta liittyy lähinnä kurinpidollisiin kysymyksiin. Sotilaspoliisilla, eikä kenelläkään muulla puolustusvoimien palveluksessa olevalla henkilöllä, ole poliisille kuuluvia esitutkintaan liittyviä toimivaltuuksia. Sotilaspoliisi ei saa suorittaa tehtäviä, jotka kuuluvat poliisille.

Saksan sotilastiedustelupalvelu (Der Militärische Abschirmdienst) on puolustusvoimien alainen organisaatio, joka vastaa muun muassa maanpuolustukseen kohdistuvan tiedustelutoiminnan, sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan toiminnan sekä terrorismin estämisestä. Lisäksi sotilastiedustelupalvelu vastaa erityisesti ekstremismin torjunnasta puolustusvoimissa. Sotilastiedustelupalvelua koskevassa laissa (Gesetz über den militärischen Abschirmdienst) säädetään ettei sotilastiedustelupalvelulla ole poliisille kuuluva toimivaltuuksia ja kielletään palvelua pyytämästä poliisia ottamaan toimenpiteitä, joita palvelu ei itse saa ottaa.

Ulkomaantiedustelusta vastaava liittovaltion tiedustelupalvelu (Bundesnachrichtendienst) kerää ja analysoi tietoa Saksan turvallisuus- ja ulkopolitiikan kannalta tärkeistä maista. Tiedustelupalvelulla ei sotilastiedustelupalvelun tavoin ole poliisille kuuluvia toimivaltuuksia eikä oikeutta pyytää poliisia tekemään toimenpiteitä joita palvelu ei itse saa ottaa.

Kirje- posti- ja telesalaisuuden rajoittamisesta annettu laki (Gesetz zur Beschränkung des Brief-, Post- und Fernmeldegeheimnisses) antaa Saksan tiedustelupalveluille, mukaan lukien sotilastiedustelupalvelulle, oikeuden tarkkailla ja tallentaa televiestintää sekä avata ja tarkastella viestintäsalaisuuden piiriin kuuluvaa postia torjuakseen demokraattiseen järjestykseen, liittovaltion tai osavaltion olemassaoloon tai turvallisuuteen kohdistuvia vaaroja. Tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää vain laissa määriteltyjen rikosten torjunnassa. Nämä ovat muun muassa hyökkäysrikokset, maanpetosrikokset, demokraattista oikeusvaltiota vaarantavat rikokset, ulkoista turvallisuutta vaarantavat rikokset, rikokset kansallista puolustusta vastaan tai rikokset Saksaan sijoitettujen NATO-joukkojen turvallisuutta vastaan.

5.2.5 Iso-Britannia

Yhdistyneessä kuningaskunnassa sotilasrikoksista (service offence) on säädetty laissa asevoimista (Armed Forces Act 2006), jolla on järjestetty Britannian asevoimien (Her Majesty's Armed Forces) sotilasoikeusjärjestelmä. Lain soveltamisalaan kuuluvat kaikki kolme Britannian asevoimien haaraa. Lain soveltamisalaan kuuluvat sotilas- tai siviilihenkilöt ovat laissa lueteltujen sotilasrikosten lisäksi rikosoikeudellisessa vastuussa myös muista teoista, jotka ovat Englannin tai Walesin lain mukaan rangaistavia. Myös tällaiset teot kuuluvat siis lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden kohdalla sotilasrikoksen määritelmään.

Sotilasrikoksissa toimivaltainen tuomioistuin on sotatuomioistuin (The Court Martial), joka on pysyvä tuomioistuin. Sotilasrikosten selvittämisestä vastaa sotilaspoliisi, ja jokaisella asevoimien haaralla – maa-, meri- ja ilmavoimat – on oma sotilaspoliisinsa (yhteisesti Service Police). Joukon komentava upseeri (Commanding Officer) on pääsääntöisesti velvollinen välittämään tietoonsa tulleita sotilasrikosepäilyjä sotilaspoliisille.

Myös muu Britannian asevoimien henkilöstö kuin sotilaspoliisihenkilöstö voi suorittaa toimenpiteitä, mukaan lukien pakkokeinoiksi luettavia toimia, rikoksen selvittämiseksi siten kuin laissa säädetään. Esimerkiksi asevoimien upseereilla on oikeus pidättää sotilasrikoksesta epäilty henkilö laissa säädetyin edellytyksin. Sen sijaan henkilön, jonka epäillään olevan vasta aikeissa tehdä sotilasrikos, saa pidättää vain sotilaspoliisi. Toimenpiteistä sen selvittämiseksi, onko jokin henkilö aikeissa tehdä rikoksen, ei ole erikseen tässä yhteydessä säädetty. Asevoimista annetussa laissa on säädetty komentavan upseerin sekä sotilaspoliisin käytössä olevista pakkokeinoista rikoksen selvittämiseksi. Nimenomaisia säännöksiä rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi tehtävistä toimista ei ole asevoimista annetussa laissa.

Merivoimien poliisin (The Royal Navy Police) tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää rikoksia erityisesti merivoimissa. Ilmavoimien poliisille (The Royal Air Force Police) on puolestaan ase-

tettu perinteisten poliisitehtävien lisäksi vastatiedustelutehtäviä, ja merkittävä osa sen resursseista on kohdennettu vastatiedustelutoimintaan. Maavoimien poliisi (The Royal Military Police) tukee sotilasrikosten selvittämistä ja tarjoaa perinteistä poliisin tukea maavoimille.

Sotilaspoliisin lisäksi sotilastoimintaan ja sotilasrikosten tutkintaan liittyen Britanniassa toimii puolustusministeriön poliisi (Ministry of Defence Police), jonka tehtäviin kuuluu terrorismin torjunta ja esimerkiksi kriittisten fyysisten kohteiden suojaaminen.

Edellä mainituilla poliisiviranomaisilla on toisistaan eroavia tehtäviä, ja esimerkiksi eri sotilaspoliiseilla on omaan haaraansa liittyviä erityisiä tehtäviä. Rikosten ennalta estämistä ja paljastamista Britannian koko asevoimien laajuudella ei ole keskitetty millekään näistä poliisiviranomaisista.

Tutkintavaltuuslain (Investigatory Powers Act) mukaan asevoimien sotilaspoliisi ja puolustusministeriön poliisi voivat erinäisten poliisiviranomaisten, siviilitiedustelupalveluiden (MI5, MI6 ja GCHQ), sotilastiedustelupalvelun (Defence Intelligence) sekä eräiden muiden viranomaisten ohella hakea lupaa datan hankkimiseksi televiestinjärjestelmästä vakavien rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi, jos toimenpide on tarpeellinen myös kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi. Sotilaspoliisin ja puolustusministeriön poliisin tietyissä tehtävissä toimivat henkilöt voivat hakea tällaista lupaa tutkintavaltuuksien valvontaviraston johtajalta (Investigatory Powers Commissioner).

Vastaava ministeri voi myöntää luvan tekniselle laitetarkkailulle (equipment interference) sekä siviilitiedustelupalveluiden päälliköiden että sotilastiedustelun päällikön hakemuksesta. Eräiden poliisiviranomaisten, mukaan lukien sotilaspoliisin ja puolustusministeriön poliisin päälliköt, voivat alaisensa virkamiehen esityksestä myöntää luvan toteuttaa teknistä laitetarkkailua. Edellytyksenä on, että toimenpide on oikeasuhtainen ja välttämätön muun muassa vakavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi ja että tutkintavaltuuksien valvontavirasto (Investigatory Powers Commissioner's Office, IPCO) on hyväksynyt sen.

Tutkintavaltuuslain nojalla vastaava ministeri voi tietyin edellytyksin myöntää tiedustelupalvelun päällikön hakemuksesta tiedustelupalveluille luvan eräille massatoimenpiteille (bulk warrant), joilla ne voivat esimerkiksi hankkia teleoperaattoridataa joukkona sen sijaan, että nämä toimet kohdistettaisiin tiettyyn subjektiin. Saman tyyppisellä luvalla tiedustelupalvelut voivat myös toteuttaa teknistä laitetarkkailua muualla kuin Britanniassa. Poliisiviranomaiset tai asevoimien virkamiehet eivät voi tutkintavaltuuslain nojalla hakea lupaa näiden keinojen käyttöön.

Tarkastelun kohteena olleen Britannian lainsäädännön mukaan millekään yhdelle viranomaiselle ei ole annettu tehtäväksi rikosten estämistä ja paljastamista asevoimissa. Usealla eri taholla on mahdollisuus suorittaa toimenpiteitä rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi, ja toimivalta on ainakin osin päällekkäistä. Kunkin asevoimien haaran sotilaspoliisi voi lain puitteissa hyödyntää esimerkiksi edellä kuvatusti tiettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja osana päätehtävänsä suorittamista. Tämän lisäksi Britannian siviili- ja sotilastiedustelupalvelut valvovat yleisesti kansallista turvallisuutta vaarantavia uhkia yleistoimivaltansa puitteissa ja tiedustelupalveluilla on lähtökohtaisesti poliisiviranomaisia laajemmat toimivaltuudet esimerkiksi salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käytössä.

Tuoreella lakimuutoksella on perustettu uusi itsenäinen viranomainen valvomaan sotilaspoliisin toimintaa (Service Police Complaints Commissioner). Tämä valvontaviranomainen käsittelee sotilaspoliisin toiminnan johdosta tehtyjä valituksia. Lisäksi poliisi- ja tiedusteluviranomaisten sekä muidenkin valtion viranomaisten tutkinnallisia toimia valvoo edellä mainittu tutkintavaltuuksien valvontavirasto.

6 Lausuntopalaute

6.1 Lausuntokierros

Hallituksen esitysluonnos oli lausuntokierroksella 28.6.2022 – 19.8.2022 välisenä aikana. Lausuntopyyntö on ollut julkisesti saatavilla lausuntopalvelu.fi-sivustolla. Lausunnot ja lausunnoista laadittu yhteenveto ovat saatavilla hankenumerolla PLM002:00/2019 säädösvalmistelu ja kehittämishankkeet valtioneuvostossa -sivulta.

Esityksestä annettiin yhteensä 34 lausuntoa. Lausunnon antoivat seuraavat tahot: Aliupseeriliitto ry, eduskunnan oikeusasiamies, keskusrikospoliisi, liikenne- ja viestintäministeriö, Liikenne- ja viestintävirasto, Maahanmuuttovirasto, Maanpuolustuskoulutusyhdistys, Naisjärjestöjen Keskusliitto, valtioneuvoston oikeuskansleri, oikeusministeriö, puolustusministeriö (turvallisuusyksikkö ja talousyksikkö), Pääesikunta, Päällystöliitto, Reserviläisliitto ry, Rikosseuraamuslaitos, sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, suojelupoliisi, Poliisihallitus Suomen Asianajajaliitto, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry, Suomen Reserviupseeriliitto ry, tiedusteluvalvontavaltuutettu, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Tulli, Upseeriliitto ry, Valtakunnansyyttäjän toimisto, valtioneuvoston kanslia, valtiovarainministeriö, ympäristöministeriö ja Ålands landskapsregering. Lisäksi lausunnon toimitti yksityinen yhdistys Civix ry.

Esityksen 188 § (rikostorjuntatehtävän siirtäminen poliisille) lähetettiin ylimääräiselle lausuntokierrokselle 12.6.– 31.7.2023 siihen jatkovalmistelussa tehtyjen muutosten vuoksi. Tällä lausuntokierroksella annettiin 11 lausuntoa. Lausunnon antoivat sisäministeriö, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, Pääesikunta, Poliisihallitus, Keskusrikospoliisi, Syyttäjälaitos, Upseeriliitto ry., Aliupseeriliitto ry., Reserviläisliitto ry., Civix ry. sekä yksi yksityinen henkilö.

Yleistä

Hallituksen esityksen tavoitteita ja tarkoitusta pidettiin laajalti kannatettavana ja perusteltuna. Lausuntopalautteissa tunnistettiin Puolustusvoimien tarve kyetä itsenäisesti ennalta estämään, paljastamaan ja selvittämään sotilasrikoksia, jotka esimerkiksi kohdistuvat Puolustusvoimien anastusherkkään omaisuuteen, joskin tämän perusteen painavuutta myös kyseenalaistettiin. Vähemmässä määrin esityksen tarkoitus ja keskeiset ehdotukset myös kyseenalaistettiin. Kriittistä huomiota kiinnitettiin erityisesti siihen, kuinka Pääesikunnalle ehdotetut toimivaltuudet on perusteltu, kuinka niiden käyttöä valvotaan ja kuinka ehdotukset suhteutuvat poliisin toimintaan. Osassa lausunnoissa kaivattiin täsmennystä esityksen perustuslainmukaisuutta ja säätämisjärjestystä koskeviin perusteluihin.

Upseeriliitto on lausunnossaan huomauttanut, että Pääesikunnan tutkinta kohdistuu suorittavan tahon omaan organisaatioon. Nyt vaarana on Upseeriliiton mukaan se, että sama taho ohjaa toimintaa, valvoo sitä, kohdistaa toimijoihin rikostorjuntatoimenpiteitä ja huolehtii esitutkinnasta pakkokeinoineen. Upseeriliiton mukaan julkisuudessa esillä olleiden viimeaikaisten Puolustusvoimien sisällä tutkittujen rikostapausten käsittely ei ainakaan ole omiaan rohkaisemaan siihen, että lainsäädännössä Puolustusvoimien toimivaltuuksia laajennettaisiin. Joissain tapauksissa esitutkinnan aloittamisen kynnys näyttää olleen selkeästi vakiintuneesta poliisin esitutkintakäytännöstä poikkeava ja joissain tapauksissa esitutkintaa ei ole esitutkintakynnyksen ylityttyäkään aloitettu tai tutkinnan aloittamista on viivytetty tavalla, joka on ollut perusteena virkamiesoikeudelliseen rikosvastuuseen (KKO 2020:53). Käytäntö näyttää siten epäyhtenäiseltä rikosten selvittämisessä.

Upseeriliiton lausunnossaan esittämään huomioon liittyen voidaan todeta, että voimassa olevaan lakiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa lisättiin 1.8.2021 voimaan tulleella muutoksella uusi 28 a §, jonka mukaan Puolustusvoimien asessori tai Pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimiva sotilaslakimies voi päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Lisäksi tapauksessa, johon Upseeriliitto viittaa, poliisi päätyi asiassa samaan lopputulokseen kuin Puolustusvoimat. Asiassa ei ollut syytä epäillä rikosta. Esitutkinnan aloittamisen viivyttelyn osalta on olemassa muutamia tapauksia, joissa kurinpitoesimiehen on epäilty viivytelleen esitutkinnan aloittamisessa. Yksi näistä tapauksista on johtanut kurinpitoesimiehen rikoksesta tuomitsemiseen. Tämän tapauksen jälkeen kurinpitoesimiesten koulutusta on lisätty ja ammattisotilaiden epäiltyjen rikosten tutkintaa on entistä enemmän pyritty keskittämään Pääesikunnan tehtäväksi, johon on sijoitettu Puolustusvoimien ainoa poliisikoulutetuista rikostutkijoista ja sotilaslakimiehistä koostuva esitutkintaa suorittava yksikkö.

Pääesikunnan tehtävät rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 11 luku)

Eduskunnan oikeusasiamies (jäljempänä *EOA*) on lausunnossaan todennut, että esityksessä esitetyt perustelut eivät vakuuttavasti osoita, että Pääesikunnan toimivaltuuksien laajentaminen sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen olisi välttämätöntä. EOA toteaa edellä esitetyistä perusteiden osalta, että 1) myös ehdotetussa 93 §:ssä rikostorjunnan tehtäviä on hajautettu eri viranomaisille; 2) sotilasrikokset eivät ole piirteiltään niin poikkeuksellisia, että niiden torjunta tulisi sen vuoksi osoittaa Pääesikunnalle; ja 3) sotilasrikokset kuuluvat tällä hetkellä poliisille poliisin yleistoimivallan puitteissa, mihin liittyvä näennäinen epäselvyys ei sinänsä perustele mainittujen tehtävien siirtämistä Pääesikunnalle.

Esityksen perusteluita on täsmennetty EOA:n lausunnon johdosta. Toimivalta sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen ei ole yksinomaan Pääesikunnalla, vaan poliisilla olisi joka tapauksessa edelleen yleistoimivalta estää ja paljastaa sotilasrikoksia. Esityksen mukaan Pääesikunta olisi viranomainen, joka aktiivisesti suorittaisi näitä rikostorjunnan toimenpiteitä Puolustusvoimien toimintaympäristössä.

EOA on lisäksi todennut pitävänsä ylipäätään ongelmallisena sitä, että samalla viranomaisella on sekä tiedustelu- että rikostorjuntatoimivaltuudet. Myös Upseeriliitto totesi, että ehdotetun 93 §:n mukaisissa tilanteissa sotilastiedustelun ja rikostorjunnan raja voi olla hankalasti määriteltävissä. Huomioihin liittyen voidaan todeta, että teemaa on käsitelty esityksen yleisperusteluissa. Niin kutsutulla palomuurisääntelyllä pyritään osaltaan varmistamaan, ettei sotilastiedustelusta annetun lain sääntely avaisi mahdollisuuksia käyttää tiedustelua salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen. Siksi sotilasvastatiedustelun rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävät on myös Puolustusvoimien organisaatiossa erotettu sotilasvastatiedustelun sotilastiedustelusta annetun lain mukaisista tehtävistä. Salaisen tiedonhankinnan menetelmiä eivät käytä, eikä niihin liittyviä päätöksiä tai käräjäoikeudelle esitettäviä vaatimuksia tee muut kuin nimenomaisesti sotilasvastatiedustelun rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävään määrätyt virkamiehet. Kyseessä on siten kaksi eri tahoa, joista toinen hoitaa rikostorjuntatehtäviä ja toinen tiedustelutehtäviä. Sotilastiedustelusta annetun lain 11 §:n mukaan sotilastiedusteluviranomaisia ovat Pääesikunta ja Puolustusvoimien tiedustelulaitos. Pääesikunnassa sotilastiedustelun tehtäviä hoitavat ja niihin liittyviä toimivaltuuksia käyttävät Pääesikunnan sotilastiedusteluun määrätyt virkamiehet. Tämän hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 3 §:n mukaan 7 kohdan mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavalla viranomaisella tarkoitetaan viranomaista, joka estää, paljastaa ja selvittää sotilasrikoksia sekä estää ja paljastaa sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyviä rikoksia.

Keskusrikospoliisi (jäljempänä *KRP*) suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti siihen, että Pääesikunta voisi suorittaa myös sotilasrikosten estämistä ja paljastamista, mikä olisi tarkoituksenmukaista myös resurssien kannalta. Toisaalta esimerkiksi asevarkaustapauksissa ollaan hyvin lähellä tilannetta, jossa tulee vakavasti harkita asian siirtämistä poliisin tutkittavaksi.

Syyttäjälaitos on katsonut, että Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavilla virkamiehillä on parhaat edellytykset suorittaa sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen tehtävää sen vuoksi, että heillä on tarvittava tuntemus Puolustusvoimien toiminnan erityispiirteistä. Syyttäjälaitos kuitenkin toteaa olevan tarkoituksenmukaista, että poliisilla säilyy edelleen yleistoimivalta myös sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 11 luvun säännöksiin on esitetty lausunnoissa myös joitakin teknisluonteisia muutosehdotuksia, jotka on huomioitu esityksen jatkovalmistelussa.

Pääesikunnan toimivaltuudet rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 12 luku)

EOA on lausunnossaan todennut, että koska Pääesikunnan tehtävät ovat erilaiset kuin poliisin, voi olla jossain määrin ongelmallista antaa rikostorjuntaan kaikilta osin asiallisesti samanlaisia toimivaltuuksia kuin poliisilla. Toisaalta EOA huomauttaa, että tämä on huomioitu esityksen perusteluissa ja että luonnoksessa ehdotetaan, että yleiset toimivaltuudet olisivat suppeammat kuin poliisilla. EOA on todennut myös, että luvussa ehdotetut säännökset muodostavat hyvin vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden esimerkiksi sen suhteen, mitä toimivaltuuksia Pääesikunnan rikostorjunnassa on käytettävissä yhtäältä sotilasrikosten estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä sekä toisaalta ehdotetussa 93 §:ssä tarkoitettujen rikosten estämisessä ja paljastamisessa. Jatkovalmistelussa esityksen perusteluja on täsmennetty EOA:n huomion johdosta.

Sisäministeriö (jäljempänä *SM*) on todennut, että niin sanottuja järjestyspoliisitoimivaltuuksia, joiden tavoitteena on ensisijaisesti ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta, ei tulisi säätää viranomaiselle kevyin perustein. SM huomauttaa lisäksi, että perustelujen mukaan ehdotetun 100 §:n (paikan ja alueen eristäminen) 1 momentin mukaiset toimivaltuudet olisivat suppeammat kuin poliisilla, mutta poliisilain 2 luvun 8 §:n mukaan näin ei olisi. Lain 100 §:ää ja sen perusteluja on täsmennetty SM:n huomion perusteella siten, että säännöksen sanamuodosta on poistettu sanat tila sekä kulkuneuvo, joten ristiriitaa poliisilain säännöksen kanssa ei tältä osin ole.SM on lisäksi huomauttanut, että ehdotetun 104 §:n mukainen voimakeinojen käyttö on selvimmillään tosiasiallista julkisen vallan käyttöä ja sitä tulisi vielä tarkastella perustuslain 124 §:n näkökulmasta. Esityksen säätämisjärjestystä ja perustuslain mukaisuutta käsittelevään jaksoa on jatkovalmistelussa päivitetty SM:n huomion perusteella.

Ehdotetun 112 §:n (oikeus saada tietoja yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä) 1 momentin mukaisen tiedonsaantioikeuden osalta SM toteaa, ettei poliisilla ole poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaan vastaavaa tiedonsaantioikeutta rikosten paljastamiseksi. SM pitää eriskummallisena sitä, että Puolustusvoimille ehdotetaan toimivaltuuksia, joita poliisilla ei ole. SM huomauttaa myös 112 §:n 2 momentin asiallisesta erosta voimassa olevaan lakiin, vaikka perustelujen mukaan säännökset vastaavat toisiaan. Esityksen jatkovalmistelussa on katsottu, että tiedonsaantioikeus myös rikoksen paljastamisen tehtävässä on tarkoituksenmukaista, koska paljastaminen kuuluisi Pääesikunnan tehtäviin lain 88 §:n ja 93 §:n perusteella. Säännöksen perusteluja täsmennetty SM:n kommentti huomioon ottaen.

Jatkovalmistelussa luvun säännöskohtaisiin perusteluihin lisäksi tehty teknisluonteisia muutoksia lausuntopalautteen perusteella.

Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 13 luku)

EOA:n mukaan ehdotusta on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytysten valossa, joista hyväksyttävyysvaatimuksen ja suhteellisuusvaatimuksen täyttyminen jää arvioitavaksi. EOA:n mukaan luonnoksen perusteluissa ei ole juurikaan tarkasteltu sitä, ovatko salaiset tiedonhankintakeinot osoittautuneet käytössä (suojelupoliisin antamana virka-apuna) tarpeellisiksi ja olisiko niillä saadut tulokset tai niistä saatu hyöty ollut saavutettavissa jollain perusoikeuksiin vähemmän puuttuvalla keinolla. EOA kyseenalaistaa sen, tarvitaanko salaisia tiedonhankintakeinoja nimenomaan sotilasrikosten estämiseen. EOA myös huomauttaa, ettei esityksen perusteluissa ole arvioitu sitä, kuinka paljon uusia toimivaltuuksia hyödynnettäisiin tai kuinka monta potentiaalista tapausta on jäänyt toteutumatta voimassa olevan lain puitteissa. Esityksen perusteluita on jatkovalmistelussa täsmennetty EOA:n kommenttien perusteella. Maanpuolustuksen turvaaminen nähdään kuitenkin niin tärkeäksi intressiksi, että esityksessä esitetään oikeutta 13 luvun mukaisiin salaisiin tiedonhankintakeinoihin. Pääesikunnalla olisi siten käytettävissä riittävät toimivaltuudet rikosten estämiseen ja paljastamiseen, mikä konkretisoituisi etenkin turvallisuustilanteen kiristyessä.

EOA on lisäksi todennut, että eduskunnan lakivaliokunnan mietinnön LaVM 44/2010 vp mukaan salaisia pakkokeinoja käyttöön otettaessa on selvitettävä painavia käytännön tarpeita sekä sitä, että luodaan keinojen asianmukainen käyttöympäristö koulutus- ja oikeusturvanäkökohdat huomioiden. Tähän liittyen todetaan, että salaisia tiedonhankintakeinoja Pääesikunnassa käyttävät virkamiehet olisivat poliisi- ja lakimieskoulutuksen saaneita virkamiehiä, jotka ovat suorittaneet STEKPOV-kurssin.

KRP toteaa lausunnossaan, että erityisesti peitetoiminta on erityisosaamista vaativa keino. KRP suhtautuu varauksellisesti siihen, että toimijoita tällä alalla lisättäisiin. Esityksen jatkovalmistelussa on päädytty säilyttämään peitetoiminta ehdotettavassa keinovalikoimassa. Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitettu toiminta on lähellä suojelupoliisin suorittamaa toimintaa. Suojelupoliisi ei lausunnossaan pitänyt ongelmallisena Pääesikunnalle ehdotettavia toimivaltuuksia salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön.

Oikeusministeriö on lausunnossaan todennut tallenteiden tutkimista koskevan 156 §:n osalta, että jatkovalmistelussa tulisi tarkemmin arvioida yksityiselle taholle annettavien tehtävien ja niitä koskevan virkavastuun laajuutta sekä sanamuodon ja perustelujen täsmentämistä tarkoituksesta riippuen. Jatkovalmistelussa säännöstä on täsmennetty oikeusministeriön huomion perusteella.

Osaan salaisia tiedonhankintakeinoja koskeviin 13 luvun säännöksiin on lisäksi tehty lausunnoissa annetuista huomioista johtuen teknisluonteisia muutoksia sekä säännösten perusteluita täsmennetty. Lisäksi säännöksiä on soveltuvin osin yhdenmukaistettu pakkokeinolakiin ja poliisilakiin esitettävien säännösehdotusten kanssa.

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuudet ja tehtävät (1. lakiehdotuksen 14 luku)

Oikeusministeriön lausunnon mukaan reserviläisen rikosoikeudellista virkavastuuta käsittelevä ehdotettu 177 § on sijoitettu 14 lukuun, jonka soveltamisalasäännöksen mukaan lukua sovelletaisiin vain siinä mainituissa poikkeustilanteissa. Lain 177 §:ssä kuitenkin viitataan ehdotettuun 11 luvun 98 §:ään, joten jää epäselväksi, liittyisikö 98 §:ssä (palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuudet sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa) tarkoitettuihin tehtäviin rikosoikeudellinen virkavastuu vain 174

§:ssä säädetyissä tilanteissa. Jatkovalmistelussa virkavastuuta koskevaa sääntelyä on täsmennetty ja lisätty säännös rikosoikeudellisesta virkavastuusta sekä vahingonkorvausvastuusta myös 98 §:ään.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan ehdotettu sääntely, jonka mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltuuksia voi käyttää asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on virkatehtävässään pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies, jättää avoimeksi sen, johtaako edellä selostettu sääntely tilanteeseen, jossa erikoiskoulutettua päällystötasoista poliisihenkilöstöä määrätään jatkossa kertausharjoituksiin ja varataan poikkeusoloissa Puolustusvoimien käyttöön. Tämä olisi poliisihallinnon omien operatiivisten tarpeiden vastaista. Jatkovalmistelussa säännökseen ei ole tehty muutoksia. Asiasta sovittaisiin Puolustusvoimien ja poliisin välillä.

Reserviläisliitto on lausunnossaan todennut pitävänsä reserviläisten toimivaltuuksia koskevia ehdotuksia hyvänä. Reserviläisliitto toteaa, että muun muassa vakoiluun liittyvä ennalta estävä ja paljastava toiminta on luonteeltaan etupainotteista ja suorituskykyä on tarvittaessa kyettävä käyttämään sekä toiminnan resursseja lisäämään jo normaalioloissa.

Upseeriliitto katsoo, että reserviläisten käyttämistä tutkinnanjohtajana voi olla perusteltua poikkeusoloissa, mutta ei normaalioloissa. Upseeriliiton mukaan reserviläisten käyttäminen rikostorjunnan avustavissa tehtävissä normaalioloissa voi olla perusteltua.

Valvonta (1. lakiehdotuksen 15 luku)

EOA on lausunnossaan todennut, että uusia toimivaltuuksia ehdotettaessa on sisäiseen valvontaan panostettava aiempaa enemmän sekä lisättävä siihen resursseja. Ehdotetun 182 §:n osalta EOA toteaa, että säännöksessä määriteltyjen Pääesikunnan ja Puolustusvoimien asessorin valvontatehtävien keskinäinen suhde jää jossain määrin epäselväksi. Jatkovalmistelussa 182 §:n perusteluita on täsmennetty EOA:n huomioista johtuen.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu on lausunnossaan todennut, että sääntelyä tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatoimivaltuuksien soveltuvin osin soveltamisesta olisi perusteltua vähintäänkin täsmentää ja mahdollisesti myös täydentää. Täsmentäminen ja täydentäminen voisi tapahtua niin, että niihin tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 3 luvun säännöksiin, joissa mainitaan nimenomaisesti tiedustelumenetelmän käyttö, lisättäisiin tarvittaessa nimenomainen salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva maininta. Tällaisia säännöksiä ovat lain 7 §:n (Tehtävät), 12 § (Tutkimispyyntö), 14 §:n (Läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuimessa sekä oikeus kannella) 1 momentti sekä 15 §:n (Tiedustelumenetelmän käytön keskeyttäminen tai lopettaminen) 1 ja 2 momentti. Harkita tulisi myös tiedusteluvalvontavaltuutetun antamaa tiedustelumenetelmän (tai mahdollisesti myös salaisen tiedonhankintakeinon) käytön keskeyttämistai lopettamismääräystä (lain 15 §:n 1 momentti) koskevasta muutoksenhausta säätämistä.

Jatkovalmistelussa on katsottu, että huomiot ovat perusteltuja, mutta asia vaatisi laajempaa tarkastelua muun muassa sisäministeriön ja sen alaisten viranomaisten kanssa ja siksi jatkovalmistelussa on päädytty siihen, ettei kyseisiä muutoksia ole tarkoituksenmukaista tehdä tämän esityksen yhteydessä. Tulevaisuudessa asiakokonaisuutta olisi perusteltua tarkastella yhdessä muiden keskeisten viranomaisten kanssa.

Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa (1. lakiehdotuksen 16 luku)

SM on lausunnossaan todennut, että ehdotetun 184 §:n (Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkki aseman ilmaiseminen sekä virkamiehen yksilöiminen) ei ole täysin onnistunut. Kyseinen säännös on jatkovalmistelussa siirretty uudeksi 96 §:ksi.

KRP ja SM ovat lausunnoissaan kiinnittäneet huomioita 186 §:n (poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apu Puolustusvoimille) 1 momentin sanamuotoon, minkä johdosta momentin sanamuotoa on jatkovalmistelussa täsmennetty.

Tullin lausunnon mukaan ehdotettua 187 §:ää (toimiminen toisen rikostorjuntaviranomaisen tehtäväalueella) tulisi selventää, jotta viranomaisten ei tarvitsisi tulkita muun lainsäädännön kautta sitä, mitkä rikokset luokitellaan vakaviksi. Jatkovalmistelussa säännöstä ei ole muutettu. Säännös vastaa soveltuvin osin PTR-lain 2 §:ää, jossa ei myöskään ole määritelty vakavia rikoksia. Pykälän perusteluita on kuitenkin täsmennetty siten, että niihin on lisätty maininta siitä, että Pääesikunta sopii poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kanssa kiireellisistä toimenpiteistä ja ilmoitusmenettelystä.

Esityksen 188 § (rikostorjuntatehtävän siirtäminen poliisille) oli täydentävällä lausuntokierroksella 12.6.2023 – 31.7.2023 pykälään esityksen jatkovalmistelussa tehtyjen muutosten vuoksi. Pykälään lisättiin uudet 2 ja 3 momentit, joiden mukaan esitutkinta tulisi siirtää poliisin suoritettavaksi aina, jos rikoksesta epäilty on Puolustusvoimain komentajan, Pääesikunnan päällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies. Lisäksi esitutkinta olisi aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi myös, jos rikoksesta epäilty on sotilastiedusteluviranomaisessa palveleva virkamies ja epäilty rikos on tapahtunut sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 4 luvussa tarkoitettujen tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä tai sotilastiedustelutehtävän suorittamisen yhteydessä.

Lausunnonantajat lähtökohtaisesti kannattivat 188 §:ään ehdotettuja uusia 2 ja 3 momentteja. Esimerkiksi Syyttäjälaitos totesi lausunnossaan, että se pitää säännöksen muutosehdotusta kannatettavana. Säännöksen ehdotetuilla uusilla 2 ja 3 momenteilla lisätään luottamusta esitutkinnan puolueettomuuteen myös tilanteissa, joissa rikosepäily kohdistuisi Puolustusvoimain ylimpiin virkamiehiin tai sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehiin.

Poliisihallitus on lausunnossaan pitänyt hyvänä sitä, että esityksessä on laaja esitutkinnan siirtomahdollisuus poliisille tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Se on puolueettomuusnäkökulmaa tukeva menettely ja tällöin siirtomahdollisuus on olemassa myös esimerkiksi rikostutkintaa suorittavien Puolustusvoimien henkilöstön osalta, ilman tyhjentävän luettelon laadintaa lainsäädäntöön.

Poliisihallitus toteaa, että poliisin osalta on juuri tutkinnan puolueettomuuden turvaamiseksi katsottu, että siihen kohdistuvissa rikosepäilyissä syyttäjä toimii tutkintaa johtavana tahona eikä tutkintaa johda poliisi, jonka toimintaan epäily kohdistuu. Toisaalta Poliisihallitus katsoo, että mikäli esitutkintaviranomaisten kesken pidetään perusteltuna rikosepäilyjen käsittelyä eri tavoin, tulisi erilaiseen toimintaan johtavien perusteiden käydä selkeästi ilmi esityksestä. Poliisihallituksen lausuntoon liittyen voidaan todeta, että Puolustusvoimissa ammattisotilaiden rikoksia tutkii pääosin Pääesikunnan rikostutkinta, jossa esitutkintaa suorittavat poliisi- ja lakimieskoulutuksen saaneet siviilivirkamiehet.

EOA totesi lausunnossaan, että nyt ehdotettu 188 § on parannusta verrattuna aiempaan pykäläluonnokseen, josta puuttuivat nyt ehdotetut 2 ja 3 momentit, mutta se ei edelleenkään vastaa kaikilta osin tutkinnan puolueettomuuden vaatimuksiin. EOA:n mukaan vuosien 2020-2022 palkattua henkilökuntaa koskevien esitutkintojen määrien perusteella ja siten myös poliisin resursseilla ei voi perustella sitä, että poliisi ei tutkisi kaikkia palkattua henkilökuntaa koskevia

nyt käsiteltävänä olevassa lakiehdotuksessa tarkoitettuja rikosepäilyjä. Tutkinnan puolueettomuuden ja riippumattomuuden kannalta olisi joka tapauksessa otettava huomioon muitakin henkilöryhmiä ja rikosepäilyjä kuin nyt ehdotetuissa 2 ja 3 momenteissa mainitut. Sellaisia voisivat perustellusti olla ainakin kaikki käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen soveltamisalaan kuuluvat Pääesikunnan ja sotilastiedusteluviranomaisen virkamiesten rikosepäilyt.

EOA:n lausuntopalautteeseen liittyen todetaan, että puolueettomuuden turvaamisen näkökulmasta voidaan riittävänä pitää 188 §:n ehdotettua 1 momenttia, jonka mukaan puolueettomuuden vaarantuessa tutkinta siirretään poliisille. Lisäksi 188 §:n 4 momentissa säädettäisiin, että rikostorjuntatehtävä voidaan muutenkin siirtää poliisille asian laadun niin vaatiessa. Poliisilla olisi myös erityisestä syystä oikeus oma-aloitteisesti ottaa laissa tarkoitettu rikostorjuntatehtävä suoritettavakseen.

Tässä yhteydessä on myös huomioitava lain tarkoitus, joka on kurin ja järjestyksen ylläpitäminen ja tämän turvaaminen Puolustusvoimissa. Edelleen Pääesikunnan suorittaessa esitutkintaa, tutkijoina ja tutkinnanjohtajina toimivat siviilivirkamiehet.

Lakia valmistelleessa työryhmässä oli edustus sisäministeriöstä, Poliisihallituksesta, Keskusrikospoliisista ja Suojelupoliisista eikä tahtotilana ollut esimerkiksi Puolustusvoimien palkatun henkilökunnan epäiltyjen rikosten tutkinnan siirtäminen poliisille

Upseeriliitto ry:n mukaan Puolustusvoimat on hierarkkinen organisaatio, jossa aivan luontevista syistä on selkeät käskyvaltasuhteet. Käskyvaltasuhteeseen liittyy kuitenkin riski esitutkinnan puolueettomuuden näkökulmasta. Tätä riskiä vähentäisi merkittävästi se, että Puolustusvoimien virassa olevien epäillyt virka- ja sotilasrikokset tutkisi aina poliisi. Tulisi tarkastella, onko esitetty sääntely sopusoinnussa Puolustusvoimien eri tehtävissä toimivien yhdenvertaisen kohtelun kanssa. Luonnoksessa esitetyt korkeimmissa sotilasarvoissa palvelevat ja sotilastiedustelua hoitavat virkamiehet saisivat lähtökohtaisesti objektiivisemman esitutkinnan verrattuna muihin Puolustusvoimissa palveleviin. Upseeriliiton mukaan toimiva ratkaisu voisi olla se, että Puolustusvoimien virassa tehdyiksi epäillyt rikokset tutkisi aina poliisi ja tutkinnanjohtajana näissä jutuissa olisi aina syyttäjä. Upseeriliitto korostaa, että tässäkin mallissa varusmiesten epäillyt sotilasrikokset tutkisi Puolustusvoimat, eikä syyttäjä olisi niissä jutuissa tutkinnanjohtajana.

Myös Aliupseeriliitto ry. on todennut lausunnossaan, että Puolustusvoimien henkilöstöä ei tulisi asettaa eriarvoiseen asemaan esitutkintaprosessissa, kuten säännös luonnoksessa nyt on esitetty. Korkeimmissa sotilasarvoissa ja sotilastiedustelun tehtävissä toimivat saisivat esityksen kautta muuta henkilöstöä objektiivisemman esitutkintakäytännön automaattisesti. Esitutkinnan objektiivisuutta tulee lisätä ja henkilöstöä kohdella yhdenvertaisesti esitutkintaprosessissa.

Edellä mainittuun lausuntopalautteeseen liittyen voidaan todeta, etteivät objektiivisuussyyt ole ainoa syy, miksi 188 §;ään ehdotetaan sen 2 ja 3 momenttien mukaista sääntelyä. On tosin huomioitava, että linjaorganisaation vuoksi puolueettomuus voi helpommin vaarantua tiettyjen virkamiesten osalta. Tämän lisäksi on huomioitava kyseisten virkamiesten yhteiskunnallinen asema ja merkitys. Voidaan todeta, että mikäli kaikki Puolustusvoimien palkatun henkilökunnan rikosepäilyt siirrettäisiin poliisin tutkittaviksi, ei menettely silloin olisi yhdenvertaista varusmiesten ja reserviläisten näkökulmasta. Suomessa on asevelvollisuusarmeija ja siten tarkastelussa tulee huomioida myös kurin ja järjestyksen ylläpitäminen, josta johtuu, että menettelyn tulee lähtökohtaisesti olla sama niin varusmiehille, reserviläisille sekä palkatulle henkilöstölle.

Sisäministeriön lausunnon mukaan ehdotetun pykälän perusteluja olisi syytä täydentää siten, että kuvattaisiin tarkemmin, miten tutkinnan puolueettomuus vaarantuu erityisesti ja ainoastaan

korkeimpien virkamiesten rikoksia tutkittaessa. Edellä mainittu lausuntopalaute huomioon ottaen 188 §:n perusteluja on tältä osin täydennetty. Sisäministeriö totesi myös, että pykäläehdotuksen 4 momentilla ei ilmeisesti ole tarkoitus muuttaa nykytilaa. Sisäministeriö toteaa, että ainakin momentin 2. virkkeen osalta osin jää epäselväksi, muuttaako uusi säännösehdotus kuitenkin nykytilaa. Tähän liittyen voidaan todeta, että 188 §:ssä on yhdistetty voimassaolevan lain 39 § ja 90 §:n 3 momentti sekä otettu sanamuodossa laajemmin huomioon, että se koskee rikostorjuntatehtävän ottamista suoritettavaksi.

EOA kiinnitti luonnoksen 188 §:ään liittyvässä lausunnossaan huomiota myös luonnoksen 9 §:n 1 momenttiin. EOA viittaa aiempaan lausuntoonsa EOAK/3938/2022, jossa on viitannut apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen tarkastushavaintoihin (EOAK/408/2022). Pölönen totesi: ”Toisin kuin poliisissa, puolustusvoimissa ei joissain tapauksissa kirjata ilmoitusta niin, että kurinpitoesimies arvioisi tämän kirjatun ilmoituksen perusteella onko rikosta syytä epäillä ja käynnistetäänkö asiassa esitutkinta. Epäillyn rikoksen tapahtumatietojen saattaminen kurinpitoesimiehen tietoon on siten vapaamuotoista ja voi tapahtua esimerkiksi suullisesti. Ilmoitus kirjataan vasta sen jälkeen, kun asiassa on päätetty suorittaa esitutkinta (SKRTL 27 §:n 1 momentti). Näin ollen esitutkintakynnyksen alle jääneistä tapahtumista, joissa kuitenkin on arvioitu rikosepäilyn olemassaoloa, ei ole olemassa välttämättä mitään dokumentaatiota. Myöskään esitutkinnan aloittamista edeltäviä toimenpiteitä (esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 2 momentti) ei dokumentoida, jos asiassa ei kirjata ilmoitusta.

EOA:n yllä olevaan huomioon liittyen voidaan todeta, että voimassa olevan lain 27 §:n mukaan kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta ja rikoksesta kirjataan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti ilmoitus. Lisäksi asiaa on käsitelty Puolustusvoimien ohjeessa HT687.

Ehdotetun lain 9 §:n 1 momentin mukaan kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta ja rikoksesta kirjataan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti ilmoitus. Päätös esitutkinnan toimittamisesta tai toimittamatta jättämisestä on tehtävä viipymättä. Tutkintaan sovelletaan lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään. Esitutkinnasta rikosasiassa säädetään muun muassa esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa. Näin ollen menettely on vastaava kuin poliisilla. Esimerkiksi esitutkintalain 11 luvun 1 §:n mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta 3 luvun 9 §:n 1 momentin taikka 10 tai 10 a §:n nojalla sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös.

Lakiehdotuksen 189 §:n osalta KRP korostaa ilmoitusvelvollisuutta poliisille ja pitää tärkeänä, että pykäläluonnoksen mukainen ilmoitusvelvollisuus kattaisi myös rikoksen paljastamisvaiheen. Esityksen 189 §:ää on jatkovalmistelussa täydennetty keskusrikospoliisin esittämällä tavalla.

Tulli on katsonut, että päällekkäisen esitutkintatyön välttämiseksi ehdotetussa 189 §:ssä tarkoitettu Pääesikunnan ilmoitusvelvollisuus tulisi olla voimassa muillekin PTR-viranomaisille heidän tehtävänalueeseensa kuuluvissa asioissa. Tämän osalta esityksen jatkovalmistelussa on päätetty, että tarkoituksenmukaista on säätää Pääesikunnan velvollisuudesta ilmoittaa pykälässä tarkoitetuista asioista ainoastaan poliisille sen yleistoimivallan johdosta. Lähtökohtaisesti Tulli tai Rajavartiolaitos ei voi tutkia Puolustusvoimien sotilasrikoksia johtuen näiden viranomaisten rajatuista esitutkintatehtävistä.

Lakiehdotukset 2 -9

EOA on lausunnossaan todennut, että 8. lakiehdotuksessa (laki tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muuttamisesta) ehdotetaan 1. lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan saattamisesta tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun valvonnan piiriin. EOA toteaa kannattavansa ehdotusta, mutta katsoo, että mainittu valvonta tulisi ulottaa kaikkeen Puolustusvoimien suorittamaan salaiseen tiedonhankintaan. Kuten aiemmin on todettu, jatkovalmistelussa on katsottu, että tämä vaatisi asian laajempaa tarkastelua ja koordinointia muiden viranomaisten kanssa, mitä ei ole mahdollista tehdä tässä yhteydessä.

Oikeusministeriö on lausunut 3. lakiehdotuksen (laki henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta) osalta, että se pitää ehdotettua sääntelyä lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisena, mutta pitää tärkeänä, että esitysluonnoksen perusteluita henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn osalta täydennetään olennaisesti. Edelleen perusteluista oikeusministeriön mukaan puuttuvat henkilötietojen suojan näkökulmasta myös säätämisjärjestysperustelut. Oikeusministeriön huomion johdosta esimerkiksi esityksen perustuslainmukaisuutta koskevaan osioon on lisätty jakso, jossa tarkastellaan henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annettuun lakiin ehdotettavia muutoksia perustuslain näkökulmasta.

Oikeusministeriö on lisäksi kommentoinut, että esityksen johdosta myös oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia tulisi muuttaa. Oikeusministeriön huomion johdosta ehdotus laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain muuttamisesta on esityksessä liitelakina.

Sisäministeriö on todennut 5. ja 6. lakiehdotuksen osalta, että Rajavartiolaitoksen sotilasrikosasiat tulisi huomioida sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:ssä ja esitutkintalain 10 luvun 2 §:ssä lisäämällä maininta Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n 4 momentista. Jatkovalmistelussa kyseiset lakiehdotukset on päivitetty sisäministeriön esittämällä tavalla.

6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

Lainsäädännön arviointineuvosto on helmikuussa 2022 valinnut arvioitavaksi hallituksen esityksen laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa. Arviointineuvoston lausunto esityksestä valmistui 22.9.2023. Arviointineuvosto katsoo lausunnossaan, että esitysluonnoksesta käy ilmi yleisellä tasolla nykytilan ongelmat ja tarve lain muutokselle, mutta lain tavoitteita ei ole kuvattu selkeästi. Lisäksi arviointineuvosto katsoo, että esitysluonnoksesta on vaikea saada kokonaiskuvaa lain muutoksen merkityksestä. Arviointineuvoston mukaan lain tavoitteita tulisi kuvata esityksessä tarkemmin.

Hallituksen esitystä on arviointineuvoston lausunnon perusteella täydennetty. Lain tavoitteita käsittelevää jaksoa on täsmennetty arviointineuvoston lausunnon johdosta. Lisäksi esitykseen on lisätty taulukko, josta ilmenee, mitkä asiat säilyisivät uudessa laissa ennallaan ja mitkä asiat muuttuisivat voimassa olevaan lakiin verrattuna.

Arviointineuvosto katsoo, että esityksessä tulee kuvata eritellymmin esityksen kannalta keskeiset perusoikeudet ja miten esityksen keskeiset ehdotukset vaikuttavat näiden perusoikeuksien toteutumiseen. Lisäksi arviointineuvosto katsoo, että esityksen vaikutuksia rikoksesta epäiltyjen oikeusturvaan ja yhdenvertaisuuteen tulisi arvioida. Myös esityksen vaikutuksia Puolustusvoimien ja poliisiviranomaisten väliseen työnjakoon tulisi kuvata tarkemmin.

Arviointineuvoston lausunnon perusteella esityksen vaikutusarviointijaksoon on lisätty arvio yrityksille aiheutuvista kustannuksista ja hallinnollisesta taakasta. Lisäksi vaikutusarviojak-

soon on lisätty alajakso koskien esityksen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin. Esityksen vaikutusarviointia viranomaisvaikutuksista on täydennetty liittyen Puolustusvoimien ja poliisiviranomaisen väliseen työnjakoon.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa

I OSA

YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku

Yleiset säännökset

1 §. *Lain soveltamisala*. Pykälä vastaisi muuten voimassa olevan lain 1 §:ää, mutta siinä todettaisiin nimenomaisesti, että laki koskee Puolustusvoimien pääesikunnan rikostorjuntaa. Pykälän *1 momentin* mukaan tässä laissa säädetään Puolustusvoimien pääesikunnan rikostorjunnasta ja Puolustusvoimien sotilaskurinpitomenettelyssä käsiteltävien rikosten selvittämisestä. Laissa säädetään lisäksi menettelystä sotilaskurinpitoasiassa, siinä määrättävistä seuraamuksista sekä sotilasoikeudenkäyntimenettelyn aloittamisesta.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin viittaukset niihin lakeihin, joissa säädetään sotilaskurinpitomenettelyn alaisista henkilöistä. Momentin *1 kohta* sisältäisi viittauksen rikoslain (39/1889) 45 lukuun. Rikoslain 45 luvussa säädetään sotilasrikoksista ja luvun 27 §:ssä on säädetty, mitä sotilaalla kyseisessä luvussa tarkoitetaan.

Momentin *2 kohta* sisältäisi viittauksen puolustusvoimista annettuun lakiin.

Momentin *3 kohdassa* säädettäisiin viittaus asevelvollisuuslakiin.

Momentin *4 kohta* sisältäisi viittauksen naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annettuun lakiin (285/2022).

Momentin *5 kohta* sisältäisi viittauksen vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annettuun lakiin.

Momentin *6 kohta* sisältäisi viittauksen sotilaallisesta kriisinhallinnasta annettuun lakiin (211/2006).

Momentin *7 kohdassa* säädettäisiin viittaus rajavartiolaitoksen hallinnosta annettuun lakiin.

Pykälän *2 momentin* mukaan sotilaskurinpitomenettelyssä voidaan tutkia teko, jos on syytä epäillä sotilaskurinpitomenettelyn alaisen henkilön syyllistyneen sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuun rikokseen. Tällaisesta teosta kurinpitorangaistus voidaan määrätä kurinpitomenettelyssä tai tuomita sotilasoikeudenkäynnissä tämän lain ja sotilasoikeudenkäyntilain mukaisesti.

2 §. *Suhde muuhun lainsäädäntöön.* Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntaan sovelletaan esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä muun lain säännöksiä rikosten estämisestä,

paljastamisesta ja selvittämisestä, jollei jäljempänä tässä laissa säädetystä muuta johdu. Momentti vastaisi muuten voimassa olevan lain 2 §:n 1 momenttia, mutta siinä ei enää mainittaisi poliisilakia. Momentissa mainittaisiin muun lain säännökset, sillä momentissa ei ole tarkoituksenmukaista pyrkiä tyhjentävästi luettelemaan kaikkia säädöksiä, joita mahdollisesti sovelletaan Puolustusvoimien rikostorjuntaan. Esimerkiksi eräistä oikeudenkäynneistä valtion palveluksessa oleville aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista annettua lakia (269/1974) sovellettaisiin myös Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitaviin virkamiehiin kyseisen lain soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa. Muun lain säännöksillä tarkoitettaisiin myös esimerkiksi tieliikennelakia, jota ehdotetaan muutettavaksi esityksen yhteydessä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

3 §. *Määritelmät.* Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa määritelmäsäännöstä, joten pykälä olisi kokonaan uusi. Pykälän *1 kohdassa* määriteltäisiin *rikostorjunta*, jolla tarkoitettaisiin rikoksen estämistä, paljastamista ja selvittämistä.

Pykälän *2 kohdassa* määriteltäisiin *rikoksen estäminen*, jolla tarkoitettaisiin toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa.

Rikoksen estämisestä olisi kysymys ensinnäkin silloin, kun teko kyettäisiin estämään ennen kuin tunnusmerkistön mukaiseen täytäntöönpanotoimeen on ryhdytty. Määritelmään sisältyy myös rangaistavan yrityksen estäminen. Valmistelun estämisellä tarkoitettaisiin rangaistavan teon valmistelua, vaikka itse valmistelua ei ole kriminalisoitu. Lisäksi valmistelun estämiseen kuuluisi myös rangaistavan valmistelun estäminen.

Ehdotetun *3 kohdan* mukaan *rikoksen paljastamisella* tarkoitettaisiin toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty.

Rikoksen paljastamisella tarkoitettaisiin rikoksen estämisen ja selvittämisen väliin jäävää harmaata aluetta. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa vihjetietojen mukaan rikos olisi jo tehty, mutta konkreettista perustetta epäilylle ei vielä ole, eli esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua syytä epäillä rikosta ei ole. Nyt kysymyksessä olevassa paljastamisessa tarkoituksena on saada selville jo tehdyn rikoksen välittömästi merkityksellisiä seikkoja, kuten rikostunnusmerkistöön kuuluvat elementit sekä tekijä, tekoaika ja -paikka, esitutkinnan aloittamisen perustaksi. Kysymys ei siten olisi rikoksen selvittämisestä, koska esitutkinnan käynnistämisen edellytykset puuttuvat, eikä myöskään rikoksen estämisestä, koska rikos oletetaan jo tehdyksi eikä mahdollisia rikoksesta aiheutuvia vahinkoja tai sen muita seurauksia enää voida rajoittaa. Momentissa tarkoitettu käsite "voidaan olettaa" olisi matalampi kuin esitutkintalain mukainen "syytä epäillä" -kynnys, vaikka ilmaisujen kielelliset erot ovatkin vähäisiä. Kysymys on pienestä aste-erosta. "Syytä epäillä -kynnyksen" ylityttyä kyseessä olisi rikoksen selvittäminen.

Pykälän *4 kohdassa* määriteltäisiin *rikoksen selvittäminen,* jolla tarkoitettaisiin rikoksen esitutkintaa.

Pykälän *5 kohdassa* määriteltäisiin *sotilaskurinpitomenettely,* jolla tarkoitettaisiin rikosprosessia, joka käsittää sotilasrikoksen esitutkinnan ja erityisen kurinpitomenettelyn, jossa teosta voidaan määrätä kurinpitorangaistus siten kuin tässä laissa säädetään. Sotilaskurinpitomenettelyn katsotaan nykymuodossaan rinnastuvan nopeutettuun ja yksinkertaistettuun rikosprosessiin. Sotilaskurinpitomenettely on yläkäsite kurinpitomenettelylle, joka on esitutkintaa seuraava rikosprosessin erityinen vaihe, jossa kurinpitoesimies ratkaisee asian kurinpitomenettelyssä tai sen edellytysten puuttuessa siirtää asian syyttäjälle syyteharkintaa varten.

Pykälän *6 kohdassa* määriteltäisiin *sotilasrikokset,* joilla tarkoitettaisiin sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä tarkoitettuja sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltäviä rikoksia. Voimassa olevassa laissa ei ole yksiselitteisesti määritelty mitä tarkoitetaan sotilasrikoksilla. Sotilasrikoksia ovat ensinnäkin rikoslain 45 luvussa säädetyt sotilasrikokset. Näitä rikoksia kutsutaan varsinaisiksi sotilasrikoksiksi. Niin sanottuja epävarsinaisia sotilasrikoksia ovat muut rikoslaissa säädetyt rikokset, jotka on lueteltu sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentissa. Edellytyksenä on, että teko on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään niin ikään syyte teosta, josta säädetään rangaistus asevelvollisuuslain 118 §:ssä (asevelvollisuudesta kieltäytyminen). Sota-aikana käsitellään sotilasoikeudenkäyntiasiana lisäksi syyte 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta teosta rikoslain 45 luvun 28 §:n 2 tai 3 momentissa mainittua henkilöä vastaan, jos teko on kohdistunut toiseen sotilasrangaistussäännösten alaiseen henkilöön, puolustusvoimiin tai sanotuissa momenteissa tarkoitettuun laitokseen. Mitä sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään puolustusvoimista, koskee soveltuvin osin myös rajavartiolaitosta ja sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetussa laissa tarkoitettua kriisinhallintaorganisaatiota.

Pykälän *7 kohdassa* määriteltäisiin *Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen*, jolla tarkoitettaisiin viranomaista, joka estää, paljastaa ja selvittää sotilasrikoksia sekä estää ja paljastaa sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyviä rikoksia.

2 Luku

Pääesikunnan rikostorjunnassa noudatettavat yleiset periaatteet

Rikostorjunnassa noudatettavat yleiset periaatteet

4 §. *Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen*. Pykälässä säädettäisiin perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta Pääesikunnan rikostorjunnassa. Pykälän mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavien on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Asiallisesti säännös ei olisi uusi, sillä periaate on Puolustusvoimien rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä sisältynyt jo voimassaolevan lain 88 §:n luetteloon. Säännöksellä pyrittäisiin korostamaan perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä kaikessa virkatoiminnassa sekä toimenpiteitä koskevassa harkinnassa. Esitetyllä tavalla ne koskisivat jatkossa myös sotilasrikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä

5 §. *Suhteellisuusperiaate.* Suhteellisuusperiaate on perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevan periaatteen tavoin sisältynyt voimassaolevan lain 88 §:n luetteloon ja myös

sitä koskevan erillisen pykälän ottamista lakiin pidettäisiin tarpeellisena. Pykälän mukaan Pääesikunnan rikostorjunnassa suoritettavien toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Arviointiperusteilla olisi myös liittymä jäljempänä 104 §:ssä uutena toimivaltuutena säädettäväksi esitettävään voimakeinojen käyttöön. Tehtävän vaarallisuus voisi koskea henkilön käyttäytymisen lisäksi myös toimenpiteen suorittamisolosuhteita ja sen soveltaminen voisi johtaa tarvittaessa myös toimenpiteistä luopumiseen. Suhteellisuusperiaatetta sovellettaisiin myös sotilasrikosten estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä.

6 §. *Vähimmän haitan periaate.* Vähimmän haitan periaatetta on rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä noudatettu muiden periaatteiden tavoin voimassaolevan lain 88 §:n luettelon perusteella. Myös vähimmän haitan periaatteen kirjaamista lakiin omana pykälänään pidettäisiin perusteltuna. Pykälän mukaan Pääesikunnan rikostorjunnassa suoritettavilla toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Vähimmän haitan periaatetta sovellettaisiin myös sotilasrikosten estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä.

7 §. *Tarkoitussidonnaisuuden periaate.* Pykälän mukaan Pääesikunnan rikostorjunnan toimivaltuuksia saa käyttää vain tässä laissa säädettyyn tarkoitukseen. Tarkoitussidonnaisuuden periaate on viranomaisen toimivallan käyttöä ohjaava keskeinen periaate, joka on rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä myös sisältynyt voimassaolevan lain 88 §:n luetteloon. Viranomaisen toimivallan tulee aina perustua nimenomaiseen säännökseen ja puututtaessa yksilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin tulee puuttumisen perusteen olla säädetty laissa. Tarkoitussidonnaisuuden periaatetta sovellettaisiin myös sotilasrikosten estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä.

II OSA

SOTILASKURINPITOMENETTELY

3 luku

Esitutkinta

8 §. *Esitutkinnassa noudatettavat periaatteet.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 26 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että sen lisäksi mitä 2 luvussa säädetään, esitutkinnassa on noudatettava erityisesti seuraavia esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa säädettyjä periaatteita: 1) tasapuolisuusperiaate; 2) hienotunteisuusperiaate; 3) syyttömyysolettama; 4) oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

9 §. *Esitutkinnan toimittaminen kurinpitoesimiehen tai syyttäjän aloitteesta.* Pykälän *1 momentin* mukaan kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta ja rikoksesta kirjataan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti ilmoitus. Päätös esitutkinnan toimittamisesta tai toimittamatta jättämisestä on tehtävä viipymättä. Tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa

säädetään. Esitutkinnasta rikosasiassa säädetään muun muassa esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa. Esitutkintalain 11 luvun 1 §:n mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta 3 luvun 9 §:n 1 momentin taikka 10 tai 10 a §:n nojalla sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Momentti vastaisi muuten voimassa olevan lain 27 §:n 1 momenttia, mutta siihen lisättäisiin täsmennys, että päätös esitutkinnan toimittamisesta tai toimittamatta jättämisestä on tehtävä viipymättä.

Pykälän *2 momentin* mukaan esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

Pykälän *3 momentin* mukaan Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnan toimittaa Pääesikunta siten kuin 11 luvussa säädetään.

Pykälän 2 ja 3 momentti vastaisivat voimassa olevan lain 27 §:n 2 ja 3 momentteja.

10 §. *Esitutkinnan toimittaminen Pääesikunnan aloitteesta.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 28 a §:n sääntelyä. Pykälän *1 momentin* mukaan sen lisäksi, mitä 9 ja 12 §:ssä säädetään, Puolustusvoimien asessori tai Pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimiva sotilaslakimies voi päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Esitutkinnan aloittamista koskevasta päätöksestä on ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, ellei se vaaranna esitutkinnan suorittamista.

Mikäli Puolustusvoimien asessori tai Pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimiva sotilaslakimies päättäisi esitutkinnan aloittamisesta, tulisi se tehdä ilman aiheetonta viivytystä. Sama koskee päätöstä esitutkinnan toimittamatta jättämisestä. Esitutkintaan sovelletaan myös esitutkintalakia. Esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta ja rajoittamisesta säädettäisiin esitutkintalaissa ja esitutkinnan päättämisestä tämän lain 91 §:ssä. Lisäksi Pääesikunnan toimittamasta esitutkinnasta säädettäisiin tämän lain 89 §:ssä.

Asessorin ja tutkinnanjohtajan toimivalta on luonteeltaan rinnakkainen kurinpitoesimiehen toimivallan kanssa ja sillä täydennetään 9 §:ssä säädettyä kurinpitoesimiehen toimivaltaa. Säännöksen mukainen menettely on tarkoitettu suhteellisen harvoin sovellettavaksi poikkeusmenettelyksi, eikä sillä miltään osin poisteta tai vähennetä kurinpitoesimiehen vastuuta toimittaa esitutkinta siten kuin 9 §:ssä säädetään. Vastuu esitutkinnan käynnistämisestä on siten edelleen asianomaisella kurinpitoesimiehellä.

Mikäli esitutkinnan aloittamisesta päätetään Pääesikunnassa, on päätöksestä ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista. Ilmoittaminen tutkinnan aloittamisesta on pääsääntö ja ilmoittamatta jättäminen on poikkeuksellinen toimenpide. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun kurinpitoesimies on itse rikoksesta epäillyn asemassa. Tällöinkin harkittavaksi tulee ilmoittaminen rikoksesta epäillyn kurinpitoesimiehen kurinpitoesimiehelle. Tutkinnanjohtaja kuitenkin aina harkitsee milloin ilmoitus tehdään, jotta tutkinta saadaan turvattua. Esitutkinnan aloittamisesta ilmoittamisen tarkoituksena on pyrkiä välttämään tilanteet, joissa tehdään päällekkäisiä esitutkintatoimenpiteitä. Tässä laissa säädetyn ilmoittamisvelvollisuuden lisäksi on edelleen huomioitava myös esitutkintalain 3 luvun 6 §:ssä säädetty tutkinnanjohtajan ilmoitusvelvollisuus esitutkinnan aloittamisesta virkamiehen esimiehelle ja saman lain 6 luvun 7 §:ssä säädetty velvollisuus ilmoittaa sotilaan kiinniottamisesta, noudosta taikka vapaaksi päästämisestä sotilaan hallintoyksikön päällikölle. Esitutkintalain 3 luvun 6 §:ää koskevan hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perusteluiden (HE 222/2010 vp, s. 182) mukaan ilmoituksen tulee sisältää siinä määrin riittävät tiedot epäillystä rikoksesta, että virkamies-

oikeudellisiin toimenpiteisiin tai virkatehtävien suorittamiseen liittyvä harkinta voidaan viranomaisessa tehdä. Pykälä oikeuttaa tällaisten tietojen antamiseen ja vastaanottamiseen. Pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tulisi sisältää samat tiedot.

11 §. *Esitutkinnan toimittaminen poliisin aloitteesta.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 28 b §:n sääntelyä. Pykälässä säädettäisiin, että sen lisäksi, mitä 9, 10 ja 12 §:sä säädetään, poliisi voi päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Esitutkinnan aloittamista koskevasta päätöksestä on ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, ellei se vaaranna esitutkinnan suorittamista.

Vastaavalla tavalla kuin 10 §:ssä säädetään, poliisin on ilmoitettava esitutkinnan aloittamisesta kurinpitoesimiehelle tai Pääesikunnalle, jollei se vaaranna esitutkinnan toimittamista. Ilmoittaminen tutkinnan aloittamisesta on pääsääntö ja ilmoittamatta jättäminen on poikkeuksellinen toimenpide. Ilmoitusvelvollisuuden tavoitteena on parantaa viranomaisten välistä yhteistoimintaa ja parantaa tiedonvaihtoa kahden eri esitutkintaviranomaisen välillä. Tässä laissa säädetyn ilmoittamisvelvollisuuden lisäksi on edelleen huomioitava myös esitutkintalain 3 luvun 6 §:ssä säädetty tutkinnanjohtajan ilmoitusvelvollisuus esitutkinnan aloittamisesta virkamiehen esimiehelle ja saman lain 6 luvun 7 §:ssä säädetty velvollisuus ilmoittaa sotilaan kiinniottamisesta, noudosta taikka vapaaksi päästämisestä sotilaan hallintoyksikön päällikölle. Ilmoitusvelvollisuuden sisällön osalta viitataan edellä ehdotetun 10 §:n kohdalla käsiteltyyn.

Pykälän mukaan ilmoitus voidaan tehdä myös Pääesikunnalle. Kurinpitoesimiehelle ilmoittaminen on ensisijainen toimintatapa, mutta tietyissä tilanteissa voidaan katsoa olevan perusteltua, että poliisi ilmoittaa esitutkinnan käynnistämisestä Pääesikunnalle. Tämä voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun yksittäisen joukko-osaston kurinpitoesimiehen selvittäminen poliisin toimesta on haastavaa. Kyse voi olla esimerkiksi harjoituksesta, jossa on osallistujia useista eri yksiköistä ja kurinpitoesimiehen selvittämisen yhteydessä voi olla vaara esitutkintaa koskevan tiedon leviämisestä sen toimittamista vaarantavalla tavalla.

12 §. *Esitutkinnan toimittavat virkamiehet.* Pykälän *1 momentin* mukaan esitutkinnan toimittamisesta huolehtii kurinpitoesimies, jonka alaisessa joukossa tai hallintoyksikössä rikos on tehty tai rikoksesta epäilty palvelee. Esitutkinnan toimittamisesta voi tarvittaessa huolehtia myös ylempi kurinpitoesimies. Esitutkinnan toimittamisesta huolehtiva virkamies toimii samalla tutkinnanjohtajana tai määrää alaisensa tutkinnanjohtajaksi. Momentti vastaisi muuten voimassa olevan lain 28 §:n 1 momenttia, mutta voimassa olevan lain 28 §:n 5 momentin säännös otettaisiin lakiin omaksi 188 §:ksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos ylemmän kurinpitoesimiehen tietoon on tullut, että alempi esimies ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin epäillyn rikoksen johdosta, hänen on asian laadun niin vaatiessa määrättävä esitutkinta suoritettavaksi tai otettava asia käsiteltäväkseen. Momentti vastaisi voimassa olevan lain 28 §:n 2 momenttia.

Pykälän *3 momentin* mukaan tutkittaessa sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettua rikosta tutkinnanjohtajana on tämän lain 22 §:n 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies tai perusyksikön päällikkö. Perusyksikön vääpeli voi olla tutkinnanjohtajana asiassa, jossa toimitetaan 13 §:n 2 momentin mukainen esitutkinta ja jossa voidaan määrätä 33 §:n 4 momentissa mainittu seuraamus. Tutkijana toimii Puolustusvoimissa palveleva virkamies. Tutkijalla tulee olla riittävä koulutus esitutkintaan. Momentti vastaisi voimassa olevan lain 28 §:n 3 momenttia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tutkinnanjohtajaksi kelpoisista tutkittaessa sotilaskurinpitomenettelyssä sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettua rikosta, eli sen jälkeen kun kurinpitoesimies on päättänyt esitutkinnan käynnistämisestä. Tutkittaessa sotilasoikeudenkäyntilaissa

tarkoitettua rikosta tutkinnanjohtajana olisi 22 §:n 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies taikka perusyksikön päällikkö tai perusyksikön vääpeli. Tutkijana toimisi Puolustusvoimissa palveleva virkamies.

Pykälän *4 momentin* mukaan kurinpitoesimies voi pyytää 94 §:ssä tarkoitettuja virkamiehiä suorittamaan esitutkinnan. Jos esitutkinta siirtyy Pääesikunnalle, edellä mainitussa pykälässä tarkoitettu virkamies toimii myös tutkinnanjohtajana. Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuuksista esitutkinnassa säädettäisiin lakiehdotuksen 92 §:ssä. Momentti vastaisi voimassa olevan lain 28 §:n 4 momenttia.

Yleensä siirtopyynnön tekee joukko-osaston komentaja, mutta tarvittaessa siirtämistä voi pyytää muukin kurinpitoesimies. Tutkinnan siirto olisi perusteltua erityisesti silloin, jos tutkittavaksi tulee törkeitä, laajaa selvitystyötä edellyttäviä taikka erityisasiantuntemusta vaativia rikoksia, tai luottamuksen joukko-osastossa suoritettavan esitutkinnan puolueettomuuteen epäillään vaarantuvan esimerkiksi tilanteissa, joissa joukko-osastossa tutkitaan epäiltyä ammattisotilaan tekemää rikosta. Edelleen tutkinnan siirtäminen olisi perusteltua erityisesti seuraavissa tilanteissa;
– asialla saattaa olla suurta julkisuusarvoa
– sotilasrikos on kohdistunut aseisiin, ampumatarvikkeisiin tai räjähdysaineisiin
– teon kohteena on arvokas omaisuus
– kyseessä on laajaa vahinkoa aiheuttanut vahingonteko
– kyseessä on muutoin vaikeaselkoinen tai laajaa tutkintaa vaativa rikosasia
– teko on tietoturvaloukkaus
– kyseessä on lievää vakavampi pahoinpitely tai vamman tuottamus
– vahingonlaukauksesta on aiheutunut vahinkoa tai todellista vaaraa
– asiassa on tehty kantelu Puolustusvoimien ulkopuoliselle lainvalvontaviranomaiselle, esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehelle
– on erityistä tarvetta korostaa tutkinnan puolueettomuutta tai riippumattomuutta
– tapaukset, joissa on syytä epäillä tapahtuneen sotilasrikoksen tunnusmerkistön täyttävää sukupuolista häirintää
– yleensä, jos asianosaisena on henkilökuntaan kuuluva eikä asia ole yksinkertainen ja selvä.

13 §. *Esitutkinnan laajuus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 29 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan esitutkinta toimitetaan tutkittavana olevan asian laadun ja kurinpitoasian ratkaisemisen tai syyteharkinnan edellyttämässä laajuudessa.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos epäilty tunnustaa tutkittavana olevan teon, esitutkinta voidaan päättää ja saattaa asia kurinpitoesimiehen ratkaistavaksi, jos: 1) teko on vähäinen; 2) on selvää, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia; ja 3) esitutkinnan jatkaminen asian selvitettyyn tilaan nähden on kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta.

Ehdotetun 2 momentin tapauksissa tulee varmistua siitä, että epäillyn tunnustuksen pätevyyttä ei ole syytä epäillä. Säännöksellä pyritään siihen, ettei esitutkintaa tarvitsisi toteuttaa tarpeettoman laajana vähäisissä ja selvissä tapauksissa.

Kohdalla 3 tarkoitettaisiin esimerkiksi tilannetta, jossa on päivystäjän havaintojen mukaan täysin selvää, että henkilö on myöhästynyt lomalta palatessaan eli syyllistynyt luvattomaan poissaoloon. Tämän tyyppisissä tilanteissa ei ole syytä epäillä, että olisi saatavissa tutkittavan teon arvioinnin tai seuraamuksen määräämisen kannalta olennaista selvitystä.

Säännöstä tulee soveltaa vain, jos on täysin selvää, että kaikki 2 momentin edellytykset täyttyvät.

Kurinpitoesimiehen ratkaisulla tarkoitettaisiin joko kurinpitopäätöstä tai päätöstä syyttäjälle lähettämisestä.

14 §. *Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 30 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitoesimies saa jättää esitutkinnan toimittamatta tai lopettaa jo aloitetun esitutkinnan, jos hän käytettävissään olevan aineiston perusteella katsoo, että epäilty teko on ilmeisesti johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka tekoa olisi muuten pidettävä kurin ja järjestyksen ylläpitämisen kannalta vähäisenä.

Säännöksessä tarkoitetaan esitutkinnan aikaisia toimenpiteitä. Puolustusvoimissa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että säännöstä sovelletaan yhdenmukaisesti kaikissa joukko-osastoissa.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu kurinpitoesimies tai häntä ylempi kurinpitoesimies voi määrätä, että esitutkinta toimitetaan tai aloitetaan uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua aihetta.

Tutkinnanjohtajuus määräytyisi tällöin 12 §:n mukaan eli uuden käynnistämispäätöksen tekevä kurinpitoesimies joko 1) toimisi itse tutkinnanjohtajana, 2) määräisi alaisensa tutkinnanjohtajaksi tai 3) pyytäisi Pääesikunnan oikeudellista osastoa suorittamaan esitutkinnan taikka 4) pyytäisi poliisia suorittamaan esitutkinnan. Kahdessa jälkimmäisessä tapauksessa tutkinnanjohtajuus siirtyisi kokonaan Pääesikunnan oikeudellisen osaston tai poliisin tutkinnanjohtajalle.

15 §. *Asianosaisten kuulusteleminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 31 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan esitutkinnassa on kuulusteltava epäiltyä ja asianomistajaa. Asianomistaja, jolla ei selvästikään ole tutkittavaa asiaa selventäviä tietoja, saadaan jättää kuulustelematta, jos hän on muutoin antanut kurinpitoasian ratkaisemista varten tarvittavat tiedot. Asianosaisen on oltava itse läsnä kuulustelussa.

Pykälän *2 momentin* mukaan asianosainen saa antaa kuitenkin lausumansa puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä, jollei siitä aiheudu haittaa eikä se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Epäillyn osalta edellytyksenä on lisäksi, että asia on vähäinen ja että henkilökohtainen kuuleminen aluksella palvelemisesta tai muista erityisistä olosuhteista johtuen huomattavasti viivyttäisi asian käsittelyä. Erityisillä olosuhteilla tarkoitetaan esimerkiksi linnakesaarella tai kansainvälisissä tehtävissä palvelemista. Mainittujen rajoitusten estämättä epäillyn aikaisemman kuulustelun vähäinen täydentäminen saadaan toimittaa puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä.

16 §. *Kuulustelija.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 32 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että kuulustelijan on oltava muu kuin rikoksesta epäillyn suoranainen esimies. Mainittu esimies voi kuitenkin toimittaa kuulustelun yksinkertaisessa ja selvässä asiassa, josta on vakiintunut seuraamuskäytäntö, jos aluksella palvelemisesta tai muista erityisistä olosuhteista johtuen muuta kuulustelijaa ei ole saatavissa. Säännöksellä tarkoitetaan sitä, että rikoksesta epäillyn suoranainen esimies voi toimia kuulustelijana vain selvästi vähäisissä asioissa erityisolosuhteissa. Esimerkiksi pitkällä koulutuspurjehduksella aluksella voi tulla tilanne, jossa ainoa mahdollinen kuulustelija on epäillyn suoranainen esimies.

17 §. *Sotilaslakimiehen lausunto.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 33 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että kurinpitoesimiehen on hankittava asiasta sotilaslakimiehen lausunto, jollei siitä aiheudu asian käsittelylle huomattavaa viivästymistä. Lausunto saadaan jättää hankkimatta yksinkertaisesta ja selvästä asiasta.

Sotilaslakimiehen viran kelpoisuusvaatimuksista säädetään puolustusvoimista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1319/2007), jonka mukaan viran erityisenä kelpoisuusvaatimuksena on oikeustieteen ylempi korkeakoulututkinto.

Sotilaslakimiehen lausuntoja antavina sotilaslakimiehinä toimii normaaliaikana Puolustusvoimissa noin 20 virkamiestä. Sotilaslakimiehet toimivat esitutkinnan suorittajien ja kurinpitoesimiesten oikeudellisina asiantuntijoina. Sotilaslakimiehen kurinpitolausuntojen lisäksi he antavat oikeudellista neuvontaa sotilasrikosasiaa käsitteleville sotilaille, valmistelevat kurinpitopäätösten vuositarkastuksia, ja toimivat tarvittaessa esittelijänä sotilaskurinpitoon ja sotilasrikosten käsittelyyn liittyvissä asioissa, milloin päätöksentekijänä on puolustushaaran komentaja tai muu ylempi kurinpitoesimies ja antavat tarvittaessa asianomistajalausuntoja, milloin asianomistajana on Puolustusvoimat.

Kriisinhallintajoukoissa toimii sotilaslakimiestehtävässä sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain mukaisessa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa edellä mainitun valtioneuvoston asetuksen kelpoisuusvaatimukset täyttäviä, pääosin reservistä tulleita, lakimiehiä kerrallaan 1—2 henkilöä kussakin suomalaisessa kriisinhallintajoukossa. Valmiutta kohotettaessa palvelukseen kutsuttaviin joukkoihin on sijoitettu myös reserviläisiä sotilaslakimiestehtäviin. Tarkoituksena on, että nämä reserviläiset toimivat sodan ajan joukkonsa oikeudellisena neuvonantajana ja kurinpitolausuntojen antajana.

18 §. *Lopputoimenpiteet ja lisätutkinta.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 34 §;ää. Pykälän *1 momentin* mukaan epäillylle on ennen kurinpitoasian ratkaisemista varattava tilaisuus perehtyä sotilaslakimiehen lausuntoon ja muuhun esitutkinnassa kertyneeseen aineistoon ja lausua siitä. Epäilty voi antaa lausumansa myös puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä, jos 15 §:n 2 momentissa säädetyt edellytykset täyttyvät. Tällöin epäillylle on tarvittaessa suullisesti selostettava esitutkinnassa kertyneen aineiston olennainen sisältö. Vastaava tilaisuus on varattava asianomistajalle hänen pyynnöstään.

Mahdollisuus kuulla puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä on tärkeä esimerkiksi sotaaluksilla ja kansainvälisissä tehtävissä. Puhelimitse kuultaessa korostuu se, että epäillylle selostetaan esitutkinnassa kertyneen aineiston olennainen sisältö. Esimerkiksi sähköpostitse kuultaessa voidaan epäillylle toimittaa esitutkinta-aineiston olennaiset osat.

Kurinpitomenettelyssä on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että epäilty tietää, mistä häntä epäillään. Edelleen olennaista on se, että epäillyllä on ainakin kerran todellinen tilaisuus perehtyä esitutkinta-aineistoon ja tulla kuulluksi. Rikoksesta epäillyn kuuleminen saattaa tuoda asian ratkaisijalle sellaista tietoa, jota ei ole syystä tai toisesta saatu sisällytettyä esitutkintapöytäkirjaan. Tämä on tärkeää myös siksi, että kurinpitoesimies kuulisi 41 §:n mukaisesti epäiltyä ennen asian ratkaisemista vain harkinnanvaraisesti.

Pykälän *2 momentin* mukaan epäillylle ei tarvitse varata 1 momentissa tarkoitettua tilaisuutta, jos: 1) esitutkinta on toimitettu 13 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla eikä asiassa ole ilmennyt uusia seikkoja tai uutta selvitystä, josta epäiltyä olisi kuultava; tai 2) kurinpitopäätös on vapauttava.

Pykälän *3 momentin* mukaan asianosaisen lausuma on otettava esitutkintapöytäkirjaan. Asianosainen voi pyytää lisätutkintatoimenpiteiden suorittamista. Pyyntö on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä esitutkinta-aineistoon perehtymisen jälkeen. Asianosaisen pyytämät lisätutkintatoimenpiteet on suoritettava, jos hän osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia.

Voimassa olevan esitutkintalain 10 luvun 1 §:n mukaan ennen esitutkinnan päättämistä asianosaisille on varattava tilaisuus antaa esitutkintaviranomaiselle loppulausunto esitutkinta-aineiston riittävyydestä, näytön arvioinnista, oikeuskysymyksistä tai muista asian käsittelyn kannalta tärkeistä seikoista, jollei lausunnon pyytäminen ole asian laatu ja laajuus, rikoksen vähäisyys tai muut vastaavat seikat huomioon ottaen syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn kannalta ilmeisen tarpeetonta. 3 momentin ero esitutkintalainsäädäntöön verrattuna on se, että pyyntö on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Tällä korostetaan sotilaskurinpitomenettelyn joutuisuusvaatimusta. Myöhään tulleen pyynnön johdosta voi kuitenkin tulla tehtäväksi lisätutkinta, jos edellytykset sen tekemiselle täyttyvät. On huomattava, että 3 momentin asianosaisella tarkoitetaan sekä epäiltyä että asianomistajaa. Jos lausuma on annettu suullisesti, kirjattaisiin lausuma ja esimerkiksi päivämäärä ja kellonaika, jolloin lausuma on annettu.

Pykälän *4 momentin* mukaan kurinpitoesimiehen on huolehdittava, että 1 ja 3 momentissa tarkoitetut toimenpiteet tehdään.

4 luku

Pakkokeinot kurinpitomenettelyssä

19 §. *Pakkokeinot ja niiden käyttämiseen oikeutetut viranomaiset.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 14 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, sotilasrikoksiin sovellettavista pakkokeinoista ja niiden käyttämiseen oikeutetuista viranomaisista säädetään pakkokeinolaissa. Sotilasrikoksella tarkoitetaan sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.

20 §. *Kiinniotto.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 15 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että jos kurin, järjestyksen tai turvallisuuden säilyttäminen taikka palauttaminen sitä vaatii, saadaan sotilasrikoksesta tavattu tai todennäköisin syin epäilty ottaa kiinni. Sotilasrikoksella tarkoitetaan sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.

21 §. *Kiinniottamiseen oikeutettu virkamies ja sotilas.* Pykälä vastaisi asiallisesti voimassa olevan lain 16 §:ää. Pykälän mukaan kiinniottamisen saa suorittaa: 1) ammattisotilaana palveleva kiinniotettavan esimies; 2) vartio-, päivystys- tai sotilaspoliisitehtävää suorittava sotilas; 3) sotilaalliseen turvaamis- tai järjestystehtävään määrätyn sotilasosaston päällikkö; sekä 4) 22 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

22 §. *Pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 17 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat: 1) asianomaisen joukkoyksikön komentaja ja häntä ylempi kurinpitoesimies; 2) varuskunnan päällikkö ja komendantti; 3) sotilaspoliisitehtävissä toimiva virassa oleva upseeri.

Pykälän *2 momentin* mukaan sota-aluksen päällikkö voi päättää pidättämisestä, jos: 1) 1 momentissa tarkoitettua pidättämiseen oikeutettua virkamiestä ei voida tavoittaa viestiyhteyksien toimimattomuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi; 2) asia ei siedä viivytystä; ja 3) pidättäminen on tarpeen aluksen yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vakavan henkilö- tai omaisuusvahingon estämiseksi.

Puolustusvoimat, etenkin Merivoimien esikunta, on useaan otteeseen tuonut esille, että sota-aluksella on merellä koulutuspurjehduksella, sotaharjoituksessa tai kriisinhallintatehtävässä ollessaan jatkuva toimintavalmius ja alus on usein kulkukannalla ympäri vuorokauden. Tällaisen tehtävän aikana aluksella voi syntyä tilanteita, joissa pidättämiseen oikeutettua virkamiestä ei ole mahdollista tavoittaa esimerkiksi toimimattomista viestiyhteyksistä tai muusta vastaavasta

syystä johtuen. Pidättäminen voi tuolloin kuitenkin olla välttämätöntä aluksen yleisen järjestyksen tai turvallisuuden tai vakavan henkilö- tai omaisuusvahingon estämiseksi. Esimerkkinä tästä on tuotu esiin väkivaltaisen, huumausaineiden vaikutuksen alaisena olevan henkilön uhkaava käyttäytyminen sota-aluksella.

Säännöstä on tarkoitus soveltaa ainoastaan poikkeuksellisesti ja kaikkien 2 momentin edellytysten tulee tuolloin täyttyä. Sota-aluksen päällikön toimivalta koskee vain pidättämistä, eikä siitä seuraa muita pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle kuuluvia toimivaltuuksia.

23 §. *Kiinniotettujen, pidätettyjen tai vangittujen säilyttäminen ja kohtelu.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 18 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kiinniotettua, pidätettyä tai vangittua henkilöä säilytetään päävartiossa tai muuten sotilasviranomaisen valvonnan alaisena taikka yleisessä vankilassa tai muussa säilytystilassa.

Pykälän *2 momentin* mukaan pidätettyihin ja kiinni otettuihin sovelletaan, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (841/2006) pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelusta säädetään.

Pykälän *3 momentin* mukaan mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa säädetään: 1) poliisista, koskee sotilasviranomaisen säilyttämien henkilöiden osalta sotilasviranomaista; 2) poliisimiehestä tai vartijasta, koskee tämän lain 21 §:ssä tarkoitettua kiinniottamiseen oikeutettua henkilöä ja 94 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua virkamiestä; 3) säilytystilan esimiehestä, koskee päävartion tai muun valvotun tilan esimieheksi määrättyä virkamiestä; sekä 4) oikaisuvaatimuksen ratkaisijasta, koskee asianomaista joukko-osaston komentajaa.

Pykälän *4 momentin* mukaan sotilasviranomaisen valvonnan alaisen tutkintavangin kohteluun sovelletaan, mitä tutkintavangin kohtelusta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa.

Pykälän *5 momentin* mukaan henkilön kiinniottamisesta, pidättämisestä ja vangitsemisesta sekä vapaaksi päästämisestä on viipymättä ilmoitettava sille perusyksikön päällikölle tai muulle esimiehelle, jonka alainen kiinniotettu, pidätetty tai vangittu henkilö on.

24 §. *Kiinniottamisesta ilmoittaminen ja kiinniotetun vapauttaminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 19 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kiinniottamisesta on viivytyksettä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle.

Pykälän *2 momentin* mukaan kiinniotettu henkilö on päästettävä vapaaksi viipymättä sen jälkeen, kun kuulustelu on päättynyt tai kun kiinniottamisen muu peruste on lakannut, kuitenkin viimeistään ennen kuin 24 tuntia on kulunut kiinniottohetkestä, jollei häntä saman ajan kuluessa määrätä pidätettäväksi.

25 §. *Henkilöntarkastus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 20 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kiinniottamiseen oikeutetulla henkilöllä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen tai arestin täytäntöönpanon aloittamisen yhteydessä tarkastaa henkilö sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, jotka voivat vaarantaa säilyttämisen tai joilla tämä voi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.

Tarkoituksena on, että henkilöntarkastuksen suorittajan tulisi olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on otettava tarkastettavalta pois. Ne on palautettava hänelle vapaaksi päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole lain mukaan estettä. Menettelystä alkoholijuoman ja huumausaineen osalta säädetään 30 §:n 2 momentissa.

26 §. *Määräaika syytteen nostamiselle.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 21 §:ää. Pykälän mukaan syytteen nostamiselle määrättävästä ajasta silloin, kun vastaaja on vangittuna, säädetään pakkokeinolaissa.

27 §. *Takavarikko sekä paikkaan ja henkilöön kohdistuva etsintä.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 22 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan takavarikon sekä yleisen kotietsinnän, paikanetsinnän ja henkilöön kohdistuvan etsinnän saa pakkokeinolaissa tarkoitettujen virkamiesten lisäksi määrätä toimitettavaksi tämän lain 22 §:n 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Puolustusvoimissa ei ole tarvetta erityiseen kotietsintään, millä tarkoitetaan etsintää asianajotoimistoissa, lääkärin vastaanottotiloissa, lehtien toimitusten tiloissa ja muissa vastaavissa salassapitovelvollisuutta ja -oikeutta koskevissa tiloissa

Pykälän *2 momentin* mukaan kiinniottamiseen oikeutettu saa kuitenkin ilman 1 momentissa tarkoitettua määräystä ottaa esineen haltuun takavarikoimista varten, jos asia ei siedä viivytystä. Kiinniottamiseen oikeutettu saa myös toimittaa yleisen kotietsinnän, paikanetsinnän ja henkilöön kohdistuvan etsinnän ilman 1 momentissa tarkoitettua määräystä, jos tarkoituksena on sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata tai jäljittää verekseltään rikoksen tekemisestä tai etsintä on tarpeen vakavan henkilövahingon, omaisuusvahingon tai ympäristövahingon estämiseksi. Takavarikoimisesta päättäisi aina pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Pykälän *3 momentin* mukaan etsintänä ei pidetä asevelvollisuuslain taikka naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain perusteella palveluksessa olevan käyttöön luovutetun varustekaapin siisteyden ja kaapissa säilytettävien Puolustusvoimien varusteiden kunnon tarkastamista.

Pykälän *4 momentin* mukaan takavarikoitua esinettä voidaan säilyttää takavarikon toimittaneen sotilasviranomaisen huostassa niin kauan kuin takavarikko on voimassa.

28 §. *Alkoholi- ja huumetestaus.* Pykälän 1, 2 ja 3 momentti vastaisivat voimassa olevan lain 23 §:n 1, 2 ja 3 momentteja. Pykälän *1 momentin* mukaan tämän lain 21 §:ssä tarkoitettu kiinniottamiseen oikeutettu sotilas saa määrätä puolustusvoimissa palvelevan moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan tai muussa rikoslain 23 luvussa tarkoitetussa tehtävässä toimivan henkilön kokeeseen, joka tehdään tämän mahdollisesti nauttiman alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi. Koe voidaan tehdä ajotehtävää tai muuta rikoslain 23 luvussa tarkoitettua tehtävää suorittavalle taikka tällaiseen tehtävään ryhtyvälle. Kokeesta kieltäytynyt ajotehtävää tai muuta rikoslain 23 luvussa tarkoitettua tehtävää suorittava on velvollinen alistumaan pakkokeinolaissa tarkoitettuun henkilönkatsastukseen.

Rikoslain 23 luku koskee liikennerikoksia ja siinä tarkoitetut tehtävät ovat erilaisia kuljetustehtäviä. Koe tarkoittaisi käytännössä useimmiten puhalluskoetta. Huomattava on, että Puolustusvoimissa määrättyyn ajotehtävään lähtö on kuljettajan käsketty palvelustehtävä. Ajotehtävään käsketty henkilö, jonka käyttäytymisestä on havaittavissa hänen olevan alkoholin- tai huumausaineen vaikutuksen alaisena, kieltäytyy puhalluskokeesta ja ajotehtävän suorittaminen näin ollen joudutaan estämään, henkilö syyllistyy yleensä jo tällä perusteella johonkin palvelusrikok-

seen. Näissä tilanteissa palvelusrikokseen syyllistytään siksi, että henkilön käyttäytymisen perusteella tai muutoin on todennettavissa, että hän on palvelustehtävässä siinä määrin alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alainen, että hänen kykynsä suorittaa palvelusta on alentunut (rikoslain 45 luvun 1 §:n 2 momentin 1 kohta). Tällaisissa tilanteissa jos henkilöä todennäköisin syin epäillään palvelusrikoksesta, on henkilönkatsastus mahdollinen rikosepäilyperusteisesti pakkokeinolain perusteella.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu koe on tehtävä siten ja sellaisella menetelmällä, ettei siitä aiheudu tarpeetonta tai kohtuutonta haittaa tutkittavalle.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunta antaa tarkemmat määräykset kokeen tekemisestä.

Pykälän *4 momentin* mukaan alkoholi- ja huumetestauksesta saatu tieto on terveydentilatieto. Tätä tietoa saavat käsitellä vain ne henkilöt, jotka tietojen perusteella päättävät ajotehtävän tai muun rikoslain 23 luvussa tarkoitetun tehtävän suorittamisesta. Testitulos tallennetaan henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 11 §:ssä tarkoitettuun sotilasoikeudenhoitorekisteriin, jos testitulos edellyttää tämän lain 9 §:ssä tarkoitetun esitutkinnan aloittamista tai kyseessä on 89 §:ssä tarkoitetun Pääesikunnan tutkittavaksi kuuluvan sotilasrikoksen selvittäminen. Momenttia muutettaisiin siten, että siinä viitataan voimassa olevaan lakiin henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa, jonka 11 §:ssä tarkoitettuun sotilasoikeudenhoitorekisteriin testitulos tallennettaisiin.

Puolustusvoimista saadun tiedon mukaan käytäntö on, että jos henkilön puhalluskoe on puhdas, tietoa ei merkitä mihinkään. Muutoin puhalluskokeen tulos merkitään esitutkinta-asiakirjoihin. Muu henkilönkatsastus eli käytännössä yleisimmin verikoe on hyvin harvinainen ja senkin tulos olisi esitutkinta-aineistossa. Tiedon kokeen tuloksesta saisivat ainoastaan kurinpitomenettelystä huolehtivat virkamiehet.

29 §. *Pakkokeinojen käyttämisen alueellinen ulottuvuus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 24 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan pakkokeinoja saa käyttää Puolustusvoimien käytössä olevalla alueella tai aluksella sekä muuallakin tilanteissa, joissa pakkokeinojen käyttöä ei voida lykätä eikä poliisiviranomaisen virka-apua ole nopeasti saatavilla.

Esimerkkinä tilanteesta, jossa pakkokeinojen käyttöä ei voida lykätä eikä poliisiviranomaisen virka-apua ole nopeasti saatavilla, voisi olla se, että sotilas poistuu luvattomasti Pohjois-Suomessa ampumaleiriltä ja ottaa mukaansa ampumatarvikkeita. Henkilö ehtii jo pois Puolustusvoimien alueelta, mutta sotilaat pääsevät perään. Lähin poliisiviranomainen on huomattavan matkan, vaikkapa sadan kilometrin päässä. Mahdollisuus kiinniottoon on katsottava tilanteessa perustelluksi, vaikka ei enää olla Puolustusvoimien alueella.

Pykälän *2 momentin* mukaan yksityisasunnossa saa toimittaa yleisen kotietsinnän kuitenkin vain, milloin sen tarkoituksena on sellaisen kiinniotettavan, pidätettävän tai vangittavan taikka kuulusteluun tai tuomioistuimeen tuotavan henkilön tavoittaminen, joka takaa-ajettaessa pakenee, taikka rikoksen teosta verekseltään jäljitetyn esineen takavarikoiminen.

Lain 189 §:ssä säädettäisiin ilmoitusvelvollisuudesta poliisille.

30 §. *Joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 25 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan joukko-osaston komentajalla on oikeus Puolustusvoimien käytössä olevalla alueella tai aluksella taikka ajoneuvossa, ei kuitenkaan yksityisasunnossa, toimituttaa Puolustusvoimien palveluksessa oleviin rikoslain 45 luvun alaisiin henkilöi-

hin ja heidän hallinnassaan olevaan omaisuuteen kohdistuvia tarkastuksia ja etsintöjä Puolustusvoimien aseita, ampumatarvikkeita ja räjähdysaineita sekä huumausaineita ja alkoholijuomia koskevien määräysten noudattamisen valvontaa varten tai näiden määräysten rikkomisen selville saamiseksi.

Yksityisasunnolla ei tarkoiteta kadettien majoitustiloja eli joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeus voi kohdistua niihin. On tärkeää, että Puolustusvoimat voi selvittää myös kadettien mahdolliset huumeiden tai alkoholijuomien käyttämiset, samoin kuin aseita, ampumatarvikkeita ja räjähdysaineita koskevat mahdolliset laiminlyönnit ja rikkomukset. Tältä osin on otettava huomioon myös perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi Maanpuolustuskorkeakoulusta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, jossa todetaan Maanpuolustuskorkeakoulussa ennen opiskelijaksi hyväksymistä ja opintojen aikana suoritettavasta päihdetestauksesta, että perusoikeusjärjestelmän kannalta on hyväksyttävät perusteet torjua päihteiden käyttöä tällä tavoin ottaen huomioon Maanpuolustuskorkeakoulussa annettavaan opetukseen liittyvät erityispiirteet. Päihdetestaus voidaan ulottaa myös siviiliopiskelijoihin eikä sekään ole perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallista (PeVL 31/2008 vp).

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön luvattomasti hallussaan pitämä ase, ampumatarvike ja räjähdysaine tai muu Puolustusvoimien omaisuus, sekä laittomasti tai luvattomasti hallussaan pitämä huumausaine ja alkoholijuoma saadaan ottaa talteen. Sen lisäksi, mitä alkoholilain (1102/2017) 86 §:ssä säädetään, avatussa tai avoimessa astiassa oleva alkoholijuoma saadaan kiinniottamiseen oikeutetun virkamiehen tai sotilaan päätöksellä hävittää. Jollei alkoholijuomaa tuomita menetetyksi rikoslain 10 luvun säännösten nojalla, se on palautettava sopivana ajankohtana ja viimeistään kotiuttamisen tai muun palveluksesta vapauttamisen ajankohtana. Menettelystä huumausaineen osalta säädetään huumausainelaissa (373/2008).

5 luku

Kurinpitoesimiehen toimivalta

31 §. *Kurinpitoesimiehet.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 10 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan *kurinpitoesimiehiä* ovat perusyksikön päällikkö ja hänen suoranaiset esimiehensä sekä 33 §:ssä säädetyin rajoituksin perusyksikön vääpeli.

Pykälän *2 momentin* mukaan kurinpitoesimiehen kurinpitovallan alaisia ovat ne hänen alaisensa, joiden suoranainen esimies hän on.

Varusmiehiä kouluttavissa joukko-osastoissa valtaosan kurinpitopäätöksistä tekevät perusyksikön päälliköt, joilla on toimivalta määrätä asevelvollisena palvelevalle muistutus, ylimääräinen palvelus ja poistumiskieltoa vähintään yksi ja enintään kymmenen vuorokautta tai varoitus. Joukkoyksikön komentajat käyttävät kurinpitotoimivaltaa lähinnä niissä tapauksissa, joissa perusyksikön päällikön toimivalta on riittämätön tai joissa samaan tapahtumakokonaisuuteen liittyen on tarpeen määrätä seuraamuksia saman joukkoyksikön eri perusyksiköissä palveleville sotilaille. Joukko-osaston komentaja tekee päätöksiä lähinnä silloin, kun kysymys on ammattisotilasta koskevasta asiasta, asian lähettämisestä syyttäjälle tai kurinpitosakon määräämisestä.

Perusyksikön vääpelin kurinpitovallan olemassaolon keskeisinä perusteina pidetään ensinnäkin poikkeusoloja ja toiseksi varusmiesesimiesten tarvitsemaa tukea kurin ja järjestyksen ylläpi-

dossa. Perusyksikön vääpeli käyttää poikkeusoloissa kurinpitovaltaa tarvittaessa varsin itsenäisesti. Edelleen perusyksikön päällikkö voi olla poissa yksiköstä, esimerkiksi harjoituksessa, vääpelin huolehtiessa yksikön kurin ja järjestyksen ylläpidosta.

32 §. *Kurinpitoesimiehenä toimimisen rajoitukset.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 11 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitoesimies ei saa käsitellä asiaa, jos rikos on kohdistunut häneen henkilökohtaisesti tai jos hän on asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa saattaa vaarantua.

Pykälän *2 momentin* mukaan esimiehellä, jonka käskyvallan alaiseksi joku on määrätty vain tilapäisesti erityisen palvelustehtävän suorittamista varten, ei ole kurinpitovaltaa tähän nähden. Esimiehen on kuitenkin huolehdittava esitutkinnan toimeenpanosta ja ilmoitettava asiasta rikoksesta epäillyn kurinpitoesimiehelle.

Pykälän *3 momentin* mukaan jos rikoksesta epäilty on ennen kurinpitoasian ratkaisua siirretty toisen kurinpitoesimiehen alaiseksi, on asian käsitteleminen siirrettävä tälle esimiehelle.

Pykälän *4 momentin* mukaan rikosta koskeva asia voidaan siirtää ylemmän kurinpitoesimiehen käsiteltäväksi, jos samaan rikokseen osallistuneet ovat eri kurinpitoesimiesten rankaisuvallan alaisia. Milloin rikos on tehty ylemmän kurinpitoesimiehen läsnä ollessa, hän voi pidättää siitä itselleen rankaisuoikeuden.

33 §. *Kurinpitoesimiehen oikeus määrätä kurinpitorangaistus*. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 12 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan joukko-osaston komentajalla ja häntä ylemmällä kurinpitoesimiehellä on oikeus määrätä arestia lukuun ottamatta kaikkia kurinpitorangaistuksia. Arestia ei ylipäätään voida määrätä kurinpitomenettelyssä, vaan sen voi tuomita vain tuomioistuin.

Pykälän *2 momentin* mukaan joukkoyksikön komentajalla on oikeus määrätä muistutus, ylimääräinen palvelus ja poistumiskielto sekä asevelvollisena palvelevalle tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavalle varoitus. Joukkoyksikön komentaja ei siis voi määrätä varoitusta esimerkiksi ammattisotilaalle. Edelleen sotilasvirkaan koulutettavat opiskelijat eivät ole asevelvollisena palvelevia eikä joukkoyksikön komentaja voi määrätä heille varoitusta, vaan varoituksen antaa joukko-osaston komentaja, esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun rehtori.

Pykälän *3 momentin* mukaan perusyksikön päälliköllä on oikeus määrätä muistutus, ylimääräinen palvelus ja poistumiskieltoa vähintään yksi ja enintään kymmenen vuorokautta sekä asevelvollisena palvelevalle tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavalle varoitus. Ammattisotilaan ja sotilasvirkaan koulutettavien varoituksen osalta viitataan 2 momentin perusteluihin.

Pykälän *4 momentin* mukaan perusyksikön vääpelillä on oikeus määrätä asevelvollisena palvelevalle tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavalle muistutus sekä ylimääräistä palvelusta enintään kolme kertaa.

34 §. *Pääesikunnan toimivalta antaa määräyksiä.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 13 §:ää. Pykälän mukaan sama toimivalta kuin 33 §:ssä tarkoitetulla kurinpitoesimiehellä on myös vastaavassa tehtävässä olevalla esimiehellä. Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen ja Pääesikunnan tiedusteluosaston virkamiehellä ei ole tässä laissa tarkoitettua kurinpitoesimiehen toimivaltaa. Muilta osin Pääesikunta määrää, ketä on pidettävä vastaavassa tehtävässä olevana esimiehenä. Lisäksi Pääesikunta voi antaa joukko-osaston komentajaa ylempien kurinpitoesimiesten keskinäisestä kurinpidollisesta toimivallasta määräyksiä, jotka poikkeavat heidän hallinnollisesta ja sotilaallisesta toimivallastaan.

Määräystoimivallan avulla eri nimisten joukkojen ja eri johtosuhteiden vaikutukset kurinpitoesimiesten aseman ja oikean tasoisen toimivallan järjestämiseen kyetään ottamaan joustavasti huomioon myös vähäisissä organisaatiomuutoksissa.

6 luku

Kurinpitoasian päättäminen

35 §. *Toimenpiteet esitutkinnan päätyttyä*. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 45 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että kurinpitoesimies päättää ilman aiheetonta viivytystä esitutkintapöytäkirjan perusteella niistä toimenpiteistä, joihin kurinpitoasia antaa aihetta. Toimenpiteillä tarkoitetaan sen arvioimista, onko asia siirrettävä ylemmälle kurinpitoesimiehelle tai syyttäjälle, mahdollista epäillyn kuulemista, kurinpitopäätöksen harkintaa, kurinpitopäätöksen tekemistä ja tiedoksiantoa sekä ratkaisusta ilmoittamista syyttäjälle.

36 §. *Asian ratkaiseminen kurinpitomenettelyssä ja kurinpitorangaistuksen määrääminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 46 §:ää. Pykälän 1 momentin mukaan kurinpitomenettelyssä voidaan käsitellä rikos, josta tuomioistuimessa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Pykälän *2 momentin* mukaan kurinpitorangaistus saadaan määrätä, jos rikoksesta epäilty on tunnustanut teon tai jos hänen syyllisyyttään voidaan muuten pitää selvänä.

Kurinpitomenettelyssä ei voida ratkaista asioita, joihin liittyy ristiriitaisen tai epäselvän näytön arviointia. Näytön täytyy siis olla selvä ja riidaton. Tätä tarkoitetaan sillä, että epäillyn syyllisyyttä voidaan pitää muuten selvänä. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voisi olla, että näyttö on aivan selvä ja ristiriidaton, mutta epäilty siitä huolimatta ilmeisen perusteettomasti kiistää joko menettelynsä tai sen rangaistavuuden. Kiistämisen taustalla voi olla esimerkiksi ainoastaan tavoite viivästyttää prosessia tai välttää kurinpitoseuraamus, esimerkiksi vetoamalla oikeuttamisperusteena seikkaan, jonka osalta on selvä tulkintakäytäntö siitä, ettei se poista teon rangaistavuutta.

Pykälän *3 momentin* mukaan asiaa ei kuitenkaan saa käsitellä kurinpitomenettelyssä, jos: 1) rikoksen tehnyt ei enää ole rikoslain 45 luvun alainen; 2) asianomistaja ei ole suostunut asian käsittelyyn kurinpitomenettelyssä vaan vaatii asian käsiteltäväksi tuomioistuimessa; 3) useista rikoksista jostakin on nostettava syyte tuomioistuimessa ja rikoksilla on yhteyttä keskenään; tai 4) samaan rikokseen osallisista jotakuta on syytettävä tuomioistuimessa eikä asian ratkaisemista erillisenä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena.

Asianomistajalla on mahdollisuus peruuttaa suostumuksensa kurinpitomenettelyyn eli vaatia asian käsittelyä tuomioistuimessa, kunnes kurinpitopäätös on tehty. Asianomistaja on esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa ja esimiesaseman väärinkäyttämistä koskevissa rikoksissa. Asianomistajalla voi olla myös rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia, jotka voidaan tutkia tuomioistuimessa, mutta ei kurinpitomenettelyssä.

37 §. *Siirtäminen ylemmälle kurinpitoesimiehelle.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 47 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että jos kurinpitoesimiehen toimivalta on riittämätön asian ratkaisemiseen tai jos hän on esteellinen, asia on siirrettävä ylemmän kurinpitoesimiehen käsiteltäväksi.

38 §. *Siirtäminen syyttäjälle.* Pykälän *1 momentin* mukaan asian saattamisesta toimivaltaiselle syyttäjälle säädetään sotilasoikeudenkäyntilaissa.

Pykälän *2 momentti* vastaisi voimassa olevan lain 48 §:n 2 momenttia. Momentin mukaan jos asiassa on suoritettu esitutkinta syyttäjän määräyksestä, kurinpitoesimiehen on ilmoitettava esitutkinnassa tekemästään ratkaisusta syyttäjälle. Ilmoituksen saatuaan syyttäjällä on oikeus ottaa asia syyteharkintaansa, jos asian laatu sitä vaatii tai siihen muutoin on erityistä syytä.

39 §. *Kurinpitorangaistuksen harkintaan vaikuttavat seikat.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 49 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitorangaistuksen on oltava oikeudenmukaisessa suhteessa rikokseen sekä tarkoituksenmukainen rikoksentekijän palvelusaseman kannalta. Kurinpitorangaistuksia tuomittaessa tai määrättäessä on kiinnitettävä huomiota rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen. Kurinpitorangaistuksen lajia ja määrää harkittaessa on otettava huomioon teon rangaistavuuteen rikoslain mukaan vaikuttavat perusteet ja rikoksentekijän mahdolliset aiemmat kurinpitorangaistukset.

Palvelusasema on syytä ottaa huomioon esimerkiksi kuuliaisuusrikoksissa. Jos kokenut ryhmänjohtaja syyllistyy tällaiseen rikokseen, on se yleensä moitittavampaa kuin alokkaan syyllistyminen. Ryhmänjohtajan tulee olla paremmin selvillä siitä, mitä Puolustusvoimissa palvelevilta edellytetään, ja toimia myös esimerkkinä johtamalleen ryhmälle. Sääntelyllä pyritään siihen, että samanlaisia ryhmiä kohdellaan samalla tavalla. Näistä syistä on tärkeää, että palvelusasema voidaan jatkossakin ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa.

Pykälän *2 momentin* mukaan kurinpitorangaistusta voidaan korottaa, jos: 1) rikoksia on ollut useita; 2) teko on tehty koolla olevien sotilaiden läsnä ollessa niin, että sillä voi olla kuria ja järjestystä vaarantava vaikutus; tai 3) rikoksentekijä on tekoa tehdessään käyttänyt väärin esimiesasemaansa.

Pykälän *3 momentin* mukaan kurinpitorangaistusta voidaan lieventää, jos esimiehen moitittava menettely on ollut omiaan heikentämään tekijän kykyä noudattaa lakia.

40 §. *Lievemmän kurinpitorangaistuksen ensisijaisuus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 50 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että kurinpitorangaistuksena on käytettävä muistutusta, ylimääräistä palvelusta tai enintään kymmenen vuorokauden poistumiskieltoa, jolleivat rikoksen laatu tai rikosten lukumäärä, kurin ja järjestyksen säilyttäminen, rikoksentekijän aikaisempi palvelus taikka muut rikosta tai rikoksentekijää koskevat seikat edellytä muun kurinpitorangaistuksen määräämistä.

41 §. *Epäillyn kuuleminen kurinpitoasiaa ratkaistaessa.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 51 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitoesimiehen on ennen kurinpitoasian ratkaisemista kuultava epäiltyä henkilökohtaisesti, jollei kuuleminen erityisistä olosuhteista johtuen huomattavasti viivästyttäisi asian käsittelyä eikä ole aihetta olettaa, että kuuleminen edistäisi asian käsittelyä. Kurinpitoesimies voi kuulla epäiltyä puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineillä, jos 15 §:n 2 momentissa kuulemiselle säädetyt edellytykset täyttyvät.

Oikeus tulla kuulluksi kuuluu perustuslain 21 §:n 2 momentin turvaamiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Perustuslakivaliokunta on pitänyt sinänsä mahdollisena sääntelyä määräyksen antamisesta vastapuolta kuulematta, jos tätä ei ole voitu kuulla niin nopeasti kuin asian kiireellisyys välttämättä vaatii. Kuulematta jättäminen on valiokunnan kannan mukaan voinut tulla kyseeseen siitä syystä, että kuulemista ei käytännössä ole mahdollista toimittaa pikaisesti eikä kuulemista voida odottaa kauemmin asiaan liittyvän erityisen kiireellisyysintressin takia, myös sen perusteella, että vastapuoli ei ole ensinkään tiedossa tai kuulemista varten saavutettavissa. Valiokunta on kuitenkin edellyttänyt, että sääntelyssä säilytetään perustuslain mukainen pääsääntö vastapuolen kuulemisesta (PeVL 15/2006 vp ja PeVL 50/2006 vp). Tärkeää

on, että epäillyllä on ainakin kerran todellinen mahdollisuus tulla kurinpitomenettelyssä kuulluksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos kurinpitoesimies katsoo, että epäilty on syyllistynyt muuhun kuin 13 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tekoon tai tekoon, josta häntä on 18 §:n 1 momentin mukaisesti kuultu, epäiltyä on kuultava uudelleen.

42 §. *Kurinpitopäätöksen lopputulos.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 52 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitoasiassa päätös on syylliseksi toteava tai vapauttava.

Pykälän *2 momentin* mukaan vaikka kurinpitopäätös olisi syylliseksi toteava, kurinpitorangaistus saadaan jättää määräämättä, jos teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka tekoa on muuten pidettävä kurin ja järjestyksen ylläpitämisen kannalta vähäisenä.

Tällaisia tekoja voisivat olla esimerkiksi pukeutumismääräysten rikkomiset, joilla ei ole ollut vaikutusta kuriin ja järjestykseen eikä palvelusturvallisuuteen, vähäinen poikkeaminen puuttelusta, tervehtimisestä tai muista vastaavista sotilaalliseen järjestykseen kuuluvista määräyksistä taikka sotilaan käyttöön annettujen varusteiden säilyttämisestä annettujen määräysten vähäinen rikkominen.

43 §. *Kurinpitopäätöksen sisältö.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 53 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että kurinpitoasiassa on tehtävä kirjallinen päätös, josta on käytävä ilmi: 1) asian ratkaissut kurinpitoesimies ja päätöksen tekemispäivä; 2) asianosaisten nimet; 3) mitä asia koskee; 4) perustelut; 5) sovelletut lainkohdat; 6) lopputulos sekä tarvittaessa kurinpitorangaistuksen laji ja määrä ja kurinpitorangaistuksesta mahdollisesti tehtävä vähennys.

44 §. *Kurinpitopäätöksen tiedoksianto.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 54 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan syylliseksi toteava kurinpitopäätös on annettava tiedoksi kurinpitorangaistukseen määrätylle sekä pyynnöstä asianomistajalle. Päätöksen tiedoksiantokappaleeseen on merkittävä aika, jolloin päätös on annettu tiedoksi kurinpitorangaistukseen määrätylle. Päätöksen tiedoksiantokappaleeseen tulee sisältyä osoitus siitä, millä tavalla kurinpitorangaistukseen määrätty voi saattaa asian ylemmän kurinpitoesimiehen tai tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Kurinpitomenettelyn edellytyksenä on, että asianomistaja on suostunut asian käsittelyyn kurinpitomenettelyssä eikä ole vaatinut asiaa käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Jos asianomistaja ei ole esittänyt vaatimuksia, esimerkiksi vaatinut rangaistusta, ei ole oletettavaa, että hänellä olisi intressiä hakea purkua 64 §:n perusteella rangaistun vahingoksi.

Jos kurinpitorangaistus on jätetty määräämättä tai päätös on vapauttava, saattaa päätös olla asianomistajan mielestä liian lievä, jos hän on esitutkinnassa suostunut kurinpitomenettelyyn, mutta vaatinut rangaistusta. Asianomistajalla ei olisi tässä tilanteessa tosiasiallista mahdollisuutta harkita 64 §:n mukaista ylimääräistä muutoksenhakua, ellei hän saa tietoa kurinpitoratkaisusta.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos kurinpitorangaistus on 42 §:n 2 momentin nojalla jätetty määräämättä, on päätöksestä viipymättä ilmoitettava todistettavasti asianosaisille. Jos asiassa on laadittu esitutkintapöytäkirja, on siihen lisäksi tehtävä merkintä ratkaisusta.

Pykälän *3 momentin* mukaan vapauttavasta kurinpitopäätöksestä on viipymättä ilmoitettava todistettavasti asianosaisille. Jos asiassa on laadittu esitutkintapöytäkirja, on siihen lisäksi tehtävä merkintä ratkaisusta.

7 luku

Seuraamukset kurinpitomenettelyssä

45 §. *Kurinpitorangaistukset.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 3 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan sen mukaan kuin rikoslain 6 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään, kurinpitorangaistuksia ovat muistutus, ylimääräinen palvelus, varoitus, poistumiskielto, kurinpitosakko ja aresti.

Muistutuksia määrätään vuosittain noin 400 - 550 kappaletta, joista noin 320 - 480 varusmiehille. Ylimääräistä palvelusta käytetään käytännössä ainoastaan varusmiesten seuraamuksena noin 900 tapauksessa vuosittain. Poistumiskielto on selvästi käytetyin kurinpitoseuraamus. Poistumiskieltoa määrätään varusmiehille ja sotilasvirkaan opiskeleville vuosittain noin 1300 tapauksessa. Koronapandemia ja sen myötä tehnyt muutokset varusmieskoulutusjaksoissa ja lomakäytännöissä on vaikuttanut myös sotilasrikos- ja seuraamustilastoihin. Koronapandemian aikana poistumiskieltoja määrättiin huomattavasti vähemmän vallinneesta ohjeistuksesta johtuen, vain joitakin satoja per vuosi.

Varoituksia määrätään keskimäärin noin 80 kappaletta vuosittain, koronapandemian aikana jopa 120 – 180 tapauksessa per vuosi. Varoituksella on merkitystä erityisesti ammattisotilaiden, sotilaallisen kriisinhallinnan tehtävissä palvelevien ja reservin kertausharjoituksiin osallistuvien kohdalla. Varusmiehille varoituksia määrätään yleensä noin 60 kappaletta vuosittain, mutta koronapandemian aikana varoituksia määrättiin myös varusmiehille poistumiskiellon sijasta jopa reilussa 100 – 150 tapauksessa vuosittain. Kurinpitosakkoa määrätään normaalisti vuosittain yhteensä keskimäärin noin 170 tapauksessa. Koronapandemian aikana kurinpitosakkoa määrättiin kuitenkin jopa 420 – 600 tapauksessa vuosittain poistumiskiellon sijasta. Kurinpitosakkoa käytetään kaikkien edellä mainittujen ryhmien seuraamuksena.

Pykälän *2 momentin* mukaan ylimääräistä palvelusta määrätään tai tuomitaan vähintään yhden kerran ja enintään viisi kertaa.

Pykälän *3 momentin* mukaan poistumiskieltoa määrätään tai tuomitaan vähintään yksi vuorokausi ja enintään 15 vuorokautta sekä kurinpitosakkoa vähintään 1 ja enintään 30 päivältä.

Pykälän *4 momentin* mukaan arestin voi tuomita vain sotilasoikeudenkäyntilain 5 ja 6 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin sotilasoikeudenkäyntilain mukaisessa menettelyssä ja sitä tuomitaan vähintään 1 vuorokausi ja enintään 30 vuorokautta.

Asian käsittely alkaa sotilaskurinpitolain mukaisella esitutkinnalla. Sellaisen vakavan teon, josta voidaan tuomita arestia, tutkii todennäköisesti esitutkintaa Pääesikunnassa hoitava virkamies tai poliisi ja asia lähetetään esitutkinnan valmistuttua syyttäjälle, joka tekee syyteharkinnan.

Pykälän *5 momentin* mukaan kurinpitosakon rahamäärä yhdeltä päivältä on yksi viidesosa sakotettavan keskimääräisestä kokonaispäivätulosta, kuitenkin vähintään asevelvollisuuslain nojalla palvelevalle maksettavan suurimman päivärahan suuruinen määrä. Asevelvollisuuslain tai naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain nojalla palvelevalle kurinpitosakon rahamäärä yhdeltä päivältä on hänen päivärahansa suuruinen tai, jollei hän saa päivärahaa, asevelvollisuuslain nojalla palvelevalle maksettavan suurimman päivärahan suuruinen määrä.

Pykälän *6 momentin* mukaan kurinpitorangaistusta ei saa määrätä tai tuomita ehdollisena.

46 §. *Sakon tai kurinpitorangaistuksen asemesta määrättävä seuraamus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 4 §:ää. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että rikoksesta, josta on säädetty seuraamukseksi sakko, voidaan sakon asemesta sotilasoikeudenkäynnissä tuomita kurinpitorangaistus tai kurinpitomenettelyssä määrätä kurinpitorangaistus.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos rikoksesta on säädetty seuraamukseksi kurinpitorangaistus, saadaan sen asemesta tuomita sakkoon. Säännös on tarpeen esimerkiksi sen vuoksi, että kertausharjoituksista luvatta poisjääneiden luvattomat poissaolot käsitellään tuomioistuimessa.

47 §. *Yhteinen rangaistus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 5 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitorangaistuksesta sekä määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta tai sakosta ei saa määrätä yhteistä rangaistusta, eikä niitä myöskään saa yhdistää määräaikaiseen vankeusrangaistukseen.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos joku olisi tuomittava samalla kertaa kahdesta tai useammasta rikoksesta kurinpitorangaistukseen, hänet tuomitaan yhteiseen kurinpitorangaistukseen. Arestia saa tällöin tuomita enintään neljäkymmentä vuorokautta, kurinpitosakkoa enintään 40 päivältä ja poistumiskieltoa enintään 25 vuorokautta.

Pykälän *3 momentin* mukaan kurinpitomenettelyssä käytetään samasta rikoksesta seuraamuksena vain yhtä kurinpitorangaistusta. Jos joku on syyllistynyt useaan rikokseen, jotka tulevat samanaikaisesti kurinpitoesimiehen käsiteltäviksi, määrätään vain yksi kurinpitorangaistus.

48 §. *Muuntokielto.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 6 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että maksamatonta kurinpitosakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi. Muuntokielto koskee myös maksamatonta kurinpitosakkoa, joksi poistumiskielto tai aresti on muunnettu.

49 §. *Vanhentuminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 7 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että rikosoikeudellista vanhentumista koskevia säännöksiä sovellettaessa rinnastetaan kurinpitorangaistus sakkoon. Ammattisotilaiden rikokset vanhentuvat muiden virkarikosten tapaan aikaisintaan viidessä vuodessa rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentin mukaisesti ja muiden eli varusmiesten, reserviläisten ja kriisinhallintapalveluksessa olevien tekemät rikokset yleisten vanhentumisaikojen mukaisesti aikaisintaan kahdessa vuodessa.

50 §. *Vapaudenmenetysajan vähentäminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 8 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan jos henkilö, jolle tuomitaan tai määrätään kurinpitorangaistus, on ennen asian ratkaisemista ollut rikoksen johdosta vapautensa menettäneenä, kurinpitorangaistuksesta on tehtävä rikoslain 6 luvun 13 §:ssä tarkoitettu vähennys.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettua vähennystä laskettaessa yksi vapaudenmenetysvuorokausi vastaa neljää kertaa ylimääräistä palvelusta, kolmea poistumiskieltovuorokautta, kolmen päivän kurinpitosakkoa sekä yhtä arestivuorokautta.

51 §. *Ammattisotilaan kurinpitorangaistukset.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 9 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että Puolustusvoimista annetussa laissa tarkoitetulle ammattisotilaalle saadaan kurinpitomenettelyssä antaa vain muistutus tai varoitus taikka määrätä kurinpitosakko. Säännös koskisi nimenomaan kurinpitomenettelyä eikä edelleenkään rajoittaisi tuomioistuimen toimivaltaa.

8 luku

Muutoksenhaku

52 §. *Muutoksenhakuoikeus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 55 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan joukkoyksikön komentajan, perusyksikön päällikön tai perusyksikön vääpelin kurinpitopäätökseen saa hakea muutosta (*ratkaisupyyntö*) joukko-osaston komentajalta. Puolustusvoimien sisäisellä menettelyllä on mahdollista korjata kurinpitomenettelyssä tapahtuneet virheet ja välttää turhaan kuormittamasta tuomioistuimia suhteellisen vähäisten tekojen osalta.

Pykälän *2 momentin* mukaan joukko-osaston komentajan tai häntä ylemmän kurinpitoesimiehen kurinpitopäätökseen ja joukko-osaston komentajan ratkaisupyynnöstä tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla (*kurinpitovalitus*). Toimivaltaisesta tuomioistuimesta säädetään sotilasoikeudenkäyntilain 5 ja 6 §:ssä.

Sotilasoikeudenkäyntilain 5 §:n mukaan sotilasoikeudenkäyntiasia käsitellään sen joukko-osaston sijoituspaikkakuntaa lähinnä olevassa lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitetussa yleisessä alioikeudessa, jossa vastaaja palvelee taikka jossa hän on viimeksi palvellut tai ollut velvollinen palvelemaan. Viittauksella 1 §:n 2 momenttiin tarkoitetaan sitä, että tietyt alioikeudet on määrätty käsittelemään sotilasoikeudenkäyntiasioita. Sotilasoikeudenkäyntiasian saa käsitellä myös se 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu yleinen alioikeus, joka on lähinnä rikoksen tekopaikkakuntaa taikka vastaajan asuin- tai oleskelupaikkakuntaa, jos tämä esitettävään selvitykseen ja kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden katsotaan soveliaaksi. Jos vastaaja on syytteessä useista sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävistä rikoksista, ne saa tutkia se 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu yleinen alioikeus, joka on toimivaltainen käsittelemään jotakin rikosta koskevan syytteen.

Sotilasoikeudenkäyntilain 6 §:n mukaan sotilasoikeudenkäyntiasian käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin hovioikeus, milloin vastaajana on joukko-osaston komentaja tai vähintään majurin arvoinen upseeri taikka vähintään majurin virkaa vastaavassa muussa sotilasvirassa palveleva henkilö.

Pykälän *3 momentin* mukaan muutoksenhakuoikeus on vain kurinpitorangaistukseen määrätyllä tai sillä, jolle on 42 §:n 2 momentin nojalla jätetty kurinpitorangaistus määräämättä. Koska asianomistajan suostumus on edellytys kurinpitomenettelylle, ei ole tarkoituksenmukaista, että myös asianomistajalla olisi oikeus hakea muutosta.

53 §. *Väliaikaismääräys.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 56 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että jos kurinpitopäätös voidaan panna lainvoimaa vailla täytäntöön, joukko-osaston komentaja voi ratkaisupyynnön ja tuomioistuin kurinpitovalituksen johdosta ennen asian ratkaisemista määrätä, ettei kurinpitopäätöstä ole toistaiseksi pantava täytäntöön tai täytäntöönpanoa jatkettava.

Säännöstä on tarkoitettu sovellettavan vain poikkeuksellisesti eli ”erityisestä syystä”. Erityinen syy voisi olla käsillä lähinnä niissä tilanteissa, joissa ratkaisupyynnön käsittelijä tai tuomioistuin havaitsee kurinpitopäätöksessä tai kurinpitomenettelyssä sellaisen virheen tai puutteen, joka tulee johtamaan päätöksen kumoamiseen tai seuraamuksen lieventämiseen. Erityisenä syynä ei voida pitää pelkästään sitä, että rangaistu on pyytänyt täytäntöönpanon keskeytystä. Täytäntöönpanon aloittamisesta säädettäisiin 67 §:ssä.

54 §. *Ratkaisupyynnön sisältö.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 57 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että ratkaisupyynnössä on kirjallisesti ilmoitettava: 1) kurinpitopäätös, johon muutosta haetaan; 2) miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta; 3) mitä muutoksia päätökseen vaaditaan tehtäviksi; 4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin päätöksen perustelut ratkaisupyynnön tekijän mielestä ovat virheelliset.

55 §. *Ratkaisupyynnön tekeminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 58 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että ratkaisupyyntö on tehtävä seitsemän päivän kuluessa kurinpitopäätöksen tiedoksisaannista. Ratkaisupyynnön toimittamisessa noudatetaan, mitä 58 §:n 2–4 momentissa valituksen tekemisestä säädetään. Määräajan jälkeen saapunutta ratkaisupyyntöä ei tutkita.

Tarkoituksena on, että määräajassa saapunut ratkaisupyyntö pyritään aina tutkimaan. Jos ratkaisupyyntö on niin puutteellinen, ettei joukko-osaston komentaja voi sen perusteella tehdä päätöstä, puutteet tulee selvittää 56 §:n 1 momentin mukaisessa ratkaisupyynnön tekijän kuulemisessa.

56 §. *Joukko-osaston komentajan päätös ratkaisupyyntöön.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 59 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan joukko-osaston komentaja tekee ratkaisupyynnöstä kirjallisen päätöksen. Kurinpitopäätöksen tehneen kurinpitoesimiehen on toimitettava joukko-osaston komentajalle asiassa kertynyt aineisto ja lausuntonsa ratkaisupyynnöstä. Joukko-osaston komentaja voi kuulla ratkaisupyynnön tekijää ja kurinpitopäätöksen tehnyttä kurinpitoesimiestä, jos se edistää asian ratkaisemista.

Pykälän *2 momentin* mukaan joukko-osaston komentaja voi ratkaisupyynnön johdosta kumota kurinpitopäätöksen, lieventää määrättyä kurinpitorangaistusta tai pysyttää päätöksen ennallaan. Joukko-osaston komentaja ei voi muuttaa kurinpitopäätöstä ratkaisupyynnön tekijän vahingoksi. Ratkaisupyynnöstä tehtävän päätöksen sisältöön sovelletaan, mitä 43 §:ssä kurinpitopäätöksen sisällöstä säädetään.

Tällä tarkoitettaisiin sitä, että päätöksessä olisi 1) asian ratkaissut kurinpitoesimies ja päätöksen tekemispäivä; 2) asianosaisten nimet; 3) muutoksenhaun sisältö; 4) perustelut; 5) sovelletut lainkohdat; 6) muutoksenhaun lopputulos.

Pykälän *3 momentin* mukaan joukko-osaston komentajan on tehtävä päätös ratkaisupyynnöstä seitsemän päivän kuluessa siitä, kun ratkaisupyyntö on saapunut. Tällä varmistetaan se, että kurinpitomenettelyn joutuisuusvaatimus toteutuu jatkossakin muutoksenhakuoikeudesta huolimatta.

Pykälän *4 momentin* mukaan muutoksenhausta joukko-osaston komentajan ratkaisupyynnöstä tekemään päätökseen säädetään 52 §:n 2 momentissa. Joukko-osaston komentajan on liitettävä ratkaisupyynnöstä tehtyyn päätökseen kirjallinen muutoksenhakuohjaus. Selvää on, että jos muutosvaatimus on kokonaan hyväksytty, ei ratkaisupyynnön tekijällä ole muutoksenhakuintressiä. Tällöin tuomioistuin jättäisi valituksen tutkimatta.

57 §. *Kurinpitovalituksen sisältö.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 60 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle tuomioistuimelle, on mainittava: 1) kurinpitopäätös, johon muutosta haetaan; 2) miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta; 3) mitä muutoksia päätökseen vaaditaan tehtäviksi; 4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin päätöksen perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset; 5) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; 6) mahdollinen pyyntö asian käsittelemisestä kirjallisessa menettelyssä. Valituskirjelmässä voi esittää todisteita, koska on mahdollista, että asia on ratkaistu kurinpitomenettelyssä, vaikka valittaja katsoo näytön olleen epäselvä tai ristiriitainen.

Pykälän *2 momentin* mukaan valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot, se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää sekä asianosaisten, todistajan tai muun kuultavan puhelinnumerot. Asianosaisen sekä

todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös tarkoitukseen soveltuvalla tavalla ilmoitettava. Mainittuja tietoja ei kuitenkaan tarvitse ilmoittaa, jos ne ilmenevät esitutkintapöytäkirjasta tai muusta tuomioistuimelle muutoin toimitettavasta aineistosta.

Pykälän *3 momentin* mukaan valituskirjelmä on valittajan tai, jollei hän ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava.

Pykälän *4 momentin* mukaan kirjelmään on liitettävä ne asiakirjat, joihin valittaja vetoaa ja jotka eivät ole tuomioistuimelle muutoin toimitettavassa aineistossa.

58 §. *Kurinpitovalituksen tekeminen.* Pykälä vastaisi asiallisesti voimassa olevan lain 61 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitovalitus on tehtävä seitsemän päivän kuluessa asianomaisen päätöksen tiedoksisaannista.

Pykälän *2 momentin* mukaan valituskirjelmä on toimitettava määräaikana kurinpitopäätöksen tehneelle kurinpitoesimiehelle tai 52 §:n 2 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle. Valituskirjelmä saadaan toimittaa myös sen perusyksikön päällikölle tai perusyksikön vääpelille, jossa muutoksenhakija palvelee, taikka joukko-osaston päivystäjälle.

Pykälän *3 momentin* mukaan jos valittaja palvelee yksiköstään erillään olevassa joukossa tai merellä olevassa aluksessa, valituskirjelmä saadaan toimittaa myös joukon tai aluksen päällikölle. Jos valittaja on vapautensa menettäneenä, valituskirjelmä saadaan toimittaa myös päävartion tai muun säilytystilan esimiehelle.

Pykälän *4 momentin* mukaan jos valituskirjelmä on toimitettu muulle 2 tai 3 momentissa tarkoitetulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle, vastaanottajan on merkittävä kirjelmään sen saapumisaika ja toimitettava kirjelmä viivytyksettä asian ratkaisseelle kurinpitoesimiehelle.

59 §. *Kurinpitoesimiehen velvollisuudet.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 62 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan valittajalla on oikeus käyttää avustajaa, ja valittajan oikeus laatia valituskirjelmä on turvattava. Kurinpitoesimiehen on huolehdittava siitä, että valittajalla on mahdollisuus hankkia avustaja ja laatia valituskirjelmä sekä osallistua kurinpitovalituksen tuomioistuinkäsittelyyn.

Pykälän *2 momentin* mukaan kurinpitopäätöksen tehneen kurinpitoesimiehen on välittömästi toimitettava valituskirjelmä 52 §:n 2 momentissa tarkoitetun tuomioistuimen kansliaan ja liitettävä siihen kurinpitoasiassa laadittu esitutkintapöytäkirja, mahdollinen ratkaisupyyntöön tehty päätös ja muu kertynyt asiakirja-aineisto sekä lausuntonsa asiassa.

Pykälän *3 momentin* mukaan jos kurinpitovalitus on toimitettu suoraan tuomioistuimeen, kurinpitoesimiehen on tuomioistuimen pyynnöstä toimitettava tuomioistuimelle kurinpitoasiassa laadittu esitutkintapöytäkirja ja muu kertynyt asiakirja-aineisto sekä lausuntonsa.

60 §. *Valmistelu tuomioistuimessa.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 63 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitovalitus tulee vireille, kun valituskirjelmä on saapunut 52 §:n 2 momentissa tarkoitetun tuomioistuimen kansliaan.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute tuomioistuimen määräämässä ajassa uhalla, että valitus voidaan jättää tutkimatta. Jos valittaja ei noudata kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, valitus jätetään tutkimatta.

Pykälän *3 momentin* mukaan jos valituskirjelmä on toimitettu suoraan tuomioistuimeen, tuomioistuimen on viipymättä pyydettävä kurinpitoesimieheltä lausunto valituksen johdosta, jollei tuomioistuin jätä valitusta tutkimatta tai se ole muutoin ilmeisen tarpeetonta. Lausunto on annettava tiedoksi valittajalle.

Pääsääntö on, että lausunto pyydetään asian ratkaisseelta kurinpitoesimieheltä. Jos asian ratkaissut kurinpitoesimies on estynyt, lausunnon voi antaa valittajan muukin kurinpitoesimies. Lausunnoksi riittää myös, ettei valituksessa ole tuotu esille seikkoja, jotka edellyttävät päätöksen muuttamista. Lausunto on yleensä käytännössä perusteltua pyytää vasta valituksen täydentämisen jälkeen, mutta koska täydentäminen voinee periaatteessa koskea myös seikkaa, josta kurinpitoesimiehellä ei ole mitään intressiä lausua, asia jätetään tuomioistuimen harkintaan.

Lausunto voidaan jättää pyytämättä, jos valitus jätetään tutkimatta. Perusteella ei ole merkitystä. Kysymykseen tulee esimerkiksi valituksen tekeminen liian myöhään tai se, ettei valitus kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi. Muu syy voi olla se, että valitus hylätään heti tai täydentämisen jälkeen. Hylkääminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun muutosvaatimus on oikeudellisesti mahdoton, kuten silloin, jos esimerkiksi pyydetään poistumisrangaistuksen muuttamista ehdolliseksi, koska laki ei tunne tällaista seuraamusta. Säännökset korostavat menettelyn nopeutta ja ovat prosessiekonomian kannalta perusteltuja.

Pykälän *4 momentin* mukaan jos tuomioistuin katsoo, että asia on ratkaistava valittajan muutosvaatimusten mukaisesti, tuomioistuin voi antaa tällaisen pääasiaratkaisun.

Tällä tarkoitetaan sitä, että jos valitus on selvästi perusteltu, esimerkiksi kurinpitoesimies on lain vastaisesti määrännyt arestirangaistuksen, ja kaikki valittajan muutosvaatimukset hyväksytään, ei ole aihetta viedä asiaa pääkäsittelyyn vaan se voidaan ratkaista heti valmistelussa.

61 §. *Pääkäsittely tuomioistuimessa.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 64 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan jollei 60 §:stä muuta johdu, kurinpitovalitusasiassa järjestetään pääkäsittely. Asia voidaan kuitenkin käsitellä kirjallisessa menettelyssä valittajan pyynnöstä. Pyynnöstä huolimatta tuomioistuin voi toimittaa pääkäsittelyn.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuin kutsuu valittajan pääkäsittelyyn. Kutsussa on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana ja missä pääkäsittely toimitetaan. Tuomioistuin voi omasta aloitteestaan tai kurinpitoesimiehen pyynnöstä erityisestä syystä kutsua kurinpitoesimiehen pääkäsittelyyn. Asia saadaan tutkia ja ratkaista valittajan tai kurinpitoesimiehen poissaolosta huolimatta.

Asia voidaan ratkaista valittajan poissaolosta huolimatta, koska kurinpitoasiat ovat luonteeltaan vähäisiä. Asia saadaan ratkaista myös kurinpitoesimiehen poissaolosta huolimatta. Tämä tulee kyseeseen silloin, kun kurinpitoesimies on erityisestä syystä pyytänyt tulla kuulluksi, koska tuomioistuin kutsuu kurinpitoesimiehen omasta aloitteestaan lähinnä lisäselvitystä saadakseen. Tarkoituksena on, että kurinpitoesimiestä ei pääsääntöisesti kutsuta, koska hän on jo toimittanut tuomioistuimelle lausuntonsa asiassa.

62 §. *Asian ratkaiseminen ja muutoksenhakukielto.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 65 §:ää. Pykälän 1 momentin mukaan asia ratkaistaan pääkäsittelyssä esitetyn aineiston ja kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan tutkittava, onko kurinpitovalituksessa tarkoitettu asia saatu tutkia ja ratkaista kurinpitomenettelyssä, ja tarvittaessa poistettava kurinpitopäätös. Tuomioistuin ei saa muuttaa kurinpitopäätöstä valittajan vahingoksi.

Selvyyden vuoksi laissa säädetään siis siitä, että tuomioistuin tutkii viran puolesta, onko asia käsitelty oikeassa menettelylajissa. Kysymys on siis prosessinedellytyksiin luettavasta seikasta. Jos tuomioistuin katsoo, ettei asia kuulunut kurinpitomenettelyyn, kurinpitopäätös on poistettava.

Käytännössä kun tuomioistuimen ratkaisu saapuu sotilasviranomaiselle, kurinpitoesimies on yhteydessä sotilaslakimieheen tai oikeusupseeriin. Asia siirretään joukko-osaston komentajan tai Pääesikunnan päätettäväksi sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaisen harkinnan tekemistä varten. Asia joko lähetetään syyttäjälle syyteharkintaan sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n 1 momentin mukaisesti tai jätetään syyttäjälle lähettämättä, jos sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n 2 momentin mukaiset perusteet ovat olemassa.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos kurinpitopäätös kumotaan taikka poistetaan, valtion velvollisuudesta korvata valittajan oikeudenkäyntikulut noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 9 luvun 1 a §:n 1 momentissa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään. Jos kurinpitopäätös kumotaan tai poistetaan osaksi, noudatetaan mainitun pykälän 2 momenttia.

Säännöstä on tarkoitettu sovellettavan siten, että valittajan oikeudenkäyntikulut korvataan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaisesti riippumatta siitä, kumotaanko tai poistetaanko kurinpitopäätös aineellisella vai prosessuaalisella perusteella.

Pykälän *3 momentin* mukaan tuomioistuimen kurinpitovalitusasiassa antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Tämä koskee niin suoraan tuomioistuimeen tehtäviä valituksia kuin ratkaisupyyntöön tehdystä päätöksestä tuomioistuimeen tehtäviä valituksia.

63 §. *Erinäisiä säännöksiä.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 66 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin saa lähettää tässä luvussa tarkoitetut kutsut ja kehotukset valittajan viimeksi ilmoittamaan osoitteeseen, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan lähettää.

Pykälän *2 momentin* mukaan kurinpitovalituksen käsittelyssä muutoin noudatetaan, mitä sotilasoikeudenkäyntilaissa säädetään rikosasioiden käsittelystä.

64 §. *Asianosaisen oikeus ylimääräiseen muutoksenhakuun.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 67 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitoasian asianosaisen oikeuteen ylimääräiseen muutoksenhakuun noudatetaan, mitä ylimääräisestä muutoksenhausta säädetään oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa. Kantelukirjelmä tai hakemus on tehtävä tämän lain 52 §:n 2 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle kuuden kuukauden kuluessa kurinpitopäätöksen tekemispäivästä. Menetetyn määräajan palauttamista on haettava 30 päivän kuluttua esteen lakkaamisesta.

Oikeus ylimääräiseen muutoksenhakuun on siis rangaistun lisäksi asianomistajalla. Kyseeseen tulee lähinnä tilanne, jossa asia on ratkaistu kurinpitomenettelyssä, vaikka asianomistaja on nimenomaan vaatinut tuomioistuinkäsittelyä. Asianomistajan muutoksenhakuintressi lienee poikkeuksellinen, sillä hän voi vaatia asian ratkaisemista tuomioistuimessa, kunnes kurinpitopäätös on tehty.

Pykälän *2 momentin* mukaan kurinpitoesimiehen oikeudesta hakea kurinpitopäätöksen poistamista tai purkamista säädetään 180 §:ssä.

65 §. *Hyvitys.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 68 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan rangaistulle on annettava hyvitys siltä osin kuin kurinpitopäätöksessä määrätty kurinpitorangaistus

on pantu täytäntöön ja kurinpitopäätös on lopullisesti kumottu tai poistettu tai kurinpitorangaistusta on lievennetty. Joukko-osaston komentaja päättää hyvityksestä.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos kurinpitorangaistus on täytäntöönpantu osittain, maksetaan rangaistulle hyvitys täytäntöönpannulta osalta.

Tarkoituksena on, että hyvityspäätöksen tekemiseen ei liity varsinaista harkintavaltaa vaan hyvitys on aina määrättävä, kun pykälässä säädetyt edellytykset täyttyvät. Tästä syystä ei ole tarvetta säätää hyvityspäätöstä koskevaa muutoksenhakuoikeutta.

Hyvitysoikeus koskee vain kurinpitomenettelyssä määrättyjä seuraamuksia, ei siis esimerkiksi sotilasoikeudenkäyntilain mukaisessa tuomioistuinmenettelyssä tuomittuja seuraamuksia.

Pykälän *3 momentin* mukaan hyvityksen rahamäärästä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

9 luku

Täytäntöönpano

66 §. *Täytäntöönpanosta vastaavat virkamiehet.* Pykälä vastaisi muuten voimassa olevan lain 69 §:ää, mutta lisäksi sen 4 momentissa säädettäisiin asetuksenantovaltuudesta. Pykälän *1 momentin* mukaan kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta huolehtii sen perusyksikön päällikkö, jossa kurinpitorangaistukseen määrätty palvelee, taikka muu lähin kurinpitoesimies. Joukko-osastossa voidaan määrätä riittävän koulutuksen saanut virkamies huolehtimaan täytäntöönpanosta.

Pykälän *2 momentin* mukaan päävartiossa tai muualla Puolustusvoimissa täytäntöönpantavien arestien yhteenlaskeminen kuuluu 1 momentissa tarkoitetulle virkamiehelle. Rangaistulle on pyynnöstä annettava todistus siitä, miten yhteenlaskeminen on toimitettu.

Pykälän *3 momentin* mukaan toimivaltaisista viranomaisista kurinpitosakon ja sakon täytäntöönpanossa säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002).

67 §. *Täytäntöönpanon aloittaminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 70 §:ää. Pykälän mukaan edellä 66 §:n 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen tulee viipymättä aloittaa kurinpitopäätöksessä määrätyn muun kurinpitorangaistuksen kuin varoituksen täytäntöönpano heti päätöksen tekemisen jälkeen. Varoitus saadaan panna täytäntöön vasta kun päätös, jolla varoitus on määrätty, on tullut lainvoimaiseksi. Kurinpitosakon täytäntöönpanokelpoisuudesta säädetään sakon täytäntöönpanosta annetun lain 2 §:n 2 momentissa.

68 §. *Täytäntöönpanon keskeyttäminen tai lykkääminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 71 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan täytäntöönpano on heti keskeytettävä tai sitä ei saa aloittaa, jos joukko-osaston komentaja tai tuomioistuin antaa 53 §:ssä tarkoitetun määräyksen.

Pykälän *2 momentin* mukaan kurinpitomenettelyä valvova esimies saa määrätä kurinpitomenettelyssä määrätyn kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanon lykättäväksi tai keskeytettäväksi, jos hän on valvonnan yhteydessä havainnut kurinpitopäätöksessä olennaisen virheen.

Pykälän *3 momentin* mukaan joukko-osaston komentaja voi lykätä kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanoa tai keskeyttää täytäntöönpanon, jos rangaistun terveydentila niin vaatii taikka jos on muu erityisen painava syy.

Säännös on yhdenmukainen asevelvollisuuslain 59 §:n kanssa, jonka mukaan asevelvolliselle voidaan myöntää lupa lyhytaikaisesti poistua 57 §:ssä tarkoitetusta palveluspaikasta: 1) lääkärinlausunnon perusteella sairaudesta tai vammautumisesta toipumisen takia; 2) lähiomaisen kuolemantapauksen tai tämän äkillisen vakavan sairauden takia; 3) muun henkilökohtaisen pakottavan syyn takia.

Asevelvollisuuslain 59 §:ssä tarkoitetun asian käsittelee ja ratkaisee perusyksikön päällikkö, joukkoyksikön komentaja, joukko-osaston komentaja tai kertausharjoituksen johtaja. Pääesikunta antaa tarkempia määräyksiä toimivallan määräytymisestä. Asevelvollisuuslain 59 §:n mukaisen luvan myöntäminen lykkää tai keskeyttää siis täytäntöönpanon.

69 §. *Muistutuksen täytäntöönpano.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 72 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan muistutus annetaan henkilökohtaisesti kirjallisena.

Tällä tarkoitetaan sitä, että muistutus on yksityinen. Kurinpitoesimiesten koulutuksessa on käytännössä erityisesti korostettu seuraamuksen yksityistä luonnetta. Jatkossakin tulee kiinnittää huomiota siihen, että muistutus annetaan kahdenkesken.

Pykälän *2 momentin* mukaan muistutuksen täytäntöönpano raukeaa rangaistun kotiuttamis- tai muuna palveluksen päättymisajankohtana, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua muistutuksen määräämisestä.

70 §. *Ylimääräisen palveluksen täytäntöönpano.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 73 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan ylimääräisenä palveluksena määrätään suoritettavaksi muuta kuin palvelusohjelman mukaista työtä.

Pykälän *2 momentin* mukaan yksi kerta ylimääräistä palvelusta koostuu yhdestä kahden tunnin kestoisesta jaksosta päivässä.

Pykälän *3 momentin* mukaan ylimääräistä palvelusta ei saa panna täytäntöön siten, että se ylirasittumisen tai muun syyn johdosta saattaisi vahingoittaa rangaistun terveyttä taikka aiheuttaa olennaista haittaa hänen palvelustehtäviensä suorittamiselle.

Pykälän *4 momentin* mukaan ylimääräisen palveluksen täytäntöönpano raukeaa rangaistun kotiuttamis- tai muuna palveluksen päättymisajankohtana, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua ylimääräisen palveluksen määräämisestä.

71 §. *Poistumiskiellon täytäntöönpano.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 74 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan enintään kolmen vuorokauden poistumiskieltoa ei saa panna täytäntöön poistumiskieltoon määrätyn viikko-ohjelman mukaisen viikonloppuvapaan, juhlapyhän tai vastaavan vapaan aikana, ellei tämä ole perusteltua rangaistuksen ajoittamiseksi välittömästi rangaistukseen johtaneen teon jälkeen. Rangaistuksen ajoitukselle on tällöin oltava painava syy ja tämä on perusteltava erikseen kurinpitopäätöksessä.

Neljän vuorokauden mittainen ja sitä pidempi poistumiskielto voidaan täytäntöönpanna myös viikonloppuna, juhlapyhänä tai vastaavan vapaan aikana. Enintään kolmen vuorokauden mittainen poistumiskielto voidaan täytäntöönpanna sellaisena viikonloppuna, juhlapyhänä tai vastaavan vapaan aikana, jona rangaistu on muutenkin palveluksessa esimerkiksi sotaharjoituksen vuoksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan poistumiskieltoon määrätty ei saa poistumiskiellon aikana ilman täytäntöönpanosta huolehtivan esimiehen lupaa poistua joukko-osaston komentajan poistumiskieltoalueeksi määräämältä kasarmi-, majoitus- tai niihin rinnastettavalta alueelta.

Pykälän *3 momentin* mukaan rangaistusajaksi luetaan aika, jonka poistumiskieltoon määrätty on sairaalassa hoidettavana. Jos rangaistu on itse tahallaan aiheuttanut hoidon tarpeen, voi joukko-osaston komentaja kuitenkin määrätä, ettei tätä aikaa lueta rangaistusajaksi.

Pykälän *4 momentin* mukaan jos poistumiskieltoon määrätty kutsutaan tuomioistuimeen todistamaan tai kuultavaksi, tuomioistuimessa vietetty aika sekä tuomioistuimeen menemiseen ja sieltä palaamiseen käytetty aika luetaan seuraamuksen täytäntöönpanoajaksi.

Pykälän *5 momentin* mukaan enintään kymmenen vuorokauden poistumiskiellon täytäntöönpano raukeaa rangaistun kotiuttamis- tai muuna palveluksen päättymisajankohtana, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua poistumiskiellon määräämisestä.

72 §. *Varoituksen täytäntöönpano.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 75 §:ää. Varoitus julkaistaan sen joukon päiväkäskyssä, jossa rangaistu palvelee tai on viimeksi palvellut, joukko-osaston komentajan ja vastaavassa virka-asemassa olevan sekä näitä ylemmässä virka-asemassa olevan osalta kuitenkin Pääesikunnan päiväkäskyssä.

Päiväkäskyssä julkaistaan rangaistun sotilasarvo ja koko nimi, yksikkö, jossa rangaistu palvelee ja syyksi luettu teko tai teot rikosnimikkeen ja lainkohdan tarkkuudella. Julkaistava varoitus ei sisällä teonkuvausta tai muita tietoja asiasta. Päiväkäskystä tulee käydä ilmi varoituksen antaja.

Varoituksen julkaisulla päiväkäskyssä on tarkoituksena saattaa varoitus tiedoksi jokaiselle kyseisessä joukko-osastossa palvelevalle henkilölle. Varoitus on kurinpitoseuraamuksena ankarampi seuraamus kuin muistutus, joka annetaan tiedoksi vain rangaistulle. Joukko-osaston päiväkäsky laaditaan kirjallisessa muodossa olevaksi julkiseksi asiakirjaksi, joka saatetaan kaikkien kyseisessä joukko-osastossa palvelevien tietoon sopivaksi katsotulla sähköisellä tai muulla tavalla. Julkaisutapana voidaan käyttää myös julkaisumenetelmien yhdistelmää, olennaista on, että tieto varoituksesta saatetaan kaikkien kyseisessä joukko-osastossa palvelevien tietoon.

73 §. *Kurinpitosakon täytäntöönpano.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 76 §:ää. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että kurinpitosakon täytäntöönpanosta säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa.

Pykälän *2 momentin* mukaan sille, jolle on määrätty kurinpitosakko, on annettava tiedot kurinpitosakon maksamiseksi heti.

74 §. *Arestin täytäntöönpano.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 77 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan arestin sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Aresti pannaan täytäntöön päävartiossa tai muussa vartiossa. Erityisestä syystä voidaan samassa huoneessa pitää useampia arestia suorittavia henkilöitä.

Pykälän *2 momentin* mukaan aresti, jota erityisestä syystä ei voida suorittaa päävartiossa tai muussa vartiossa, pannaan täytäntöön tarkoitukseen sopivassa vartioidussa huoneessa, teltassa tai hytissä taikka muussa vastaavassa paikassa.

Pykälän *3 momentin* mukaan arestia suorittavaan sovelletaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetua lakia. Pääesikunta voi antaa määräyksiä arestia koskevista käytännön järjestelyistä sekä päävartion sisäisestä järjestyksestä.

Pykälän *4 momentin* mukaan jos arestin kanssa on samanaikaisesti pantava täytäntöön ehdoton vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus, suoritetaan myös aresti vankilassa siten kuin ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään.

On huomattava, että sakon täytäntöönpanosta annetun lain 24 §:n 2 momentin mukaan haastamista muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin ei saa suorittaa muun muassa, jos maksuvelvollinen on suorittamassa asevelvollisuutta, on reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana. Saman lain 37 §:n mukaan ulosottomiehen on ennen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta muun muassa että, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana. Sama tiedusteluvelvollisuus on poliisimiehellä, joka tapaa sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten etsintäkuulutetun henkilön.

75 §. *Arestin suorittamiseen liitettävä palvelus- tai työvelvollisuus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 78 §:ää. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että joukko-osaston komentaja voi määrätä arestin suoritettavaksi kokonaan tai osaksi siten, että arestin suorittamiseen liitetään palvelusvelvollisuus, jos se rangaistun terveydentilan tai palveluksen kannalta taikka muusta erityisestä syystä on perusteltua.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos arestia on tuomittu enemmän kuin kahdeksan vuorokautta, on sanotun ajan ylittävään osaan rangaistuksesta liitettävä palvelusvelvollisuus.

Pykälän *3 momentin* mukaan jos arestiin liitetään palvelusvelvollisuus, suoritetaan palvelus mahdollisuuksien mukaan rangaistusta suorittavan oman yksikön tai muun varsinaisen palveluspaikan palvelusohjelman mukaisissa tehtävissä.

Pykälän *4 momentin* mukaan arestia suorittava voidaan tarvittaessa määrätä tekemään lyhytaikaista soveliasta työtä paikassa, jossa rangaistus pannaan täytäntöön, tai sen välittömässä läheisyydessä.

76 §. *Arestin rangaistusajaksi lukeminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 79 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan arestivuorokaudeksi luetaan 24 tuntia täytäntöönpanon aloittamisesta.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos arestia suorittava on luvatta poistunut arestista, ei aikaa sen arestivuorokauden alusta, jolloin hän poistui, sen arestivuorokauden loppuun, jolloin palasi arestia suorittamaan, lueta hänen rangaistusajakseen.

Pykälän *3 momentin* mukaan rangaistusajaksi luetaan aika, jonka arestia suorittava on sairaalassa hoidettavana. Jos rangaistu on itse tahallaan aiheuttanut hoidon tarpeen, voi joukko-osaston komentaja kuitenkin määrätä, ettei tätä aikaa lueta rangaistusajaksi.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin, että jos arestia suorittava kutsutaan tuomioistuimeen todistamaan tai kuultavaksi, tuomioistuimessa vietetty aika sekä tuomioistuimeen menemiseen ja sieltä palaamiseen käytetty aika luetaan rangaistuksen täytäntöönpanoajaksi.

77 §. *Aresti kotiutettaessa.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 80 §:ää. Pykälän mukaan aresti on suoritettava loppuun siitä huolimatta, että rangaistu olisi kotiutettava. Jos rangaistu on kotiutettava terveydellisestä syystä, noudatetaan kuitenkin, mitä 82 §:n 1 momentissa säädetään.

78 §. *Samanaikainen täytäntöönpano.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 81 §:ää. Kurinpitorangaistuksia muistutusta, ylimääräistä palvelusta, varoitusta ja kurinpitosakkoa lukuun ottamatta ei voida panna samanaikaisesti täytäntöön.

79 §. *Samalla kertaa täytäntöönpantavat poistumiskiellot.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 82 §:ää. Samalla kertaa täytäntöönpantavat poistumiskiellot on täysin määrin laskettava yhteen. Poistumiskieltojen näin yhteenlaskettu aika saa kuitenkin olla enintään neljäkymmentä vuorokautta.

80 §. *Samalla kertaa täytäntöönpantavat arestit ja muut rangaistukset.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 83 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan samalla kertaa täytäntöönpantavat arestit on täysin määrin laskettava yhteen. Rangaistusten näin yhteenlaskettu aika saa kuitenkin olla enintään 40 vuorokautta.

Pykälän *2 momentin* mukaan yhteenlaskettaessa rangaistuksia 74 §:n 4 momentissa tarkoitetussa tapauksessa on aresti muunnettava vankeudeksi siten, että yksi vuorokausi arestia vastaa yhtä päivää vankeutta. Jos tällöin on täytäntöönpantava kaksi tai useampia aresteja, on vankilan yksikönpäällikön ensin laskettava ne yhteen 1 momentissa säädetyllä tavalla.

Pykälän *3 momentin* mukaan milloin aresti on 2 momentin mukaisesti laskettu yhteen muun rangaistuksen kanssa, on ensin suoritettava arestin muuntorangaistus ja vasta sen jälkeen muu rangaistus.

81 §. *Poistumiskiellon muuntaminen kurinpitosakoksi.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 84 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan vähintään 11 vuorokauden mittainen poistumiskielto, jonka täytäntöönpanoa ei ole vielä aloitettu tai jonka suorittaminen on kesken rangaistun kotiuttamisajankohtana, muunnetaan kurinpitosakoksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan poistumiskieltoa kurinpitosakoksi muunnettaessa kukin suorittamatta oleva täysi poistumiskieltovuorokausi vastaa yhden päivän kurinpitosakkoa. Muuntamisen suorittaa joukko-osaston komentaja noudattaen 45 §:n 5 momentissa ja 79 §:ssä säädettyjä perusteita.

82 §. *Arestin kurinpitosakoksi muuntaminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 85 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan aresti muunnetaan kurinpitosakoksi, jos arestin täytäntöönpanoa ei ole aloitettu ennen kotiuttamista tai asevelvollinen kotiutetaan terveydellisestä syystä.

Pykälän *2 momentin* mukaan arestia kurinpitosakoksi muunnettaessa vastaa kukin suorittamatta oleva täysi arestivuorokausi kolmen päivän kurinpitosakkoa. Muuntamisen suorittaa joukko-osaston komentaja noudattaen 45 §:n 5 momentissa ja 80 §:n 1 momentissa säädettyjä perusteita.

10 luku

Poikkeusolojen ja puolustustilan aikana sovellettavat säännökset

83 §. *Luvun säännösten soveltaminen.* Pykälän mukaan tämän luvun säännöksiä sovellettaisiin valmiuslain (1552/2011) 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain (1083/1991) 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa. Pykälä vastaisi osittain voimassa olevan lain 94 §:ää.

84 §. *Kurinpitorangaistusten enimmäismäärien korottaminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 95 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan sen lisäksi, mitä 45 §:ssä säädetään kurinpitorangaistuksista, kurinpitomenettelyssä saadaan määrätä: 1) ylimääräistä palvelusta enintään 15 kertaa; 2) poistumiskieltoa enintään 40 päivää; 3) kurinpitosakkoa enintään 60 päivältä. Tuomioistuin saa tuomita arestia enintään 60 vuorokautta.

Pykälän *2 momentin* mukaan sen estämättä, mitä 47 §:n 2 momentissa säädetään yhteisestä kurinpitorangaistuksesta, saadaan määrätä poistumiskieltoa enintään 50 vuorokautta ja kurinpitosakkoa enintään 80 päivältä sekä tuomita arestia enintään 80 vuorokautta.

85 §. *Kurinpitorangaistuksen määrääminen ammattisotilaalle.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 96 §:ää. Pykälässä säädettäisiin, että sen estämättä, mitä 51 §:ssä säädetään, saadaan kaikille sotilaille määrätä kaikkia kurinpitorangaistuksia.

86 §. *Kurinpitoesimiehen toimivalta.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 97 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan sen estämättä, mitä 33 §:ssä säädetään, joukkoyksikön komentaja saa määrätä arestia lukuun ottamatta kaikkia kurinpitorangaistuksia.

Pykälän *2 momentin* mukaan sen estämättä, mitä 33 §:ssä säädetään, perusyksikön päällikkö saa määrätä poistumiskieltoa enintään 15 vuorokautta.

87 §. *Kurinpitorangaistuksen täytäntöönpano.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 101 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan sen estämättä, mitä 67 §:ssä säädetään, varoitus saadaan panna täytäntöön heti kurinpitopäätöksen tekemisen jälkeen.

Pykälän *2 momentin* mukaan rangaistulle on annettava hyvitys siltä osin kuin varoitus on pantu täytäntöön ja kurinpitopäätös on lopullisesti kumottu tai poistettu tai kurinpitorangaistusta lievennetty. Hyvityksen rahamäärästä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän *3 momentin* mukaan varoituksen kumoamista koskeva päätös on julkaistava. Varoituksen kumoamispäätöksen julkaisemisessa noudatetaan, mitä varoituksen julkaisemisesta 72 §:ssä säädetään. Perusyksikön päällikkö tai häntä ylempi kurinpitoesimies voi lykätä kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanoa tai keskeyttää täytäntöönpanon 68 §:n 3 momentissa säädetyssä tilanteessa.

III OSA

PÄÄESIKUNNAN TEHTÄVÄT JA TOIMIVALTUUDET RIKOSTORJUNNASSA

11 luku

Pääesikunnan tehtävät rikostorjunnassa

88 §. *Pääesikunnan tehtävät sotilasrikosten rikostorjunnassa.* Voimassa olevan lain mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävänä sotilasrikosten osalta on ainoastaan rikosten selvittäminen. Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan tehtävistä sotilasrikosten estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä. Pääesikunnan suorittamiin rikostorjunnan toimenpiteisiin ehdotetaan siten lisättäväksi sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen.

Ehdotettavan pykälän mukaan Pääesikunnan tehtävänä on suorittaa toimenpiteitä sotilasrikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa noudattaen mitä tässä laissa tai muualla laissa säädetään. Pääesikunta on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen.

Sotilasrikosten estämistä ja paljastamista ei voimassa olevassa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa säädetä nimenomaisesti minkään tahon tehtäväksi.

Voimassa olevassa laissa Puolustusvoimien estämis- ja paljastamistehtävät on rajattu koskemaan Suomeen kohdistuvaa tiedustelutoimintaa ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaa toimintaa kuten vakoilurikoksia ja maanpetosrikoksia, mutta ei sotilasrikoksia. Näin ollen sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen kuuluvat poliisille poliisin yleistoimivallan perusteella.

Voimassa olevan lain mukaan Pääesikunnan tehtävänä on sotilasrikosten selvittäminen. Viranomaisten resurssien ja rikostorjuntatoimenpiteiden suorittamisen kannalta on tarkoituksenmukaisempaa, ettei rikostorjunnan eri tehtäviä ja vaiheita ole hajautettu eri viranomaisille, vaan sama viranomainen voi esimerkiksi paljastaa ja selvittää samaan kokonaisuuteen kuuluvan rikoksen. Vaikka poliisilla on rikostorjuntaan liittyvän yleistoimivaltuudensa perusteella mahdollisuus estää ja paljastaa sotilasrikoksia, olisi tarkoituksenmukaista, että Pääesikunnalle säädettäisiin tehtäväksi sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen. Täten olisi nimenomaisesti laissa säädetty, minkä viranomaisen tehtäviin sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen kuuluisi.

Sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen edellyttävät Puolustusvoimien toiminnan erityispiirteiden tuntemista, jolloin Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavilla virkamiehillä on parhaat edellytykset suorittaa tätä tehtävää. Myöskään tarvittaviin rikostorjuntatoimenpiteisiin ryhtymisessä ei aiheutuisi viivästyksiä, kun tehtävä olisi selkeästi vastuutettu Pääesikunnalle.

Puolustusvoimilla voidaan ajatella olevan kaksi merkittävää kokonaisuutta, jotka voivat olla rikoksen kohteena; sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta salassa pidettävä tieto ja ampuma-aseet. Puolustusvoimilla on paljon anastusherkkää ja vaarallista ampuma-ase- ja räjähdemateriaalia, joihin kohdistuneiden omaisuusrikosten selvittämisestä on vastannut pääasiassa Pääesikunnan oikeudellinen osasto, jos ne eivät ole poliisin tutkittavana. Tutkintaa ei siis ole suoritettu muualla Puolustusvoimissa. Tämä Pääesikunnalle laissa säädetty selvittämistehtävä koskee vain vaihetta, jossa on jo olemassa konkreettinen rikosepäily ja edellytykset esitutkinnan käynnistämiselle ovat olemassa. Useimmiten tällaisissa epäillyissä omaisuusrikoksissa on ollut kyse siitä, että henkilö on anastanut Puolustusvoimien ampumatarvikkeita joko omaan käyttöön tai jopa myyntitarkoituksessa.

Rikosten estäminen ja paljastaminen keskittyisi ennen kaikkea ampumatarvikkeisiin, räjähteisiin ja aseisiin liittyviin rikoksiin, mutta myös muuhun anastusherkkään omaisuuteen. Myös tieto on arvokasta ja sitä voidaan paljastaa ulkopuolisille vahingoittamistarkoituksessa. Puolustusvoimien kannalta merkityksellistä tietoa sisältyy ainakin asiakirjoihin, jotka ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 7 ja 10 kohtien perusteella salassa pidettäviä. Merkityksellistä on muun muassa tiedot koskien henkilöiden, rakennusten, laitosten, rakennelmien sekä tieto- ja viestintäjärjestelmien turvajärjestelyjä sekä tiedot, jotka koskevat sotilastiedustelua, Puolustusvoimien varustamista, kokoonpanoa, sijoitusta tai käyttöä taikka muuta sotilaallista maanpuolustusta taikka maanpuolustusta palvelevia keksintöjä, rakenteita, laitteita tai järjestelmiä taikka maanpuolustuksen kannalta muutoin merkityksellisiä kohteita taikka puolustusvalmiuteen varautumista. Tällaisella teolla olisi liityntäpinta jo voimassa olevan lain 9 luvun mukaiseen estämis- ja paljastamistehtävään.

Pääesikunnan ja poliisin suorittamat esitutkinnat indikoivat siitä, että edellä kerrottuja tekoja tapahtuu toistuvasti. Tällaisten omaisuusrikosten valmistelu ja yritykset on pystyttävä estämään tai jo aloitettu teko keskeyttämään tehokkaasti ja viipymättä. Sama koskee tällaisten rikosten paljastamista. Rikosten estämisellä puututaan suunnitelmallisiin tekoihin. Estämisvaiheessa pyrittäisiin estämään omaisuusrikos, sen yritys tai valmistelu. Rikosten paljastamisen lisääminen Pääesikunnan rikostorjunnan tehtäviin on perusteltua siksi, että Pääesikunnan tutkimiin rikok-

siin kuuluu useita tekomuodoltaan törkeitä rikoksia, joihin on syytä pystyä puuttumaan estämisen ja selvittämisen lisäksi myös silloin kun rikoksen voidaan olettaa tapahtuneen, mutta esitutkintakynnys ei vielä ylity.

Pääesikunnan toimivalta olisi poliisin kanssa rinnakkainen yleistoimivallan ollessa poliisilla niin, kuin se on jo voimassa olevan lain mukaan rikosten selvittämisen osalta. Esityksessä on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, etteivät viranomaiset tee päällekkäistä työtä. On tärkeää, että viranomaisten välillä säilyy tilannekuva. Esimerkiksi ampuma-aserikosten taustalla on usein järjestäytynyttä rikollisuutta, johon liittyen poliisilla saattaa olla käynnissä oma tutkinta. Tiedonkulkua pyritään turvaamaan myös lakiehdotuksen 189 §:n säännöksellä, jonka mukaan Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten olisi ilmoitettava 89 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi sekä ilman aiheetonta viivytystä 92 §:ssä mainittujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille.

Vaikka voimassa olevassa laissa estämis- ja paljastamistehtävät on rajattu koskemaan esimerkiksi vakavampia vakoilurikoksia, myös tavallisemmat rikokset, kuten omaisuusrikokset, voivat kuitenkin olla estämisen ja paljastamisen kohteina.

Pykälässä säädettäisiin lisäksi selvyyden vuoksi vielä erikseen, että Pääesikunta on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen.

89 §. *Pääesikunnan tutkittavaksi kuuluvat sotilasrikokset.* Pykälässä säädettäisiin, mitkä sotilasrikokset kuuluisivat Pääesikunnan tutkittavaksi. Pykälän mukaan Pääesikunnan tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää seuraavia rikoksia:

1) rikos, joka käsitellään sotilasoikeudenkäyntiasiana tai sotilaskurinpitomenettelyssä;

2) rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädetty rikos, jos rikoksesta epäilty on tekohetkellä Puolustusvoimien palveluksessa oleva sotilas;

3) rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädetty rikos, jos rikoksesta epäilty on tekohetkellä Puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta;

4) Puolustusvoimien hallinnassa olevalla alueella, aluksessa, ilma-aluksessa tai kulkuneuvossa taikka palvelustehtävässä tehty, Puolustusvoimien omaisuuteen kohdistuva sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikos, jos rikoksesta epäilty on tekohetkellä Puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta.

Pykälä vastaisi osittain voimassa olevan lain 35 §:ää, jolla rajataan Pääesikunnan toimivaltaa koskemaan vain pääsääntöisesti sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltäviä sotilasrikoksia, joista on säädetty sotilasoikeudenkäyntilaissa. Pääesikunnan tehtävien laajentuessa myös sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen edellä esitetyn 88 §:n mukaisesti, olisi tässä pykälässä myös tarpeen säätää tästä uudesta tehtävästä.

Puolustusvoimien rikostorjunnassa voidaan pääsääntöisesti tutkia vain sotilaiden tekemiä rikoksia. Poikkeuksellisesti voidaan tutkia myös muun kuin sotilaan rikos. Voimassaolevaa lakia säädettäessä tätä perusteltiin sillä, että Puolustusvoimien esikunnissa, tuotantolaitoksissa ja varikoilla palvelee suuri määrä siviilihenkilöstöä. Tätä voidaan yhä pitää perusteltuna, koska Puolustusvoimien palkatun henkilöstön tehtävät ovat voimassa olevan lain säätämisen jälkeen yhä

muuttuneet siihen suuntaan, että erikoisosaamista vaativat työtehtävät ovat lisääntyneet. Tällaisia työtehtäviä ovat esimerkiksi lentoteknisen alan huolto- ja korjaustyöt sekä Puolustusvoimien kriittisten asejärjestelmien, ampumatarvikkeiden ja räjähdysvaarallisten aineiden huolto-, varastointi- tutkimus- ja tuotekehittelytyöt. ”Todennäköisin syin” on katsottava olevan edelleen oikea esitutkintakynnys, kun kyse on muusta Puolustusvoimien palveluksessa olevasta henkilöstä kuin sotilaasta.

90 §. *Pääesikunnan suorittama muu esitutkinta.* Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin Pääesikunnan toimivallasta myös sotilasrikosten niin sanottujen liitännäisrikosten tutkintaan. Nämä niin sanotut liitännäisrikokset ovat muita rikoslaissa säädettyjä rikoksia kuin sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitetut rikokset. Pykälässä säädettäisiin, että Pääesikunta voi toisen esitutkintaviranomaisen pyynnöstä suorittaa esitutkinnan muussakin kuin 89 §:ssä tarkoitetussa asiassa, jos se liittyy Pääesikunnan aloittamaan esitutkintaan ja rikoksesta epäiltynä on rikoslain 45 luvun 27 §:ssä tarkoitettu sotilas. Säännös olisi tarpeellinen, koska sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:stä puuttuu sellaisia rikosnimikkeitä, joita tulee esille toistuvasti Pääesikunnan suorittamissa esitutkinnoissa. Tällaisia rikosnimikkeitä ovat muun muassa ampuma-ase- ja räjähderikokset, yksityisyyttä ja kunniaa loukkaavat rikokset ja seksuaalirikokset. Nykyisin esitutkintavastuu on tällaisten rikosten osalta pitänyt siirtää poliisille, mikä on aiheuttanut viivettä esitutkintoihin ja lisännyt molempien esitutkintaviranomaisten työtä. Säännös olisi vastaavanlainen kuin esimerkiksi rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaissa on säädetty. Pääesikunnalla on esitutkintalain 3 luvun 2 §:n perusteella velvollisuus siirtää rikosilmoitus toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle ja lisäksi tämän lain 189 §:ssä säädetyllä tavalla ilmoitusvelvollisuus poliisille tietyistä rikoksista, jolloin toimivaltaisen esitutkintaviranomaisen tietoon saatettaisiin tällainen niin sanottu liitännäisrikos. Tämän lain 189 §:n 3 momentin nojalla ilmoittamisvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoittamismenettelystä sovitaan Puolustusvoimien ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa. Pääesikunnan suorittama esitutkinta ei tapahtuisi automaattisesti, vaan muu esitutkintaviranomainen tekisi aina harkinnan pyytääkö se Pääesikuntaa suorittamaan esitutkinnan tällaisen niin sanotun liitännäisrikoksen osalta.

91 §. *Esitutkinnan päättäminen.* Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että esitutkinnan valmistuttua Pääesikunnan virkamiesten tai poliisin on toimitettava tutkimansa asia kurinpitoesimiehelle käsiteltäväksi, jos esitutkinta on suoritettu kurinpitoesimiehen pyynnöstä 12 §:n 4 momentin nojalla.

Tämä ilmoitusvelvollisuus on perusteltua, jolla varmistetaan tiedonkulku esitutkintaviranomaisen ja toimivaltaisen kurinpitoesimiehen välillä vastaavalla tavalla kuin tämän lain 12 §:n 4 momentissa säädetään.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos esitutkinta on toimitettu Pääesikunnan tai poliisin aloitteesta 10 tai 11 §:n nojalla, voidaan esitutkintapöytäkirja toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle. Tällöin asiassa ei tehdä sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:ssä tarkoitettua ratkaisua. Pääesikunta tai poliisi voisi kuitenkin harkintansa mukaan toimittaa esitutkintapöytäkirjan kurinpitoesimiehelle, joka voi voisi päättää asian ratkaisusta kurinpitomenettelyssä tai ratkaista asian sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaisesti. Pääesikunnan tai poliisin on kuitenkin ilmoitettava toimivaltaiselle kurinpitoesimiehelle asian lähettämisestä syyteharkintaan.

Koska kurinpitoesimies ei ole päättänyt esitutkinnan toimittamisesta, ei ole tarkoituksenmukaista, että hän tekee päätöksen.

Muutos olisi perusteltua, koska voimassa olevaa lakia muutettiin siten, että esitutkinnan toimittamisesta voidaan päättää myös Pääesikunnan tai poliisin aloitteesta. Aiemmin vain toimivaltainen kurinpitoesimies pystyi päättämään esitutkinnan toimittamisesta. Tämä nyt ehdotettu

muutos täydentäisi aiempaa lainmuutosta, jolloin esitutkinta voidaan saattaa syyttäjälle syyteharkintaan varten riippumatta kurinpitoesimiehen päätöksestä. Myös sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n 1 ja 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei tällaisissa tilanteissa ole tarpeen tehdä sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaista päätöstä, vaan asia voidaan toimittaa suoraan esitutkinnan toimittaneen tahon toimesta syyttäjälle. Voimassa olevan lain 41 §:n 1 momentin mukaan Pääesikunnan virkamiesten tai poliisin on toimitettava tutkimansa asia kurinpitoesimiehelle käsiteltäväksi. Aiemmin ainoastaan toimivaltainen kurinpitoesimies pystyi päättämään esitutkinnan toimittamisesta, jolloin myös päätös jatkotoimista on kuulunut yksinomaan kurinpitoesimiehen vastuulle.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan virkamiesten on toimitettava Puolustusvoimissa laadittu esitutkintapöytäkirja, joka koskee Puolustusvoimien palveluksessa olevan siviilihenkilön tekemää rikosta, toimivaltaiselle syyttäjälle, jollei asiaa ole käsitelty valtion virkamieslain (750/1994) 24 §:n mukaisesti tai jollei esitutkintalain 10 luvun 2 §:stä muuta johdu, joka koskee esitutkinnan päättämistä.

Pykälän *4 momentin* mukaan esitutkinta päätetään saattamatta asiaa kurinpitoesimiehen tai syyttäjän käsiteltäväksi, jos tutkinnassa on selvinnyt, ettei rikosta ole tehty taikka ettei kenellekään voida vaatia rangaistusta tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatimusta. Esitutkinnan päättämisestä on kuitenkin ilmoitettava kurinpitoesimiehelle tai syyttäjälle. Tämä vastaa esitutkintalain 10 luvun 2 §:n 2 momentissa säädettyjä perusteita esitutkinnan päättämisestä.

92 §. *Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuudet sotilasrikosten selvittämisessä.* Pykälän sisältö vastaisi voimassa olevan lain 37 §:ää. Pykälän mukaan Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista 88 §:ssä tarkoitetussa rikosten selvittämisessä on voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja muualla laissa. Mainittujen virkamiesten käytettävissä ovat kuitenkin pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitetuista salaisista pakkokeinoista vain: 1) tukiasematietojen hankkiminen; 2) suunnitelmallinen tarkkailu; 3) tekninen kuuntelu, lukuun ottamatta asuntokuuntelua; 4) tekninen katselu; 5) esineen, aineen tai omaisuuden tekninen seuranta; 6) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

93 §. *Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estäminen ja paljastaminen.* Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan tehtävästä erityisesti Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi. Asiallisesti kyse olisi voimassaolevan lain 86 §:ssä tarkoitetusta tehtävästä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan tehtävänä on sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estäminen ja paljastaminen. Tehtävän kohteena voisi siis olla kuka tahansa suomalainen tai Suomessa asuva henkilö, jonka voitaisiin perustellusti olettaa syyllistyvän maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan tai sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvään rikokseen. Henkilön ei tarvitsisi olla esimerkiksi olla Puolustusvoimien palveluksessa.

Pykälässä tarkoitetut tehtävät ovat perinteisesti kuuluneet Pääesikunnan työjärjestyksen mukaisesti sotilasvastatiedustelun rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävistä vastaavan Pääesikunnan tiedusteluosaston apulaisosastopäällikön alaisen organisaation tehtäviin. Toimivaltuuksien

käytöstä päättämisestä, sekä vaatimusten esittämisestä käräjäoikeudelle on kuitenkin aina vastannut Pääesikunta. Tehtävä olisi jatkossa suoraan Pääesikunnalla, eikä voimassaolevan lain mukaisesti Puolustusvoimilla.

Pykälässä määriteltäisiin yksiselitteisesti mille organisaatiolle voimakkaasti perusoikeuksiin puuttuvat ja niitä rajoittavat tehtävät Puolustusvoimissa kuuluvat. Tehtäviä Pääesikunnassa hoitaisivat edelleenkin vain rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviin määrätyt erityisesti perehtyneet Pääesikunnan sotilasvastatiedustelun organisaatioon kuuluvat virkamiehet, joista olisi tarkemmin säädetty lain 95 §:ssä. Koska tehtävissä olisi voimassaolevan lain mukaisesti edelleen tarve käyttää myös tehtäviin erityisesti perehdytettyä muuta Puolustusvoimien palkattua henkilökuntaa, esitettäisiin lukuun tätä koskeva uusi erillinen 96 §. Tehtäviin koulutettujen asevelvollisten reserviläisten käytöstä tehtäviin olisi laissa myös oma sääntelynsä.

Pykälän *2 momentti* vastaisi voimassaolevaa sääntelyä. Momentin mukaan Pääesikunnan 1 momentissa säädetty tehtävä ei rajoita suojelupoliisin laissa säädettyä toimivaltaa. Tehtäviin liittyvä yleistoimivalta olisi edelleen suojelupoliisilla. Tätä toimivaltaa ilmentäisi jäljempänä myös säännökset ilmoitusvelvollisuudesta poliisille, sekä poliisin oikeudesta oma-aloitteisesti ottaa asia hoidettavakseen. Pääesikunnan vastuulle kuuluisivat sotilaallisen maanpuolustuksen alalla edelleenkin esimerkiksi vakoilun tai luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkistön täyttävät teot. Muita maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavia rikoksia voisivat olla maanpetosrikokset tai esimerkiksi Puolustusvoimien salassa pidettävään tietoon kohdistuvaa tietoturvallisuusrikos tai omaisuusrikos taikka muu tavanomaisempana pidettävä teko silloin kun se liittyisi sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan tai sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan.

Pykälän *3 momentti* vastaisi niin ikään voimassaolevaa sääntelyä. Keskusrikospoliisi huolehtii 1 momentissa tarkoitettujen rikosten selvittämisestä.

94 §. *Sotilasrikosten rikostorjuntatehtäviä hoitavat Pääesikunnan virkamiehet.* Pykälässä säädettäisiin sotilasrikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen tehtäviä hoitavista Pääesikunnan virkamiehistä. Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnassa sotilasrikosten rikostorjuntatehtäviä hoitavat ja niihin liittyviä toimivaltuuksia käyttävät Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätyt virkamiehet seuraavasti: 1) päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät sotilaslakimies tai muu tutkinnanjohtajan tehtävään määrätty virkamies; 2) poliisimiehelle ja tutkijalle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät ylietsivä ja sotilasrikosten rikostorjuntatehtävään määrätty Puolustusvoimista annetussa laissa tarkoitettu ammattisotilas tai muu tehtävään määrätty virkamies. Rinnastus päällystöön kuuluvaan poliisimieheen ja pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen sekä ja poliisimieheen olisi tarpeen, koska nämä virkamiehet käyttäisivät tehtävässä pakkokeinolaissa säädettyjä toimivaltuuksia.

Ehdotettu pykälä vastaisi osittain voimassa olevan lain 36 §:ää, jossa säädetään esitutkintaa hoitavista Pääesikunnan virkamiehistä. Ehdotetun pykälän mukaan Puolustusvoimien asessori ei voisi enää voimassa olevan lain 36 §:stä poiketen käyttää päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia. Puolustusvoimien asessori ei siten voisi enää toimia tutkinnanjohtajana. Puolustusvoimien asessori on voimassa olevan lain voimaantulon jälkeen toiminut tutkinnanjohtajana vain muutamia kertoja ja tälle ei ole enää nykyisin perusteltua tarvetta. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin, että päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia käyttäisi sotilaslakimiehen lisäksi myös muu tutkinnanjohtajan tehtävään määrätty virkamies. Tällainen muu tutkinnanjohtajan tehtävään määrätty virkamies voisi olla henkilö, joka on suorittanut poliisipäällystön tutkinnon. Tämä ehdotettu muutos mahdollistaisi sen, että tutkinnanjohtajana

voisi oikeustieteellisen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneen henkilön lisäksi toimia poliisipäällystön tutkinnon suorittanut henkilö. Tämä muutos parantaisi mahdollisuuksia rekrytoida tehtävään poliisin tutkinnon suorittaneita henkilöitä etenkin, kun ehdotetussa 88 §:ssä säädettäisiin Pääesikunnan uudeksi tehtäväksi sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen. Ehdotuksella pyrittäisiin myös osaltaan estämään mahdollisia esteellisyystilanteita ja aiheettomia esteellisyysväitteitä. Tarkoitus ei ole muuttaa voimassa olevan lain sääntelyä Puolustusvoimien asessorin oikeudesta päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti, mistä säädettäisiin lakiehdotuksen 10 §:ssä.

Tutkijoina toimivat Pääesikunnan rikostorjuntatehtävissä toimivat ylietsivät tai muut tehtävään määrätyt virkamiehet. Tutkinnanjohtajina toimivat Pääesikunnan rikostorjuntatehtävissä toimivat sotilaslakimiehet tai muut tutkinnanjohtajaan tehtävään määrätyt virkamiehet. Tutkinnanjohtajan tehtävät vastaavat poliisissa tutkinnanjohtajalle kuuluvia tehtäviä. Virkojen kelpoisuusvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksessa Puolustusvoimissa (1319/2007) 12 §:ssä ja 12 a §:ssä. Asetuksessa säädetyistä kelpoisuusvaatimuksista johtuen tutkijoina toimivat käytännössä poliisikoulutuksen saaneet virkamiehet ja tutkinnanjohtajina oikeustieteen maisterin tai poliisipäällystön tutkinnon suorittaneet virkamiehet.

Pykälän *2 momentin* mukaan yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voidaan antaa 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun tutkijan suoritettavaksi. Nämä tutkijat ovat Puolustusvoimissa palvelevia virkamiehiä, jotka ovat saaneet tehtävään liittyvän koulutuksen. Joissakin Pääesikunnan esitutkinnoissa yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voidaan antaa myös tällaisen virkamiehen suoritettavaksi. Hän toimii tällöin Pääesikunnan tutkinnanjohtajan tai ylietsivän ohjauksessa.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu ylietsivä, joka on suorittanut poliisialipäällystötutkinnon tai täyttää poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 §:n nojalla annettujen säännösten mukaiset ylikonstaapelia ja rikosylikonstaapelia koskevat kelpoisuusvaatimukset, saa toimia tutkinnanjohtajana 93 §:ssä tarkoitetun rikoksen esitutkinnassa valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa sekä silloin kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin nojalla kertausharjoituksesta tai mainitun lain 83 §:n nojalla ylimääräisestä palveluksesta.

95 §. *Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista hoitavat Pääesikunnan virkamiehet.* Pykälässä säädettäisiin Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä hoitavista Pääesikunnan virkamiehistä.

Pykälän mukaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista hoitavat ja siihen liittyviä toimivaltuuksia käyttävät rikostorjuntatehtävään määrätyt, tehtävään erityisesti perehtyneet Pääesikunnan virkamiehet. Säännöksessä ei esitetä vallitsevaa oikeustilaa muutettavaksi. Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavia virkamiehiä ei enää rinnastettaisi päällystöön kuuluvaan ja pidättämiseen oikeutettuun poliisimieheen sekä poliisimieheen. Koska 93 §:ssä tarkoitetussa tehtävässä tarvittavat rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvät toimivaltuussäännökset esitetään kirjattavaksi omaan Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskevaan lukuunsa ja ilman viittauksia poliisilakiin, ei virkamiesten rinnastus poliisin vastaaviin virkamiehiin olisi enää tarpeellista.

Tehtävään määrättäviltä virkamiehiltä edellytettäisiin kuten nykyisinkin erityistä perehtyneisyyttä erityisesti 93 §:ssä tarkoitetun toimivallan piiriin kuuluvien rikosten estämiseen ja paljastamiseen. Edellytyksillä pyrittäisiin osaltaan varmistamaan se, että myös tehtävänhoitajan vaihtuessa säilytettäisiin riittävä ammattitaito ja osaaminen eikä tehtäviin voitaisi määrätä ketä tahansa muutoin Puolustusvoimien virkaan kelpoista virkamiestä. Toimivaltuuksien käytöstä päättämiseen oikeutetuilta virkamiehiltä edellytettäisiin edelleen joko poliisiammattikorkeakoulun järjestämään salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kurssin (STEKPOV-kurssi) hyväksyttyä suorittamista tai vastaavaa Puolustusvoimien itse järjestämää koulutusta. Muut virkamiehet koulutettaisiin Puolustusvoimien itse järjestämillä kusseilla, joita voitaisiin - kuten nykyisinkin - täydentää esimerkiksi poliisihallinnon järjestämillä tarkkailun kursseilla tai muilla vastaavilla kursseilla.

Myös sotilaslakimiehiltä edellytettäisiin tehtäviin nimenomaista perehtyneisyyttä. Sotilaslakimiehen tulisi suorittaa edellä mainittu poliisiammattikorkeakoulun järjestämä STEKPOV-kurssi eikä muussa kuin Pääesikunnan tiedusteluosaston sotilaslakimiehen tehtävässä työskentelevä virkamies olisi yksinomaan lakimiestehtävänsä perusteella kelpoinen määrättäväksi tehtävään. Tehtäviin valittavilla henkilöillä tulisi olla myös muuten tehtäviä tukevaa koulutustaustaa tai esimerkiksi pidempi tehtävissä eduksi katsottava työkokemus. Koulutustausta voisi olla esimerkiksi poliisin tutkinto. Tehtävää tukevaa työkokemusta henkilö olisi voinut hankkia esimerkiksi työskentelemällä käräjätuomarin tai syyttäjän tehtävissä tai toimialan sisällä eri lakimiestehtävissä.

96 §. *Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkki ja aseman ilmaiseminen sekä virkamiehen yksilöiminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 130 a §:ää. Pykälään ei ehdoteta muutoksia. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että edellä 94 ja 95 §:ssä tarkoitettujen virkamiesten virkamerkistä annettaisiin tarkempia säännöksiä puolustusministeriön asetuksella. Lisäksi säädettäisiin, että virkamiehen on pidettävä virkamerkki mukana virkatehtävää suorittaessa.

Pykälän *2 momentin* mukaan virkamiehen olisi tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa 1 momentissa tarkoitettu virkamies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin, että Puolustusvoimien on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut virkamies on tarvittaessa yksilöitävissä.

97 §. *Puolustusvoimien virkamiehen osallistuminen sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämiseen ja paljastamiseen.* Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin Puolustusvoimien muun kuin Pääesikunnan rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävään määrätyn virkamiehen käyttämisestä Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa. Pykälän mukaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviin riittävän koulutuksen saanut Puolustusvoimien virkamies voi käyttää 12 ja 13 luvussa säädettyjä toimivaltuuksia 95 §:ssä tarkoitetun Pääesikunnan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa 93 §:ssä tarkoitetussa rikostorjunnassa. Mainittu Puolustusvoimien virkamies on tällöin Pääesikunnan alainen.

Esitetyllä pykälällä pyrittäisiin selkeämmin ja tarkkarajaisemin kuvaamaan eroa varsinaisen toimivaltuuden käytöstä vastaavan, sitä johtavan ja valvovan, viranomaisen sekä virkamiehen vastuuta suhteessa tehtävää tukevan virkamiehen virkavastuuseen.

Asiallisesti pykälä ei muuttaisi vallitsevaa oikeustilaa. Puolustusvoimien joukko-osastoissa on yksiköitä, joissa palvelevia virkamiehiä on jo nykyisinkin koulutettu salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön ja heitä on tilanteen sitä edellyttäessä voitu käyttää tehtävien suorittamisen tukena. Heidän osallistumisensa tehtäviin on perustunut voimassaolevan lain 87 §:n 1 momentin 2 kohtaan, jossa heidän todetaan tehtävissään olevan lain 86 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä Pääesikunnan alaisia.

Koska lakiehdotuksessa esitetään Puolustusvoimille myös uusia toimivaltuuksia, olisi tarkoituksenmukaista korostaa toimivallan ja tehtävien kuuluvan vain niihin erityisesti koulutetulle Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaiselle. Muiden Puolustusvoimien virkamiesten käyttö tehtävissä rajoittuisi vain osallistumiseen ja toiminnan tulisi aina tapahtua Pääesikunnan rikostorjunnasta vastaavan virkamiehen johdon ja valvonnan alaisena.

98 §. *Palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuudet sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa*. Voimassa olevassa laissa reserviläisten toimivaltuudet rikosten estämisessä ja paljastamisessa ovat mahdollisia vain normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tarve käyttää reserviläisiä 93 §:n mukaisia tehtäviä tukevaan toimintaan olisi pykälässä ehdotetulla tavalla tarpeen jo normaalioloissa. Vakaviin rikoksiin, kuten vakoiluun liittyvä estävä ja paljastava toiminta on luonteeltaan poikkeuksellisen etupainotteista ja suorituskykyä on kyettävä käyttämään ja toiminnan resursseja lisäämään, vaikka muu yhteiskunnallinen tilanne ei vaatisi poikkeusoloista päättämistä. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi muualla Euroopassa vaikuttava vakava kriisi tai sotatila, jonka vuoksi myös kiinnostus Suomea ja Puolustusvoimien toimintaa kohtaan olisi kasvanut.

Pykälän *1 momentin* mukaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviin riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain 32 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kertausharjoituksessa tai vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 18 §:ssä tarkoitetussa vapaaehtoisessa harjoituksessa oleva reserviläinen saa avustaa Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavaa viranomaista telekuuntelussa, tietojen hankkimisessa telekuuntelun sijasta, televalvonnassa, televalvonnassa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisessa syntyvien tallenteiden tutkimisessa. Avustaminen voisi tarkoittaa esimerkiksi vieraskielisen puheen tai tekstin kääntämistä taikka muuta tukea, kuten rekistereihin liittyvien hakujen tekemistä tiedonhankinnan kohteen tai hänellä olevan teknisen laitteen tarkemmaksi yksilöimiseksi esimerkiksi tuomioistuimelle jätettävää lupahakemusta varten. Avustaminen ei koskaan voisi olla itsenäistä momentissa lueteltujen toimivaltuuksien käyttöä, sillä sen on katsottu voivan kuulua vain virkavastuulla toimivalle Pääesikunnan virkamiehelle.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu reserviläinen saa lisäksi avustaa Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavaa viranomaista 139 §:ssä tarkoitetussa laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisessa ja poisottamisessa. Kyseessä voisi olla teknisluonteinen asennustoimenpide tai toimenpide, joka toteutuakseen voisi vaatia esimerkiksi reserviläisellä olevaa tietoverkkoihin liittyvää asiantuntemusta.

Pykälän *3 momentin* mukaan Puolustusvoimien palveluksesta puolustusvoimista annetun lain 47 §:n perusteella eronnut, 93 §:n mukaisia rikostorjuntatehtäviä hoitanut reserviläinen saa käyttää 99, 100, 101, 102 §:ssä ja 13 luvussa säädettyjä toimivaltuuksia. Kyseessä olisivat siis eroamisiän saavuttaneet Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen palveluksesta eronneet sotilaat. Heille voidaan palveluksessa ollessaan katsoa kertyneen sellaista merkittävää osaamista jota olisi tarpeen kyetä käyttämään vielä tehtävästä eroamisen jälkeen. Momentissa tarkoitetut reserviläiset saisivat ammattitaidostaan ja kokemuksestaan huolimatta käyttää toimivaltuuksia ainoastaan tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Käytettävien toimivaltuuksien luettelo olisi kuitenkin heidän taustastaan ja osaamisestaan johtuen laajempi kuin muilla asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevilla reserviläisillä.

Pykälän *4 momentin* mukaan palvelukseen määrätty riittävän koulutuksen saanut reserviläinen voi 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi käyttää suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, teknistä seurantaa jaa teknistä laitetarkkailua valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa, asevelvollisuuslain 86 §:ssä tarkoitetun liikekannallepanon aikana sekä silloin kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin nojalla kertausharjoituksesta tai mainitun lain 83 §:n nojalla ylimääräisestä palveluksesta. Tässä momentissa tarkoitetussa tiedonhankinnassa ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä.

Tasavallan presidentti voi Puolustusvoimain komentajan esittelystä määrätä Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän välttämättömän tarpeen sitä edellyttäessä reserviin kuuluvia asevelvollisia kertausharjoitukseen sotilaallisen valmiuden joustavaksi kohottamiseksi. Turvallisuusympäristössä ilmenevä tarve voisi liittyä esimerkiksi Suomen lähialueella järjestettävään epätavanomaiseen sotilaalliseen harjoitukseen tai muuhun luonteeltaan uhkaavaksi kehittyvään tilanteeseen. Pykälässä nimenomaisesti mainitut salaiset tiedonhankintakeinot, lukuun ottamatta teknistä kuuntelua, ovat luonteeltaan sellaisia, joihin asevelvolliset ovat voineet saada riittävän koulutuksen ja perehtyneisyyden varusmiespalveluksen ja kertausharjoitusten perusteella eivätkä ne puutu luottamuksellisen viestin salaisuuden piiriin. Momentissa olisikin erityismaininta siitä, ettei momentissa tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä saisi käyttää viestin sisällön selvittämiseksi.

Kaikki tehtävät edellyttäisivät asevelvollisilta reserviläisiltä riittävää koulutusta, olisivat pääsääntöisesti avustavia tehtäviä, sekä rajoittuisivat ennalta määriteltyihin salaisiin tiedonhankintakeinoihin tai eri tiedonhankintakeinoilla saadun tiedon tarkastamiseen tai analysointiin. Riittävää koulutusta arvioitaessa olisi otettava huomioon reserviläisen tiedolliset ja taidolliset valmiudet sekä se, miten pitkä aika reserviläisen saamasta koulutuksesta olisi ehtinyt kulua. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää tietoturvaosaamiseen ja henkilötietojen käsittelyn valmiuksiin. Soveltamisalan ulkopuolelle olisi rajattu varusmiespalveluksessa olevat asevelvolliset, sillä varusmiespalveluksen tarkoituksen ei katsota kattavan pykälässä tarkoitettujen tehtävien suorittamista. Heidän koulutuksensa on lisäksi palvelusaikana vielä kesken, eikä heillä siten olisi edellytyksiä suorittaa pykälässä tarkoitettuja tehtäviä joilla merkittävästi puututaan yksilön lailla suojattuihin etuihin. Tapauskohtaisesti tulisi kuitenkin erikseen arvioida tarve varusmiespalveluksessa olevien käyttämiseen sotilaallista valmiutta kohotettaessa. Arvioinnissa tulisi ottaa huomioon varusmiesten tiedolliset ja taidolliset valmiudet erilaisten tehtävien hoitamiseen. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, kuinka pitkälle varusmies on ehtinyt päästä koulutuksessaan.

Pykälän *5 momentin* mukaan avustamisen tai toimivaltuuksien käytön tulee tapahtua 95 §:ssä tarkoitetun Pääesikunnan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Kaiken toiminnan olisi siis tapahduttava virkavastuulla toimivan Pääesikunnan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa.

Vastuu julkisen vallan käytöstä olisi aina viranomaisen palveluksessa olevalla virkamiehellä. Oikeudesta voimakeinojen käyttöön ja hätävarjelusta säädetään 104 §:ssä.

Pykälän *6 momentin* mukaan tämän pykälän mukaisia toimivaltuuksia käyttävään reserviläiseen sovellettaisiin rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

Pykälän *7 momentin* mukaan tässä pykälässä tarkoitetun tehtävän yhteydessä aiheutuneesta vahingosta vastaisi valtio. Vahingonkorvauksesta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Pykälän *8 momentin* mukaan tässä pykälässä tarkoitettua tehtävää suorittavan korvausvastuuseen sovellettaisiin vahingonkorvauslain 4 luvun säännöksiä asevelvollisen korvausvastuusta.

12 luku

Pääesikunnan toimivaltuudet rikostorjunnassa

Yleiset toimivaltuudet

Poliisin voimakeinojen käytöstä ja muista yleisistä toimivaltuuksista säädetään poliisilaissa. Rajavartiolaitoksen ja Tullin virkamiesten voimakeinojen käytöstä ja muista yleisistä toimivaltuuksista säädetään rajavartio- ja tullilaissa, ei näiden viranomaisten rikostorjuntalaissa. Puolustusvoimista annetussa laissa on säädetty muiden kuin esitutkintaa suorittavien virkamiesten voimakeinojen käytöstä ja muista yleisistä toimivaltuuksista. Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä suorittavien virkamiesten voimakeinojen käytöstä tai yleisistä toimivaltuuksista ei ole sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa säädetty mitään, vaan laissa on vain viittaus muualle lainsäädäntöön.

Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 37 §:n 1 momentin mukaan Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista 35 §:ssä tarkoitetussa tehtävässä on voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja muualla laissa. Pääesikunnan esitutkintaa hoitavilla virkamiehillä on tehtävässään nykyisin poliisimiehen toimivaltuudet, joista säädetään esitutkinta- ja pakkokeinolain lisäksi poliisilain 2 luvussa, jossa säädetään yleisistä toimivaltuuksista mm. henkilöllisyyden selvittämisestä, paikan tai alueen eristämisestä, turvallisuustarkastuksesta ja voimakeinojen käytöstä. Epäselvää on sen sijaan ollut, onko ja kuinka laajalti voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä jo nyt voinut soveltaa poliisilain 2 luvun mukaisia yleisiä toimivaltuussäännöksiä, sillä voimassaolevan lain 89 §:n 1 momentissa säädetään vain yleisesti, että Puolustusvoimien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista 86 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tehtävässä on voimassa, mitä poliisilaissa säädetään toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi.

Voimassa olevassa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa ei ole suoraan kielletty voimakeinojen käyttöä, mutta toiminnassa ei silti ole sovellettu poliisilain säännöksiä vastaavasti kuin yleisten toimivaltuuksien osalta. Lain esitöissä (HE 30/2013 vp) on lisäksi aikanaan todettu, ettei Pääesikunnan virkamiehillä ole tarvetta käyttää voimakeinoja tehtävässään, vaan asiassa voidaan turvautua poliisiin.

Esitetyt uudet säännökset voimakeinojen käytöstä muuttaisivat nykytilaa. Turvautuminen poliisin apuun virkatehtävissä ei normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa eikä erityisesti poikkeusoloissa ole tarkoituksenmukainen ja toimiva ratkaisu. Poliisin ollessa yleisviranomainen toimii kukin erityisviranomainen omalla tehtäväalueellaan päävastuullisena toimijana ja silloin etenkin voimakeinojen käytöstä, mutta myös yleisistä toimivaltuuksista tulisi säätää kyseisen viranomaisen toimintaa ja toimivaltuuksia koskevassa laissa. Poliisilain säännöksiin viittaaminen ei ole tarkoituksenmukaista, koska poliisilla on myös yleisen järjestyksen turvaamiseen pohjautuvia toimivaltuuksia, joita ei ole tarpeen käyttää Pääesikunnan rikostorjuntatehtävässä. Tämän vuoksi on tarkoituksenmukaista, että yleisistä toimivaltuuksista säädetään laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa.

Esitetyllä uudella sääntelyllä olisi tarkoitus saada kaikkien Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä suorittavien virkamiesten toimivaltuudet kirjattua selkeästi lakiin. Tavoitteena on yhtenäistää käytäntöjä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävissä sekä laatia asiasta täsmällinen ja tarkkarajainen sääntely. Luvun säännöksiä sovellettaisiin sekä 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä että 93 §:ssä tarkoitetussa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävässä.

Esitettävät yleiset toimivaltuudet olisivat suppeammat kuin poliisilla. Puolustusvoimien tehtävät huomioon ottaen Pääesikunnalle ei ole tarkoituksenmukaista esittää oikeutta käyttää kaikkia poliisilla olevia yleisiä toimivaltuuksia, esimerkiksi oikeutta kotirauhan ja julkisrauhan suojaamiseen, oikeutta väkijoukon hajottamiseen tai oikeutta kulkuneuvon pysäyttämiseen ja siirtämiseen.

99 §. *Henkilöllisyyden selvittäminen.* Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavalle virkamiehelle oikeus henkilöllisyyden selvittämiseen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä Pykälä olisi esitetyssä muodossaan uusi ja samalla kaikille Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitaville viranomaisille yhteinen. Pykälä vastaisi poliisilain 2 luvun 1 §:ää ja se koskisi 93 §:ssä tarkoitettujen rikostorjuntatehtävien lisäksi myös 88 §:ssä tarkoitettua sotilasrikosten estämistä ja paljastamista sekä rikosten selvittämistä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä olisi siis jatkossa oikeus henkilöllisyyden selvittämiseen ja kohteen kieltäytyessä oikeus selvittää henkilöllisyys esimerkiksi henkilötuntomerkkien perusteella tai tarvittaessa kiinniottamalla kyseinen henkilö. Virkamies voisi näin luotettavalla tavalla varmistua toimenpiteen kohteeksi joutuneen henkilön tai muuten virkatehtävään liittyvän henkilön henkilöllisyydestä esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilön mukana olevien varusteiden tai laitteiden tai tapaamispaikan sijainnin perusteella olisi syntynyt oletus osallistumisesta mahdolliseen laittomaan toimintaan tai sen valmisteluun. Poikkeusoloissa tällaiset tilanteet korostuvat ja silloin myös kiinnioton todennäköisyyden tarve kasvaa.

Pykälän *2 momentin* mukaan, jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja eikä henkilöllisyyttä voida muutoin selvittää, on virkamiehellä oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella. Tällöin on noudatettava, mitä henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 2–4 momentissa säädetään.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on oikeus henkilöllisyyden selvittämiseksi ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilöllisyyden selvittämiseksi. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

100 §. *Paikan ja alueen eristäminen.* Kuten henkilöllisyyden selvittämistä, myös paikan ja alueen eristämistä koskeva pykälä olisi esitetyssä muodossaan uusi ja se koskisi 93 §:ssä tarkoitettujen rikostorjuntatehtävien lisäksi myös 88 §:ssä tarkoitettua sotilasrikosten estämistä ja paljastamista sekä rikosten selvittämistä. Pykälä olisi soveltamisalaltaan suppeampi kuin poliisilain 2 luvun 8 § ja rajoittuisi vain Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviin ja niiden suorittamiseen. Pääesikunnan toimivaltaan eivät kuulu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvät tehtävät.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on yksittäisen tässä laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue. Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on lisäksi oikeus kieltää liikkuminen tai rajoittaa liikkumista edellä tarkoitetulla alueella, jos se on tarpeen rikoksen estämisen tai paljastamisen turvaamiseksi.

Voimassaolevan lain 9 luvun mukaisessa rikosten estämisessä ja paljastamisessa ei ole ollut mahdollisuutta paikan tai alueen eristämiselle. Tarve voisi kuitenkin tulla kyseeseen tilanteessa, jossa paikasta tai alueelta löytyisi esimerkiksi tekninen laite, jota viranomaisen arvion mukaan voitaisiin tai olisi voitu ominaisuuksiensa perusteella olettaa käytettävän tai käytetyn esimerkiksi laittomaan tiedusteluun. Paikka tai alue olisi eristettävä, jotta viranomainen voisi keskeytyksettä ja esteettä suorittaa paikkatutkintaa, sekä mahdollisesti valmistella esineen kuljetusta jatkotutkimuksia varten. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi miehittämättömät ilma-alukset, joiden haltuunotosta on lisäksi säädetty erikseen myös puolustusvoimista annetussa laissa. Paikan tai alueen eristämistä voitaisiin joissain tilanteissa käyttää myös salaisen tiedonhankinnan suojaamiseen tähtäävänä toimenpiteenä. Paikan tai alueen eristäminen voisi olla tarpeellista esimerkiksi myös silloin, kun esineen voidaan olettaa olevan räjähtämätön ammus.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on oikeus tehtävään määrätyn, salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata. Tilanne voisi konkretisoitua esimerkiksi silloin, jos etsinnän yhteydessä löytyy sotilasräjähteitä asunnosta, eli kotirauhan suojaamalta alueelta.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella, jos se on tarpeen tehtävän turvaamiseksi. Vastaava oikeus Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi.

101 §. *Turvallisuustarkastus.* Pykälässä säädettäisiin turvallisuustarkastuksesta ja se olisi kokonaan uusi. Pykälä vastaisi poliisilain 2 luvun 12 §:ää, sekä rajavartiolain 9 luvun 65 §:ää.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä olisi oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisensä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittava virkamies voisi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi muussakin tapauksessa, jos se perustellusta syystä on tarpeen Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan virkamiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi.

Turvallisuustarkastuksesta olisi perusteltua säätää valmiustilanteesta riippumatta rutiinitoimenpiteenä, mikäli lakiin sisällytetään esimerkiksi siihen nyt esitettävä oikeus kiinniottoon henkilöllisyyden selvittämisen yhteydessä tai oikeus sitomiseen. Säännös koskisi kaikkia tilanteita riippumatta siitä olisiko kyse Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen omista toimenpiteistä, toiselle viranomaiselle annettavasta virka-avusta tai esimerkiksi toimimisesta lakiesityksen 187 §:n mukaisesti toisen rikostorjuntaviranomaisen tehtäväalueella. Erityinen tarve henkilökohtaisiin tavaroihin kohdistuvaan turvallisuustarkastukseen voisi konkretisoitua myös eräisiin 93 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyvissä puhuttamistilanteissa.

Pykälä olisi myös virkamiehen työturvallisuuden varmistamiseksi samoin kuin toimenpiteen kohteena olevan henkilön oman turvallisuuden takaamiseksi välttämätön. Tarkastuksen tarve saattaisi liittyä sekä toimenpiteen suorittamisen tilanteeseen yleisemmin, että toimenpiteen kohteena olevaan henkilöön. Turvallisuustarkastuksella etsittäviä vaarallisia esineitä olisivat muun muassa ampuma- ja teräaseet sekä vaarallisia aineita räjähdysaineet, palavat nesteet ja kaasut. Esimerkiksi olosuhteista, kuten näköhavainto aseesta tai henkilön vihamielinen käytös, voitaisiin päätellä tällä olevan vaarallisia esineitä tai aineita. Kyseessä voisi olla myös esimerkiksi viranomaisella oleva ennakkotieto, sille tullut varoitus tai henkilöstä viranomaisella olevat aikaisemmat tiedot.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että henkilö tai hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa myös hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi. Tämä olisi perusteltua, mikäli henkilö esimerkiksi kieltäytyy kertomasta henkilöllisyyttään kiinnioton yhteydessä.

Pykälän 3 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet olisi tarvittaessa otettava pois tarkastettavalta. Pois olisi otettava myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty. Mikäli vaarallisia esineitä tai aineita löytyisi, olisi ne esimerkiksi kiinnioton ajaksi otettava pois tarkastettavalta ja tarvittaessa palautettava toimenpiteen päätyttyä. Pois olisi otettava myös sellaiset esineet ja aineet jotka eivät välttämättä olisi 1 tai 3 momentissa tarkoitettuja vaarallisia esineitä tai aineita, mutta joiden hallussapito olisi rangaistavaa. Sellaisia voisivat olla huumausaineet tai luvanvaraiseksi lueteltavat välineet joiden hallussapitoon ei henkilöllä olisi asianmukaista lupaa. Haltuun otetun omaisuuden käsittelystä säädetään 103 §:ssä.

Turvallisuustarkastus ei ole tehtävänä Puolustusvoimille kokonaan uusi. Puolustusvoimista annetun lain 20 §:ssä säädetään vartio- tai päivystystehtävässä toimivan virkamiehen suorittamasta turvallisuustarkastuksesta. Pykälän mukaan vartio- tai päivystystehtävää suorittavalla virkamiehellä on henkilöä poistaessaan tai kiinniottaessaan oikeus tarkastaa kiinni otettava ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei kiinni otetulla ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Edellä mainitulla virkamiehellä on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tavatut vaaralliset esineet tai aineet. Ne on palautettava tarkastettavalle tämän poistuessa tai vapaaksi päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole lain mukaan estettä.

Rikostorjuntatehtäviä suorittavat Pääesikunnan virkamiehet eivät virkatehtävässään ole vartio- tai päivystystehtävässä. Puolustusvoimista annetun lain 20 § on lisäksi säädetty sovellettavaksi turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseen Puolustusvoimien pysyvässä tai tilapäisessä käytössä olevalla alueella. Siksi säännös ei sellaisenaan ole suoraan sovellettavissa Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviin. Esimerkiksi kuulusteluja suoritetaan myös muualla kuin Puolustusvoimien alueilla. Siksi turvallisuustarkastuksesta katsotaan tarpeelliseksi säätää erikseen laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa.

102 §. *Turvallisuustarkastuksen toimittaminen.* Pykälässä säädettäisiin tarkemmin 101 §:ssä säädetyn turvallisuustarkastuksen toimittamisen tavoista ja tarkastuksessa käytettävistä menetelmistä. Säännös olisi uusi ja vastaisi poliisilain 2 luvun 13 §:ää sekä rajavartiolain 65 a §:ää.

Turvallisuustarkastus voitaisiin pykälän 1 momentin mukaan toteuttaa käsin tunnustelemalla, joka pitäisi sisällään toimenpiteen kohteeksi joutuneen yllä olevien vaatteiden sekä hänen mukanaan olevien tavaroiden päällispuolisen tarkastuksen. Käsin tunnusteleminen mahdollistaisi vaatteiden sekä tavaroiden tietynasteisen tarkastamisen myös sisällön osalta ja se olisi yleisin menetelmä turvallisuustarkastuksen toimittamiseksi. Turvallisuustarkastus ei antaisi toimivaltuutta esimerkiksi matkapuhelimeen tallennettujen tietojen tai henkilön taskusta löytyvän muistikirjan tarkastamiseen.

Pykälässä mainittaisiin myös koiran käyttö. Koulutetulla koiralla tarkoitettaisiin viranomaisen käyttöön koulutettua koiraa, kuten esimerkiksi sotilaspoliisikoiraa. Metallinilmaisimella suoritettava turvallisuustarkastus olisi toimenpiteen kohteeksi joutuneen koskemattomuuteen vähemmän puuttuva keino kuin esimerkiksi käsin tunnustelu. Metallinilmaisimen tai muun teknisen laitteen, kuten esimerkiksi läpivalaisulaitteen käyttö ei Pääesikunnan rikostorjuntatehtävissä ole kuitenkaan aina mahdollista tai edes tarkoituksenmukaista. Ilmaisu *"muulla siihen rinnastettavalla tavalla"* korostaisi viranomaisen tilannekohtaista harkintaa, jos tilanne ei mahdollistaisi edellä mainittujen keinojen käyttämistä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin turvallisuustarkastuksen yhteydessä noudatettavista periaatteista ottaen lisäksi huomioon mitä lakiesityksen 1 luvussa on säädetty Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen toimintaa koskevista yleisistä periaatteista. Tarkastuksella ei saisi puuttua tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. Vaikka turvallisuustarkastus on nähtävä rutiinitoimenpiteenä, tulisi siinä aina noudattaa kokonaisarvioon perustuvaa harkintaa.

Tarkastuksessa olisi lisäksi noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta. Tarkastettavaa olisi kohdeltava asianmukaisesti ja huomioon otettavat seikat voisivat liittyvä henkilön ikään, terveydentilaan tai häveliäisyysnäkökohtiin. Häveliäisyysnäkökohdilla tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että tilanteen mahdollistaessa turvallisuustarkastuksen toimittaisi samaa sukupuolta oleva.

103 §. *Haltuun otetun omaisuuden käsittely.* Pykälässä säädettäisiin turvallisuustarkastuksessa henkilöltä pois otettujen esineiden tai aineiden käsittelystä. Pykälä olisi uusi ja vastaisi poliisilain 2 luvun 15 §:ää sekä rajavartiolain 9 luvun 66 a §:ää.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan haltuun 101 §:n nojalla otetut vaaralliset esineet ja aineet olisi palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa. Laissa asetettu määräaika olisi enimmäisaika eikä 14 vuorokauden palautusaikaa tulisi ymmärtää pääsäännöksi. Palautus olisi tehtävä myös lakiesityksen 1 luvussa säädetyt yleiset periaatteet (erityisesti vähimmän haitan periaate) huomioon ottaen viipymättä. Momentissa säädettäisiin myös esineen tai aineen luovuttamisesta poliisille, ellei sitä voitaisi vaaratta palauttaa haltijalleen.

Pykälän *2 momentin* mukaan päätöksen vähäarvoisen esineen tai aineen hävittämisestä tekisi lain 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

Pykälän *3 momentin* mukaan esineen tai aineen omistajalle ja haltijalle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen omaisuuden hävittämistä, jollei kysymys olisi vähäarvoisesta omaisuudesta. Omaisuuden haltuunotosta ja hävittämisestä tulisi laatia pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

104 §. *Voimakeinojen käyttö.* Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävissä käytettävistä voimakeinoista. Säädös olisi kaikille Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitaville viranomaisille uusi. Pykälä vastaisi pääosin poliisilain 2 luvun 17 §:ää ja rajavartiolain 35 §:ää. Sotilaan ja sotilasesimiehen voimakeinojen käytöstä, sekä voimakeinojen käytöstä miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun puuttumiseksi säädetään erikseen puolustusvoimista annetussa laissa.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä olisi tässä laissa säädettyä virkatehtävää suorittaessaan oikeus, jollei muualla laissa toisin säädetä, vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinojen käyttäminen on välttämätöntä, olisi niitä käytettävä vain siinä määrin ja siihen saakka, kun laissa säädetyn virkatehtävän suorittamiseksi välttämättä on tarpeen (lievimmän keinon periaate). Liian aikaisin aloitettua tai hyökkäyksen jo päätyttyä toteutettavaa puolustautumista ei voitaisi enää katsoa toimivaltuuden käyttämiseksi. Oikeus käyttää voimakeinoja olisi vain siihen asianmukaisen koulutuksen saaneella virkamiehellä.

Voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan voimankäyttövälineen tai fyysisen voiman käyttämistä siten, että sillä pyritään vaikuttamaan tehtävän kohteena olevan henkilön, tai esimerkiksi vaarallisen eläimen käyttäytymiseen joko suoraan tai välillisesti. Voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan lisäksi voimankäyttövälineen tai fyysisen voiman käyttämistä esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi. Voimakeinojen käytöllä pyritään pitämään tilannekontrolli itsellä ja välttämään hätävarjelutilanteen syntyminen.

Voimassa oleva laki ei sisällä voimakeinojen käyttöä koskevia säännöksiä Pääesikunnan rikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen tehtävissä. Väljätulkintainen laki olisi sanamuotonsa puolesta viittaussäännösten kautta antanut mahdollisuuden soveltaa poliisilain 2 luvun 17 §:ää rikosten selvittämisen tehtävissä, mutta Puolustusvoimat on suhtautunut tällaiseen tulkintaan erittäin pidättyväisesti. Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavilla virkamiehillä tulisi kuitenkin olla tarvittaessa oikeus voimakeinojen käyttöön virkatehtävissä. Tämä edellyttäisi kuitenkin, että oikeudet olisivat asianmukaisesti ja selkeästi kirjattu lakiin ja että ne sisältäisivät myös lisäksi virkavastuulla tapahtuvan toiminnan hätävarjelutilanteissa.

Lakiehdotuksen 4-7 §:ssä tarkoitettuja rikostorjunnassa noudatettavia yleisiä periaatteita olisi noudatettava myös voimakeinoja käytettäessä. Voimakeinojen käytön edellytyksenä on, että muut toimenpiteet - ensisijaisesti ohjeet, neuvot, kehotukset tai käskyt - ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Käyttö on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä eikä kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen (vähimmän haitan periaate). Jos on oletettavissa, että voimakeinojen käyttö ei missään

oloissa voisi johtaa tavoiteltuun päämäärään, tulee toimenpiteestä luopua. Käyttötilanteessa voidaan käyttää ainoastaan sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää tilanteeseen nähden kokonaisuutena arvostellen puolustettavina. Voimakeinojen käyttö on mahdollista vain tarkkaan määriteltyjen aikarajojen puitteissa ja niin, että valittu voimakeino on lievin, tehokkain ja toimivin juuri kyseisessä tilanteessa (tarpeellisuusperiaate). Käytön on oltava kokonaisuutena arvioiden puolustettavaa eli voimakeinojen käytöstä sen kohteelle aiheutuneita haittoja on punnittava voimakeinojen käytöllä saavutettuihin hyötyihin (suhteellisuusperiaate). Voimakeinojen valinnassa ja käytössä on otettava huomioon voimakeinojen käytön todennäköiset vaikutukset ja seuraukset niiden kohteena olevaan henkilöön ja erityisesti sivullisten sekä suorittajan turvallisuuteen. Käytön on oltava yleisesti hyväksyttyä, suoritusvarmaa ja turvallista. Vaikutusten ja seurausten arvioinnin on oltava jatkuvaa.

Oikeudella voimakeinojen käyttöön virkatehtävissä ei luonnollisestikaan tavoiteltaisi tehtäväkentän laajentamista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Kyse olisi kyvystä käyttää niitä itsenäisesti. Toistaiseksi rikostorjuntatehtävän niin edellyttäessä on jouduttu turvautumaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen apuun ja esimerkiksi esitutkintaan liittyvässä kotietsinnässä on paikalle pyydetty poliisin tukipartio. Virka-avun keinoin ei kuitenkaan kyetä vastaamaan tehtävään nopeassa tilanteessa - esimerkiksi verekseltään tai pakenemasta tavattuun henkilöön kohdistettavia toimenpiteitä vaativissa tilanteissa.

Oikeus tarvittavien voimakeinojen käyttöön liittyisi myös virkatehtävää suorittavan virkamiehen työturvallisuuteen - kaikissa valmiustilanteissa - esimerkiksi silloin kun viranomainen joutuisi puhuttamaan selkeästi viranomaisvastaista henkilöä. Tarve käyttää voimakeinoja voi tulla vastaan nopeasti eivätkä muiden viranomaisten resurssit erityisesti poikkeusoloissa välttämättä riitä tai ole sillä hetkellä käytettävissä. Tarkoituksenmukaista ei olisi, että virkamies voisi puolustautua oikeudetonta hyökkäystä vastaan ainoastaan hätävarjelun keinoin.

Voimankäyttöä koskeva sääntely ei ole Puolustusvoimille uutta. Puolustusvoimista annetun lain 23 § pitää sisällään vartio- tai päivystystehtävää suorittavan sotilaan sekä turvaamistehtävissä toimivien turvamiesten oikeudet voimakeinojen käyttöön. On syytä huomata, että Pääesikunnan rikostorjuntatehtävä ei ole sotilaan vartio- ja päivystystehtävä eikä turvamiehen turvaamistehtävä. Siksi olisi erikoista, että esimerkiksi poikkeusoloissa tehtäviä hoitavat virkamiehet olisivat oikeutettuja käyttämään sotilaallisia voimakeinoja ja tarvittaessa myös heille luovutettua henkilökohtaista ampuma-asetta, mutta rikostorjuntatehtävässä eivät minkäänlaista henkilökohtaista voimankäyttövälinettä - saatikka virka-asetta.

Voimakeinojen käytössä on aina kyse välittömästä pakosta ja sen käyttö on julkisen vallan käytön voimakkain muoto. Käyttäjä- ja koulutusjärjestelmällä varmistetaan työturvallisen ja ajanmukaisen voimakeinojen käytön osaamisen taso Puolustusvoimissa. Voimakeinojen käyttäjät ja sekä voimakeinojen käytön kouluttajat koulutetaan itse, eikä muiden viranomaisten antama koulutus sellaisenaan korvaa Puolustusvoimissa annettavaa koulutusta. Voimakeinojen käytön pääkouluttaja voi harkinnan mukaisesti hyväksyä toisen viranomaisen antaman voimakeinojen käytön koulutuksen toimivaltakoulutus huomioiden. Henkilöllä jolla ei ole vähintään "voimakeinojen käyttäjä" - oikeutta tai oikeus ei ole voimassa ei voi toimia tehtävässä joka edellyttää voimakeinojen käyttöä. Puolustusvoimien voimankäyttökoulutus ja siihen liittyvät vaatimukset sekä ohjeistus on laadittu yhteneväisiksi poliisin voimankäyttökoulutuksen kanssa.

Pykälän *2 momentin* mukaan sillä Puolustusvoimien palveluksessa olevalla, joka Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella tilapäisesti avustaa tällaista virkamiestä tilanteessa, jossa olisi välttämätöntä turvautua sivullisen voimakei-

noapuun erittäin tärkeän ja kiireellisen tehtävän suorittamisessa olisi oikeus Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin Pääesikunnan virkamies voi toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa.

Momentissa säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään nähden sivullisen, Puolustusvoimissa palvelevan virkamiehen oikeudesta voimakeinojen käyttöön. Tällaisia henkilöitä voisivat esimerkiksi olla sotilaspoliisina toimivat, voimakeinojen käyttöön virkatehtävissään koulutuksen saaneet virkamiehet tai henkilösuojaustehtävissä toimivat virkamiehet.

Säännöksen mukaan Pääesikunnan virkamiestä avustavalla henkilöllä olisi oikeus käyttää voimakeinoja. Avustamisen tulisi tapahtua apua tarvitsevan Pääesikunnan virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella. Avustamisen käsite edellyttää avun tarpeen olemassaoloa käsillä tai odotettavissa olevassa tilanteessa.

On välttämätöntä, että apua tarvitseva Pääesikunnan virkamies on tietoinen hänen virkatoimiinsa osallistuvan muun virkamiehen toimivaltuuksista ja niiden laajuudesta. Pyyntö tehtävässä avustamisesta voisi olla nimenomainen tai se voitaisiin esittää viitteellisesti elein tai muulla tavalla. Pyyntö voisi myös tarkoittaa välitöntä ryhtymistä voimankäyttöön. Avustavan virkamiehen voimankäyttöoikeus edellyttäisi aina sitä, että Pääesikunnan säännöksessä tarkoitettu virkamies on avustamispyynnön yhteydessä tai avustamisen aikana valtuuttanut avustavan henkilön käyttämään voimakeinoja. Tällaisen tapauskohtaisen voimankäyttövaltuuden voi oman toimivaltansa rajoissa antaa avustamispyynnön esittänyt tai muukin samassa tilanteessa toimiva Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitava virkamies. Tehtävän aikana avustavan henkilön oikeutta voimankäyttöön voitaisiin rajoittaa ajallisesti taikka välineisiin, muotoihin tai kohteeseen nähden.

Pykälän *3 momentin* mukaan tämän lain 98 §:ssä ja 176 §:ssä tarkoitetulla reserviläisellä on erittäin tärkeän ja kiireellisen tehtävän suorittamiseksi oikeus Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin Pääesikunnan virkamies voi toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa. Lain 98 ja 176 §:ssä säädettäisiin reserviläisten osallistumisesta rikostorjuntatehtäviin.

Voimakäyttö ja siihen liittyvät oikeudet ja vastuut kuuluvat ensisijaisesti Puolustusvoimien virkasuhteessa olevien virkamiesten käytettäväksi. Palveluksessa oleville, tehtävissä avustaville tai tiedonhankintamenetelmiä käyttäville reserviläisille voisi kuitenkin tehtävissään tulla vastaan tilanteita, joissa he voisivat joutua tavalla tai toisella turvautumaan voimakeinojen käyttöön. Tehtäviin koulutuksen satuaan moni heistä saattaa, erityisesti normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa hoitaa palvelustehtävää hyvinkin itsenäisesti suhteessa Pääesikunnan rikostorjunnan johtoon ja valvontaan. Yksittäistä tehtävää saatetaan toteuttaa varsin etäällä ja johto sekä valvonta toteuttaa reaaliaikaisena esimerkiksi viestiyhteyksien kautta.

Jotta reserviläisille voitaisiin käskeä oikeus voimakeinoihin, edellytettäisiin heiltä kuitenkin myös muuta kuin tavanomaista asepalvelukseen liittyvää sotilaan voimankäytön koulutusta. Koulutuksen toteutuksesta vastaisi Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen, mutta se voitaisiin toteuttaa myös osana Puolustusvoimien muuta voimakäytön koulutusta. Oikeutta voimakeinojen käyttöön voitaisiin luonnollisesti rajoittaa ajallisesti taikka välineisiin, muotoihin tai kohteeseen nähden.

Pykälän 4 *momenttiin* otettaisiin viittaussäännös voimakeinojen käytön liioittelusta. Siitä säädetään rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä. Jos voimakeinoja olisi käytetty säädetyt rajat ylittäen, tekijää ei rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan rangaista, jos on

erittäin painavia perusteita katsoa, ettei muunlaista suhtautumista olisi kohtuudella voinut vaatia. Arvioinnissa otetaan huomioon tekijän asema, koulutus sekä tehtävän tärkeys ja tilanteen yllätyksellisyys.

Voimakeinojen käytön liioittelu on anteeksiantoperuste, jonka soveltuminen ratkeaa yleisten syyllisyysarvioinnissa vaikuttavien periaatteiden mukaan. Ratkaisevaa on, voidaanko voimakeinojen ylittämistä pitää tilanteessa ymmärrettävänä ja anteeksiannettavana. Arvioinnissa noudatettavat perusteet muistuttavat läheisesti seikkoja, joiden nojalla ratkaistaan myös kysymys hätävarjelun liioittelusta. Voimakeinojen käyttösäännöksen ja yleisen hätävarjelusäännöksen soveltamisalat limittyvät tilanteissa, joissa on ylitetty lain sallimien voimakeinojen rajat. Hätävarjelussa kyse on ennen kaikkea hyökkäyksen vaarallisuuteen ja yllätyksellisyyteen liittyvistä seikoista, joiden nojalla virhearvioinnit ovat ymmärrettäviä tekijän pelon, hätäännyksen ja kauhun vuoksi. Tilanne on tällöin edennyt varsin kriittiseksi ja voimakeinoja käytettäisiin pikemmin oman tai toisen hengen pelastamiseksi kuin virkatehtävän suorittamiseksi. Tapausta arvioitaisiin silloin yleisen hätävarjelun liioitteluna käyttäen siinä vaikuttavia kriteereitä. Se, että kyse on usein viranomaisten toiminnasta, vaikuttaa myös siihen, milloin esimerkiksi mielenmaltin menetystä on pidettävä ymmärrettävänä. Merkitystä on myös sillä, minkälaisten nimenomaisten tehtävien suorittamiseen asianomainen virkamies on saanut koulutuksen (esimerkiksi KKO:1993:50) Korkein oikeus katsoi tapauksessa KKO:2020:13, että etälamauttimella ampuminen ei ollut ollut tarpeellista ja puolustettavaa ja ettei poliisikonstaapeli ollut varoittanut etälamauttimen käytöstä riittävän selkeästi ja ymmärrettävästi ennen sen laukaisemista. Poliisikonstaapelin katsottiin syyllistyneen virkavelvollisuuden rikkomiseen ja pahoinpitelyyn. Poliisikonstaapelin oli tunnettava kantamiensa voimankäyttövälineiden vaikutukset ja niiden käyttöön liittyvät säännökset sekä osattava käyttää niitä asianmukaisesti.

Voimakeinojen käytön liioittelusta olisi kysymys silloin, kun asiaa voidaan vielä tarkastella virkatehtävän suorittamisena ilman, että kyse olisi oman tai toisen hengen tai terveyden välittömästä suojelemisesta. Liiallisiin voimakeinoihin ei tällöin olisi johtanut niinkään virkamiehen hätääntyminen ja pelko omasta turvallisuudesta, vaan liiallinen virkaintoisuus ja tehtävän ylikorostus. Sellaisen virhearvion ymmärrettävyyteen vaikuttaisi muun muassa tilanteen yllätyksellisyys, virkamiehen asema, koulutus ja henkilökohtaiset edellytykset, käytettävissä oleva harkinta-aika sekä vastarinnan määrä. Koulutuksen tehtävänä on karsia tämänkaltaiset virhearvioinnit. Voimakeinojen liioittelu arvioidaan sekä rikoslain että muiden lakien säännösten nojalla, milloin näiden antamat valtuudet ovat rikoslakia suppeammat.

Voimakeinojen käytön liioittelua koskeva sääntely koskisi myös pykälän 2 momentissa tarkoitettua Puolustusvoimien virkamiestä tai 3 momentissa säädettyä reserviläistä, jotka Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitava virkamies olisi tarvittaessa valtuuttanut voimakeinojen käyttöön. Arviointiin vaikuttaisi, kuten muutoinkin, virkamiehen tai reserviläisen saama voimakäytön koulutus, tekijän asema sekä tehtävän tärkeys ja kiireellisyys. Viranomaisille voidaan perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset kuin reserviläisille.

Pykälän 5 *momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä, ja 2 momentissa tarkoitetulla Puolustusvoimien palveluksessa olevalla virkamiehellä on lisäksi oikeus hätävarjeluun siten kuin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Tällaisessa hätävarjelussa Pääesikunnan virkamies toimii virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjelun puolustettavuutta on otettava huomioon Pääesikunnan virkamiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset. Vastaavat säännökset on myös rajavartiolaissa ja laissa puolustusvoimissa. Virkavastuulla toimiminen liittyy siihen, että korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2004:75 todetun tavoin voimakeinojen käytön oikeutusta hätävarjelutilanteessa arvioitaessa koulutetulle virkamiehelle voidaan perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset. Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittava virkamies ja 2 momentissa tarkoitettu virkamies olisivat

hätävarjelutilanteessa tai sen liioittelussa laillisuusvalvonnan alaisena. Virkavastuun liittäminen hätävarjeluun parantaisi vahinkoa kärsineen oikeusturvaa selkeyttämällä ja korostamalla valtion vahingonkorvausvastuuta. Virkavastuulla toimiminen tarkoittaisi myös sitä, että hätävarjelun liioittelu voisi tulla rangaistavaksi virkarikoksena.

Pykälän *6 momentissa* säädettäisiin 3 momentissa tarkoitetun reserviläisen rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetystä oikeudesta hätävarjeluun. Arvioitaessa hätävarjelun puolustettavuutta on otettava huomioon reserviläiselle tehtävän, koulutuksen ja kokemuksen perusteella asetettavat vaatimukset. Hänelle voidaan perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle. Reserviläisen rikosoikeudellisesta virkavastuusta säädetään 177 §:ssä.

105 §. *Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin varautumisesta voimakeinojen käyttöön sekä niiden käytöstä varoittamisesta. Pykälä olisi uusi ja vastaisi poliisilain 2 luvun 18 §:ää sekä rajavartiolain 5 luvun 35 b §:ää.

Pykälän *1 momentin* mukaan jos tässä laissa säädettyä virkatehtävää suoritettaessa olisi syytä epäillä kohdattavan 104 §:ssä tarkoitettua vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Voimakeinojen käytössä on varauduttava vaihtamaan fyysistä voimakeinoa tai voimankäyttövälinettä, mikäli valittu keino olisi liiallinen tai ei olisi riittävä vastarinnan murtamiseksi tai tilanteen hallintaan saamiseksi. Tilanteen arvioinnin tulee olla jatkuvaa.

Varautumisvelvollisuus koskisi korostetusti hätävarjelutilanteita, koska niissä voidaan joutua käyttämään voimakkaita voimakeinoja - aseenkäyttö mukaan lukien. Tällaisissa tilanteissa on tilanteen kiireellisyys erityisesti huomioon ottaen mahdollisuuksien mukaan huolehdittava voimakeinojen käytön suunnittelusta, johdosta ja valvonnasta. Hätävarjelun osalta säännöksen soveltamisala saattaa jäädä kuitenkin kapeaksi sen vuoksi, että hätävarjelutilanteille on tyypillistä niiden yllätyksellisyys ja ennalta arvaamattomuus. Pykälään sisällytettäisiin lisäksi viittaus rikostorjunnassa noudatettaviin yleisiin periaatteisiin lakiehdotuksen 2 luvussa, sekä ja voimakeinojen käyttöä koskeviin periaatteisiin 104 §:n 1 momentissa. Periaatteilla on korostunut merkitys sen vuoksi, että voimakeinoilla puututaan perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, erityisesti 7 §:n 3 momentin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Pykälän *2 momentin* mukaan virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä olisi varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla. Varoittaminen voidaan tehdä suullisesti tai muulla tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla.

106 §. *Voimankäyttö- ja suojavälineet.* Pykälässä säädettäisiin voimankäyttö- ja suojavälineistä ja se olisi uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan virkamiehellä on tässä laissa säädetyssä virkatehtävässä oikeus kantaa tehtäviensä edellyttämiä voimankäyttövälineitä ja oikeus tarvittaessa käyttää niitä 105 §:ssä tarkoitetuissa voimakeinojen käytön tilanteissa. Tällaisia voimankäyttövälineitä voisivat olla esimerkiksi kaasusumutin ja koira. Lain 109 §:ssä säädettäisiin asetuksenantovaltuus oikeudesta antaa tarkempia säännöksiä koskien voimankäyttö- ja suojavälineitä sekä niiden käyttöä.

Pykälän *2 momentin* mukaan Puolustusvoimat varustaa Pääesikunnan 88 ja 93 §:ssä tarkoitettua tehtävää hoitavan virkamiehen tehtävien edellyttämillä suojavälineillä. Suojavälineinä voidaan

käyttää myös muilta ominaisuuksiltaan ja suoja-arvoltaan vastaavia tai parempia välineitä joita tehtävän turvallinen suorittaminen edellyttää.

107 §. *Ampuma-aseen käyttö.* Pykälässä säädettäisiin ampuma-aseen käytöstä ja se olisi kaikille Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitaville virkamiehille uusi. Pykälä vastaisi pääosin poliisilain 2 luvun 19 §:ää, puolustusvoimista annetun lain 23 c §:ää ja rajavartiolain 35 c §:ää. Ampuma-asetta ei kuitenkaan saisi käyttää väkijoukon hajottamiseen. Ampuma-aseen käyttö otettaisiin lakiin sen yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin ulottuvien vaikutusten takia. Pykälällä ei olisi tarkoitus muuttaa Puolustusvoimien alueella tapahtuvaa aseenkäyttöä esimerkiksi maanpuolustukseen liittyvän harjoittelun osalta, vaan uusi säännös koskisi Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavia virkamiehiä, jotka saattavat joutua käyttämään voimakeinoja tässä laissa ehdotettavissa tehtävissään.

Pykälän *1 momentin* mukaan 104 §:n mukaisissa voimakeinojen käytön tilanteissa ampuma-asetta voitaisiin käyttää vain silloin, kun kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen eikä lievempää keinoa pysäyttämiseksi ole käytettävissä. Vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttava toiminta voisi olla esimerkiksi koiran tai jonkin esineen, kuten radio-ohjattavan lennokin, käyttäminen hyökkäyksessä ja tällaisessa toiminnassa vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttava asia olisi pysäytettävissä ainoastaan ampuma-asetta lievimpänä keinona käyttäen. Ampuma-asetta voidaan lisäksi käyttää kiireellistä ja tärkeää tehtävää suoritettaessa esineen, eläimen tai muun vastaavan esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta ei saisi käyttää väkijoukon hajottamiseksi.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan ampuma-aselain 2 §:ssä tarkoitetun ampuma-aseen käytöstä varoittamista, ampuma-aseella uhkaamista ja laukauksen ampumista. Ampuma-aseen esille ottaminen ja toimintavalmiuteen saattaminen eivät ole ampuma-aseen käyttöä. Säännös otettaisiin lakiin, sillä ampuma-aseen käyttöä koskeva määritelmä poikkeaa siitä, mitä ampuma-aseen käytöllä yleisesti tarkoitetaan.

Pykälän *3 momentin* mukaan ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tutkinnanjohtajan tehtävään määrätty virkamies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista. Päätös voitaisiin esimerkiksi tehdä suunniteltaessa operaatiota, jonka luonne voisi etukäteen arvioituna edellyttää myös ampuma-aseen käyttöä voimankäyttövälineenä. Käytännössä voimankäyttöä koskevat tilanteet syntyvät nopeasti eikä välttämättä aina ole mahdollista saada edellä mainitun virkamiehen päätöstä. Ampuma-aseen käytöstä varoittaminen on osa ampuma-aseen käyttöä. Siitä on vastuussa asetta käyttävä virkamies.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitava henkilöstö ilmoittaisi etukäteen poliisin kenttäjohtajalle ja yleisjohtajalle etukäteen tiedossa olevista ja suunnitelluista tilanteista, joissa aseen käyttöön varaudutaan jo ennakkotietojen perusteella. Ilmoitusvelvollisuus perustuisi tämän lain 189 §:ään ja poliisin tehtävään yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä.

108 §. *Sitominen.* Pykälässä säädettäisiin henkilön liikkuma- ja toimintavapauden rajoittamisesta sitomalla. Säännös vastaisi poliisilain 2 luvun 20 §:ää ja rajavartiolain 35 d §:ää.

Voimassaoleva laki ei sisällä sitomista koskevaa säännöstä Pääesikunnan rikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen tehtävissä. Väljätulkintainen laki olisi sanamuotonsa puolesta viittaussäännösten kautta antanut mahdollisuuden soveltaa poliisilain 2 luvun 20 §:ää, mutta tällaiseen tulkintaan on suhtauduttu pidättyväisesti. Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavilla virkamiehillä tulisi olla tarvittaessa oikeus sitomiseen, mutta oikeuden tulisi olla asianmukaisesti ja selkeästi kirjattu lakiin.

Pykälän *1 momentin* mukaan virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saataisiin rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen olisi välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Kohdehenkilölle, joka käyttäytyy rauhallisesti, ei liikkuma- tai toimintavapautta rajoittavia välineitä tulisi laittaa ilman painavaa syytä.

Pykälän *2 momentin* mukaan liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Rajoittaminen ei saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua.

Pykälän *3 momentin* mukaan kiinni otettujen ja tutkintavankien sitomisesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:ssä ja tutkintavankeuslain (768/2005) 13 luvun 2 §:ssä. Säännös on viittaussäännös eikä luo toimivaltuuksia.

109 §. *Tarkemmat säännökset voimankäytöstä.* Pykälän *1 momentin* mukaan valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten voimankäyttö- ja suojavälineistä.

Pykälän *2 momentin* mukaan puolustusministeriön asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten voimakeinojen käyttöön liittyvästä voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta.

Puolustusvoimissa koulutetaan voimakeinojen käyttöä esimerkiksi henkilösuojaus- ja yleisen järjestyksen turvaamisen tehtävissä toimiville virkamiehille. Puolustusvoimien hallinnollisessa määräyksessä on tarkemmin määrätty voimankäytön koulutuksesta ja tasokokeista vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi poliisilla.

110 §. *Tekninen valvonta.* Pykälä olisi uusi ja kaikille Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitaville viranomaisille yhteinen. Sitä esitettäisiin säädettäväksi myös 88 §:ssä tarkoitettuun sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen tehtävään. Voimassaolevan lain 35 §:n mukaisessa rikosten selvittämistehtävässä teknistä valvontaa on voitu toteuttaa voimassaolevan lain 2 §:n 1 momentin ja 37 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla poliisilain 4 luvun 1 §:ssä poliisille säädettyä oikeutta tekniseen valvontaan rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä, joista nykyisin säädetään voimassaolevan lain 86 §:ssä, on teknistä valvontaa toteutettu soveltamalla voimassaolevan lain 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla poliisilain 4 luvun 1 §:ssä poliisille säädettyä oikeutta tekniseen valvontaan rikosten ennalta estämiseksi.

Pykälän 1 momentti sisältäisi teknisen valvonnan määritelmän. Sillä tarkoitettaisiin tässä laissa jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista. Määritelmä olisi sama kuin poliisilain 4 luvun 1 §:n 1 momentissa. Määritelmän ulkopuolelle jäisi kuitenkin niin sanottu tilapäinen yleisvalvonta koska Puolustusvoimilla ei ole yleisen järjestyksen turvaamisen tehtävää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan viranomaisen oikeudesta 88 ja 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi. Valvonta olisi

sallittua riippumatta siitä miten todennäköisenä konkreettisen rikoksen tai muun häiriön tapahtumista valvontakohteessa on kunakin hetkenä pidettävä. Tekninen valvonta olisi lisäksi luonteeltaan jatkuvaa ja siihen käytettävät laitteet olisivat toiminnassa tarvittaessa silloinkin, kun kukaan ei hetkellisesti seuraa niiden välittämää informaatiota.

Edellytysten määrittelyllä osoitettaisiin valvonnan ja muiden tiedonhankintakeinojen käyttöalan rajausta. Teknisen valvonnan laitteella saataisiin tehdä toistuviakin havaintoja henkilöstä, joka oleskelee valvonta-alueella jatkuvasti. Laitetta saisi sen sijaan käyttää esimerkiksi henkilön suunnitelmalliseen tarkkailuun vain, milloin lakiesityksen 125 §:ssä tarkoitetut tarkkailun edellytykset täyttyvät.

Pykälän *3 momentin* mukaan valvontaa saataisiin toteuttaa muualla kuin Puolustusvoimien pysyvässä tai tilapäisessä käytössä olevilla alueilla toteutettavien julkisten massa- ja yleisötapahtumien tai harjoitustoiminnan yhteydessä.

Puolustusvoimien oikeus turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseen on lähtökohtaisesti rajattu koskemaan Puolustusvoimien pysyvässä tai tilapäisessä käytössä olevia alueita. Julkisissa massa- ja yleisötapahtumissa, kuten lentokentillä tai erilaisissa messutiloissa järjestettävissä Puolustusvoimien tilaisuuksissa, on esiteltävän toiminnan tai esillä olevan kaluston ja välineistön vuoksi ollut tarpeen tai jopa välttämätöntä pysyä tietoisena alueella liikkuvista henkilöistä ja ajoneuvoista myös silloin kun salaisten tiedonhankintakeinojen edellytykset eivät vielä täyty. Myös Puolustusvoimien harjoitustoimintaa toteutetaan muualla kuin Puolustusvoimien pysyvässä käytössä olevilla alueilla. Tällaisia alueita voivat olla esimerkiksi kaupungin alueella olevat energialaitokset tai julkiseen liikenteeseen käytettävät laiturialueet ja tunnelit.

Teknisestä valvonnasta ja sen suoritustavasta olisi sopivalla tavalla ilmoitettava ennakolta. Vaikka tekninen valvonta ei sellaisenaan mainittavasti kajoa kenenkään vapauspiiriin, voi valvonta-alueella oleva henkilö haluta pidättäytyä sellaisesta sallitustakin käyttäytymisestä, jota hän ei toivo seurattavan eikä tallennettavan. Käytännössä tämä tapahtuisi yleensä sijoittamalla valvontakohteeseen selvästi näkyvä ilmoitus esimerkiksi kameravalvonnasta. Ilmoituksen tulisi yksilöidä valvonta-alue, mutta siinä ei tarvitsisi paljastaa tekniseen valvontaan käytettävien laitteiden määrää tai sijoittelua. Valvonta itsessään voisi tapahtua myös esimerkiksi tapahtuma-alueen olemassa olevia turvajärjestelyjä hyödyntämällä.

Teknisen valvonnan avulla saatuja näkö- ja kuulohavaintoja sekä taltiointeja olisi mahdollista käyttää kaikessa toiminnassa, joka kuuluu Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen tehtäväpiiriin. Taltiointien sisältämien henkilötietojen tallentamisessa tulisi noudattaa lakia henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018) sekä lakia henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa.

111 §. *Oikeus saada tietoja muulta viranomaiselta.* Pykälä koskisi Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen oikeutta saada tietoja muulta viranomaiselta. Pykälä vastaa Pääesikunnan rikosten selvittämisen tietojensaantia koskeva voimassaolevan lain 43 §:ää sekä Puolustusvoimien rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävien tietojensaantia koskevaa 92 §:ää, jotka yhdistettäisiin yhdeksi yhteiseksi Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen tietojensaantia koskevaksi pykäläksi. Tiedonsaantioikeus laajenisi koskemaan myös uutena tehtävänä lain 88 §:ään esitettävää sotilasrikosten estämistä ja paljastamista.

Pykälän 1 momentin mukaan Pääesikunnalla olisi oikeus saada viranomaiselta sekä julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ja henkilöltä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittamiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitosäännösten estämättä, jollei

tiedon tai asiakirjan antamista Pääesikunnalle tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.

Puolustusvoimilla on jo puolustusvoimista annetun lain 17 §:n nojalla oikeus saada viranomaiselta sekä julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei tiedon tai asiakirjan antamista Puolustusvoimille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu. Edellä mainitun säännöksen lisäksi olisi tarpeen säätää erikseen Pääesikunnan tiedonsaantioikeudesta nimenomaan rikostorjuntatehtäviin liittyen.

Katseluyhteyden avaamisesta viranomaiselle säädetään laissa julkisen hallinnon tiedonhallinnasta (906/2019). Lain 23 §:n mukaan viranomainen voi avata katseluyhteyden toiselle viranomaiselle tietovarannon sellaisiin tietoihin, joihin katseluoikeuden saavalla viranomaisella on tiedonsaantioikeus. Sen lisäksi, mitä 4 luvussa säädetään, edellytyksenä katseluyhteyden avaamiselle on, että: 1) katselumahdollisuus on rajattu vain yksittäisiin hakuihin, jotka voivat kohdistua tiedonsaantioikeuden mukaisesti tarpeellisiin tai välttämättömiin tietoihin; sekä 2) tietojen hakemisen yhteydessä selvitetään tietojen käyttötarkoitus. Viranomaisen on toteutettava katseluyhteys siten, että katseluyhteyden mahdollistava tietojärjestelmä tunnistaa automaattisesti poikkeavan tietojen hakemisen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekisi Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies taikka Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätty 94 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu virkamies.

Oikeudesta henkilötietojen saantiin rikosten selvittämistehtävässä säädetään lisäksi erikseen henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetun lain 36 §:ssä ja lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettujen rikosten estämis- ja paljastamistehtävien osalta kyseisen lain 37 §:ssä.

112 §. *Oikeus saada tietoja yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä.* Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan oikeudesta saada tietoja yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä. Tiedonsaantioikeus koskisi kaikkia Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä. Pykälässä yhdistettäisiin voimassaolevan lain 44 § sekä voimassa olevan lain 93 §, jotka koskevat oikeutta saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä rikosten selvittämisessä sekä sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa. Voimassaolevan lain 44 §:n 1 momentin mukaan Pääesikunnalla on oikeus saada yksityiseltä yhteisöltä rikoksen selvittämiseksi välttämättömiä tietoja esimerkiksi pankki- tai yrityssalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Säännöksen mukainen mahdollisuus niin sanottuun pankkitiedusteluun on tarpeellinen erityisesti Pääesikunnan tutkimissa petos-, kavallus- ja muissa omaisuusrikoksissa. Kokonaan uutta olisi tiedonsaantioikeus sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnalla on oikeus saada yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi välttämättömiä tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Tietojensaanti rajoittuisi vain välttämättömiin tietoihin, jolloin kynnys pykälän soveltamisen edellytyksissä olisi korkeampi kuin esimerkiksi poliisin tai Rajavartiolaitoksen vastaavassa sääntelyssä. Momentti vastaisi muuten rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momenttia, mutta siinä ei säädettäisi oikeudesta saada välttämättömät tiedot liiketoimintakiellon määräämisen edellytysten selvittämiseksi. Kuten Tullia koskevassa säännöksessä, tiedonsaanti koskisi oikeutta saada välttämät-

tömiä tietoja myös rikosten paljastamiseksi. Koska rikosten paljastaminen kuuluisi Pääesikunnan tehtäviin lain 88 §:n ja 93 §:n perusteella, on tarkoituksenmukaista, että tiedonsaantioikeus kattaa myös tämän tehtävän.

Tällä hetkellä Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvissä tehtävissä ei ole oikeutta saada yksityiseltä yhteisöltä esimerkiksi pankki- tai yrityssalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Sääntelyä esitetään muutettavaksi siten, että Pääesikunnan rikostorjuntatehtävissä tiedonsaantioikeudet olisivat yhdenmukaiset.

Estettäessä ja paljastettaessa vakavaa rikollisuutta, kuten vakoilutekoja, saattaa henkilön taloudellinen tilanne tai hänen henkilökohtainen rahaliikenteensä olla tapauksen selvittelyn kannalta merkityksellistä ja kertoa paljon mahdollisesta oletetusta teosta. Tiedonsaantioikeus on välttämätön ja erittäin tarpeellinen. Viranomaisella tulisi olla riittävät keinot lakisääteisten tehtäviensä itsenäiseen suorittamiseen. Tietojen saamisessa on nykyisin jouduttu turvautumaan poliisin antamaan apuun ja se on käytännössä ajoittain hidastanut ja haitannut virkatehtävien tehokasta ja tarkoituksenmukaista suorittamista.

Eduskunnassa vireillä olevassa hallituksen esityksessä 163/2021 vp laeiksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain ja rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta ehdotetaan, että pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa (571/2019) säädettyjen voimassaolevien pääsyoikeuksien lisäksi, että Verohallinnolla, Tullilla, Ulosottolaitoksella, poliisilla ja Rajavartiolaitoksella, Puolustusvoimilla ja Finanssivalvonnalla olisi pääsy pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään liittyen voimassaolevassa lainsäädännössä edellä mainituille viranomaisille säädettyihin toimivaltuuksiin. Esityksessä ei ehdoteta edellä mainituille viranomaisille uusia toimivaltuuksia pankki- ja maksutilitietoihin pääsyn osalta, vaan tarkoituksena on, että viranomaiset, jotka jo nykyisellään pääsevät pankki- ja maksutilitietoihin voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti, voisivat käyttää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää, eli kyseessä olisi muutos tiedonsaannin tekniseen toteuttamistapaan. Käytön edellytyksenä olisi se, että valvontajärjestelmässä olevat tiedot ovat viranomaiselle välttämättömiä. Puolustusvoimien osalta esitys mahdollistaisi pääsyn pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään liittyen laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa tarkoitettuun rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen.

Pykälän 2 momentin mukaan Pääesikunnalla olisi oikeus saada viestinnän välittäjältä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittamiseksi. Pääesikunnalla olisi vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja. Momentti vastaisi poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momenttia. Teleosoitteen yksilöiviin tietoihin kuuluu myös esimerkiksi sähköpostiosoite ja teleliittymä.

Pykälän *3 momentin* mukaan päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekisi Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies taikka Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätty 94 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu virkamies.

Pykälän *4 momentin* mukaan Pääesikunnalla olisi oikeus saada 1 ja 2 momentissa tarkoitetut tiedot maksutta, jollei laissa toisin säädetä.

13 luku

Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa

Salaiset tiedonhankintakeinot liittyvät voimassaolevassa sääntelyssä selkeästi 86 §:ssä tarkoitettujen rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen. Vaikka tarkoituksenmukaisena ei ole pidetty tyhjentävän luettelon laatimista tällaisista rikoksista, eivät estämiseen ja paljastamiseen tarkoitetut salaiset tiedonhankintakeinot ilman muuta ulotu tavanomaisempiin sotilasrikoksiin, ellei niillä voida osoittaa olevan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan tai sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvää kytköstä. Yksittäisen merkittävänkään asevarkauden ei ilman muuta voida katsoa olevan sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaa toimintaa. Silloin myöskään salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö niiden estämiseen tai paljastamiseen ei aina ole mahdollista.

Tämän esityksen 88 §:ssä esitetään Pääesikunnan tehtäväksi sotilasrikosten selvittämistehtävän lisäksi myös tällaisten rikosten estäminen ja paljastaminen. Tämän uuden tehtävän johdosta esityksessä esitetään Pääesikunnalle oikeutta käyttää eräitä salaisia tiedonhankintakeinoja myös sotilasrikosten estämisen tehtävään liittyen. Sotilasrikosten paljastamisessa niitä ei voitaisi käyttää lainkaan. Puolustusvoimien nykyiset käytössä olevat keinot esimerkiksi kameravalvonta tai työnantajan direktio-oikeuteen perustuva tilojen tarkastaminen ja hallinnointi eivät ole riittäviä keinoja estää rikoksia. Salaiset tiedonhankintakeinot kohdistuisivat rajattuun henkilöpiiriin eli pääasiassa sotilaisiin, koska tehtävä on rajoitettu koskemaan vain sotilasrikoksia. Tehtävään liittyvistä rajauksista on säädetty tarkemmin tämän esityksen 89 §:ssä. Salaisia tiedonhankintakeinoja käytettäisiin erityisesti Puolustusvoimien aseisiin, ampumatarvikkeisiin ja räjähteisiin liittyvien rikosten estämiseen sekä tiedonhankintaan. Kyse olisi esimerkiksi omaisuusrikoksista. Jotta tällaisten rikosten valmistelu ja yritykset pystyttäisiin estämään tai jo aloitettu teko keskeyttämään tehokkaasti ja viipymättä, on viranomaisella oltava riittävät keinot kohdistaa tiedonhankintaa kohdehenkilöön.

Vaikka esityksessä ehdotetaan laajasti Pääesikunnalle oikeutta itsenäisesti käyttää tiettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja, on tärkeää painottaa, että keinojen käyttämisen edellytyksistä säädettäisiin tarkkarajaisesti ja täsmällisesti. Lisäksi luvan salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön myöntäisi pääasiassa tuomioistuin. Näin ollen esimerkiksi Pääesikunnalle esitettävästä uudesta sotilasrikosten estämisen tehtävästä ei automaattisesti seuraisi mahdollisuutta salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleisistä edellytyksistä säädettäisiin tämän esityksen 114 §:ssä.

Voimassa olevaa lakia säädettäessä Puolustusvoimille ei esitetty tiettyjä syvälle perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia, mutta tuolloin kuitenkin todettiin niiden olevan myös Puolustusvoimien toiminnan kannalta sellaisia joiden kautta ”saatavilla tiedoilla voidaan olettaa saatavan tärkeää tietoa tiedustelua harjoittavien mahdollisista värväyskohteista ja tiedustelua harjoittavan mahdollisista suunnitteilla olevista laittomista toimista” (HE 30/2013).

Huomioitava on, että lainsäätämisen jälkeen tapahtunut sekä viimeaikainen turvallisuusympäristössä tapahtunut huomattava muutos edellyttää, että Puolustusvoimat voi entistä paremmin ja itsenäisesti reagoida esimerkiksi maanpuolustuksen etuun liittyviin turvallisuusuhkiin.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat säännösesitykset on laadittu Puolustusvoimien maanpuolustukseen liittyvät erityispiirteet huomioon ottaen vastaamaan kuitenkin mahdollisimman paljon muiden rikostorjuntaviranomaisten salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaa sääntelyä. Yleisestä ja yhteisestä sääntelytavasta poikkeavia ratkaisuja on esitetty vain silloin kun niillä on

katsottu olevan merkitystä erityisesti sotilasviranomaisen toiminnassa tai kun sitä on Puolustusvoimien tai Pääesikunnan organisaation kannalta pidetty tarkoituksenmukaisempana. Tästä johtuen valtaosa ehdotettavista säännöksistä vastaisi poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen sääntelyä. Jäljempänä esitetään yhteenvetotaulukko, johon on koottu Pääesikunnalle esitettävät toimivaltuudet salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämiseen sekä muiden rikostorjuntaviranomaisten käytettävissä olevat keinot.

Luvun toimivaltuuksia olisi tarkoitus käyttää uutena lakiin esitettävässä 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen tehtävässä sekä 93 §:ssä tarkoitetussa, voimassaolevan lain 86 §:n mukaisessa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävässä. Toimivaltuudet olisi kuitenkin rajattu niin, että 88 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin ei toimivaltuuksia esitettäisi yhtä laajalti kuin 93 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin. Pääesikunta voisi siten käyttää vain rajatusti salaisia tiedonhankintakeinoja 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen tehtävässä. Sotilasrikosten paljastamisessa niitä ei Tullin ja Rajavartiolaitoksen tavoin voitaisi käyttää lainkaan. Sotilasrikoksia estettäessä voitaisiin siis käyttää vain seuraavia salaisia tiedonhankintakeinoja: tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

Esitetyssä 93 §:ssä tarkoitetussa estämisen tehtävässä salaiset tiedonhankintakeinot olisivat sen sijaan rikosten laadun ja vakavuuden vuoksi laajasti käytössä tekonimikkeestä riippumatta, mutta rikosten paljastaminen luvussa lueteltuja salaista tiedonhankintaa käyttämällä tulisi jatkossakin kyseeseen vain, kuten voimassaolevassa laissa, vain 117 §:ssä erikseen lueteltujen rikosten osalta. Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä olisivat siis käytettävissä seuraavat salaiset tiedonhankintakeinot: telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijaista, televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, peitetoiminta, tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö.

Voimassaolevan lain rikosten estämistä ja paljastamista koskeva aineellinen sääntely on erityisesti salaisten tiedonhankintakeinojen sekä niihin liittyvien muiden päätösten osalta pääosin toteutettu viittaussäännöksin poliisilain 5 lukuun. Säädöstekninen ratkaisu ei ole ollut käytännön lainsoveltajalle tarkoituksenmukainen eikä enää vastaa nykykäytäntöä, joka edellyttäisi, että viranomaiselle virkatehtäviin säädetyt toimivaltuudet on selkeästi kirjattu kutakin viranomaista koskevaan omaan lainsäädäntöön. Lisäksi esimerkiksi tiedonhankinnan suojaamisestä päättämistä koskevan poliisilain 47 §:n pykälän 1 momentti ei tunnista Puolustusvoimia päätöksentekijänä lainkaan. Lakiesityksessä on luovuttu viittaussäännöksistä ja pykälät on kirjoitettu sisällöllisesti suoraan Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen sovellettaviksi. Toimivaltuuksia koskevasta sääntelystä on lisäksi sääntelyn selkeyden vuoksi pyritty poistamaan viittaukset esitutkinta- tai pakkokeinolakiin ja kirjoittamaan niissä oleva aineellinen sisältö suoraan toimivaltuuksia koskeviin pykäliin. Tästä syystä esimerkiksi tuomioistuinkäsittelyä koskevia pykäliä on muiden rikostorjuntaviranomaisten sääntelyyn verrattuna useampia, vaikka asiallisesti sääntelyyn ei ole tehty muutoksia.

Rikosten selvittämisessä tukiasematietojen hankkimisesta, tarkkailutoimivaltuudesta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta, teknisestä seurannasta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta sekä laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta ja poisottamisesta sekä niiden käyttämisen edellytyksistä säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvussa.

Pakkokeinolakia sovellettaisiin rikosten selvittämisessä lakiesityksen 92 §:n perusteella. Voimassa olevan lain 37 §:ssä on viittaussäännös pakkokeinolakiin ja käytössä on vain tietyt salaiset pakkokeinot. Hallituksen esityksessä ei tähän esitetä muutoksia.

Taulukko 2. Voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain mukaan Pääesikunnan käytössä olevat salaiset tiedonhankintakeinot sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa.

Salainen tiedonhankintakeino	**Pääesikunnan itsenäisessä käytössä 89 §:n mukaan** (maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa)	**Poliisi suorittaa Pääesikunnan puolesta 90 §:n perusteella**
Telekuuntelu	Ei	Kyllä Hakee luvan ja luovuttaa tallenteet käsittelemättöminä.
Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta	Ei	Kyllä Hakee luvan ja luovuttaa tallenteet käsittelemättöminä.
Televalvonta	Ei	Kyllä Hakee luvan ja luovuttaa tallenteet käsittelemättöminä.
Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella	Ei	Kyllä Hakee luvan ja luovuttaa tallenteet käsittelemättöminä.
Tekninen laitetarkkailu	Ei	Kyllä Hakee luvan ja luovuttaa tallenteet käsittelemättöminä.
Tukiasematietojen hankkiminen	Kyllä	
Suunnitelmallinen tarkkailu	Kyllä	
Peitelty tiedonhankinta	Kyllä	
Tekninen kuuntelu	Kyllä	

Tekninen katselu	Kyllä	
Tekninen seuranta	Kyllä	
Teleosoitteen tai tele-päätelaitteen yksilöinti-tietojen hankkiminen	Kyllä	
Peitetoiminta	Ei	Vaatii resursointia, koko operaatiota ei käytännössä ole mahdollista toteuttaa mm. operaatioturvallisuuden vuoksi. Yksittäiset toimenpiteet mahdollisia.
Peitetoiminta tietoverkossa	Ei	Vaatii resursointia, koko operaatiota ei käytännössä ole mahdollista toteuttaa mm. operaatioturvallisuuden vuoksi. Yksittäiset toimenpiteet mahdollisia.
Tietolähdetoiminta	Ei	Vaatii resursointia, koko operaatiota ei käytännössä ole mahdollista toteuttaa mm. operaatioturvallisuuden vuoksi. Yksittäiset toimenpiteet mahdollisia.

Taulukko 3. Yhteenvetotaulukko Pääesikunnalle esitettävistä toimivaltuuksista salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämiseen sekä muiden rikostorjuntaviranomaisten käytettävissä olevat keinot.

Salainen tiedon-hankintakeino	**Pääesikunta** (sotilasrikosten estäminen ja 93 §:n mukainen tehtävä)	**Poliisi** (rikoksen estäminen, paljastaminen tai vaaran torjuminen)	**Tulli** (tullirikosten estämisen tehtävä)	**Rajavartiolaitos** (Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estäminen taikka vaaran torjuminen)

Telekuuntelu	Vain 93 §:n mukaisessa tehtävässä	Kyllä	Ei	Ei
Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta	Vain 93 §:n mukaisessa tehtävässä	Kyllä	Ei	Ei
Televalvonta	Vain 93 §:n mukaisessa tehtävässä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella	Vain 93 §:n mukaisessa tehtävässä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Tekninen laitetarkkailu	Vain 93 §:n mukaisessa tehtävässä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Tukiasematietojen hankkiminen	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Suunnitelmallinen tarkkailu	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Peitelty tiedonhankinta	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Tekninen kuuntelu	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Tekninen katselu	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Tekninen seuranta	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Peitetoiminta	Vain 93 §:n mukaisessa tehtävässä	Kyllä	Kyllä, mutta poliisi toteuttaa Tullin puolesta	Ei

Peitetoiminta tietoverkossa	Vain 93 §:n mukaisessa tehtävässä	Kyllä	Kyllä	Ei
Tietolähdetoiminta	Vain 93 §:n mukaisessa tehtävässä	Kyllä	Kyllä	Kyllä

Poliisilla, Tullilla ja Rajavartiolaitoksella on käytettävissään joitain salaisia tiedonhankintakeinoja (esimerkiksi valeosto ja valvottu läpilasku), jotka eivät ole tarkoituksenmukaisia Pääesikunnan rikostorjunnassa eikä Pääesikunnalle siten esitetä toimivaltuuksia tällaisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön.

Yleiset säännökset

113 §. *Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen.* Pykälässä säädettäisiin salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä. Pykälä olisi uusi ja se sisältäisi luettelona ne toimivaltuudet joita luvussa esitettäisiin Pääesikunnan 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen sekä 93 §:ssä tarkoitetuissa estämisen ja paljastamisen tehtävissä toimiville viranomaisille. Sotilasrikosten estämisessä pykälä olisi kokonaan uusi.

Pykälä vastaisi poliisilain (872/2011) 5 luvun 1 §:n 1 ja 5 momenttia, joita on voimassaolevan lain 89 §:n nojalla sovellettu lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä, sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 13 §:ää. Rajavartiolaitoksen keinovalikoimaan eivät kuitenkaan kuulu telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta sekä peitetoiminta. Erona poliisin ja Rajavartiolaitoksen sääntelyyn olisi myös, että lain 88 §:n ja 93 §:n tarkoitetuissa tehtävissä ei olisi tarvetta valvottuun läpilaskuun.

Pykälän *1 momentin* mukaan tässä luvussa säädetään seuraavien tiedonhankintakeinojen käyttämisestä 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä: 1) tukiasematietojen hankkiminen; 2) suunnitelmallinen tarkkailu; 3) peitelty tiedonhankinta; 4) tekninen kuuntelu; 5) tekninen katselu; 6) tekninen seuranta; 7) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

Pykälän *2 momentin* mukaan tässä luvussa säädetään lisäksi seuraavien tiedonhankintakeinojen käyttämisestä 93 §:ssä tarkoitetussa rikosten estämisessä ja paljastamisessa: 1) 1 momentissa tarkoitetut tiedonhankintakeinot; 2) telekuuntelu; 3) tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta; 4) televalvonta; 5) tekninen laitetarkkailu; 6) peitetoiminta; 7) tietolähdetoiminta; 8) tietolähteen ohjattu käyttö.

Pykälän 1 ja 2 momentissa olisi selvyyden vuoksi erikseen yksilöity missä Pääesikunnan tehtävässä kutakin tiedonhankintamenetelmää saisi käyttää, vaikka siitä säädettäisiin myös jäljempänä erikseen kunkin toimivaltuuden kohdalla.

Pykälän *3 momenti*n mukaan edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää salassa niiden kohteilta. Momentissa kuvattaisiin siten lyhyesti salaisten tiedonhankintakeinojen luonnetta mainitsemalla mahdollisuudesta käyttää näitä keinoja salassa niiden kohteena olevilta henkilöiltä. Tämä tarkoittaisi ainoastaan mahdollisuutta keinojen salaiseen käyttöön, mikä ei kaikissa tapauksissa olisi kuitenkaan välttämätöntä. Jos tiedon antaminen ei vaarantaisi esimerkiksi rikoksen estämistä, syytä tiedonhankintakeinojen käyttöön ei olisi.

114 §. *Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleiset edellytykset*. Pykälässä säädettäisiin kaikille tiedonhankintakeinoille yleisistä edellytyksistä. Se vastaisi poliisilain 5 luvun 2 §:ää, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 14 §:ää, sekä voimassaolevan lain 89 §:n viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Sotilasrikosten estämisen tehtävissä pykälä olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin kaikille tässä luvussa tarkoitetuille salaisille tiedonhankintakeinoille yhteisestä yleisestä edellytyksestä. Salaista tiedonhankintakeinoa voitaisiin käyttää, kun sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi tarvittavia tietoja. Yksittäisten tiedonhankintakeinojen säännöksissä säädettäisiin lisäksi toimivaltuuskohtaisesti niiden käytön erityisistä edellytyksistä.

Pykälän *2 momentin* mukaan sen lisäksi, mitä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisistä edellytyksistä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa ja tietolähteen ohjattua käyttöä saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle ja paljastamiselle. Momentin alussa olevalla ilmaisulla "sen lisäksi, mitä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään" tarkoitettaisiin sitä, että kutakin tiedonhankintakeinoa koskevassa säännöksessä säädettäisiin kyseistä keinoa koskevista edellytyksistä, kuten esimerkiksi se, että tiedonhankintakeinon kohteena olevan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tiettyä vakavuustasoa olevaan rikokseen tai että tiedonhankintakeinoa saadaan käyttää vain tiettyyn tilaan tai paikkaan kohdistuvana.

Tiedonhankintamenetelmien käytön edellytykset säänneltäisiin yhdenmukaisesti poliisilain 5 luvun salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytysten kanssa. Erittäin tärkeää merkitystä koskeva edellytys ulotettaisiin koskemaan tämän lain mukaisista salaisista tiedonhankintamenetelmistä telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa ja tietolähteen ohjattua käyttöä. Kyseisillä menetelmillä voidaan puuttua perus- ja ihmisoikeuksiin siinä määrin, että niiden käytölle on perusteltua asettaa tämänkaltainen erityinen yleinen edellytys. Henkilön tekninen seuranta olisi 134 §:n 3 momentissa tarkemmin määritettävää teknistä seurantaa. Erittäin tärkeää merkitystä rikoksen estämiselle tai paljastamiselle ei edellytettäisi televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, peitellyn tiedonhankinnan, muun teknisen seurannan kuin henkilön teknisen seurannan sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisen osalta. Näillä salaisilla tiedonhankintakeinoilla ei puututa tiedonhankinnan kohteen perus- ja ihmisoikeuksiin yhtä tuntuvasti, kuin edellä mainituilla keinoilla, jolloin sääntely voidaan jättää kutakin tiedonhankintakeinoa koskevien edellytysten varaan.

Pykälän *3 momentin* mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käyttö olisi lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai tiedonhankintakeinon käytölle ei enää ole edellytyksiä. Poliisilain 5 luvun 2 §:n 3 momentin kanssa yhdenmukaisella säännöksellä korostettaisiin sitä, ettei tiedonhankintakeinoja voida missään tapauksessa käyttää kauempaa kuin on tarpeen, vaikka lupa olisikin vielä voimassa. Selvää on, että salaisen tiedonhankintakeinon käyttö on lopetettava viimeistään silloin, kun luvan voimassaolo päättyy.

115 §. *Salaisen tiedonhankinnan jatkaminen rikoksen selvittämiseksi*. Pykälässä säädettäisiin salaisen tiedonhankinnan jatkamisesta rikoksen selvittämiseksi. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 4 §:ää, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 15 §:ää sekä voimassaolevan

lain 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen perusteella sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen tehtävässä pykälä olisi kokonaan uusi.

Pykälän nojalla rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi aloitettua tiedonhankintaa saataisiin jatkaa kolme vuorokautta, jos rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi aloitetun tiedonhankinnan aikana ilmenisi, että on syytä epäillä tiedonhankinnan kohteena oleva rikos tehdyksi. Salaista tiedonhankintaa saisi kuitenkin jatkaa rikoksen selvittämiseksi enintään luvan tai päätöksen voimassaoloajan. Jos rikoksen selvittämiseksi on tarpeen käyttää pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettua salaista pakkokeinoa, asia olisi saatettava mainitun ajan kuluessa sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on toimivaltainen päättämään kysymyksessä olevan pakkokeinon käyttämisestä.

Lainkohdan tarkoittamissa tapauksissa mahdollistettaisiin salaisen tiedonhankintakeinon käytön jatkaminen silloin, kun tämän lain mukainen peruste käytölle poistuu, mutta tiedonhankintaa olisi tarpeen jatkaa pakkokeinolain nojalla. Ilman ehdotettua säännöstä tiedonhankintakeinon käyttö olisi lopetettava esimerkiksi heti, kun rikoksen estämisessä tai paljastamisessa ei onnistuttaisi, vaan kyseinen rikos epäiltäisiin tehdyksi eikä sen seurauksia voitaisi enää estää tai rajoittaa. Pykälän nojalla tämän lain perusteella aloitettua salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä saataisiin rikoksen selvittämiseksi jatkaa vielä kolme vuorokautta, mutta kuitenkin enintään luvan tai päätöksen voimassaoloajan. Jos lupa päättyisi esimerkiksi kahden vuorokauden kuluessa tilanteen toteamisesta, ei tiedonhankintakeinon käyttöä saataisi kuitenkaan jatkaa kolmea vuorokautta. Momentissa tarkoitetussa ajassa tulisi hakea pakkokeinolain mukainen lupa tai päätös tai lopettaa tiedonhankintakeinon käyttö.

116 §. *Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuudet sotilasrikosten estämisessä.* Pykälässä säädettäisiin toimivaltuuksista sotilasrikosten estämisen tehtävissä ja se olisi kokonaan uusi.

Pykälän mukaan Pääesikunnan sotilasrikosten estämistä hoitavilla virkamiehillä on samat toimivaltuudet 88 §:ssä tarkoitetussa estämisen tehtävässä kuin, mitä tässä laissa säädetään toimivaltuuksista rikosten estämiseksi. Pääesikunnan sotilasrikosten estämistä hoitavien virkamiesten käytettävissä ovat kuitenkin tässä luvussa tarkoitetuista salaisista tiedonhankintakeinoista vain: 1) tukiasematietojen hankkiminen; 2) suunnitelmallinen tarkkailu; 3) peitelty tiedonhankinta; 4) tekninen kuuntelu; 5) tekninen katselu; 6) esineen, aineen tai omaisuuden tekninen seuranta; 7) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen. Nämä salaiset tiedonhankintakeinot ovat sellaisia toimivaltuuksia, jotka eivät puuttuisi niin syvälle perus- ja ihmisoikeuksiin kuin muut salaiset tiedonhankintakeinot.

Toimivallan ulkopuolelle rajattaisiin ne salaiset tiedonhankintakeinot, joiden käyttäminen puuttuu varsin syvälle perus- ja ihmisoikeuksiin ja toimivalta olisi näin ollen rajatumpi kuin esimerkiksi poliisilla. Näiden toimivallan ulkopuolelle rajattujen salaisten tiedonhankintakeinojen osalta turvauduttaisiin muiden viranomaisten apuun siten, kuin tämän esityksen 185 §:ssä säädettäisiin tai siirrettäisiin koko rikostorjuntatehtävä poliisin tehtäväksi.

Nämä edellä mainitut toimivaltuudet ovat perusteltuja ja tarkoituksenmukaisia, jotta ehdotuksen 88 §:ssä säädettyä sotilasrikosten estämisen tehtävää voidaan ylipäätään suorittaa. Kun rikostorjuntaviranomaisella on laissa säädetty uskottava ja tehokas keinovalikoima myös toteuttaa tehtävää, voidaan tällä ajatella olevan myös ennaltaehkäisevä vaikutus.

Sotilasrikosten paljastamisessa ei voitaisi käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja, koska rikosten paljastaminen salaista tiedonhankintaa käyttämällä voi 117 §:n mukaan tulla kyseeseen vain kyseisessä säännöksessä erikseen lueteltujen rikosten osalta, lähinnä vakoiluun ja maanpetokseen liittyvissä rikoksissa.

117 §. *Salainen tiedonhankinta rikoksen paljastamiseksi.* Pykälässä säädettäisiin salaisesta tiedonhankinnasta rikoksen paljastamiseksi. Pykälän mukaan tässä luvussa säädettyjä keinoja saataisiin käyttää rikoksen estämisen lisäksi seuraavien rikoslain 12 luvun 1-7 ja 9 §:ssä säädettyjen rikosten paljastamisessa: 1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen; 2) sotaan yllyttäminen; 3) maanpetos ja törkeä maanpetos; 4) vakoilu ja törkeä vakoilu; 5) turvallisuussalaisuuden paljastaminen; 6) luvaton tiedustelutoiminta. Rikoksen paljastamiseen ei sovellettaisi salaisten tiedonhankintakeinojen keinokohtaisista säännöksistä johtuvia edellytyksiä. Sovellettavaksi tulisivat lisäksi 114 §:ssä tarkoitetut salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleiset edellytykset.

Pykälä koskisi ainoastaan lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä. Se vastaisi voimassaolevan lain 89 §:n sääntelyä, jonka mukaan salaisia tiedonhankintakeinoja saadaan käyttää vain erikseen säädettyjen rikosten paljastamiseen. Rikosnimikkeiden luettelo olisi lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitettujen tehtävien toimivallan rajojen mukaisesti suppeampi kuin poliisilain 5 luvun 3 §:n luettelo. Rikoksen paljastaminen terminä määriteltäisiin lakiesityksen 1 luvun 3 §:n 3 kohdassa.

Tiedonhankinta televerkoista

118 §. *Telekuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin telekuuntelusta ja Pääesikunta voisi käyttää sitä itsenäisesti. Pykälä koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Sanamuodoltaan pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 5 §:ää, mutta rikosnimikkeitä koskeva luettelo olisi 93 §:ssä tarkoitetun tehtävän toimivallan rajojen mukaisesti suppeampi kuin poliisilain 5 luvun 5 §:n luettelo. Keinokohtaisten edellytysten lisäksi tulisivat luonnollisesti samanaikaisesti sovellettaviksi 114 §:ssä tarkoitetut yleiset edellytykset.

Pykälän *1 momentin* mukaan telekuuntelulla tarkoitetaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 43 kohdassa tarkoitetussa yleisessä viestintäverkossa tai siihen liitetyssä viestintäverkossa tai muun viestiyhteyden kautta välitettävänä olevan viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien tämän luvun 121 §:ssä tarkoitettujen välitystietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain siltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai sellaiselle henkilölle tarkoitettuun viestiin, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 2 momentissa mainittuun rikokseen. Momentin sanamuoto vastaisi muuten poliisilain 5 luvun 5 §:n 1 momenttiin esitettävää sanamuotoa, mutta siinä säädettäisiin nimenomaisesti myös muun viestiyhteyden kautta teleosoitteeseen ja telepäätelaitteeseen välitetystä viestistä. Muulla yhteydellä tarkoitettaisiin esimerkiksi satelliittiverkossa välitettyjä puheluita ja viestejä sekä muita tulevaisuudessa mahdollisesti kehitettäviä viestin välitysmuotoja. Tulevaisuudessa ei välttämättä käytetä yleisiä viestintäverkkoja viestien välitykseen.

Telekuuntelussa on kysymys valtaosin yleisissä viestiverkoissa välitettävänä olevien viestien telekuuntelusta.

Satelliittipuheluissa käytetään maanpäällisten tukiasemien sijasta satelliittiyhteyttä, minkä ei voida katsoa menevän yleisen viestintäverkon määritelmän alaan. Satelliittiverkon huomioiminen on perusteltua senkin takia, että satelliittien määrä kasvaa, teknologian kehityksen myötä niiden koko pienenee ja viestien lähettämisestä tulee entistä helpompaa. Satelliittiverkko on yleensä toteutettu kolmijakoisesti ja se koostuu avaruusosasta, maa-asemista ja liikkuvista asemista eli esimerkiksi puhelimista. Maa-asemista ainoastaan lähettävät maa-asemat vaativat Liikenne- ja viestintäviraston myöntämän luvan, vastaanottavat maa-asemat eivät ole luvanvaraisia. Satelliittipuhelimeen kohdistuva telekuuntelu on edellyttänyt usein virka-apupyyntöä maa-

aseman omistavalle valtiolle, mutta tiedonhankintaa voitaisiin esitetyn säännöksen nojalla kohdistaa myös suoraan esimerkiksi satelliittipuhelimen ja maa-aseman väliseen yhteyteen. Muu viestintäyhteys kattaisi myös tilanteet, joissa telekuuntelu toteutettaisiin rikostorjuntaviranomaisen valetukiasemaa käyttäen. Tilanteissa oletetun kohteen käyttämä telepäätelaite tai teleosoite ottaisi tämän tietämättä yhteyden rikostorjuntaviranomaisen valetukiasemaan, jonka kautta viestintä siirtyisi paikalliseen viestintäverkkoon.

Edellä kuvatun tilanteen ei voida katsoa menevän voimassa olevan poliisilain 5 luvun 5 §:n määritelmään, sillä kyse ei ole vielä tässä vaiheessa yleisen viestintäverkon välitettävänä olevasta viestistä. Telekuuntelun kohdistaminen tapahtuisi viestintäverkon tai muun viestiyhteyden rajapinnan tietoon tai ominaisuuteen perustuen, jolla voidaan yhdistää tiettyyn käyttäjään tai tilaajaan, ja laitteeseen sisältyvä ja sitä myötä myös käyttäjään tai tilaajaan yhdistettävissä oleva tieto tai ominaisuus. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi sähköpostiosoite, IP-osoite, käyttäjätunnus ja salasana, profiili tai muu televerkkoon sisältyvä tieto, jonka avulla tele- tai datayhteyden osapuolet voidaan yksilöidä. Näin ollen myös puhelimen sarjanumero (IMEI-koodi) taikka muu päätelaitteen suoraan yksilöivä tai sen yksilöimiseen johtava tieto sisältyisi telekuuntelun määritelmän piiriin. Sähköisellä viestillä tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain mukaan tietoa, jota välitetään tai jaetaan sähköisesti.

Käsite kattaa lähes kaikenlaiset informaatiomuodot, mutta ei sisällä kuitenkaan puhtaasti viestiin liittymätöntä tietokoneiden välistä ohjaus- ja signalointiliikennettä. Telekuuntelutoimivaltuutta ei tarvittaisi kaikkien saataville toimitettavan verkkoviestin sisällön selvittämiseksi. Verkkoviestin tunnistamistiedot ovat kuitenkin luottamuksellisia, mikä vastaa niin ikään voimassa olevaa oikeutta. Telekuuntelu koskisi teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavaa tai siitä lähetettyä viestiä. Viesti olisi telekuuntelutoimivaltuudella saatavissa, kun se on viestintäverkossa välitettävänä siten, että viesti on ylittänyt esimerkiksi lähettäjän teleosoitteen muodostaman rajapinnan, jolloin sitä pidettäisiin lähetettynä, eikä se ole vielä saapuessaan vastaanottajalle ylittänyt vastaanottavan teleosoitteen rajapintaa, jolloin se olisi edelleen vastaanotettavana. Näin ollen esimerkiksi matkapuhelimeen saapunut tekstiviesti ei olisi tässä tarkoitetulla tavalla välitettävänä. Telekuuntelutoimivaltuus kattaisi viestin välitystietojen hankkimisen. Käytännössä viesti ilman siihen liittyviä välitystietoja (esimerkiksi lähettäjän ja vastaanottajan yksilöivä tieto) on merkityksetön. Tältä osin televalvonta sisältyisi telekuunteluun. Telekuuntelutoimivaltuudella ei kuitenkaan voitaisi esimerkiksi estää viestin perille menoa. Telekuuntelun yhteydessä saatavat välitystiedot eivät myöskään sisältäisi telepäätelaitteen sijaintietoja. Tätä tarkoitettaisiin nimenomaisella maininnalla viestiin liittyvien välitystietojen selvittämisestä. Jos myös sijaintitiedot ovat tarpeen, tulee hakea televalvontalupa.

Momentissa todettaisiin nimenomaisesti, että telekuuntelua saadaan kohdistaa vain siltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai sellaiselle henkilölle tarkoitettuun viestiin, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 2 momentissa mainittuun rikokseen. Tällä on tarkoitus korostaa sitä, ettei telekuuntelua saa kohdistaa kenenkään muun kuin mainitun henkilön viestintään. Hän voi tosin olla toistaiseksi nimeltään tuntematon henkilö, jonka perustellusti voidaan epäillä esimerkiksi olevan osallinen rangaistavaan tekoon. Tällöin hänet voidaan yksilöidä hänen hallussaan olevan tai hänen muuten oletettavasti käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen ja hänen osallisuutensa avulla. Erityisesti on kuitenkin huolehdittava siitä, että kuunteluluvan antaminen tuntemattomien henkilöiden käyttämiin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin ei tosiasiallisesti johda tiettyjen teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden kuuntelemiseen siitä riippumatta, kuka niitä käyttää.

Kuuntelukielloista säädettäisiin lain 154 §:ssä

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnalle voidaan 93 §:ssä tarkoitetussa rikostorjuntatehtävässä antaa lupa telekuunteluun rikoksen estämiseksi, jos telekuuntelun kohteena olevan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamiseen; 2) sotaan yllyttämiseen; 3) maanpetokseen tai törkeään maanpetokseen; 4) vakoiluun tai törkeään vakoiluun; 5) turvallisuussalaisuuden paljastamiseen; 6) luvattomaan tiedustelutoimintaan; taikka 7) törkeään tietoliikenteen häirintään.

Telekuunteluun liittyvä toimivaltuus on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä ollut käytössä poliisin antamaa apua koskevan 90 §:n perusteella ja sen on kaikissa tapauksissa asian laadun sekä operaatioturvallisuuden vuoksi pääasiallisesti toteuttanut suojelupoliisi. Voimassaolevan lain 90 §:n soveltamista koskevia haasteita on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin edellä tämän luvun johdanto-osassa. Telekuuntelun toteuttaminen on tosiasiallisesti ollut riippuvainen suojelupoliisin kulloinkin käytettävissä olevista henkilöresursseista, sillä virasto on hoitanut tehtävät samalla henkilöstöllä, joka sillä itsellään on ollut käytössä omiin lakisääteisiin tehtäviinsä. Puolustusvoimien tiedonhankinnan vaatimuksen esittämistä käräjäoikeudelle telekuunteluluvan saamiseksi ei aina ole voitu toteuttaa operatiivisten tarpeiden edellyttämässä ajassa - tai ollenkaan.

Oikeus telekuuntelutoimivaltuuden itsenäiseen käyttöön ei merkitsisi juurikaan muutoksia Pääesikunnan nykyiseen käytännön toimintaan. Telekuuntelu on tosiasiallisesti toteutettu Pääesikunnan omin toimenpitein ja esimerkiksi tallenteiden tutkiminen sekä kuuntelukiellon alaisen materiaalin poistaminen on nykyisinkin jo tehty itse.

Merkittävin vaikutus toimivaltuuden itsenäisen käytön oikeudella olisi siis käräjäoikeuden lupaprosessiin, joka voisi siis jatkossa tapahtua ilman poliisiviranomaisen läsnäoloa. Tosiasiallisesti Pääesikunnan rikostorjuntaviranomainen on laatinut vaatimuksen sisällön itse, toimittanut sen suojelupoliisille tietojärjestelmään kirjaamista varten ja osallistunut asiantuntijana vaatimuksen istuntokäsittelyyn.

119 §. *Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta.* Pykälässä säädettäisiin tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijaista ja Pääesikunta voisi käyttää sitä itsenäisesti. Pykälä koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 6 §:ää. Keinokohtaisten edellytysten lisäksi tulisivat luonnollisesti samanaikaisesti sovellettaviksi 114 §:ssä tarkoitetut yleiset edellytykset.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin eräistä telekuuntelun kaltaisista tiedonhankintakeinoista Momentin mukaan, jos on todennäköistä, että 118 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä välitystietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalle viranomaiselle voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen viestinnän välittäjän 118 §:ssä säädetyillä edellytyksillä. Tiedonhankintakeinon edellytyksenä olisi myös, että sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle.

Momentissa olisi kysymys tapauksista, joissa telekuuntelutoimivaltuudella saatava viesti on hävinnyt, mutta se on vielä teknisesti saatavissa viestinnän välittäjältä.. Sääntelyn tarkoituksena olisi myös estää telekuuntelun käyttöedellytyksien kiertäminen. Toimenpiteen käytölle asetettaisiin kynnykseksi todennäköisyys siitä, ettei viestiä ja siihen liittyviä välitystietoja ole enää saatavissa telekuuntelulla. Momentin tilanteet tulisivat kyseeseen silloin, kun tiedetään, että ennen telekuuntelun aloittamista olisi olemassa jo tietoja, jotka olisivat käytettävissä. Edellytykset siis vastaisivat telekuuntelua.

Pykälän *2 momentin* mukaan, jos tietojen hankkiminen kohdistetaan viestin sisällön selvittämiseksi telepäätelaitteeseen välittömästi yhteydessä olevaan viestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen soveltuvaan henkilökohtaiseen tekniseen laitteeseen tai tällaisen laitteen ja telepäätelaitteen väliseen yhteyteen, Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalle viranomaiselle voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, jos 118 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät. Tämä estäisi sen, että telekuuntelun soveltamiskynnys muodostuisi tavanomaista alemmaksi silloin, kun kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla esimerkiksi teknistä kuuntelua puhelun välityksessä käytettävään henkilökohtaiseen apulaitteeseen kuten hands free -laitteeseen tai muuhun, esimerkiksi matkapuhelimen bluetooth -yhteydellä liitynnässä olevaan laitteeseen. Tiedonhankintakeinon kohteena oleva henkilö voi näissä tapauksissa kuitenkin perustellusti olettaa, että viestintä on yhtä luottamuksellista kuin puhuttaessa suoraan matkapuhelimeen. Momentin mukaan tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta tehtäisiin viestin sisällön selvittämiseksi. Mainita siitä, että tällaisen laitteen tulisi olla välittömässä yhteydessä tekniseen laitteeseen, sulkisi ulkopuolelle erilaiset siirrettävät tallennusvälineet. Tätä täsmennettäisiin myös sillä, että laitteiden tulisi olla nimenomaan viestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen soveltuvia henkilökohtaisia apuvälineitä tai muita sellaisia teknisiä laitteita. Teknisen kehityksen vuoksi laissa ei ole kuitenkaan mahdollista luetella tyhjentävästi tällaisia välineitä. Lisäksi momentissa mainittaisiin nimenomaisesti, että tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta kuuluisi tiedonhankinnan kohdistaminen henkilökohtaisen apuvälineen ja telepäätelaitteen väliseen yhteyteen. Tällöin tiedonhankinta ei kohdistuisi sinänsä apuvälineeseen, vaan sen ja telepäätelaitteen väliseen radio- tai muuhun vastaavaan yhteyteen. Esimerkiksi kaiutinpuhelun tai muuten kovaäänisen puhelun kuuntelu ei olisi momentissa tarkoitettua tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta.

Tietojen hankkimista telekuuntelun sijaan on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä käytetty telekuuntelutoimivaltuuden tavoin lain 90 §:n poliisin antamaa apua koskevan pykälän perusteella ja sen on kaikissa tapauksissa asian laadun sekä operaatioturvallisuuden vuoksi pääasiallisesti toteuttanut suojelupoliisi. Tarve sen itsenäiselle käytölle on sama kuin edellä 118 §:n perusteluissa on esitetty.

120 §. *Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättämisestä. Pykälä koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 7 §:ää ja pykälässä olisi huomioitu poliisilain 5 luvun 7 §:n 2 ja 3 momenttiin ehdotettavat muutokset.

Pykälän *1 momentin* mukaan päätöksen telekuuntelusta ja tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta tekisi tuomioistuin Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Momentissa otettaisiin käyttöön aiemmin sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) uutena lainsäädäntöön tuotu käsite "*tehtävään määrätty…käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies*". Käsitteellä haluttaisiin korostaa, että tehtävissä toimivan virkamiehen tulisi olla salaisiin tiedonhankintakeinoihin erityisesti perehtynyt. Perehtyneisyysvaatimus voisi täyttyä joko salaiseen tiedonhankintaan liittyvällä koulutuksella tai riittävällä kokemuksella salaisen tiedonhankinnan käyttämisestä. Lisäksi virkamiehen olisi oltava perehtynyt salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan lainsäädäntöön. Momentissa olisi tarkoituksenmukaista mainita myös erikseen sotilaslakimies. Sotilaslakimiehellä on koulutuksensa puolesta perehtyneisyys etenkin lainsäädännöllisiin kysymyksiin. Tämän takia sotilaslakimiehellä olisi tarvittava osaaminen päätöksen edellyttämien perusteluiden laatimisesta, juridisesta argumentoinnista sekä tulkinnanvaraisten tilanteiden rajanvedosta.

Koulutuksen järjestämisvastuu olisi Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua tehtävää hoitavalla viranomaisella. Koulutustasovaatimus olisi vastaava kuin esimerkiksi poliisilain 5 luvun 16 §:ssä edellytetty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen koulutusvaatimus. Se voisi täyttyä joko Puolustusvoimien järjestämällä omalla sisäisellä koulutuksella tai esimerkiksi poliisihallinnon järjestämällä STEKPOV -kurssilla. Perehtyneisyyttä ja kokemusta virkamies voisi hankkia muun muassa tiedonhankintaan liittyvissä käytännön operatiivisissa tehtävissä. Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön perehtyminen vaatii aikaa, joten riittävän perehtyneisyyden saavutettuaan myös muut virkamiehet voisivat tehdä päätöksiä. Tehtävään määrättäessä on huolehdittava siitä, että henkilöllä on riittävä perehtyneisyys, eli koulutus tai kokemus tehtävän hoitamiseen.

Pykälän *2 momentin* mukaan lupa telekuunteluun ja 119 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen voidaan antaa luvan antopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan. Momentti vastaisi voimassa olevan poliisilain 5 luvun 7 §:n 2 momenttia. Lisäksi säännöksessä säädettäisiin täsmällisesti, että kuukauden määräaika alkaisi luvan antopäivästä alkaen. Vastaavaa muutosta on esitetty myös poliisilain 5 luvun 7 §:n 2 momenttiin sekä pakkokeinolain 10 luvun 5 §:n 2 momenttiin.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin vaatimukseen ja päätökseen sisällytettävistä tiedoista. Vaatimuksessa ja päätöksessä olisi perusteellisesti mainittava tiedot, joiden perusteella tiedonhankintakeinon edellytysten täyttymistä voidaan arvioida. Se korostaisi velvollisuutta esittää ja perustella tosiseikkoja, joiden perusteella tuomioistuin voi tehdä tiedonhankintakeinon käytön edellytysten täyttymisestä omat johtopäätöksensä. Tällä pyrittäisiin lupaprosessin laadun parantamiseen. Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika; 2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen tai henkilön ollessa tuntematon, toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaite; 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja telekuuntelun edellytykset perustuvat; 4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella; 5) telekuuntelun suorittamista johtava ja valvova, 1 momentissa tarkoitettu virkamies 6) mahdolliset telekuuntelun ja muun vastaavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Voimassa olevan lain 90 §:n perusteella poliisi on tehnyt tuomioistuimelle hakemuksen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä. Koska lakiehdotuksessa ehdotettaisiin Pääesikunnalle itsenäisiä toimivaltuuksia käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja, ehdotetaan vastaavasti, että tuomioistuin tekisi päätöksen telekuuntelusta ja tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen Pääesikunnan sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Päätöksentekoa koskevaa pykälää on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä sovellettu lain 90 §:n poliisin antamaa apua koskevan pykälän perusteella ja tarve sen itsenäiselle käytölle on sama kuin edellä 118 §:n perusteluissa on esitetty.

Pykälän *4 momentin* mukaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättäisi toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä olisi mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

Edellä kerrotun virkamiehen vastuulla olisi selvittää henkilön käyttämät teleliittymät ja telepäätelaitteet ja tehdä näitä koskeva päätös. Päätös tulisi tehdä sekä silloin, jos kysymys olisi uutta

telekuuntelulupaa koskevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista että silloin, jos kysymys olisi uuden teleosoitteen tai telepäätelaitteen lisäämisestä saman henkilön samaa estettävää tai paljastettavaa rikosta koskevalle asialle. Perusteluilla toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle tarkoitettaisiin asianmukaisia perusteluita siitä, miksi juuri kyseisten osoitteiden tai laitteiden on katsottava olevan henkilön hallussa tai sellaisia, että hän oletettavasti niitä muuten käyttää. Henkilön käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden, joihin telekuuntelu kohdistuisi, yksilöintitietojen selvittäminen olisi edelleen Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen virkavastuulla selvitettävä asia.

121 §. *Televalvonta ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin televalvonnasta ja sen edellytyksistä. Pykälä koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 8 §:n 1-2 momenttia, mutta rikosnimikkeitä koskeva luettelo olisi 93 §:ssä tarkoitetun tehtävän toimivallan rajojen mukaisesti suppeampi. Siinä olisi lisäksi otettu huomioon pakkokeinolain muutostarpeiden tarkastelua koskevan työryhmämietinnössä (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:1) esitetty tunnistamistiedon käsitteen muuttaminen välitystiedoksi. Keinokohtaisten edellytysten lisäksi tulisivat luonnollisesti samanaikaisesti sovellettaviksi 114 §:ssä tarkoitetut yleiset edellytykset.

Pykälän *1 momentissa* määriteltäisiin televalvonnan käsite. Televalvonnalla tarkoitettaisiin tässä laissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty mainitun pykälän 39 kohdassa tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. Välitystiedolla tarkoitettaisiin tässä laissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Viestin ja välitystietojen luottamuksellisuudesta säädetään sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa. Viestinnän osapuoli voi käsitellä omia sähköisiä viestejään ja niihin liittyviä välitystietoja, jollei laissa toisin säädetä. Yleisesti vastaanotettavaksi tarkoitettua radioviestintää ja sen välitystietoja saa käsitellä, jollei laissa toisin säädetä. Muita sähköisiä viestejä ja välitystietoja saa käsitellä viestinnän osapuolen suostumuksella tai jos laissa niin säädetään.

Välitystietoihin voi siis kuulua tietoja, jotka viittaavat muun muassa viestinnän reititykseen, kestoon, ajankohtaan tai siirrettävän tiedon määrään, käytettyyn protokollaan, lähettäjän tai vastaanottajan päätelaitteen sijaintiin tietyn tukiaseman alueella, lähettävään tai vastaanottavaan verkkoon ja yhteyden alkuun, loppuun tai kestoon. Tiedot voivat myös koskea muotoa, jossa viesti välitetään verkossa. Olennaista on, että näiden tietojen tulee olla yhdistettävissä tilaajaan tai käyttäjään. Esimerkiksi sähköpostiviestin välitystietoja ovat viestin otsikkotiedot, jotka koskevat lähettäjää, vastaanottajaa, reittitietoja ja aikamerkintöjä. Käsitteen kannalta on huomattava, että tilaaja, johon tieto voidaan yhdistää, voi olla luonnollisen henkilön lisäksi myös oikeushenkilö.

Selkeyssyistä määritelmässä käytettäisiin poliisilain tavoin televiestin sijaan viestin käsitettä ja teleosoitteen ja telepäätelaitteen käsitteet olisivat yhdenmukaisia suhteessa poliisilakiin. Televalvonnan piiriin kuuluisi myös teleosoitteen ja telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkiminen.

Ehdotettu määritelmä kattaisi tekniikkaneutraalisti kaikkien siirrettävissä olevien teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden sijainnin selvittämisen riippumatta siitä, onko esimerkiksi kysymys matkaviestimestä vai jostakin sen kaltaisesta laitteesta.

Niin ikään selkeyssyistä momentissa säädettäisiin yhdenmukaisesti poliisilain kanssa välitystiedon määritelmästä. Välitystiedolla tarkoitettaisiin sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Välitystiedon tyhjentävä ja yksiselitteinen määrittely ei ole mahdollista. Määritelmän rajoittuminen viestiä koskeviin tietoihin tarkoittaisi sitä, että viestiin liittymätön tietokoneiden välinen ohjausliikenne ei olisi luottamuksellisen viestinnän suojan piirissä. Rajaus vastaisi asiallisesti myös poliisilain mukaisesta televalvonnasta säädettyä.

Pykälässä säädettäisiin lisäksi, että Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalle viranomaiselle voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa sellaisen henkilön hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jonka lausumien tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvaan luvattomaan käyttöön.

Televalvontaa koskevaa poliisilain 5 luvun 8 §:ää on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä sovellettu lain 90 §:n poliisin antamaa apua koskevan pykälän perusteella ja tarve sen itsenäiselle käytölle on sama kuin edellä 118 §:n perusteluissa on esitetty.

122 §. *Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella.* Pykälässä säädettäisiin televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella ja Pääesikunta voisi käyttää sitä itsenäisesti. Pykälä koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Sanamuodoltaan pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 9 §:n 1-2 kohtaa ja 4 kohtaa. Rikosnimikkeitä koskeva luettelo olisi 93 §:ssä tarkoitetun tehtävän toimivallan rajojen mukaisesti suppeampi.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saisi rikoksen estämiseksi kohdistaa televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun jonkun voitaisiin lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän: 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, 2) rikokseen, jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaite on oikeudettomasti toisen hallussa tai 3) muuhun kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuun teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään rikokseen.

Televalvonta koskien suostumuksen antajan hallinnassa olevaa teleosoitetta tai telepäätelaitetta tarkoittaisi tosiasiallista hallintaa. Näin ollen esimerkiksi työnantaja ei voisi antaa suostumusta työntekijän käytössä olevan matkapuhelimen televalvontaan. Myöskään satunnainen toisen matkapuhelimen käyttäminen ei voisi oikeuttaa suostumuksen antamiseen matkapuhelimen omistajan viestinnän osalta. Suostumus tulisi antaa kirjallisessa muodossa. Kiireellisissä tilanteissa suostumus voitaisiin kuitenkin antaa suullisesti, mutta se tulisi vahvistaa kirjallisesti niin pian kuin mahdollista.

Loukatun suostumusta koskevan opin mukaisesti jokainen voisi pätevästi antaa suostumuksensa hallinnassaan olevan teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jos suostumus on annettu vapaaehtoisesti ennen toimenpiteeseen ryhtymistä ja ymmärtäen sen merkitys. Suostumuksen tulee olla aidosti vapaaehtoinen. Sen saamiseksi ei saa käyttää taivuttelua tai muuta vastaavaa johdattelua. Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen voisi tuoda esiin mahdollisuuden käyttää suostumusperusteista televalvontaa, mutta johtopäätösten tekeminen tiedonhankintakeinon käytöstä olisi aina jätettävä asianomaiselle henkilölle.

Suostumukseen perustuvassa televalvonnassa olisi siis kyse estettävästä rikoksesta, johon suostumuksen antaja liittyisi tavalla tai toisella. Käytännössä suostumuksen antajalla ja estettävällä teolla tai estettävän teon tekijällä tulisi olla sellainen yhteys, että suostumuksen antajan hallinnassa olevan teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvonnalla voisi olla merkitystä estettävän rikoksen kannalta.

Televalvontaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella koskevaa poliisilain 5 luvun 9 §:ää on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä voitu soveltaa lain 90 §:n poliisin antamaa apua koskevan pykälän perusteella ja tarve sen itsenäiselle käytölle on sama kuin edellä 118 §:n perusteluissa on esitetty.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos henkilön terveydentila olisi huonontunut niin, että hän olisi ilmeisen kykenemätön antamaan 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saisi kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta. Edellytyksenä olisi lisäksi, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Vastaavaa säännöstä ei ole voimassa olevassa poliisilaissa, mutta vastaava säännös sisältyy pakkokeinolain muutostarpeita tarkastelleen työryhmän mietintöön (OM 2022:1, VN/13190/2020).

Merkitystä ei olisi sillä, mistä syystä henkilön terveydentila on huonontunut. Kykenemättömyys antaa 1 momentissa tarkoitettua suostumusta tarkoittaisi, että henkilön pitäisi olla kykenemätön arvioimaan asian merkitystä ja ilmaisemaan tahtoaan luotettavasti. Kykenemättömyyden tulisi perustua henkilön terveydentilaan. Terveydentilasta johtuvana kykenemättömyytenä ei olisi arvioitava esimerkiksi tilannetta, jossa henkilö ei epäillyn reaktion pelossa tai alisteisesta asemastaan johtuen haluaisi antaa suostumusta. Kykenemättömyyden ilmeisyyttä koskevalla edellytyksellä korostettaisiin, että kykenemättömyyden tulee olla varsin selvästi todettavissa. Tämä voisi ilmetä asiaa koskevasta lääkärinlausunnosta, mutta myös muulla tavalla.

Edellytyksenä olisi lisäksi, että televalvontaa ilman suostumusta olisi pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Tämän johdosta asian tulisi ensinnäkin olla siinä määrin kiireellinen, että suostumusta ei voida pyrkiä saamaan esimerkiksi edunvalvojan määräämisen kautta. Muina asiaan vaikuttavina seikkoina voitaisiin toisaalta ottaa huomioon esimerkiksi, jos henkilöllä jo olisi määrätty edunvalvoja, jolloin tämä voisi harkita suostumuksen antamista henkilön puolesta. Lisäksi välttämättömyysedellytys pitäisi sisällään, että ilman suostumusta suoritettavalla televalvonnalla voitaisiin olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle ja että rikoksen estäminen ja paljastaminen muilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla tai suostumukseen perustuvalla televalvonnalla ei olisi mahdollista tai ainakin vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen estämistä ja paljastamista kohtuuttomasti.

123 §. *Televalvonnasta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin televalvonnasta päättämisestä. Pykälä koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Pykälä vastaisi poliisilain

5 luvun 10 §:n 1, 2, 4 ja 5 momenttia. Pykälässä olisi huomioitu poliisilain 5 luvun 10 §:n 5 ja 6 momenttiin ehdotettavat muutokset. Tämän luvun keinojen osalta tulisivat luonnollisesti samanaikaisesti sovellettaviksi 114 §:ssä tarkoitetut yleiset edellytykset.

Televalvonnasta päättäisi tuomioistuin. Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi 121 §:n 2 momentissa sekä 122 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdissa tarkoitetusta televalvonnasta sekä televalvonnasta 117 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Tämä olisi lähtökohta kaiken televerkoista toteutettavan tiedonhankinnan osalta.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos 121 §:n 2 momentissa tai 122 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettu televalvontaa koskeva asia ei siedä viivytystä, Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saisi päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Jos Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on kiireellisessä tilanteessa tehnyt päätöksen ja tuomioistuin katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedonhankintakeinon käyttö olisi lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Poikkeuksen tästä muodostaisivat tapaukset, joissa ylimääräistä tietoa voitaisiin käyttää 158 §:n mukaisesti. Asia tulisi saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi siitä huolimatta, että televalvonnan käyttäminen lopetetaan 24 tunnin kuluessa sen käytön aloittamisesta. Muuten hyvin lyhytaikaisella tiedonhankinnalla voitaisiin kiertää päätöksentekomenettelylle annettavia vaatimuksia. Asian saattaminen tällaisissakin tapauksissa tuomioistuimen käsiteltäväksi edistäisi toiminnan lainmukaisuutta.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättäisi 122 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetusta televalvonnasta. Päätösvaltaan erotettaisiin televalvonta, joka voidaan tehdä asianomaisen henkilön suostumuksella.

Pykälän *4 momentin* mukaan lupa voitaisiin antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä tai päätöksen tekopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Pykälän *5 momentissa* säädettäisiin vaatimukseen ja päätökseen sisällytettävistä tiedoista. Se vastaisi asiallisesti poliisilain 5 luvun 10 §:n 6 momenttia. Vaatimuksessa ja päätöksessä olisi mainittava tiedot, joiden perusteella tiedonhankintakeinon edellytysten täyttymistä voidaan arvioida. Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä olisi mainittava: 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika; 2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen tai henkilön ollessa tuntematon, toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaite; 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat; 4) suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys; 5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella; 6) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies; 7) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Säännös korostaa velvollisuutta esittää ja perustella tosiseikkoja, joiden perusteella tuomioistuin voi tehdä tiedonhankintakeinon käytön edellytysten täyttymisestä omat johtopäätöksensä. Säännöksen tavoitteena olisi laadukas lupaprosessi.

Momentin kohdassa 1 toimenpiteen perusteena olevalla rikoksella tarkoitettaisiin estettävää rikosta. Momentin 2 kohdassa mainitulla henkilöllä tarkoitettaisiin tässä laissa säädetyn salaisen tiedonhankintakeinon yhteydessä henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyvän rikokseen. Viimeksi mainittu ei olisi kuitenkaan esitutkintalaissa tarkoitetulla tavalla rikoksesta epäilty. Kohdan 3 ilmaisulla "*tosiseikat, joihin häneen kohdistuva rikosepäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat*" tarkoitettaisiin tosiseikkoja, joiden perusteella henkilön voitaisiin perustellusti olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen rikokseen. Kohdat 4—7 tulisivat sovellettavaksi sellaisenaan. Salaisissa tiedonhankintakeinoissa siirryttäisiin yleisemminkin televerkossa suoritettavien tiedonhankintakeinojen sekä myös teknisen kuuntelun ja teknisen katselun osalta luvan tai päätöksen alkamis- ja päättymisajankohdan kellonaikatarkkuuteen. Nämä ajankohdat tulisi mainita päätöksessä.

Voimassa olevan lain 90 §:n perusteella poliisi on tehnyt tuomioistuimelle hakemuksen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä. Koska lakiehdotuksessa ehdotettaisiin Pääesikunnalle itsenäisiä toimivaltuuksia käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja, ehdotetaan vastaavasti, että tuomioistuin tekisi päätöksen 121 §:n 2 momentissa sekä 122 §:n 1 ja 2 kohdissa tarkoitetusta televalvonnasta 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen Pääesikunnan sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Pykälän *6 momentin* mukaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle. Perustelut olisivat vastaavat kuin mitä on esitetty edellä 120 §:n 4 momentin osalta.

124 §. *Tukiasematietojen hankkiminen ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin tukiasematietojen hankkimisesta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 11 §:n 1 ja 2 momenttia. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentissa* määriteltäisiin tukiasematietojen hankkiminen. Määritelmällä tarkoitettaisiin tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuneista tai kirjautuvista telepäätelaitteista ja teleosoitteista. Tukiasematietojen hankkiminen voisi siis koskea myös tulevaisuudessa kirjautuvia teleosoitteita ja telepäätelaitteita. Tukiasematietojen hankkimisella kajottaisiin vähemmän kohteen perusoikeuksiin kuin televalvonnalla. Lisäksi tiedonhankinnan kohteiden perustuslailla suojattujen oikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellistä olisi tukiasematietojen hankkiminen rikoksen estämiseksi kohteita poissulkevassa tarkoituksessa.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin tukiasematietojen hankkimisen edellytyksistä. Momentin mukaan 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä hoitavalle Pääesikunnan viranomaiselle voitaisiin antaa lupa 121 §:n 2 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi merkityksellisten tukiasematietojen hankkimiseen. Kyseeseen tulisivat siis rikokset, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään

neljä vuotta vankeutta; tai teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta; tai teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuva luvaton käyttö. Käyttöala olisi siis rajatumpi kuin poliisilla.

125 §. *Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin tukiasematietojen hankkimisestä päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 12 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi tukiasematietojen hankkimisesta Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, mainittu virkamies saisi päättää tukiasematietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin olisi ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Pykälän *2 momentin* mukaan lupa annettaisiin tietyksi ajanjaksoksi. Lupa koskisi, kuten poliisilain 5 luvun 12 §:n 2 momentissa tarkoitettu lupa, myös päätöksentekohetkeä edeltäviä tietoja. Myös päätöksentekohetkeä edeltävillä tiedoilla voi olla merkitystä rikoksen estämisen kannalta. Olennaista on se, että tietojen merkitys pystytään perustelemaan.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin seikoista, jotka tukiasematietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava. Tukiasematietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä olisi mainittava: 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika; 2) tosiseikat, joihin tukiasematietojen hankkimisen edellytykset perustuvat; 3) ajanjakso, jota lupa koskee; 4) tukiasema, jota lupa koskee; 5) tukiasematietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies; 6) mahdolliset tukiasematietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Momentin 2 kohtaa tulisi soveltaa siten, että kysymyksessä ovat tosiseikat, joiden perustella tukiaseman alueen on syytä olettaa olevan rikoksen estämisen kannalta merkityksellinen.

Suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta ja tekninen tarkkailu

126 §. *Suunnitelmallinen tarkkailu ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin tarkkailutoimivaltuudesta ja sen edellytyksistä kuten poliisilaissa. Ehdotettu pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 13 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentissa* olisi tarkkailun määritelmä. Momentin mukaan tarkkailulla tarkoitetaan tässä laissa tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa. Tarkkailussa voidaan rikoslain 24 luvun 6 §:ssä säädetyn estämättä käyttää näkköhavaintojen tekemiseen tai tallentamiseen kameraa tai muuta sellaista teknistä laitetta.

Tarkkailun yleisellä määritelmällä on merkitystä tarkkailun eri muotojen määritelmien kannalta. Tämä koskisi erityisesti 2 momentin mukaista suunnitelmallista tarkkailua.

Tässä laissa esitetyssä tarkkailussa henkilöstä tehtäisiin rikoksen estämistä edistäviä havaintoja. Tarkkailuun kuuluu sen kohteena olevaan henkilöön kohdistettu tiedonhankintatarkoitus, mikä erottaa sen valvonnasta. Toimenpiteelle olisi luonteenomaista myös havaintojen tekeminen salaa. Tarkkailu voidaan toteuttaa siten, ettei tiedonhankinnan kohde havaitse olevansa havaintojen tekemisen kohteena, vaikka sinänsä tarkkailu toteutetaan täysin avoimesti esimerkiksi tunnuksellisesta virka-autosta. Kysymykseen tulee siten sekä havaintojen tekeminen sinänsä salaa että niiden tekeminen tiedonhankintatarkoitus salaten.

Havaintojen tekeminen viittaa tarkkailijan ja tarkkailtavan henkilön välisen vuorovaikutuksen passiivisuuteen. Esimerkiksi keskusteluun tiedonhankinnan kohteen kanssa tiedonhankintatarkoituksessa ei saisi hakeutua aktiivisesti. Peitellyssä tiedonhankinnassa rajoitetusti toiminnan luonteeseen kuuluu aktiivinen vuorovaikutus tiedonhankinnan kohteen kanssa ja pyrkiminen vuorovaikutustilanteisiin. Tämä ei kuitenkaan estä tarkkailussa vuorovaikutusta tiedonhankinnan kohteen kanssa esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa tarkkailun toteuttaja paljastuu tahattomasti tai olisi ilman vuorovaikutusta välittömässä vaarassa paljastua. Tarkkailua voidaan toteuttaa tietyn etäisyyden päästä mutta myös lähietäisyydeltä, esimerkiksi kahvilan viereisestä pöydästä. Tällöin tarkkailija voisi siis tarvittaessa poistua tilanteesta myös vuorovaikutuksen keinoin, käytännössä keskustelemalla tiedonhankinnan kohteen kanssa. Tällaisissa tilanteissa aloitteen vuorovaikutukseen tulisi kuitenkin tulla tiedonhankinnan kohteelta.

Tarkkailussa saisi nykyisen käytännön mukaisesti käyttää omien aistihavaintojen tukena muun ohessa kiikaria, kameraa, videokameraa, valonvahvistinta tai muuta vastaavanlaista teknistä laitetta. Rajanvedossa tekniseen katseluun olennaista olisi se, että teknistä katselua käytettäisiin 132 §:n 1 momentin mukaan paikkaan sijoitetulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla. Tarkkailussa käytettävien teknisten laitteiden tulisi koko tiedonhankinnan ajan olla Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan virkamiehen valvonnassa ja käyttämiä.

Tarkkailu on mahdollista myös tietoverkossa. Tarkkailun toteuttaminen tietoverkossa tietokoneen välityksellä esimerkiksi katselemalla henkilön keskustelupalstalla käymää keskustelua ei olisi teknistä tarkkailua, vaikka tietokoneen käyttö onkin välttämätöntä tarkkailun toteuttamiseksi. Kysymys olisi tähän toimintaympäristöön liittyvästä erityispiirteestä. Tietokonetta käytettäisiin näissä tilanteissa muiden käyttäjien tavoin. Momentissa tarkoitettu tarkkailu vastaisi sisällöllisesti poliisilain mukaista tarkkailua.

Pykälän *2 momentin* mukaan suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitetaan tässä laissa muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen. Tarkkailun määritelmän mukaisesti myös suunnitelmallista tarkkailua käytettäisiin salaa, mikä pitäisi sisällään myös vuorovaikutuksen välttämisen.

Suunnitelmalliselle tarkkailulle ei voida määrittää mitään vähimmäiskestoa. Tällaiseen tarkkailuun tarvittava vähimmäisaika riippuisi tapauskohtaisista olosuhteista. Tarkkailu voitaisiin katsoa suunnitelmalliseksi myös silloin, kun tarkkailu ei kerrallaan kestä pitkää aikaa, mutta se toistetaan jonkin ajan kuluttua. Lyhytkestoisuuden arvioinnin kannalta merkityksellistä olisi siis ensimmäisen ja viimeisen tarkkailutoimenpiteen välinen aika. Suunnitelmalliselle tarkkailulle olisi tyypillistä sen seuraaminen, mitä tarkkailun kohde tekee ja keitä henkilöitä hän tapaa.

Suunnitelmallinen tarkkailu voisi kohdistua ainoastaan 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön. Muihin kuin häneen kohdistuva tarkkailu olisi siten mahdollista ainoastaan lyhytkestoisena yksittäisenä toimenpiteenä lähinnä siitä syystä, että oikean tarkkailukohteen varmistamiseksi käytännössä joudutaan kohdistamaan havaintojen tekemistä myös muihin ihmisiin.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saisi rikoksen estämiseksi kohdistaa 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön suunnitelmallista tarkkailua, jos on perusteltua syytä olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkauteen tai kätkemisrikokseen. Luettelo olisi siis suppeampi kuin poliisilain 5 luvun 13 §:n luettelo. Kynnys liittyisi siihen, että suunnitelmallisella tarkkailulla puututtaisiin henkilön yksityisyyden suojaan ja käyttämiselle säädettäisiin vastaava kynnys kuin poliisilaissa. Suunnitelmallisen tarkkailun edellytyksenä olisi 115 §:n 2 momentin mukaan myös se, että sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle.

Pykälän *4 momentin* mukaan pykälässä tarkoitettua tarkkailua ei saisi kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Teknistä laitetta ei saisi käyttää rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan kohdistuvassa tarkkailussa tai suunnitelmallisessa tarkkailussa. Aistinvarainen tarkkailu rikoksen estämiseksi saisi kuitenkin kohdistua myös kotirauhan piirissä olevaan henkilöön.

Vakituiseen asumiseen käytettävät tilat kuuluvat kotirauhan suojan ydinalueeseen. Tässäkin yhteydessä "tilalla" tarkoitettaisiin seinillä ja katolla tai vastaavilla rakenteilla rajattua paikkaa. Vakituiseen asumiseen käytettäviä tiloja ei voida määritellä tyhjentävästi. Tilan tosiasiallinen käyttö ei välttämättä liity sen alkuperäiseen tarkoitukseen.

Rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Säännös suojaa kotia ja sen välitöntä ympäristöä. Asunnolla tarkoitetaan muun ohessa kerros- ja rivitalohuoneistoja sekä omakotitaloja ja niiden osia.

Asunnot ja niiden osat olisivat tyypillisesti "vakituiseen asumiseen käytettävän tilan" määritelmän piirissä. Vaikka asuintalon porraskäytävä kuuluukin kotirauhan suojan piiriin, sitä ei voida lukea vakituiseen asumiseen käytettäviin tiloihin. Kotirauhan suojan piiriin kuuluvat piharakennukset eivät kuuluisi momentissa tarkoitettuihin tiloihin, jos niitä ei käytetä vakituiseen asumiseen. Loma-asuntoja, hotellihuoneita, telttoja ja asuntovaunuja sekä muita vastaavia tiloja ei yleensä käytetä vakituiseen asumiseen.

Momenttiin liittyisi tarkkailusta ja suunnitelmallisesta tarkkailusta päättävän virkamiehen arviointivelvollisuus, johon tarvittaessa liittyisi selonottovelvollisuus. Jos tila on vakituiseen asumiseen tarkoitettu, vallitsee oletus siitä, että tila on samalla vakituiseen asumiseen käytettävä. Tämä lähtökohta voitaisiin kumota vastakkaista asiantilaa koskevalla selvityksellä. Vastaavasti, jos tilaa ei ole tarkoitettu vakituiseen asumiseen, vallitsisi oletus siitä, että tilaa ei käytetä sellaiseen asumiseen. Tämäkin oletus voisi kumoutua. Esimerkiksi hotellihuonetta tai toimistona käytettävää huoneistoa voidaan tosiasiallisesti käyttää vakituiseen asumiseen ja toisaalta asuinhuoneistoa voidaankin tosiasiallisesti käyttää toimistona.

127 §. *Suunnitelmallisesta tarkkailusta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin suunnitelmallisesta tarkkailusta päättämisestä. Ehdotettu pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 14 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten

estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetussa rikosten estämisen tehtävässä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättäisi suunnitelmallisesta tarkkailusta.

Päätös voitaisiin *2 momentin* mukaan tehdä kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin suunnitelmallista tarkkailua koskevan päätöksen sisällöstä, jonka osalta voidaan viitata 125 §:n perusteluissa esitettyyn.

128 §. *Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin peitellystä tiedonhankinnasta ja sen edellytyksistä. Ehdotettu pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 15 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen tehtävässä se olisi kokonaan uusi. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä sääntely vastaisi voimassa olevaa sääntelyä.

Poliisilain säätämisen yhteydessä peitelty tiedonhankinta tuli myös voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi säädettyjen keinojen valikoimaan. Peitelty tiedonhankinta on käytettävissä rikosten estämiseen kuten poliisilla. Rikosten paljastamiseksi sitä voidaan nykyisin käyttää vain voimassaolevan lain 86 §:n 2 momentissa lueteltuihin rikoksiin. Luettelo on sama kuin lakiehdotuksen 117 §:ssä rikosten paljastamista koskevien rikosnimikkeiden luettelo.

Pykälän *1 momentin* mukaan peitellyllä tiedonhankinnalla tarkoitettaisiin tässä laissa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Pykälässä säädettäisiin tiedonhankinnasta, jossa on peitetoimintaa muistuttavia piirteitä, mutta joka on lyhytaikaista ja jossa ei muodostettaisi samanlaista luottamussuhdetta kohdehenkilön kanssa kuin peitetoiminnassa.

Maininta tiettyyn henkilöön kohdistuvasta tiedonhankinnasta tarkoittaisi, että toimenpide voi kohdistua muuhunkin kuin 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen. Peiteltyä tiedonhankintaa voisi olla myös se, että virkamies esiintyy toisena henkilönä kohteen läheisyydessä harjoittaessaan tiedonhankintaa. Tilanne voisi konkretisoitua esimerkiksi yleisötapahtuman yhteydessä.

Kuten nykyäänkin, peiteltyä tiedonhankintaa Pääesikunnassa toteuttaisivat ne rikostorjuntaa suorittavat virkamiehet, jotka on erityisesti koulutettu tämän tiedonhankintakeinon käyttöön. Peitellyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan rajan tiedostaminen on erityisen tärkeää, jotta toimivaltuutta ei käytetä tavalla, jossa olisi tosiasiallisesti kysymys peitetoiminnasta.

Tarkkaa aikarajaa peitellyn tiedonhankinnan kestolle ei voida antaa, koska vuorovaikutuksen toinen osapuoli voi omilla toimillaan pitkittää tilannetta, vaikka tiedonhankinnan tavoite olisikin jo saavutettu. Epäluonteva irtautuminen tilanteesta voisi myös paljastaa tiedonhankinnan.

Erotuksena tarkkailusta ja suunnitelmallisesta tarkkailusta toimivaltuuden käytölle on luonteenomaista nimenomaan pyrkimys henkilökohtaiseen tapaamiseen tai vastaavaan vuorovaikutukseen tiedonhankinnan kohteen kanssa, ei kuitenkaan vastaavanlaiseen pitkäaikaiseen kanssakäymiseen ja erityisen luottamussuhteen muodostamiseen kuin peitetoiminnassa. Peitellyssä tiedonhankinnassa ei siten olisi kysymys soluttautumisesta. Toimivaltuutta ei saisi käyttää peitetoimintaa koskevan sääntelyn kiertämiseksi. Muutoinkaan säännöksellä ei ole tarkoitus korvata peitetoimintaa koskevaa sääntelyä.

Toiminnan luonteeseen kuuluisi lisäksi ainoastaan väärien, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen käyttäminen. Esimerkkinä voidaan mainita kuljetustoimintaa harjoittavan yrityksen haalareiden ja nimikyltin käyttäminen. Tällaista suojausta voitaisiin käyttää ainoastaan rikostorjuntaa suorittavan virkamiehen tehtävän salaamiseksi, toisin sanoen tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Tiedonhankinnan suojaaminen olisi mahdollista 150 §:ssä säädettäväksi esitettävän Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suojaamista koskevan pykälän mukaisesti.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että peiteltyä tiedonhankintaa saisi käyttää rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voitaisiin perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta; 2) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen. Luettelo olisi suppeampi kuin poliisilain 15 §:n 2 momentin luettelo. Momentissa mainittaisiin järjestäytyneeseen rikolliseen toimintaan liittyvä varkaus tai kätkemisrikos. Toiminnalla voisi olla liittymä järjestäytyneeseen rikollisuuteen, mutta momentissa tarkoitetulta järjestäytyneisyydeltä ei edellytettäisi, että se täyttää rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin määritelmän järjestäytyneestä rikollisryhmästä.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saisi kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Säännös vastaisi poliisilain 5 luvun 15 §:ää.

Lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä peitelty tiedonhankinta olisi tarpeellinen. Esimerkiksi suunnitelmallisen tarkkailun tehtävää olisi joskus tarkoituksenmukaista jatkaa peiteltynä tiedonhankintana ja pyrkiä lyhytkestoiseen vuorovaikutukseen tiedonhankinnan kohteen kanssa. Tällainen tilanne saattaisi syntyä myös tiedonhankinnan kohteen ollessa itse aloitteellinen ottamaan kontaktia tarkkailutehtävässä olevaan virkamieheen esimerkiksi kohteen istuessa tarkkailijan viereen junassa. Kun tässä lakiesityksessä esitetään 88 §:ssä tarkoitettuun sotilasrikosten estämisen tehtävään liittyen toimivaltaa käyttää salaisen tiedonhankinnan keinona suunnitelmallista tarkkailua, olisi tarpeen säätää myös toimivallasta käyttää peiteltyä tiedonhankintaa.

Pykälän *4 momentin* mukaan peitelty tiedonhankinta ei olisi sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella. Tiedonhankinnan toteuttaminen asunnossa olisi näin ollen kategorisesti kiellettyä.

129 §. *Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin peitellystä tiedonhankinnasta päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 16 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassa-

olevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies päättäisi peitellystä tiedonhankinnasta. Viittaussäännöksin toteutetussa voimassaolevassa sääntelyssä ei ole tunnistettu lainkaan keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikön tasoista Puolustusvoimien omaa päätöksentekijää mikä on koettu lainsäädännöllisenä puutteena. Käytännössä päätöksiä ovat tästä syystä yksinomaan tehneet tehtäviin perehtyneet STEKPOV-koulutetut sotilaslakimiehet. Pykälään esitettäisiin uutena päätöksentekijänä Pääesikunnan tiedustelupäällikköä, joka olisi sotilastiedustelutoimialalla virka-asemaltaan keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikön virka-asemaa vastaavassa tehtävässä. Operatiivista päätöksentekoa ei muutoinkaan katsota tarkoituksenmukaiseksi esittää nostettavaksi Pääesikunnan päällikön tehtäväksi. Ratkaisua puoltaisi myös se, että Pääesikunnan päällikkö vastaisi myös, jäljempänä kuvatulla tavalla, Puolustusvoimien asessorin lisäksi rikostorjunnan valvonnasta. Päätöksentekotason säilyttäminen riittävän korkealla tasolla on kuitenkin perusteltua, jotta peitellyn tiedonhankinnan toimivaltuutta ei käytettäisi tavalla, jossa olisi tosiasiallisesti kysymys peitetoiminnasta.

Pykälän *2 momentin* mukaan päätös peitellystä tiedonhankinnasta olisi tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpide ja sen tavoite riittävästi yksilöitynä; 2) peitellyn tiedonhankinnan toteuttava hallintoyksikkö ja siitä vastaava virkamies; 3) toimenpiteen perusteena oleva rikos; 4) peitellyn tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö; 5) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily perustuu; 6) toimenpiteen suunniteltu toteuttamisajankohta; 7) peitellyn tiedonhankinnan rajoitukset ja ehdot.

Toimenpiteellä tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että kysymyksessä on lähetyksen toimittaminen tiettyyn osoitteeseen, ja tavoitteella sen selvittämistä, kuka lähetyksen ottaa vastaan. Toimivaltuuden käytön osalta edellytettäisiin erikseen siitä vastaavan virkamiehen nimeämistä, jonka tehtävänä olisi huolehtia muun muassa siitä, ettei toiminnassa ole tosiasiallisesti kysymys peitetoiminnasta. Päätöksessä olisi mainittava myös estettävänä oleva rikos, mutta ei tarvitsisi nimetä sitä henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyvän rikokseen. Päätöksessä tulisi mainita ainoastaan tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö, joka voisi tosiasiallisesti olla toistaiseksi tuntematon.

Kuten muidenkin tiedonhankintakeinojen osalta, myös peiteltyä tiedonhankintaa koskevassa päätöksessä henkilöön kohdistuvan epäilyn taustalla olevat tosiseikat, joihin epäily perustuu, tulisi kuvata päätöksessä niin, että ulkopuolinen tarkastelija voi vakuuttua keinon käytön edellytysten olemassaolosta. Peitellyn tiedonhankinnan osalta ei edellytettäisi alkamis- ja päättymisajankohdan määrittelyä kellonaikatarkkuudella, koska kysymys on pikemminkin yksittäisen toimenpiteen suorittamisesta sopivana ajankohtana. Peitellyn tiedonhankinnan osalta päätöksentekijä voisi asettaa rajoituksia ja ehtoja kuten muidenkin salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yhteydessä. Rajoitukset voisivat johtua esimerkiksi suhteellisuusperiaatteesta sekä tarkoituksenmukaisuus-, oikeusturva- ja työturvallisuusnäkökohdista. Peiteltyä tiedonhankintaa ei olisi mahdollista toteuttaa asunnossa edes silloin, kun asuntoon meneminen tapahtuisi asunnonhaltijan myötävaikutuksella. Asunnossa tapahtuvana peiteltynä tiedonhankintana ei kuitenkaan pidettäisi vielä sitä, että lähetyksen vastaanottaja pyytäisi esimerkiksi lähetystä kuitatessaan lähettinä esiintyvän virkamiehen odottamaan asuntonsa eteisessä.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin, että päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. On mahdollista, että henkilöön kohdistuva epäily täsmentyy toimenpiteen toteuttamista odottaessa sellaiseen tekoon, jonka estämisessä toimivaltuutta ei ylipäänsä voida käyttää. Myös muu olosuhteiden muuttuminen voi aiheuttaa tarpeen tarkistaa päätöstä. Momentti velvoittaisi toimenpiteestä vastaavan virkamiehen seuraamaan peitellyn tiedonhankinnan edellytysten olemassaoloa ja tiedonhankinnan tarpeellisuutta erityisesti silloin, kun päätöksen tekohetki ja tiedonhankinnan toteuttaminen eroavat ajallisesti paljon toisistaan.

130 §. *Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin teknisestä kuuntelusta ja sen edellytyksistä. Ehdotettu pykälä vastaisi muuten poliisilain 5 luvun 17 §:ää, mutta pykälän 3 momentti poikkeaisi poliisilain säännöksestä. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentissa* määriteltäisiin tekninen kuuntelu. Teknisellä kuuntelulla tarkoitettaisiin tässä laissa rikoslain 24 luvun 5 §:ssä säädetyn estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön sellaisen keskustelun tai viestin, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu, kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla keskustelun tai viestin sisällön, keskustelun osapuolten taikka pykälän 4 momentissa tarkoitetun henkilön toiminnan selvittämiseksi. Määritelmässä mainittaisiin kuuntelun ja tallentamisen ohella myös muunlainen keskustelun tai viestin käsittely sekä tekniikkaneutraalisti teknisen laitteen ohella myös menetelmät ja ohjelmistot.

Ilmaisu "rikoslain 24 luvun 5 §:n estämättä" liittyisi siihen, että mainitussa pykälässä säädetään rangaistavaksi salakuuntelu. Ilmaisun lisääminen tarkoittaisi sitä, että teknisen kuuntelun yhteydessä ei syyllistytä salakuunteluun, kunhan kyseistä salaista tiedonhankintakeinoa käytetään asianmukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että päätös teknisen kuuntelun käyttämisestä on syntynyt oikeassa järjestyksessä ja että kuuntelua käytetään lainmukaisesti.

Jos havaitaan, että momentissa tarkoitettu henkilö poistuu muuten kuin hetkellisesti tilasta, kuuntelu olisi keskeytettävä, tai jos kysymys ei olisi reaaliaikaisesta kuuntelusta, tiedot tulisi poistaa jälkikäteen tallenteelta. Toisaalta sen havaitseminen, että mainittu henkilö palaa takaisin tilaan, voi olla käytännössä mahdotonta ilman, että kuuntelu pidetään käynnissä koko ajan. Jos henkilö poistuu hetkellisesti tilasta, kuuntelua ei yleensä tarvitsisi keskeyttää. Kuuntelukiellosta, tallenteiden tarkastamisesta ja tutkimisesta sekä teknisen kuuntelun keskeyttämisestä säädettäisiin tarkemmin 154 - 156 § ja 160 §:ssä. Myös näissä tapauksissa saattaisivat tulla sovellettaviksi 157 ja 158 §:n säännökset ylimääräisestä tiedosta. Tietojen hävittämisestä säädettäisiin 159 §:ssä.

Teknisen kuuntelun määritelmään liittyy se, että esimerkiksi julkisessa tilassa käytyä kovaäänistä keskustelua koskeva tiedonhankinta ei edellytä pakko- tai tiedonhankintakeinon käyttöä. Sama koskee luonnollisesti keskustelua, johon kuuntelija osallistuu (KKO 1981 II 182). Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, ettei teknistä kuuntelua ole myöskään se, että kuuntelulaitteella seurataan epäillyn henkilön liikkumisen aiheuttamia ääniä. Teknistä kuuntelua on puolestaan se, että teknisellä laitteella kuunnellaan tai tallennetaan, mitä puhelinkeskustelun toinen osapuoli sanoo puhelimeen, kun kuuntelu kohdistuu puheen synnyttämiin ääniaaltoihin.

Pakkokeinolaissa olevaa teknisen kuuntelun määritelmää muutettiin vuonna 2003 siten, että määritelmässä mainitaan ainoastaan "viesti" aikaisemman ilmaisun "suullinen viesti" sijaan.

Muutoksen valmistelutöissä (HE 52/2002 vp) muutosta perusteltiin muun ohessa salausteknologian ja -järjestelyjen käytön lisääntymisellä. Hallituksen esityksessä todetaan, että kun on kysymys esimerkiksi sähköpostin lähettämisen yhteydessä tapahtuvan tietokonepäätteen näppäimistön käytön teknisestä tarkkailusta, tällaisen tarkkailun lukeminen teknisen kuuntelun määritelmässä tarkoitetuksi keskusteluksi tai suulliseksi viestiksi on tulkinnanvaraista. Tällainen näppäimistökuuntelu kuuluisi myös momentissa tarkoitetun teknisen kuuntelun määritelmän piiriin. Erona 130 §:ssä tarkoitettuun tekniseen laitetarkkailuun olisi se, että teknisellä laitetarkkailulla ei saisi hankkia tietoa viestin sisällöstä. Määritelmäsäännöksessä mainittaisiin nimenomaisesti, että teknisen kuuntelun tavoitteena on keskustelun tai viestin sisällön selvittäminen. Varsinaisen merkityssisällön selvittämisen lisäksi tavoitteena voi olla keskustelun tai viestinnän osapuolten tunnistaminen taikka epäillyn henkilön toiminnan selvittäminen muuten.

Pykälän *2 momentin* mukaan teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Kuuntelu voitaisiin toteuttaa kohdistamalla se muuhun kuin vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan tai muuhun paikkaan. Kielto ei koskisi kuitenkaan 5 momentissa tarkoitettua vaaran torjumiseksi tehtävää teknistä kuuntelua eli niin sanottua rynnäkkötarkkailua.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla viranomaisella olisi oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen kuunteluun. Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa myös viranomaisen tiloissa olevaan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen kuunteluun. Kuuntelu voitaisiin toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän. Viranomainen saisi kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta.

Teknistä kuuntelua voitaisiin momentin nojalla kohdistaa henkilöön hänen ollessaan rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaisessa kotirauhan suojaamassa tilassa, kunhan se ei ole vakituiseen asumiseen käytetty tila. Merkitystä ei olisi sillä, mihin tekninen laite, menetelmä tai ohjelmisto asennetaan. Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta ja poisottamisesta säädettäisiin 139 §:ssä.

Vapautensa menettäneen kuuntelun osalta ei edellytettäisi sitä, että hänen tulisi olla sellissä tai suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka olisi pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki. Tällainen edellytys olisi tarpeeton, koska käytännössä vapautensa menettänyttä voidaan tosiasiallisesti kuunnella ainoastaan niissä tiloissa, joissa hänellä on lupa käydä tai oleskella. Teknisen kuuntelun edellytyksenä olisi edelleen, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän momentissa tarkoitettuun rikokseen.

Selvyyden vuoksi 3 momentissa säädettäisiin erikseen tilaan tai muuhun paikkaan kohdistuvasta kuuntelusta. Tekninen kuuntelu voitaisiin toteuttaa kohdistamalla se tosiasiallisesti tilaan tai paikkaan, johon kohdistuva kuuntelu on ylipäänsä sallittua. Kysymys olisi siten niin sanotusta tilakuuntelusta.

Momentin mukaisissa tilanteissa Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittava viranomainen ei voi toteuttaa teknistä kuuntelua esimerkiksi paljastumisriskin vuoksi jatkuvana seurantatoimenpiteenä, vaan ainoastaan tietyissä rikoksen estämisen kannalta merkityksellisissä tiloissa ja paikoissa. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa epäilty henkilö siirtyy yleiseltä paikalta varastotilaan. Virkamies ei voi paljastumatta seurata henkilöä kyseiseen tilaan, vaan tekninen kuuntelu on toteutettava muulla tavoin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kyseinen tila on varustettava kuuntelulaitteilla ennakkoon.

Teknisen kuuntelun edellytykseksi asetettaisiin myös varsin korkea näyttökynnys (todennäköisyys) sen suhteen, että mainittu henkilö oleskelee tai käy kyseisessä tilassa tai muussa paikassa. Henkilön ja tilan välinen yhteys olisi heikoimmillaan silloin, kun tämä vain käy siellä. Oleskelulla tarkoitettaisiin käymistä pidempiaikaista viipymistä kyseisessä tilassa tai muussa paikassa, mutta ei kuitenkaan vielä asumisen kaltaista pysyvyyttä.

Momentin mukaan viranomainen saisi kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta. Tarkoituksena on mahdollistaa niin sanottu näppäimistökuuntelu teknisenä kuunteluna silloin, kun kuuntelu kohdistuisi pelkästään laitteen näppäimistöön viestin sisällön selvittämiseksi eikä kuuntelulla saataisi tietoa siitä tilasta, jossa kyseinen laite sijaitsee.

Pykälän *4 momentin* mukaan edellytyksenä olisi, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Toimivaltuuden käyttöala olisi siten suppeampi kuin poliisilain 5 luvun 17 §:n 4 momentissa säädetty. Teknisen kuuntelun edellytyksenä olisi 114 §:n 2 momentin mukaan lisäksi se, että tämän keinon käytöllä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle.

Pykälän *5 momentissa* säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan viranomaisen oikeudesta tekniseen kuunteluun 2 momentissa säädetyn estämättä tilanteessa, jossa se on välttämätöntä toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi tai toimenpiteen suorittavan virkamiehen, kiinni otettavan tai muun henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Momentissa tarkoitettu tekninen kuuntelu voisi olla kyseessä, jos esimerkiksi olisi tarpeen varmistua onko tilaan turvallista mennä suorittamaan yksittäistä asennustoimenpidettä tai onko tila esimerkiksi tyhjä.

131 §. *Teknisestä kuuntelusta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin teknisestä kuuntelusta päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 18 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisestä kuuntelusta Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää 130 §:n 5 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta. Muissa kuin 1 momentissa mainituissa tilanteissa olisi kysymys esimerkiksi teknisen kuuntelun kohdistamisesta varastohalliin, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan todennäköisesti olettaa oleskelevan tai käyvän ja jossa kuuntelulla voidaan perustellusti olettaa rikoksen estämiseksi tarvittavia tietoja.

Pykälän 3 momentin mukaan teknistä kuuntelua koskeva lupa voitaisiin antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin vaatimuksen ja päätöksen sisällöstä. Vaatimuksessa ja päätöksessä tulisi tuoda esille ne tosiseikat, joiden perusteella voidaan arvioida tietyn tilan tai muun

paikan olevan sellainen, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan todennäköisesti olettaa oleskelevan tai käyvän. Tämä liittyy teknisen kuuntelun edellytyksissä mainittuun tuloksellisuusodotukseen. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että teknisen kuuntelun kohdistuessa tilaan ei tilaa tarvitsisi kaikissa tapauksissa yksilöidä vastaavalla tavalla kuin epäillyn henkilön asuntoa. Tiedossa saattaa esimerkiksi olla, että henkilö on tulossa kaupunkiin johonkin hotelliin, mutta päätöksen tekemisvaiheessa ei vielä tiedetä, mihin hotelliin tai hotellihuoneeseen hän tulee majoittumaan.

132 §. *Tekninen katselu ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin teknisestä katselusta ja sen edellytyksistä. Ehdotettu pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 19 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentissa* määriteltäisiin tekninen katselu. Sillä tarkoitettaisiin tässä laissa rikoslain 24 luvun 6 §:ssä säädetyn estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön taikka tilan tai muun paikan tarkkailua tai tallentamista kameralla tai muulla sellaisella paikkaan sijoitetulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla. Määritelmä vastaisi poliisilain teknisen katselun määritelmää.

Teknisen kuuntelun määritelmän tavoin myös teknisen katselun määritelmässä todettaisiin, että tekninen katselu kohdistuu tiettyyn henkilöön. Hänen ohella teknistä katselua voitaisiin kuitenkin kohdistaa myös tiettyyn tilaan tai muuhun paikkaan. Tekniikkaneutraalisti säännöksessä mainittaisiin erilaisten kameroiden lisäksi myös muut tekniset laitteet, menetelmät ja ohjelmistot. Tekninen katselu eroaisi tarkkailusta ja suunnitelmallisesta tarkkailusta siinä, että teknisessä katselussa käytettäisiin paikkaan sijoitettuja teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja.

Kuten teknisen kuuntelun määritelmässä, myös teknisen katselun määritelmässä määritettäisiin tiedonhankintakeinon suhde rikoslaissa kiellettyyn toimintaan. Rikoslain 24 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan salakatseluun syyllistyy se, joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka 2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä (julkisrauhan rikkominen) tarkoitetussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten.

Teknisen katselun määritelmän ilmaus "rikoslain 24 luvun 6 §:ssä säädetyn estämättä" tarkoittaisi sitä, että katselun yhteydessä ei syyllistytä salakatseluun, kunhan kyseistä tiedonhankintakeinoa käytetään asianmukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että päätös teknisen katselun käyttämisestä on syntynyt oikeassa järjestyksessä ja katselua käytetään lainmukaisesti.

Tässä yhteydessä on syytä korostaa salaisten tiedonhankintakeinojen käytössä sovellettavien periaatteiden merkitystä silloin, kun teknistä katselua toteutetaan tavalla, joka ilman toimivaltuutta tarkoittaisi salakatseluun syyllistymistä. Erityisesti tämä koskee rikoslain 24 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tiloja ja muita paikkoja. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti punninnassa on otettava huomioon tiedonhankintakeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien, tässä tapauksessa kotirauhan ja yksityisyyden suojan loukkaaminen. Huomioon on lisäksi otettava vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate. Erityisesti käymälätiloihin, pukeutumistiloihin ja muihin vastaaviin tiloihin teknistä katselua ei tulisi kohdistaa ilman painavia perusteita.

Tekninen katselu voitaisiin toteuttaa myös muulla kuin viranomaisen laitteella. Tämä voi tapahtua esimerkiksi niin, että kaupungin hallitsema kameravalvontalaitteisto kohdistetaan Pääesikunnan rikostorjunnan intressissä tiettyyn epäiltyyn henkilöön. Jos kaupungin kameravalvontajärjestelmästä vain toimitettaisiin mahdollisesti rikoksen estämistä tai paljastamista tukevaa kuvamateriaalia ja tallentaminen olisi tapahtunut muuten kuin Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen kontrolloimana ja intressissä, kysymys ei olisi teknisestä katselusta.

Tietyn henkilön katselua tai kuvaamista teknisellä laitteella ei siis pidettäisi teknisenä katseluna, jos laite ei ole paikkaan sijoitettu. Näissä tapauksissa toimenpiteen kestosta riippuen kysymyksessä olisi tarkkailu tai suunnitelmallinen tarkkailu. Paikkaan sijoittamista koskeva vaatimus tarkoittaisi käytännössä sitä, että teknisen katselun toteuttaminen ei ole lyhytaikaista toimintaa. "Paikkaan sijoitetulla" tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että laite, menetelmä tai ohjelmisto on kiinnitetty seinään, kattoon tai muuhun kiinnittämiseen soveltuvaan kohteeseen. Lisäksi tekniselle katselulle sen määritelmästä johtuen olisi ominaista, että laite, menetelmä tai ohjelmisto seuraisi kohdetta yleensä ilman Pääesikunnan rikostorjuntaa suorittavan virkamiehen samanaikaista havaintojen tekemistä ja paikallaoloa. Seurantalaitteen asentamisesta ja poisottamisesta säädettäisiin 138 §:ssä. Jos kysymys on sellaisesta kohdehenkilön seurannasta, jossa virkamies reaaliaikaisesti käyttää hallussaan olevaa laitetta kohdehenkilön seurantaan, toimenpide olisi tapauksesta riippuen tarkkailua tai suunnitelmallista tarkkailua.

Pykälän *2 momentissa* ilmaistaisiin asuntokatselukielto. Momentin mukaan teknistä katselua ei saisi kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Vakituisella asumisella tarkoitettaisiin samaa kuin voimassa olevassa oikeudessa. Ilmaisua "vakituiseen asumiseen käytettävä tila" on selostettu 126 §:n perusteluissa. Asuntokatselukielto ei kuitenkaan koskisi vaaran torjumiseksi tehtävää teknistä katselua eli niin sanottua rynnäkkötarkkailua.

Pykälän *3 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla olisi oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen katseluun. Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään suorittavalle voidaan antaa lupa myös viranomaisen tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen katseluun. Katselu voitaisiin toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän. Teknisen katselun edellytyksenä olisi 114 §:n 2 momentin mukaan myös se, että sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle. Teknisen kuuntelun sääntelyn tavoin momentista ilmenisi, että teknisen katselun kohteena olisi tietty henkilö, mutta katselu voitaisiin toteuttaa kohdistuvana tiettyyn tilaan, jolla on riittävän kiinteä yhteys kyseiseen henkilöön. Tältä osin voidaan viitata siihen, mitä 131 §:n perusteluissa on todettu teknisestä kuuntelusta. Teknistä katselua voitaisiin kohdistaa rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuihin kotirauhan suojaamiin tiloihin, jotka eivät ole vakituiseen asumiseen käytettäviä. Edellä mainitusta säädettäisiin 4 momentissa. Katselun kohteena voisivat myös olla kotirauhan suojan piiriin kuuluvat muut paikat kuin tilat.

Pykälän *4 momentin* mukaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan suojaaman tilan tai muun paikan ja rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisen katselun edellytyksenä on, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Muun teknisen katselun edellytyksenä on, että henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Pykälän *5 momentissa* säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntaa suorittavan viranomaisen oikeudesta tekniseen katseluun 2 momentissa säädetyn estämättä tilanteessa, jossa se on välttämätöntä toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi tai toimenpiteen suorittavan virkamiehen, kiinni otettavan tai muun henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Momentissa tarkoitettu tekninen katselu voisi tulla kyseeseen, jos esimerkiksi olisi tarpeen varmistua onko tilaan turvallista mennä suorittamaan yksittäistä asennustoimenpidettä tai onko tila esimerkiksi tyhjä.

133 §. *Teknisestä katselusta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin teknisestä katselusta päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 20 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi teknisestä katselusta, jos katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön. Päätöksentekoa koskevan sääntelyn osalta korostettaisiin kotirauhan suojaamien tilojen ja muiden paikkojen suojaa.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättäisi 132 §:n 5 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä katselusta. Momentissa tarkoitetusta teknisestä katselusta voisi olla kysymys esimerkiksi teknisen katselun lyhytkestoisesta toteuttamisesta ennen kiinniottoa virkatoimen turvalliseksi suorittamiseksi tai sen kohdistamisesta varastohalliin, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan todennäköisesti olettaa oleskelevan ja käyvän ja jossa katselulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tarvittavia tietoja.

Pykälän *3 momentin* mukaan lupa tekniseen katseluun voitaisiin antaa tai päätös siitä tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan ja voimassaoloaika teknisen katselun osalta olisi sama kuin poliisilaissa.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin teknistä katselua koskevan vaatimuksen ja päätöksen sisällöstä tavalla, joka vastaisi muita salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaa sääntelyä. Päätöksessä mainittavien ilmaisujen soveltamista on käsitelty edellä teknisestä kuuntelusta päättämisen yhteydessä.

134 §. *Tekninen seuranta ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin teknisestä seurannasta. Ehdotettu pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 21 §:ää jäljempänä 2 momenttiin esitettävin täsmennyksin. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentissa* määriteltäisiin tekninen seuranta. Sillä tarkoitettaisiin tässä laissa esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen seurantaa siihen erikseen sijoitettavalla tai siinä jo olevalla radiolähettimellä tai muulla sellaisella teknisellä laitteella taikka menetelmällä tai ohjelmistolla. Määritelmä vastaisi poliisilain teknisen seurannan määritelmää. Periaatteessa minkä tahansa esineen, aineen tai omaisuuden liikkumista voitaisiin seurata. Määritelmässä mainittaisiin selkeyden vuoksi liikkumisen seuranta erotuksena muista teknisen tarkkailun muodoista.

Tämä sisältäisi luonnollisesti myös tiedon esineen, aineen tai omaisuuden sijainnista, kun se ei ole liikkeessä. Tekninen seuranta voitaisiin toteuttaa tekniikkaneutraalisti erilaisilla teknisillä laitteilla, menetelmillä ja ohjelmistoilla. Lisäksi määritelmässä mainittaisiin selkeyden vuoksi se, että esineissä, aineissa tai omaisuudessa jo olemassa olevia ominaisuuksia voidaan hyödyntää. Tällöin tekninen seuranta toteutettaisiin joko kokonaisuudessaan jo olevan ominaisuuden avulla tai sitä täydennettäisiin jollakin tavalla Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen toimesta. Esimerkkinä voidaan mainita ajoneuvossa jo olevan paikannuslaitteen aktivoiminen salaa teknisen seurannan toteuttamiseksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava saisi rikoksen estämiseksi kohdistaa rikoksen kohteena olevaan tai sellaisen henkilön oletettavasti hallussa olevaan tai haltuun todennäköisesti tulevaan esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen teknistä seurantaa, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Säännös vastaisi poliisilain 5 luvun 21 §:n 2 momenttia, mutta siinä täsmennettäisiin Tullin rikostorjunnasta annetun lain 3 luvun 17 §:n sekä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain 29 §:n 2 momentin mukaisesti tilannetta, jossa esine ei ole vielä henkilön hallussa, mutta perustellusti voidaan sen olettaa päättyvän hänelle myöhemmin.

Momentin mukaan tekninen seuranta saisi kohdistua henkilön oletettavasti hallussa olevaan tai haltuun todennäköisesti tulevaan esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että säännöksen soveltamisalan piiriin kuuluisivat ensinnäkin tilanteet, joissa esine, aine tai omaisuus on varmasti henkilön hallussa. Soveltamisalaan kuuluisivat myös tilanteet, kun esine, aine tai omaisuus ei ole vielä mainitun henkilön hallussa tai käytössä, mutta perustellusti voidaan olettaa päätyvän kuitenkin hänelle myöhemmin. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä suorittavan viranomaisen tiedon mukaan sivullinen luovuttaa teknisen seurannan kohteena olevalle henkilölle jonkin esineen. Tällaista esinettä seuraamalla päästäisiin siis selville rikoksesta epäillyn henkilön tai tällaisessa rikoksessa käytetyn esineen sijaintipaikasta.

Pykälän *3 momentin* perusteella Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen voisi suorittaa henkilön teknistä seurantaa, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Luettelo olisi kuitenkin suppeampi kuin poliisilain 5 luvun 21 §:ssä.

Teknisen seurannan toteuttamista valmisteltaessa olisi jatkossa siis eroteltava toimenpiteet, joissa tarkoitus on seurata mainittua henkilöä, ja toimenpiteet, joissa tarkoitus on seurata esinettä, ainetta tai omaisuutta. Henkilön teknisen seurannan edellytyksenä olisi 113 §:n 2 momentin mukaan lisäksi se, että kyseisellä keinolla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle. Henkilön tekninen seuranta voitaisiin toteuttaa esimerkiksi sijoittamalla seurantalaite seurattavan henkilön yllä olevaan takkiin tai muuhun vaatekappaleeseen tai hänen mukanaan olevaan salkkuun. Jos seurantalaite sijoitettaisiin kulkuneuvoon, kyseessä olisi kuitenkin aina tekninen seuranta, ei 3 momentissa tarkoitettu henkilön tekninen seuranta.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi tai toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai muun henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi välttämättömästä teknisestä seurannasta.

135 §. *Teknisestä seurannasta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin teknisestä seurannasta päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 22 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi teknisestä katselusta. Jos asia ei sietäisi viivytystä, saisi Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin olisi ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta. Jos Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on kiireellisessä tilanteessa tehnyt päätöksen ja tuomioistuin katsoo, ettei edellytyksiä tiedonhankintakeinon käytölle ole ollut, keinon käyttö olisi lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi hävitettävä 159 §:n nojalla. Poikkeuksen tästä muodostaisivat tapaukset, joissa ylimääräistä tietoa voitaisiin käyttää 158 §:n mukaisesti.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättäisi 134 §:n 4 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä seurannasta.

Pykälän *3 momentin* mukaan lupa voitaisiin antaa tai päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Teknistä seurantaa koskevan luvan voimassaoloaika olisi yhdenmukainen pakkokeinolakiin ja poliisilakiin nähden.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin teknistä seurantaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä mainittavista tiedoista tavalla, joka vastaisi muita salaisia tiedonhankintakeinoja koskevissa vaatimuksissa ja päätöksissä mainittavia tietoja.

136 §. *Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin teknisestä laitetarkkailusta ja Pääesikunta voisi käyttää sitä itsenäisesti. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 23 §:ää ja se koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä. Toimivaltuutta ei olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä.

Pykälän *1 momentti* sisältäisi teknisen laitetarkkailun määritelmän. Sillä tarkoitettaisiin tässä laissa tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan, sisältämien tietojen tai yksilöintitietojen muuta kuin yksinomaan aistinvaraista tarkkailua, tallentamista tai muuta käsittelyä rikoksen estämiselle merkityksellisen seikan tutkimiseksi.

Erilaisten kannettavien ja muuten mukana pidettävien laitteiden yleistymisen myötä rikostorjuntaviranomaiset eivät enää voi olla varmoja siitä, missä paikassa laitetta käytetään. Laitteen käyttämispaikalla ei olisi teknisessä laitetarkkailussa merkitystä, koska toimivaltuudella ei selvitettäisi, mitä laitteen sijaintipaikassa tapahtuu. Teknisessä laitetarkkailussa ei näkö- tai kuulohavainnoin seurattaisi kyseistä paikkaa. Tekninen laitetarkkailu ei siis tältä osin olisi rinnastettavissa tarkkailuun, suunnitelmalliseen tarkkailuun, tekniseen kuunteluun tai tekniseen katseluun.

Teknisellä laitetarkkailulla tarkkailtaisiin teknistä laitetta ja yleensä laitteen sisältämiä epäillyn henkilön tallentamia tietoja. Tällaiset tiedot voisivat olla laitteeseen tallennetussa asiakirjassa. Teknisellä laitetarkkailulla voitaisiin seurata henkilön ja teknisen laitteen välistä vuorovaikutusta. Toimivaltuudella voitaisiin hankkia laitteen tai sen ohjelmiston yksilöintitietoja sekä tietoa viestiin liittymättömästä signalointi- tai ohjausliikenteestä. Eräs teknisen laitetarkkailun muoto olisi niin sanottu näppäimistökuuntelu, jonka tavoitteena on esimerkiksi selvittää verkkopalvelimen salasanan sisältö. Toimenpiteen tulisi olla luonteeltaan pääasiallisesti teknistä erotukseksi yksinomaan aistinvaraisesta, näkö- tai kuulohavainnoin tapahtuvasta tarkkailusta. Näppäimistökuuntelua viestin sisällön selvittämiseksi on käsitelty 130 §:n perusteluissa.

Määritelmän mukaisesti mikä tahansa tekninen laite ei voisi olla teknisen laitetarkkailun kohteena. Laitteen tulisi olla tietokoneeseen rinnastettava. Tietokoneen lisäksi esimerkiksi erilaiset kannettavat sähköiset muistiot ja älypuhelimet kuuluisivat määritelmän piiriin. Myös kulunvalvontajärjestelmän toiminnan tarkkailu voisi olla määritelmässä tarkoitettua teknistä laitetarkkailua.

Tekninen laitetarkkailu voitaisiin toteuttaa vastaavilla laitteilla, menetelmillä ja ohjelmistoilla kuin muukin tekninen tarkkailu. Teknistä laitetarkkailua voitaisiin tehdä minkä tahansa rikoksen estämiselle merkityksellisen seikan tutkimiseksi. Toimivaltuudella ei rajoitettaisi mahdollisuutta käyttää muita teknisen tarkkailun muotoja.

Pykälän *2 momentin* mukaan teknistä laitetarkkailua ei saisi kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta tai muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa. Tällä selventävällä säännöksellä vedettäisiin rajaa muihin luvun tiedonhankintakeinoihin. Kuten 130 §:n perusteluissa todetaan, näppäimistön käytön tarkkailu viestin sisällön selvittämiseksi olisi teknistä kuuntelua. Teknisellä laitetarkkailulla ei saisi myöskään kiertää telepakkokeinoja koskevien säännösten soveltamista, vaikka perusterikosten perusteella kynnys teknisen laitetarkkailun käyttämiseenkin olisi korkea. Tekninen laitetarkkailu soveltuu sellaisiin tietoihin, jotka laitteessa ovat ennen tarkkailun toimittamista tai jotka tulevat laitteeseen tarkkailun toimittamisen aikana. Jos teknisen laitetarkkailun aikana kävisi ilmi, että tarkkailu kohdistuu viestin sisältöön tai 121 §:ssä tarkoitettuihin välitystietoihin, tiedonhankintakeinon käyttö olisi keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tallenteet ja tiedonhankintakeinolla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä 159 §:n 1 momentin mukaisesti.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin teknisen laitetarkkailun edellytyksistä. Momentin mukaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä hoitavalle viranomaiselle voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tekniseen laitetarkkailuun, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Tekninen laitetarkkailu rinnastettaisiin perusterikosvaatimuksen osalta tekniseen kuunteluun. Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä hoitava viranomainen saisi kohdistaa teknistä laitetarkkailua mainitun henkilön todennäköisesti käyttämään tietokoneeseen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen taikka sen ohjelmiston toimintaan. Teknisen laitetarkkailun edellytyksenä olisi 114 §:n 2 momentin mukaan lisäksi se, että laitetarkkailulla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle.

Momentissa oleva rajaus epäillyn henkilön käyttämiin laitteisiin merkitsisi sitä, että laitteiden ei tarvitse olla hänen omistamiaan tai muutoin hallitsemiaan. Kohteena voisi olla myös laite tai ohjelmisto, jota epäilty henkilö ei vielä käytä, mutta tulee tulevaisuudessa käyttämään. Sana

"todennäköisesti" kuitenkin tarkoittaisi sitä, että näyttökynnys laitteen ja epäillyn henkilön väliselle yhteydelle olisi korkea. Jos havaitaan, että teknistä laitetta käyttää joku muu kuin mainittu henkilö, toimenpide olisi 160 §:n mukaisesti keskeytettävä sekä mahdolliset tallenteet ja toimenpiteellä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot hävitettävä.

Teknistä laitetarkkailua on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä käytetty telekuuntelutoimivaltuuden tavoin lain 90 §:n perusteella (poliisin antama apu). Teknisen laitetarkkailun on kaikissa tapauksissa asian laadun sekä operaatioturvallisuuden vuoksi pääasiallisesti toteuttanut suojelupoliisi. Tarve sen itsenäiselle käytölle on sama kuin edellä 118 §:n perusteluissa on esitetty.

137 §. *Teknisestä laitetarkkailusta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin teknisestä laitetarkkailusta päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 24 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Päätöksentekoa koskevaa pykälää on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä sovellettu lain 90 §:n poliisin antamaa apua koskevan pykälän perusteella ja tarve sen itsenäiselle käytölle on sama kuin edellä 118 §:n perusteluissa on esitetty.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi teknisestä laitetarkkailusta. Jos asia ei sietäisi viivytystä, saisi Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää teknisestä laitetarkkailusta siihen asti, kunnes tuomioistuin olisi ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta. Jos Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on kiireellisessä tilanteessa tehnyt päätöksen ja tuomioistuin katsoo, ettei edellytyksiä tiedonhankintakeinon käytölle ole ollut, keinon käyttö olisi lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi hävitettävä 159 §:n nojalla. Poikkeuksen tästä muodostaisivat tapaukset, joissa ylimääräistä tietoa voitaisiin käyttää 158 §:n mukaisesti.

Pykälän *2 momentin* mukaan lupa voitaisiin antaa tai päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Teknistä laitetarkkailua koskevan luvan voimassaoloaika olisi sama kuin pakkokeinolaissa ja poliisilaissa.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin teknistä laitetarkkailua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä mainittavista tiedoista tavalla, joka vastaisi muita salaisia tiedonhankintakeinoja koskevissa vaatimuksissa ja päätöksissä mainittavia tietoja.

138 §. *Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.* Pykälässä säädettäisiin teleosoitteen ja telepäätelaiteen yksilöintitietojen hankkimisesta. Ehdotettu pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 25 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saisi rikoksen estämiseksi hankkia teknisellä laitteella teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saa käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Liikenne- ja viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitetun vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

Pykälän *3 momentin* mukaan teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta päättää Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

139 §. *Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen.* Pykälässä säädettäisiin laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta ja poisottamisesta. Ehdotettu pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 26 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella olisi oikeus sijoittaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä olisi tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteiden tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä.

Pykälän *2 momentin* mukaan tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuin on antanut siihen luvan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Myös tässä tapauksessa kotirauhan suojan ydinalueeseen kuuluvaa vakituiseen asumiseen käytettävää tilaa suojattaisiin. Jos tuomioistuin antaa luvan tiedonhankintakeinon käyttöön, sen on Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta erikseen päätettävä myös luvan antamisesta laitteen sijoittamiseksi tällaiseen tilaan. Tämä yleensä koskisi tapauksia, joissa tekninen tarkkailu itsessään kohdistuisi vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. On myös mahdollista, että laite, menetelmä tai ohjelmisto joudutaan sijoittamaan vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, vaikka tarkkailu kohdistuu sen ulkopuolella olevaan tilaan tai muuhun paikkaan. Jos tällaisessa tapauksessa tiedonhankintakeinon käyttöön ei tarvittaisi tuomioistuimen lupaa, sellainen lupa olisi kuitenkin hankittava laitteen, menetelmän tai ohjelmiston sijoittamista varten. Lupa olisi haettava ennen kuin tiedonhankintakeinoa ryhdytään käyttämään. Lupaa ei enää tarvittaisi erikseen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston poistamiseen. Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saisi ilman tuomioistuimen lupaa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan momentissa tarkoitetuissa vaaran torjumiseksi tapahtuvissa tapauksissa, eli niin sanotuissa rynnäkkötarkkailutilanteissa.

Peitetoiminta

140 §. *Peitetoiminta ja sen edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin peitetoiminnasta ja sen edellytyksistä. Se vastaisi poliisilain 5 luvun 28 §:ää. Pykälä koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Peitetoiminnassa tulisivat luonnollisesti samanaikaisesti sovellettaviksi 114 §:ssä tarkoitetut yleiset edellytykset. Kyseessä olisi 93 §:n mukaisissa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä kokonaan uusi toimivaltuus ja kohdistuisi nimenomaisesti pykälässä erikseen lueteltuihin vakaviin rikoksiin.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin peitetoiminnan määritelmästä. Määritelmän mukaan peitetoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja.

Peitetoiminnalla tarkoitettaisiin, erotuksena esimerkiksi tarkkailuun, kaikkea vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa esimerkiksi henkilön luottamuksen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitetuissa rikostorjuntatehtävissä on usein tyypillistä toiminnan suunnitelmallisuus ja pitkäjänteisyys. Se voisi tarkoittaa hyvinkin pitkäaikaista kanssakäymistä, luottamussuhteen rakentamista tai soluttautumista kohteena olevaan yhteisöön. Peitetoimintaoperaatio voisi toki olla myös lyhytkestoinen. Kohdehenkilöön kohdistuva aktiivinen tiedonhankinta voisi esimerkiksi kestää vain kymmenen minuuttia, mutta sitä (esimerkiksi tapaaminen) on muuten voitu erilaisin tiedonhankinnan kohteen luottamusta lisäävin toimenpitein valmistella pitkään. Luottamuksen saavuttaminen tiedonhankinnan kohteeseen erottaisi peitetoiminnan luonteeltaan lyhytkestoisesta peitellystä tiedonhankinnasta. Yleensä peitetoiminta olisi peiteltyä tiedonhankintaa selvästi pitkäkestoisempaa.

Peitetoiminnan aloittaminen rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi edellyttäisi jäljempänä kuvatulla tavalla nimenomaista päätöstä, jossa on myös yksilöitävä tiedonhankinnan kohde. Peitetoiminnalla voi olla niin merkittäviä vaikutuksia kohteena olevan henkilön asemaan ja myös peitetoimintaa suorittavan virkamiehen turvallisuuteen, ettei sen kohteen rajaamista voida jättää epätarkaksi. Määritelmäsäännös ei kuitenkaan edellyttäisi, että kohteena olevat henkilö kyettäisiin nimeämään tai yksilöimään esimerkiksi fyysisiltä ominaisuuksiltaan, vaan riittävää olisi, että hänet voitaisiin yksilöidä esimerkiksi harjoitetun toiminnan - roolin tai tehtäviensä - kautta vaikka hän olisi vielä henkilöllisyydeltään tuntematon. Koska peitetoiminnan eräänä tavoitteena on selvittää esimerkiksi laitonta tiedustelua toteuttavan organisaation rakenteita ja siinä toimivia henkilöitä, olisi perusteetonta, että tällaisen selvittämistyön edellytyksenä olisi tieto esimerkiksi henkilön nimestä. Määrittely ei tarkoittaisi myöskään sitä, että peitetoimintaa ei voitaisi kohdistaa henkilöryhmään, vaan sitä, että kukin tiedonhankinnan kohteeksi tuleva henkilö jouduttaisiin yksilöimään päätöstä tehtäessä. Tällöin jokaisen tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön osalta tulisi erikseen arvioida, onko edellytyksiä kohdistaa peitetoimintaa juuri tähän henkilöön. Peitetoimintaa voitaisiin kuitenkin laajentaa 145 §:n mukaisesti.

Soluttautumisella kuvataan toiminnan luonnetta. Puhekielessä soluttautumisella ymmärretään henkilön liittymistä organisaatioon tai muuhun ryhmään tarkoituksena hankkia tietoja sisältä päin tai vaikuttaa ryhmän toimintaan. Kyseessä voisi olla esimerkiksi tiedon hankkiminen kohdehenkilön toiminnan lisäksi myös kohdehenkilön toimintaa ohjaavasta tai siihen vaikuttavasta taustaorganisaatiosta, kuten esimerkiksi laitonta tiedustelutoimintaa toteuttavasta organisaatiosta. Soluttautuminen salataan kohteelta ja ulkopuolisilta. Soluttautujan on yleensä toimittava tarkkailtavassa kohteessa. Soluttautuminen on mahdollista kohdistaa yhteenkin epäiltyyn hen-

kilöön. Tyypillisiä tilanteita peitetoiminnalle voisivat olla esimerkiksi toimiminen työtä suorittavana alihankkijana tai työntekijänä yrityksessä, jossa kohdehenkilö tai -henkilöt itse työskentelevät.

Peitetoimintaa suorittava virkamies voisi aktiivisesti kysellä estettävänä tai paljastettavana olevaan rikokseen liittyviä merkityksellisiä seikkoja peitetoiminnan kohteena olevalta tai muulla tavoin vaikuttaa häneen, jotta tämä paljastaisi kyseisiä tietoja. Peitetoiminnan luonteeseen sinänsä kuitenkin kuuluu se, että virkamiehen aseman salaaminen kohdistuu tosiasiallisesti muihinkin henkilöihin. Esimerkiksi erilaisissa henkilöryhmissä peitetoimintaa suorittava virkamies ei käytännössä voi välttyä vuorovaikutuksesta muiden henkilöiden kuin peitetoiminnan kohdehenkilön kanssa. Tällainen voisi olla esimerkiksi kanssakäyminen vieraan valtion laitonta tiedustelutoimintaa suorittavan organisaation edustajien kanssa. Peitehenkilön on voitava käyttäytyä tällaisissa tilanteissa luontevasti, jotta hänen turvallisuutensa ei vaarantuisi tai tiedonhankinta paljastuisi. Jos tällaisessa tilanteessa muu kuin peitetoiminnan kohde kertoisi peitehenkilölle oma-aloitteisesti omasta rikoksestaan tai toisen henkilön tekemästä rikoksesta, voi peitehenkilö ottaa tietoja vastaan, vaikka rikoksesta kertonut ei ole peitetoiminnan kohteena. Mikäli uuteen henkilöön olisi perusteltua kohdistaa peitetoimintaa, meneteltäisiin peitetoiminnan laajentamista koskevan 145 §:n mukaisesti.

Ehdotuksen mukaan peitetoiminnassa saataisiin käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistaa tai käyttää vääriä asiakirjoja tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Peitetoiminnan luonteeseen kuuluu tarvittaessa jopa valehteleminen, mikä muuten ei ole viranomaisten toiminnassa sallittua. Väärien tietojen antamisella ei kuitenkaan saisi syyllistyä rikokseen, esimerkiksi petokseen.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saisi rikoksen estämiseksi kohdistaa henkilöön peitetoimintaa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella hänen voitaisiin perustellusti olettaa syyllistyvän tai myötävaikuttavan 2 momentissa lueteltuihin rikoksiin. Rikosnimikkeitä koskeva luettelo olisi 93 §:ssä tarkoitetun tehtävän toimivallan rajojen mukaisesti suppeampi kuin pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n luettelo. Tarkoituksenmukaisimpana olisikin siksi luetella momentissa teot erikseen. Tällaisia rikoksia olisivat: 1) joukkotuhonta, joukkotuhonnan valmistelu, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikos, hyökkäysrikoksen valmistelu, sotarikos, törkeä sotarikos, kidutus, kemiallisen aseen kiellon rikkominen, biologisen aseen kiellon rikkominen tai jalkaväkimiinakiellon rikkominen; 2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen, sotaan yllyttäminen, maanpetos, törkeä maanpetos, vakoilu, törkeä vakoilu, turvallisuussalaisuuden paljastaminen tai luvaton tiedustelutoiminta; 3) valtiopetos, törkeä valtiopetos tai valtiopetoksen valmistelu.

Pykälän *3 momentin* mukaan edellytyksenä olisi lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Rikoksen paljastamiseksi peitetoiminnalla tulisi olla paljastamiselle erittäin tärkeä merkitys ja sen käytön tulisi olla rikoksen paljastamiseksi välttämätöntä. Momentissa mainittaisiin rikollisen toiminnan järjestäytyneisyys. Toiminnalla voisi olla liittymä järjestäytyneeseen rikollisuuteen, mutta momentissa tarkoitetulta järjestäytyneisyydeltä ei edellytettäisi, että se täyttää rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentin määritelmän järjestäytyneestä rikollisryhmästä.

Peitetoimintaa olisi sallittua kohdistaa myös myötävaikuttajiin, joilla tarkoitettaisiin henkilöitä, joiden oman toiminnan ei tarvitsisi olla rangaistavaa. Henkilö olisi rikoksen myötävaikuttaja, jos hänen ja rikoksentekijän välillä vallitsee sopimus, suunnitelma, roolijako tai muu sellainen

rikollisuuteen liittyvä yhteistyösuhde. Myötävaikuttamisen kannalta riittävää olisi, että henkilö esimerkiksi rahoittaisi rikoksentekijän elämää, majoittaisi rikoksentekijöitä, taikka hankkisi, vuokraisi tai valmistaisi heidän käyttöönsä kulkuneuvoja tai muita tarvittavia välineitä. Myötävaikuttamisena ei pidettäisi kuitenkaan sukulaisuus- tai perhesuhteista taikka asiakassuhteista johtuvaa normaalia yhteydenpitoa kohdehenkilön kanssa, jollei yhteydenpitoon sisältyisi edellä kuvatun kaltaista toimintaa. Viranomaisen tulisi näissä tapauksissa perusteluilla osoittaa myötävaikutuksen tosiallisuus.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen oikeudesta kohdistaa henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa. Tietoverkossa toteutettavan peitetoiminnan käyttöedellytyksenä olisi, että kohdehenkilön voidaan hänen lausumiensa tai muun käyttäytymisen perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän sellaiseen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Tietoverkossa toteutettavaa peitetoimintaa arvioitaessa on syytä tarkastella hieman yleisemmällä tasolla tietoverkossa tapahtuvaa rikostiedustelua ja siinä käytettäviä menetelmiä. Jos viranomainen rikosten estämisen tarkoituksessa valvoo tapahtumia ilman konkreettista kohdetta tietoverkossa, kyseessä olisi eräänlainen yleisvalvonta. Keskeisenä erona reaalimaailmassa tapahtuvaan valvontaan olisi kuitenkin valvonnan tapahtuminen virtuaalisessa ympäristössä. Tämä voisi olla vaikkapa internetissä oleva keskustelufoorumi tai kauppapaikka. Viranomaisen havaitessa tietoverkossa suoritettavan valvonnan yhteydessä seikkoja, joiden perusteella jonkun on perusteltua syytä olettaa syyllistyvän rikokseen, tiedonhankintaa voidaan jatkaa tämän luvun 127 §:n 1 momentissa säädettynä tarkkailuna. Tarkkailulle on luonteenomaista tiettyyn henkilöön salaa kohdistettava havaintojen tekeminen tarkkailutarkoituksessa.

Mikäli tietoverkossa toteutettavan tarkkailun perustella käsitys kohteen syyllistymisestä rikokseen vahvistuu, henkilöön voidaan kohdistaa 126 §:n 2 momentissa tarkoitettua suunnitelmallista tarkkailua, ottaen huomioon 126 §:n 3 ja 4 momenteissa säädetyt suunnitelmallisen tarkkailun edellytykset ja rajoitukset. Tarkkailussa ja suunnitelmallisessa tarkkailussa tiedonhankintaa toteuttava virkamies ei lähtökohtaisesti saisi olla aktiivisessa vuorovaikutuksessa tiedonhankinnan kohteen kanssa. Rikoksen estämisen edellyttäessä syvemmälle kohdehenkilön yksityiselämään ulottuvia keinoja kyseeseen voisi mahdollisesti tulla tietoverkossa toteutettava muoto 128 §:ssä tarkoitetusta peitellystä tiedonhankinnasta. Mikäli peiteltyyn tiedonhankintaan kuuluva lähtökohtaisen passiivinen vuorovaikutus ei olisi rikoksen estämisen kannalta riittävää, vaan rikoksen estäminen tosiasiassa edellyttäisi aktiivista kanssakäymistä tiedonhankinnan kohteen kanssa, kyseeseen voisi tulla tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta.

Virtuaalisessa ympäristössä etenevien tapahtumien ja tapahtumaketjujen ennalta tuntematon etenemistahti määrittäisi tapauskohtaisesti sen, mikä tiedonhankintamenetelmä voisi milloinkin olla rikoksen estämisen tai selvittämisen kannalta vaikutuksellinen.

Pykälässä tarkoitetusta, yksinomaan tietoverkossa tapahtuvasta peitetoiminnasta voisi olla kyse esimerkiksi tilanteessa, jossa tehtävään määrätty, salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava virkamies rikoksen estämistarkoituksessa pyrkii todellisen identiteettinsä salaten tietoverkossa hankkimaan rikoksen estämisen kannalta välttämätöntä tietoa.

Pykälän *5 momentti* ilmentäisi yksityisyyden suojan ja kotirauhan kunnioittamista. Lainkohdan mukaan peitetoiminta olisi sallittua asunnossa vain, mikäli sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Lisäksi momentissa säädettäisiin, että kotietsinnästä säädetään erikseen. Käytännössä tällä korostettaisiin sitä, että asunnossa toteutettavan peitetoiminnan yhteydessä ei saisi tehdä toimenpiteitä, jotka olisivat luonteeltaan kotietsintään

rinnastuvia, vaikka sisäänpääsy asuntoon olisi tapahtunut asunnon käyttäjän aktiivisella myötävaikutuksella.

141 §. *Rikoksentekokielto.* Pykälässä säädettäisiin peitetoimintaan liittyvästä rikoksentekokiellosta ja pykälä on muotoiltu vastaamaan oikeusministeriön pakkokeinolain muutostarpeita tarkastelleen työryhmän pakkokeinolain 10 luvun 28 §:ään esittämiä muutoksia. Pykälä koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä.

Pykälän *1 momentin* mukaan peitetoimintaa suorittava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää suorittava virkamies ei saisi tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen. Myös sellainen aloitteellisuus, joka ei vielä ole rikoslain tarkoittamaa rikokseen yllyttämistä, olisi peitehenkilöltä kielletty.

Pykälän *2 momentin* mukaan sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava virkamies saa tehdä järjestysrikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, tai liikennerikkomuksen, jos teko on välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

Momentti ei tarkoittaisi sitä, että kysymyksessä olevia tekoja ei tutkittaisi siten kuin siitä on erikseen säädetty. Vastuuvapaus voisi tulla kysymykseen vain silloin, kun todetaan, että teko on ollut tarpeen peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Rangaistusvastuusta vapautuminen olisi siten varsin rajoitettua.

142 §. *Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma.* Pykälässä säädettäisiin peitetoimintaa koskevasta esityksestä ja suunnitelmasta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 31 §:ää ja koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä.

Pykälän *1 momentin* mukaan peitetoimintaa koskevassa esityksessä olisi mainittava 1) toimenpiteen esittäjä, 2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö riittävästi yksilöitynä, 3) toimenpiteen perusteena oleva rikos riittävästi yksilöitynä, 4) peitetoiminnan tavoite, 5) peitetoiminnan tarpeellisuus, 6) muut peitetoiminnan edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot. Momentissa lueteltaisiin yksityiskohtaisesti suunnitelman laatimiseksi ja päätöksenteon tueksi tarvittavat tiedot. Pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaisessa arviossa voitaisiin ottaa huomioon esimerkiksi peitetoiminnan purkamista koskeva suunnitelma.

Pykälän *2 momentin* mukaan peitetoiminnan toteuttamisesta olisi laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulisi sisältää peitetoimintaa koskevan päätöksenteon ja peitetoiminnan toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa olisi olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Suunnitelman tarkistamisvelvollisuus merkitsee jatkuvaa peitetoimintaoperaation seuraamisvelvoitetta.

143 §. *Peitetoiminnasta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin peitetoiminnasta päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 32 §:ää ja koskisi siis ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättäisi peitetoiminnasta. Momentissa säädettäisiin myös yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa koskevasta päätöksenteosta. Tällaisesta peitetoiminnasta päättäisi Pääesikunnan tiedustelupäällikkö taikka Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu sotilaslakimies tai muu virkamies. Mikäli peitetoiminta edellyttäisi myös

soluttautumista reaalimaailmassa, ei tietoverkkoa koskevaa päätöksentekomenettelyä voitaisi käyttää.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että peitetoimintaa koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Peitetoiminta on lainsäätäjän tarkoittama viimesijainen salainen tiedonhankintakeino, minkä vuoksi on perusteltua, että peitetoiminnan edellytykset arvioitaisiin vähintään kuuden kuukauden välein. Edellytysten olemassaoloa on muutenkin jatkuvasti seurattava ja arvioitava peitetoiminnan aikana.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin peitetoimintaa koskevan päätöksen sisällöstä. Päätöksessä olisi mainittava toimenpiteiden perusteena olevat tosiseikat. Momentin 3 kohdassa tarkoitettuja tunnistetietoja olisivat esimerkiksi koodit.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin päätöksen tarkistamisesta ja lopettamisesta tehtävästä päätöksestä. Kuten suunnitelmaa, olisi myös päätöstä olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tarkistamisvelvollisuus merkitsee jatkuvaa peitetoimintaoperaation seuraamisvelvoitetta, kuten myös erillinen lopettamista koskeva päätöksentekovelvollisuus.

144 §. *Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä.* Pykälässä säädettäisiin peitetoiminnan edellytyksiä koskevasta ratkaisusta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 33 §:ää ja koskisi siis ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä.

Pykälässä säädettäisiin, että jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, on peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko 140 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa tai oliko kysymys peitetoiminnasta 117 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Pykälä ilmentäisi sitä, että päätöksentekotason tulee olla sitä korkeampi mitä perusteellisemmasta perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvasta salaisesta tiedonhankintakeinosta on kysymys. Tuomioistuin arvioisi sen, oliko tiedonhankintaa rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Yksinomaan tietoverkossa toteutettava peitetoiminta ei edellyttäisi tuomioistuimen ratkaisua.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä suorittavan viranomaisen on mahdollisuuksien mukaan jo ennen peitetoiminnan aloittamista pyrittävä arvioimaan, tullaanko peitetoiminnalla saatua tietoa käyttämään syyllisyyttä tukevana selvityksenä oikeudenkäynnissä. Pykälän tarkoittamassa tilanteessa peitetoiminnan käyttäminen voitaisiin saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi myös jo ennen peitetoiminnan aloittamista. Aloittamisen jälkeen tapahtuvassa käsittelyssä tuomioistuin arvioisi sitä, ovatko peitetoiminnan edellytykset olleet olemassa tiedonhankintakeinon aloittamishetkellä, jos peitetoiminnalla saatua tietoa käytettäisiin syyllisyyttä tukevana selvityksenä. Tämän arvioinnin tuomioistuin tekisi siitä riippumatta, onko peitetoiminta vielä käynnissä vai ei. Jos tuomioistuin päätyisi kielteiseen arvioon edellytysten olemassaolosta, peitetoiminnalla saatuja tietoja ei saisi hyödyntää syyllisyyttä tukevana selvityksenä.

Tuomioistuimessa käsiteltäisiin 143 §:n 3 momentin mukaisia peitetoimintaa koskevassa päätöksessä edellytettäviä tietoja vain siltä osin kuin se on välttämätöntä 140 §:n 2 momentissa tarkoitettujen edellytysten olemassaolon arvioimiseksi. Käsiteltäviksi eivät tulisi esimerkiksi peitetoimintaa suorittavien poliisimiesten tunnistetiedot, peitetoiminnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma.

Pykälässä tarkoitetut asiat keskitettäisiin 168 §:n mukaisesti Helsingin käräjäoikeuteen. Tuomioistuinkäsittelyssä noudatettaisiin muita tuomioistuimessa käsiteltäviä salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä, mutta tästä huolimatta salassapito- ja turvallisuusnäkökohtiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota tällaisen asian käsittelyssä. Koska tämän luvun mukaisia tiedonhankintakeinoja saadaan käyttää rikoksen estämisen lisäksi 117 §:ssä tarkoitettujen rikosten paljastamisessa, on tästä tarpeen erikseen mainita ehdotettavassa säännöksessä. Tuomioistuin siis arvioisi myös sen, oliko kysymys peitetoiminnasta 117 §:n tarkoittamissa tapauksissa.

145 §. *Peitetoiminnan laajentaminen.* Pykälässä säädettäisiin peitetoiminnan laajentamisesta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 34 §:ää ja koskisi siis ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä.

Pykälän *1 momentin* mukaan, jos peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa peitetoiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan rikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun 140 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi on välittömästi tehtävä peitetoimintaa, peitetoimintaa suorittava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä suorittava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös tämän rikoksen estämistä. Peitetoiminnan laajentaminen olisi kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen ratkaistavaksi.

Aikaisemmin todetulla tavalla peitetoimintaa koskevassa päätöksessä on yksilöitävä peitetoiminnan kohteena oleva henkilö ja se rikos tai ne rikokset, joiden estämiseksi peitetoimintaa saadaan suorittaa. Toiminnan aikana on mahdollista, että peitetoiminnan kohteena oleva henkilö paljastaa esimerkiksi tehneensä muunkin kuin päätöksessä mainitun tiedonhankinnan perusteena olevan rikoksen. Mikäli peitetoimintaa suorittava virkamies saisi täysin rajoituksetta päättää tiedonhankinnasta momentissa tarkoitetussa tilanteessa, menettäisivät peitetoimintaa koskevat edellytykset merkityksensä ja päätöksen peitetoiminnasta tekisi tosiasiallisesti peitehenkilö. Tilanne voi olla joka tapauksessa yllättävä ja ainutkertainen siinä merkityksessä, ettei tiedonhankinta ole enää myöhemmin mahdollista.

Momentin mukaan rikoksen tulisi lisäksi liittyä välittömästi siihen rikokseen, jonka estämiseksi tai paljastamiseksi peitetoimintaa suoritetaan. Uuden rikoksen tulisi olla myös sellainen rikos, johon lupa voitaisiin myöntää. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa päätös koskee törkeää vakoilua, ja peitetoiminnan aikana ilmenee, että peitetoiminnan kohteen olisi perusteltua syytä olettaa syyllistyvän myös törkeään rahanpesuun. Laajentaminen tulisi lisäksi kysymykseen vain tilanteessa, jossa uuden rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi olisi tarve peitetoiminnan välittömään laajentamiseen. Jos peitehenkilö arvioisi, että asiassa päästäisiin myöhemmin uudelleen tulokselliseen tiedonhankintaan, ei peitetoimintaa saisi välittömästi laajentaa. Mikäli kysymyksessä olisi sellainen rikos, johon ei voitaisi myöntää lupaa, saisi peitehenkilö vain käyttäytyä tilanteessa luontevasti paljastumisensa estämiseksi ja jo käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi.

Peitetoimintaa suorittavan virkamiehen päätös olisi kirjattava ja se olisi myös saatettava niin pian kuin mahdollista, kuitenkin viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen ratkaistavaksi. Näissä tilanteissa ei siis tarvittaisi enää tuomioistuimen ratkaisua.

Pykälän *2 momentin* mukaan, jos peitetoiminnan aikana ilmenisi, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän 140 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi häneen on välittömästi kohdennettava peitetoimin-

taa, peitetoimintaa suorittava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Peitetoiminnan laajentaminen olisi kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen käsiteltäväksi sen ratkaisemiseksi, ovatko mainitussa momenteissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa. Edellä mainittu koskee myös yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamista. Momentin tarkoittamissa tapauksissa menettely ja toimintaperiaatteet vastaisivat 1 momentin perusteluissa esitettyä.

Peitetoiminnan laajentaminen koskisi kuitenkin sellaista henkilöä, joka ei ole alkuperäisessä peitetoimintapäätöksessä tiedonhankinnan kohteena. Laajentamisen ensi vaiheessa päätöksen tekijänä olisi peitetoimintaa suorittava virkamies, jonka olisi kuitenkin saatettava asia ilman aiheetonta viivytystä peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen ratkaistavaksi, käytännössä useimmiten Pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Peitetoiminnan edellytysten saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi säädettäisiin 144 §:ssä.

146 §. *Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan virkamiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa ja peitetoiminnassa.* Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan virkamiehen turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa ja peitetoiminnassa. Säännös vastaisi poliisilain 5 luvun 39 §:ää.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa tai peitetoimintaa toteuttava virkamies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Pykälän 1 momentti koskisi niin sanottua turvakuuntelua ja -katselua. Salakuuntelua koskevan rangaistussäännöksen perusteella omien keskustelujen nauhoittaminen salaa ei ole rangaistavaa. Momentissa tarkoitettu laitteen käyttäminen ei muutenkaan olisi sellaista oikeudetonta toimintaa, jonka perusteella voisi seurata rangaistusvastuu salakuuntelusta tai salakatselusta. Turvakuuntelu ja -katselu saataisiin kohdistaa ainoastaan peiteltyä tiedonhankintaa tai peitetoimintaa toteuttavan virkamiehen kanssa vuorovaikutuksessa oleviin henkilöihin. Ilmaisu ”kuuntelun ja katselun” tarkoittaisi sitä, että tapauksesta riippuen voitaisiin käyttää joko kuuntelun tai katselun mahdollistavaa laitetta taikka sekä kuuntelun että katselun mahdollistavaa laitetta.

Pykälän *2 momentin* mukaan kuuntelu ja katselu saataisiin tallentaa. Tallenteet olisi hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei enää tarvittaisi 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen turvaamiseen. Jos niitä olisi kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saataisiin säilyttää ja niitä saataisiin käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet olisi hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Pykälän 2 momentti sisältäisi turvakuuntelu- ja katselutallenteiden säilyttämis- ja hyödyntämisrajoitukset. Tallenteita ei saisi säilyttää ja käyttää muuhun kuin säännöksessä mainittuun tarkoitukseen. Kysymys näissä tapauksissa saattaisi olla esimerkiksi siitä, että virkamieheen on kohdistettu väkivaltaa tai väkivallan uhkaa, että hän joutunut käyttämään väkivaltaa taikka että peitellyn tiedonhankinnan yhteydessä on jollekin aiheutunut vahinkoa. Näissä tapauksissa tallenteita saatettaisiin tarvita rikosasian tai vahingonkorvausasian käsittelyn yhteydessä.

Tietolähdetoiminta

147 §. *Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin tietolähdetoiminnasta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytyksistä. Pykälä olisi Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskevassa lainsäädännössä uusi ja se koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 40 §:ää,

Pykälän *1 momentti* sisältäisi tietolähdetoiminnan sekä tietolähteen määritelmät. Tietolähdetoiminnalla tarkoitettaisiin muuta kuin satunnaista, luottamuksellista Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavan viranomaisen laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista Pääesikunnan mainitussa pykälässä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavan viranomaisen ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (tietolähde).

Momentista käy selkeästi ilmi, että tietolähteitä voitaisiin käyttää Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavan viranomaisen toiminnassa varsin laajasti. Tietolähdetoiminnan käyttöön ei liity esimerkiksi rikollisen teon rangaistusasteikkoon perustuvia rajoituksia.

Pykälän *2 momentissa* määriteltäisiin tietolähteen ohjattu käyttö. Lainkohdan mukaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen voisi käyttää tarkoitukseen hyväksyttyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja. Käytännössä tässä tarkoitettu tietolähteen ohjattu käyttö kohdistettaisiin Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavan viranomaisen toimivallan rajojen mukaisesti lähinnä vakavan, suunnitelmallisen ja ammattimaisen rikollisuuden, kuten vakoilun tai luvattoman tiedustelutoiminnan, estämiseen ja paljastamiseen.

Pykälän 2 momentin muotoilu ”saa pyytää” viittaa viranomaisen ainakin jonkinasteiseen aktiivisuuteen suhteessa tietolähteeseen. Vaikka tietolähde tietenkin saa valita seuransa kuten haluaa ja tarpeelliseksi katsoessaan ilmoittaa tietoonsa tulleista seikoista viranomaiselle, kyseessä olevan viranomaisen aktiivinen rooli toiminnassa nostaa esiin kysymyksen tietolähteen oikeusturvasta. Käytännössä kyse on viime kädessä tietolähteen toimimisesta viranomaisen aloitteesta ja tämän lukuun. Paitsi tietolähteen, myös tiedonhankinnan kohteen sekä toiminnassa mukana olevien virkamiesten oikeusturvaan liittyvät kysymykset ovat keskeisiä tietolähteen käytöstä säätämistä lain tasoisin normein puoltavia tekijöitä.

Pykälän muotoilu *”tiedonhankintaan suostunutta henkilöä”* ilmentäisi tietolähdetoiminnan taustalla olevaa lähtökohtaa vapaaehtoisesta tietojen antamisesta. Näin ollen Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalle viranomaiselle laissa säädetyn tiedonsaantioikeuden perusteella tietoja antanutta henkilöä ei katsottaisi 1 momentissa tarkoitetuksi tietolähteeksi, vaikka henkilö luovuttaisikin esimerkiksi asemansa perusteella tietoja 1 momentissa tarkoitetulla tavalla muutoin kuin satunnaisesti.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin tietolähteen ohjatun käytön rajoituksista. Lainkohdan mukaan tietoja ei saisi pyytää hankittavaksi tavalla, joka edellyttäisi viranomaisille kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Ennen tietolähteen ohjattua käyttöä olisi tietolähteelle tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Pykälässä säädettäisiin lisäksi, että tietolähteen turvallisuudesta olisi tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen. Tapauskohtainen huolehtiminen tietolähteen turvallisuudesta voitaisiin käytännössä toteuttaa yhteistyössä poliisin kanssa, mutta pääasiallinen ja

viimekätinen vastuu olisi aina Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalla viranomaisella. Yhteistyöllä voitaisiin kuitenkin pyrkiä välttämään päällekkäisiä toimintoja ja tarvittaessa keskittämään resursseja sinne, missä kyseistä toimintaa jo harjoitetaan.

Tietolähdetoiminta olisi Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitetuissa rikostorjuntatehtävissä tarkoituksenmukainen keino hankkia tietoa rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi. Henkilökohtaiseen kanssakäymiseen perustuva tiedonhankinta on usein tehokkaampi ja myös operaatioturvallisempi tapa kuin moni muu tälläkin hetkellä viranomaisen keinovalikoimassa oleva tiedonhankintakeino. Tietolähdetoiminnan kautta on saatavissa sellaista yksityiskohtaista tietoa, jota on vaikea, tai jopa mahdotonta, tuottaa muilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla erityisesti silloin, kun on kyse henkilöiden aikomuksista tai asennoitumisesta oletettuun rikostekoon nähden. Tietolähteen tuottama tieto voisi olla erittäin merkityksellistä silloin kun esimerkiksi peitetoimintaa olisi haasteellista, tai jopa mahdotonta, toteuttaa.

Toimintatapa, jossa päämääränä on tehtävään koulutetulla henkilöstöllä hankkia tietoa kohdistamalla tiedonhankintaa ihmisiin hyödyntämällä esimerkiksi heidän henkilökohtaista asiantuntemustaan tai saamalla tietoa heidän tekemistään havainnoista, ei ole Puolustusvoimille kokonaan uusi. Voimassaolevan lain 86 §:n mukaisessa toiminnassa on aiemmin luottamuksellisesti tavattu henkilöitä, joilla on ollut oma-aloitteinen halu kertoa tietämistään tai havaitsemistaan asioista. Yhteydenotot ovat siis poikkeuksetta olleet muita kuin viranomaisen aloitteesta tapahtuneita ja yhteydenottoa koskevat tiedot on tallennettu tarvittavilta osin henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 16 §:ssä säädettyyn Pääesikunnan ylläpitämään turvallisuustietorekisteriin toiminnan valvontaa ja saadun tiedon luotettavuusarviointeja varten. Rikostorjunnasta rajavartiolaitoksessa annetun lain säätämisen yhteydessä eduskuntakäsittelyssä niin sanottujen tavanomaisten tietolähteiden käyttämisestä viranomaistoiminnassa tehtyjen tulkintojen jälkeen Puolustusvoimissa on tietolähteiden käyttöön kuitenkin suhtauduttu pidättyvästi. Tämä on merkinnyt tiedonsaantioikeuden heikentymistä aiempaan käytäntöön nähden.

Voimassa olevan poliisilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 224/2010 vp) perusteluissa lähdettiin siitä, että salaisen tiedonhankinnan keinoista tietolähteen ohjattu käyttö jäisi niin rajavartio-, tulli-, kuin sotilasviranomaisten toimivaltuuksien ulkopuolelle. Perustelujen mukaan tältäkin osin kuitenkin tarvitaan jatkoselvittelyä. Kysymys on viime kädessä siitä, minkälaista selvitystä eri keinojen käyttötarpeista on esitettävissä. Tullin oikeudesta tietolähteen ohjattuun käyttöön on sittemmin säädetty lain rikostorjunnasta Tullissa 39 §:ssä ja Rajavartiolaitoksen oikeudesta ns. perusmuotoiseen tietolähteen käyttöön lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 36 §:ssä.

Poliisilain voimaantullessa Puolustusvoimat sovelsi nyt kumotun lain poliisin tehtävien suorittamisesta Puolustusvoimissa (1995/1251) turvallisuus- ja valvontatehtävistä säädettyä 5 §:ää sen lailla 878/2011 muutetussa muodossa. Pykälän mukaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvan laittoman tiedustelutoiminnan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan laittoman toiminnan estämiseksi on *"telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peitetoimintaa, valeostoa, ohjattua tietolähteen käyttöä ja valvottua läpilaskua lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisilain 5 luvussa säädetään poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä"*. Tähän perustuen myös Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisella on jo tuolloin ollut mahdollisuus perusmuotoiseen tietolähteen käyttöön.

Poliisilain 5 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään, että 5 luvun poliisin tai poliisimiehen oikeus käyttää luvussa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja, koskee telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta myös rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen

säädetään. Voimassaolevaa puolustusvoimien rikostorjuntalakia säädettäessä 9 luvun 89 §:n sanamuoto kirjattiin kuitenkin hyvin tarkkarajaiseksi. Lain 87 §:ssa tarkoitettujen virkamiesten käyttöön tulivat poliisilain 5 luvussa tarkoitetuista salaisista tiedonhankintakeinoista vain tietyt, pykälän 1 momentissa erikseen luetellut keinot. Hallituksen esityksestä (HE 30/2013 vp) sivulta 79 ilmenevällä tavalla tarkoituksena oli, että jos poliisilakiin myöhemmin lisättäisiin uusia salaisia tiedonhankintakeinoja, ei Pääesikunnalle tulisi automaattisesti uusia toimivaltuuksia, vaan niiden tarve arvioitaisiin joka kerta erikseen. Ratkaisua tuki myös hallituksen esityksen yleisperusteluissa kuvattu eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu (18.12.2006, dnro 891/2/05).

Voimassa olevan lain 89 §:n luettelo ei sisällä tietolähdetoimintaa ja tulkinnan ehdottomuutta korostaa luettelon johtolauseeseen kirjattu muotoilu *"...käytettävissä...vain"*. Tehtävissä ei ole vuoden 2014 jälkeen ollut mahdollista enää toteuttaa tietolähdetoimintaa edes perusmuotoisena, vaikka kyseinen toimivaltuus oli jo tuolloin ollut rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä (turvallisuus- ja valvontatehtävät) käytössä aiemman lain nojalla. Tarve sen käyttöön ei kuitenkaan ole koskaan poistunut.

Tietolähteen ohjatun käytön merkitys kasvaa estettäessä ja paljastettaessa Pääesikunnan toimivaltaan kuuluvia vakavia rikoksia, kuten vakoilua tai luvatonta tiedustelutoimintaa. Tämän tyyppiset teot edellyttävät luonteensa puolesta usein pidempikestoista, sekä erittäin luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta viranomaisen ja mahdollisen tietolähteen välillä erityisesti silloin, jos tietolähde itse on mukana rikollisessa toiminnassa. Tietolähde voisi myös muuten suhteidensa johdosta liikkua oletettujen rikolliseen tekoon liittyvien henkilöiden parissa, tavata entuudestaan tuntemiaan henkilöitä sekä keskustella heidän kanssaan. Tietolähdettä voisi hyödyntää myös esimerkiksi yhteyden muodostamisessa peitteellä toimivan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä suorittavan virkamiehen ja salaisen tiedonhankinnan kohteena olevaa laitonta toimintaa harjoittavan organisaation edustajan välillä. Tietolähde voisi toimia rajoitetusti vaikkapa tulkkina.

Tietolähdettä voi tosiasiallisesti käsitellä vain se viranomainen, jonka tehtäviin tiedonhankinta liittyy. Ainoastaan tällä viranomaisella on mahdollisuus arvioida tiedonhankinnalla saatavaa hyötyä myös suhteessa tietolähteen suojaamiseen ja turvallisuuden varmistamiseen. Luottamuksellista kanssakäymistä ei ole myöskään mahdollista toteuttaa toisen viranomaisen lukuun eikä toinen viranomainen voi tarkoituksenmukaisella tavalla käsitellä tai analysoida sille toimitettuja tietoja toisen viranomaisen puolesta.

148 §. *Tietolähdettä koskevien tietojen käsittely ja palkkion maksu tai suoritettava korvaus.* Pykälässä säädettäisiin tietolähdettä koskevien tietojen käsittelystä, palkkion maksusta ja suoritettavasta korvauksesta. Pykälä vastaisi muuten poliisilain 5 luvun 41 §:ää, mutta siinä säädettäisiin myös tietolähteelle suoritettavasta korvauksesta. Se olisi Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskevassa lainsäädännössä uusi ja se koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että tietolähdettä koskevat henkilötiedot tallennettaisiin henkilörekisteriin. Henkilörekisteriin sisällytettävien tietojen käsittelyssä noudatettaisiin henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain säännöksiä. Tietolähteen rekisteröinti parantaisi mahdollisuuksia toiminnan, mukaan lukien palkkioiden maksun, lainmukaisuuden valvontaan.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin mahdollisuudesta maksaa tietolähteelle palkkio tai korvaus. Palkkion määräytymisen perusteista annettaisiin tarkempi ohjeistus asiaa koskevassa hallinnollisessa määräyksessä. Momentissa mainittaisiin erikseen tietolähteelle suoritettava korvaus. Mikäli myös korvausta saaneen tietolähteen henkilötiedot rekisteröitäisiin, menettelyllä voitaisiin välttää rekisteröintiä koskevien säännösten kiertäminen esimerkiksi siten, että henkilölle maksettaisiin korvauksena rahaa, tavaraa tai muu etu, joka kuitenkin tosiasiassa olisi tietolähteelle maksettavaa palkkiota. Tuloverolain (1535/1992) 92 b §:ssä säädetään palkkion verottomuudesta. Kyseessä olevan säännöksen mukaan viranomaisen maksama tai välittämä rikoksen estämistä, rikoksen selvittämistä, rikoksentekijän kiinnisaamista sekä rikoksella saadun hyödyn takaisin saamista edesauttaneen tiedon johdosta saatu palkkio on verovapaata. Palkkiosta ei olisi myöskään maksettava muita lakisääteisiä työnantaja- ja eläkemaksuja. Kyseessä ei ole saajalleen sellainen tulo, että sitä voitaisiin pitää varsinaisesti palkkaan rinnastettavana säännöllisenä tulona, vaan tulo olisi varsin satunnainen ja vähäinen. Toiseksi on huomattava, että palkkion veronalaisuus merkitsisi tietolähteen paljastumisriskiä verotusmenettelystä johtuvien seikkojen vuoksi. Verotukseen liittyvien tietojen tietynasteinen julkisuus voisi paljastaa henkilön toiminnan tietolähteenä paitsi yleisellä tasolla myös rikollisille. Tätä voidaan pitää tietolähteelle selkeänä vaaratekijänä.

Edellä mainittujen lisäksi 2 momentissa ehdotetaan myös säädettäväksi, että lähtökohtaisesti vain rekisteröidyille tietolähteille voitaisiin maksaa palkkio. Tätä voidaan pitää perusteltuna toimintaan liittyvän valvonnan kannalta. On selvää, että tietolähteen rekisteröinti lisäisi tietolähteiden käytön kontrolloitavuutta, jolloin vastaavasti mahdollisuus maksaa palkkio vain rekisteröidylle tietolähteelle lisäisi palkkioiden maksuun ja määriin liittyviä seurantamahdollisuuksia. Rekisteröinnin ja palkkion maksamisen kytkeminen toisiinsa ehkäisee mahdollisuuksia maksaa esimerkiksi huomaamatta useampia kertoja. Momentissa säädettäisiin kuitenkin poliisilain tavoin mahdollisuudesta poiketa rekisteröintiä koskevasta pääsäännöstä. Vaikka siis palkkionmaksun edellytyksenä lähtökohtaisesti olisikin rekisteröinti, perustellusta syystä palkkio voitaisiin maksaa myös rekisteröimättömälle tietolähteelle.

149 §. *Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin tietolähteen ohjatusta käytöstä päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 42 §:ää. Se olisi Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskevassa lainsäädännössä uusi ja se koskisi ainoastaan lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan tiedustelupäällikkö taikka Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu sotilaslakimies tai muu virkamies päättäisi tietolähteen ohjatusta käytöstä. Päätöksentekotaso vastaisi tietolähteen ohjattuun käyttöön liittyvien erilaisten riskien vuoksi keskeisimmiltä osiltaan edellä peitellyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan kohdalla esitettyä.

Pykälän *2 momentin* mukaan tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Esimerkiksi tulevaisuuteen suuntautuviin telepakkokeinoihin verrattuna tiedonhankintakeinoa koskevan päätöksen pitkähköä voimassaoloaikaa voidaan perustella tiedonhankintakeinon luonteella. Tietolähteen ohjattuun käyttöön liittyy elimellisenä tekijänä virkamiehen ja tietolähteen välillä vallitseva luottamuksellinen suhde, jota ei välttämättä saavuteta kovinkaan nopeasti. Toisaalta ohjatun käytön voitaneen olettaa vain harvoin olevan kertaluonteista ja parhaat tulokset tultaneen saavuttamaan tietolähteen pitkäjänteisellä ohjaamisella.

Päätöksen sisältöä koskeva *3 momentti* vastaisi muiden vastaavantyyppisten tiedonhankintakeinojen päätösten sisältöä koskevia säännöksiä. Momentissa säädettäisiin, että päätös tietolähteen

ohjatusta käytöstä olisi tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpiteen esittäjä; 2) tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava virkamies; 3) tunnistetiedot tietolähteestä; 4) toimenpiteen peruste; 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma; 6) päätöksen voimassaoloaika; 7) mahdolliset tietolähteen ohjatun käytön rajoitukset ja ehdot.

Pykälän *4 momentin* mukaan päätöstä olisi olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tietolähteen ohjatun käytön lopettamisesta olisi tehtävä kirjallinen päätös. Sääntely pääosin vastaisi peitellyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan osalta ehdotettua.

Yhteiset säännökset

150 §. *Pääesikunnan rikostorjuntatehtävien suojaaminen.* Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävien suojaamisesta. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:n tehtävissä on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettu poliisilain 5 luvun 46 §:ää. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä säännös olisi kokonaan uusi. Pääesikunnan rikostorjuntatehtävät tulisi kyetä suojaamaan kokonaisuudessaan. Yksittäinen rikostorjuntatehtävä voisi alkaa sotilasrikoksen estämisenä ja jatkua 93 §:ssä tarkoitettuna rikoksen estämisenä tai paljastamisena.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että jäljempänä 190 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta voidaan 88 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyen Pääesikunnan päällikön päätöksellä ja 93 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyen Pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä lykätä, jos ilmoituksen lykkäämisestä ei aiheutuisi merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Edellytyksenä olisi lisäksi, että ilmoittamisen lykkääminen olisi välttämätöntä tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä hoitava Pääesikunnan virkamies saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä tehtävän tai virkamiehen hengen tai terveyden suojaamiseksi taikka paljastumisen estämiseksi. Momentti koskisi 88 §:ssä ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Sotilasrikosten selvittämisessä säännöstä ei voitaisi soveltaa.

Momentti poikkeaisi muotoilultaan poliisilain 5 luvun 46 §:n 2 momentin, sekä rikostorjunnasta rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 40 §:n 2 momentin vastaavasta sääntelystä jossa tietojen, rekisterimerkintöjen ja asiakirjojen laatiminen ja käyttö on sidottu jo toteutetun, käynnissä olevan tai tulevaisuudessa toteutettavan salaisen tiedonhankintakeinon käytön suojaamiseen.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittaminen, salainen tiedonhankinta, sekä käytettävät keinot ja menetelmät on kyettävä tarvittaessa suojaamaan niiden paljastumisen estämiseksi. Esitetyn momentin perusteella viranomainen voisi tosiasiallisesti suojata myös viranomaisessa työskenteleviä henkilöitä tai itse organisaatiota ja sen rakennetta laajemmin kuin nykyisin viittaussäännöksin sovellettavan poliisilain 5 luvun 46 §:n 2 momentin perusteella on mahdollista.

Pykälän *3 momentin* mukaan edellä 2 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä olisi oikaistava sen jälkeen, kun mainitussa momentissa säädettyjä edellytyksiä ei enää ole. Momentti vastaisi poliisilain 5 luvun 46 §:n 3 momenttia, sekä rikostorjunnasta rajavartiolaitoksessa annetun lain

3 luvun 40 §:n 3 momenttia. Rekistereiden sisältämien tietojen oikeellisuus pyrittäisiin turvaamaan mahdollisimman pitkälle niin, että rekisterit eivät sisältäisi sellaisia merkintöjä, jotka eivät ole välttämättömiä suojaamisen kannalta. Tapauskohtaiset olosuhteet määrittäisivät yksittäistapauksissa tarpeen merkintöjen käyttämiseen tai säilyttämiseen, ja oikaisu voitaisiin tehdä esimerkiksi vasta siinä vaiheessa, kun tehtävä on kokonaisuudessaan toteutettu. Vaikka estämisen ja paljastamisen tehtävä päättyy, voi kuitenkin edelleen olla välttämätöntä jatkaa tehtävää toteuttaneen henkilön suojaamista hänen henkensä tai terveytensä suojaamiseksi taikka paljastumisen estämiseksi.

Pykälän *4 momentin* mukaan suojaamisen järjestämisestä, suojaamisesta vastaavasta virkamiehestä sekä yhteistyöstä rekisterinpitäjien kanssa annetaan tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella. Rekisterinpitäjillä tarkoitetaan erityisesti Digi- ja väestötietovirastoa, mutta myös muita rekisteriviranomaisia, joiden rekistereihin vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä tehdään.

151 §. *Suojaamisesta päättäminen.* Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävien suojaamisesta päättämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 47 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 41 §:ää. Se koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä on voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettu poliisilain 5 luvun 47 §:ää. Lakiesityksen 88 §:n mukaisissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan päällikkö päättäisi 88 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyvästä ja Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättäisi 93 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyvästä 150 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta. Tämä vastaisi muun muassa poliisilain säännöstä, jonka mukaan keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö päättää tällaisen rekisterimerkinnän tekemisestä ja asiakirjan valmistamista.

Voimassaolevan lain viittaussäännöksin sovellettavassa poliisinlain 5 luvun 47 §:ssä ei säädetä Puolustusvoimien oikeudesta tehdä omassa suojaamista koskevassa asiassaan päätös itse. Käytännössä ei ole mahdollista, että toinen viranomainen tosiasiallisesti tekisi harkintaa tai voisi aidosti olla tietoinen ja virkavastuussa Puolustusvoimien omassa asiassaan tarvitsemasta suojaamispäätöksestä.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:n tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättäisi muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta suojaamisesta. Momentti vastaisi poliisilain 5 luvun 47 §:n 2 momenttia, sekä rikostorjunnasta rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 41 §:n 2 momenttia.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin, että rekisterimerkintöjen tekemisestä sekä asiakirjojen valmistamisesta päättäneen viranomaisen on pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta. Momentti vastaisi poliisilain 5 luvun 47 §:n 3 momenttia, sekä rikostorjunnasta rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 41 §:n 3 momenttia.

152 §. *Salaista tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto.* Pykälässä säädettäisiin salaista tiedonhankintaa koskevasta ilmaisukiellosta. Pykälä vastaisi muuten poliisilain 5 luvun 48 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 42 §:n sääntelyä, mutta siinä sää-

dettäisiin myös mahdollisuudesta kannella salaista tiedonhankintakeinoa koskevasta ilmaisukiellosta Helsingin käräjäoikeudelle. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu sotilaslakimies tai muu virkamies saisi rikoksen estämiseen tai paljastamiseen liittyvästä syystä kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä. Edellytyksenä olisi lisäksi, että sivullinen olisi tehtävänsä tai asemansa johdosta avustanut tai häntä olisi pyydetty avustamaan salaisen tiedonhankintakeinon käytön toteuttamisessa. Kysymys olisi poliisilain 5 luvun 48 §:n tavoin sellaisista tilanteista, joissa Pääesikunnan 88 §:n tai 93 §:n mukaisissa tehtävissä toimiva rikostorjuntaviranomainen ilmaisee jollekin henkilölle muita kuin häntä itseään tai hänen päämiestään koskevia tutkintaan liittyviä seikkoja, jotka eivät ole ennestään hänen tiedossaan.

Salaista tiedonhankintaa koskevassa ilmaisukiellossa olisi tavoitteena huolehtia siitä, ettei salainen tiedonhankinta paljastu liian varhaisessa vaiheessa. Lisäksi tavoitteena olisi suojata salassa pidettäviä taktisia ja teknisiä menetelmiä. Esimerkkinä momentin soveltamisalasta voidaan mainita tilanne, jossa asunto-osakeyhtiön huollosta vastaavaa huoltoyhtiön edustajaa pyydetään avaamaan taloyhtiön yhteisten tilojen lukituksia teknisen tarkkailun laitteen asentamiseksi. Momentin perusteella ilmaisukieltoa ei voitaisi kuitenkaan antaa kenelle tahansa sivulliselle. Salainen tiedonhankinta on pyrittävä lähtökohtaisesti toteuttamaan siten, ettei sen paljastumisvaaraa ole. Ilmaisukieltoa on pidettävä välttämättömänä, koska salaisen tiedonhankintakeinon käyttämisen tuleminen sivullisen välityksellä kohdehenkilön tietoon voi estää menetelmän käytön tai vaarantaa sen tarkoituksen toteutumisen.

Ilmaisukielto kattaisi tilanteet, joissa sivullinen on avustanut Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä toimivaa rikostorjuntaviranomaista, ja myös tilanteet, joissa häntä on pyydetty avustamaan. On mahdollista, ettei alun perin pyydetty sivullinen voikaan avustaa, vaan jonkun toisen henkilön on toimittava hänen puolestaan. Salainen tiedonhankinta voisi paljastua, jos avustamaan pyydetty henkilö voisi rajoituksetta ilmaista hänen tietoonsa tulleita seikkoja.

Ilmaisukielto voitaisiin pykälän *2 momentin* mukaan antaa enintään vuodeksi kerrallaan. Kielto olisi annettava saajalleen kirjallisena todisteellisesti tiedoksi. Siinä olisi yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin, ettei ilmaisukieltoa koskevaan päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Kiellon saanut saisi kuitenkin ilman määräaikaa kannella Helsingin käräjäoikeudelle ja kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä. Valituskielto ei loukkaisi perustuslain 21 §:n 2 momentissa turvattua muutoksenhakuoikeutta ottaen huomioon kiellon määräämiseltä edellytettävä painava syy ja kiellon kohdistuminen salaiseen tiedonhankintaan koskeviin seikkoihin.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin, että rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Momentti vastaisi poliisilain 5 luvun 48 §:n 3 momentissa säädettyä.

153 §. *Määräaikojen laskeminen.* Pykälässä säädettäisiin luvussa tarkoitettujen määräaikojen laskemisesta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 49 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 43 §:n sääntelyä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä

pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen ei sovellettaisi säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia (150/1930).

Pykälän *2 momentin* mukaan aika, joka on määrätty kuukausina, päättyy sinä kuukauden päivänä, joka järjestysnumeroltaan vastaa määräyksen antopäivää. Jos vastaavaa päivää ei ole siinä kuussa, jona määräaika päättyisi, pidetään sen kuukauden viimeistä päivää määräajan päättymispäivänä. Säännös tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että jos kuukauden mittaisen luvan voimassaolo alkaisi 31 päivänä maaliskuuta, voimassaolo lakkaisi 30 päivänä huhtikuuta.

154 §. *Kuuntelu- ja katselukiellot.* Pykälässä säädettäisiin kuuntelu- ja katselukielloista. Pykälä olisi uusi ja se koskisi 88 §:ssä tarkoitettuja sotilasrikosten estämisen ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä on sovellettu 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla poliisilain 50 §:n sääntelyä, jonka mukaan telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua ja teknistä katselua koskevista kielloista on soveltuvin osin voimassa mitä pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä säädetään. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 50 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 44 §:ää, mutta siinä esitetään selkeyden ja täsmällisyyden vuoksi luovuttavaksi pakkokeinolain viittauksin toteutettavasta sääntelytavasta ja kuuntelu- ja katselukieltojen kirjaamista omaksi erilliseksi pykäläksi.

Pykälän *1 momentin* mukaan telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa: 1) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitetun oikeudellisen avustajansa tai 1 momentissa tarkoitetun tulkin taikka mainittuun avustajaan 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin; 2) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 16 §:ssä tarkoitetun papin tai muun vastaavassa asemassa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä 3) rikoksen johdosta vapautensa menettäneen epäillyn ja lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän väliseen viestiin.

Pykälän *2 momentin* mukaan ellei estettävänä tai paljastettavana ole rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa myöskään: 1) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun läheisensä väliseen viestiin; 2) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitetun lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön taikka tähän 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä 3) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitetun yleisön saataville toimitetun viestin laatijan tai julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka tähän 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin.

Pykälän 1 ja 2 momenteissa olisi rikoksesta epäillyn sijaan kysymys tämän lain soveltamistapauksissa toimenpiteen kohteena olevasta henkilöstä, jonka voitaisiin perustellusti olettaa syyllistyvän toimenpiteen edellytyksenä olevaan rikokseen. Pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 2 momentissa mainitusta poiketen tutkittava rikos tarkoittaisi tämän lain osalta Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen estettävää tai paljastettavaa rikosta.

Pykälän *3 momentin* mukaan jos telekuuntelun, telekuuntelun sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen, teknisen kuuntelun, teknisen katselun tai teknisen laitetarkkailun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka kuuntelu ja katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Säännös olisi identtinen pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 3 momentin kanssa.

Pykälän *4 momentin* mukaan tässä pykälässä tarkoitetut kuuntelu- ja katselukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 tai 2 momentissa tarkoitettua henkilöä epäillään samasta tai siihen välittömästi liittyvästä rikoksesta kuin rikoksesta epäiltyä ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta tai teknisestä laitetarkkailusta. Kysymys olisi henkilöstä, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen estettävänä tai paljastettavana olevaan tai siihen välittömästi liittyvään rikokseen. Edellytyksenä olisi kuitenkin se, että molempien osalta tulisi olla tehtynä päätös teknisestä kuuntelusta tai teknisestä katselusta.

155 §. *Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen.* Pykälässä säädettäisiin tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisesta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 51 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 45 §:n sääntelyä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälässä säädettäisiin, että Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen olisi ilman aiheetonta viivytystä tarkastettava salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat.

Salaisen tiedonhankinnan sääntelyä koskevat ehdotukset rakentuvat pitkälti sille lähtökohdalle, että rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on keskeisessä asemassa tiedonhankinnan toimenpiteitä toteutettaessa ja olisi siten myös velvollinen valvomaan niiden lainmukaista suorittamista. Sotilaslakimiehen ja muun virkamiehen kelpoisuutta ja tehtäviin yleisesti tarvittavaa tietoa ja taitoa on tarkemmin perusteltu 97 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa. Tarkastamisvelvollisuus koskisi poliisilain ja rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain tavoin kaikkia salaisia tiedonhankintakeinoja. Tarkastamisella on olennainen merkitys siltä kannalta, että toiminnasta vastaava rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies voi tosiasiallisesti valvoa keinojen lainmukaista käyttämistä. Tallenteiden tarkastamisessa voitaisiin hyödyntää teknistä laitetta, menetelmää tai ohjelmistoa siten, että sen avulla tarkastamisen piiriin tulisivat vain sellaiset tallenteiden kohdat, joilla on viestintää. Näin tyhjät kohdat voitaisiin pyyhkiä yli tai ohittaa.

156 §. *Tallenteiden tutkiminen.* Pykälässä säädettäisiin tallenteiden tutkimisesta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 52 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 46 §:n sääntelyä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneitä tallenteita saisi tutkia vain tuomioistuin ja 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Mainitun virkamiehen määräyk-

sestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saisi tutkia myös muu virkamies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa. Kyse on tällöin jonkin erityisasiantuntemuksen hyödyntämisestä.

Pykälän *2 momentin* mukaan jos 1 momentissa tarkoitettu muu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, asiantuntijaan tai muuhun henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä pykälässä tarkoitettuja tehtäviä.

Pykälän *3 momentin* mukaan käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tallenteiden tutkiminen tapahduttava 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

157 §. *Ylimääräinen tieto.* Pykälässä määriteltäisiin ylimääräinen tieto ja se vastaisi poliisilain 5 luvun 53 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 47 §:ää. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä.

Pykälän mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitettaisiin tässä laissa televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen taikka vaaran torjumiseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka estämistä varten lupa tai päätös on annettu.

158 §. *Ylimääräisen tiedon käyttäminen.* Pykälä vastaisi muuten poliisilain 5 luvun 54 §:ää, mutta pykälän 2 momentin rikosnimikeluettelo eroaisi poliisilain vastaavasta säännöksestä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi soveltuvin osin voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Sotilasrikosten estämisen tehtävässä säännös olisi uusi, koska kyseessä on kokonaan uusi tehtävä Pääesikunnalle.

Pykälän *1 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntaviranomainen saisi käyttää ylimääräistä tietoa rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää tämän luvun mukaista tiedonhankintakeinoa. Esimerkkinä voidaan maininta tilanne, jossa Pääesikunnan rikostorjuntaviranomainen selvittää tukiasematietojen avulla Puolustusvoimien räjähteisiin liittyvää törkeää varkautta.

Säännös ei rajoittaisi ylimääräisen tiedon luovuttamista, jos toinen esitutkintaviranomainen tarvitsisi tietoa rikoksen selvittämisessä ja sillä olisi oman lainsäädäntönsä mukaisesti oikeus käyttää vastaavalla tavoin saatua ylimääräistä tietoa. Poliisilla on yleisenä esitutkintaviranomaisena oikeus Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen ylimääräiseen tietoon.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan rikostorjuntaviranomainen saisi käyttää ylimääräistä tietoa myös, jos ylimääräisen tiedon käytöllä voitaisiin olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse olisi 2 momentin 1 - 4 kohdissa säädetyistä teoista. Ylimääräisen tiedon käyttäminen rikoksen selvittämisessä voisi koskea vain Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen tämän lakiehdotuksen 89 §:n nojalla tutkimia tekoja. Siksi myös 2 momentin luettelo olisi suppeampi kuin poliisilla. Momentin 4 kohdassa (rikoslain 40 luvussa tarkoitettu lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen tai virka-aseman väärinkäyttäminen) olisi huomioitu pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentin 9 kohtaan lainmuutoksella 452/2023 lisätty säännös, jonka mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos kyseessä on lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen tai virka-aseman väärinkäyttäminen. Lisäksi poliisilain 5 luvun 54

§:n 2 momentin 9 kohtaan on lainmuutoksella 492/2023 on lisätty lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen tai virka-aseman väärinkäyttäminen.

Lisäksi vastaavaa sääntelyä ehdotetaan lakiin Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta. Tähän liittyen luonnos hallituksen esitykseksi on ollut lausuntokierroksella 13.4. - 26.5.2023. Luonnoksessa hallituksen esitykseksi esitetään muutettavaksi lain 48 §:ää (ylimääräisen tiedon käyttäminen) siten, että Rajavartiolaitos saisi käyttää ylimääräistä tietoa myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on Rajavartiolaitoksessa palvelevan henkilön rikoslain 40 luvussa tarkoitetusta lahjuksen ottamisesta, virkasalaisuuden rikkomisesta tai virka-aseman väärinkäyttämisestä.

Vastaavaa sääntelyä pidetään tarpeellisena myös Puolustusvoimien osalta. Virkarikokset, kuten esimerkiksi virka-aseman väärinkäyttäminen, vaikuttavat haitallisesti yhteiskuntamoraaliin ja niiden selvittämisintressi on suuri. Virkarikossäännöksillä pyritään turvaamaan virkatoimien lainmukaisuus ja riippumattomuus epäasialliselta vaikuttamiselta. Koska virkamiehillä on laaja oikeus tehdä kansalaisia velvoittavia päätöksiä, epäasiallista virkatoimintaan vaikuttamista on pidettävä vahingollisena koko yhteiskunnalle. Lisäksi tällaiset rikokset voivat vaikuttaa varsin vahingollisesti esimerkiksi viranomaisten toimintaa kohtaan koettuun luottamukseen.

Sellaista ylimääräistä tietoa, joka liittyy muihin kuin Pääesikunnan tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin, voisi luovuttaa henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa säädetyn mukaisesti toiselle esitutkintaviranomaiselle. Pyrkimys aineellisesti oikeaan lopputulokseen rikosprosessissa, jota Suomessa omaksuttu vapaa todistusteoria osaltaan ilmentää, puoltaa mahdollisuutta käyttää rikoksen estämisessä kertynyttä ylimääräistä tietoa toisen rikoksen selvittämisessä.

Johdonmukaisena voidaan pitää sitä, että ylimääräisen tiedon käyttö rikoksen selvittämisessä olisi mahdollista ensinnäkin silloin, kun tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä kyseisen tiedon tuottanutta tiedonhankintakeinoa olisi saatu käyttää. Rikosten selvittämisintressin kannalta tätä ei kuitenkaan voida pitää riittävänä. Suhteellisuusperiaate huomioon ottaen mahdollisuus käyttää ylimääräistä tietoa tulisi ulottaa muihinkin tietyn vakavuustason rikoksiin. Ylimääräisen tiedon käyttämisessä pitää myös huomioida, että rikosten esitutkinnassa jonkin rikoksen selvittäminen ja toisen rikoksen estäminen saattavat liittyä toisiinsa.

Pykälän *3 momentin* mukaan ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättäisi tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräisen tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin ylimääräisen tiedon käytöstä rikoksen estämiseksi. Momentin mukaan ylimääräistä tietoa saisi lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä. Ylimääräisen tiedon käytöllä rikostorjunnan toiminnan suuntaamiseksi tarkoitettaisiin tiedon välillistä hyödyntämistä niin, että tietoa ei käytettäisi näyttönä eikä liiemmin tiedonhankintakeinon käytön perusteena. Ylimääräisen tiedon hyödyntäminen toiminnan suuntaamiseksi voisi liittyä esimerkiksi rikoksen estämiseen tai paljastamiseen, analyysitoimintaan, esitutkinnan aloittamiskynnyksen selvittämiseen tai esitutkinnan suuntaamiseen. Esitutkinnan suuntaamista olisi esimerkiksi tutkintalinjan valinta. Tällaiselle tietojen käytölle ei asetettaisi rajoituksia. Ylimääräistä tietoa voitaisiin siten käyttää apuna tässä tarkoituksessa vähäisenkin rikoksen osalta.

Pykälän *5 momentissa* säädettäisiin, että ylimääräistä tietoa saa käyttää myös hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Kun otetaan huomioon ylimääräisen tiedon käyttötarkoitus näissä tapauksissa, mitään lisäedellytyksiä tiedon käytölle ei ehdoteta asetettavaksi. Koska lainkohdassa mainituissa tilanteissa ei kuitenkaan lähtökohtaisesti olisi kyse Pääesikunnan rikostorjunnan toimivaltaan kuuluvan vaaran tai vahingon estämisestä, momentissa säädettäisiin asian siirtämisestä viipymättä toimivaltaiselle viranomaiselle.

Momentin soveltamisalaan kuuluvista tapauksista voidaan esimerkkinä mainita tilanne, jossa vakoilun paljastamiseksi toteutettavassa telekuuntelussa saataisiin tieto, jonka mukaan joku muu kuin kuuntelun kohteena oleva henkilö olisi lähdössä pahoinpitelemään toista henkilöä. Momentissa tarkoitetun vaaran tai vahingon ei välttämättä kuitenkaan olisi aina liityttävä rikokseen, vaan kysymys voisi myös olla esimerkiksi onnettomuuden estämisestä.

159 §. *Tietojen hävittäminen.* Pykälässä säädettäisiin salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon hävittämisestä. Se vastaisi poliisilain 5 luvun 55 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 49 §:ää.

Pykälän *1 momentin* mukaan salaisella tiedonhankintakeinolla saatu tieto olisi hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Momentti koskisi kaikkea salaisella tiedonhankinnalla saatua tietoa. Rikoksen estämisen tai paljastamisen yhteydessä saatu ylimääräinen mihinkään rikokseen liittymätön tieto tulisi hävittää pikaisemmin kuin selvästi muuhun rikokseen oletettavasti liittyvä ylimääräinen tieto. Varsin pian tulisi käydä selväksi jo tiedon luonteesta johtuen, että sitä joko tarvitaan tai että se voidaan hävittää.

Pykälän *2 momentti* koskisi puolestaan ylimääräistä tietoa. Momentin mukaan ylimääräinen tieto voitaisiin kuitenkin säilyttää ja tallentaa henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitettuun rekisteriin, jos tieto koskisi tämän lain 158 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua rikosta tai jos tieto on tarpeen rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun törkeän rikoksen estämiseksi. Tieto, jota ei ole tallennettu rekisteriin tai liitetty esitutkinta-aineistoon, olisi hävitettävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun on käynyt ilmeiseksi, ettei tietoa voitaisi käyttää tai sitä ei enää tarvita rikoksen estämisessä tai selvittämisessä. Momentti sallisi säilyttämisen ja tallentamisen niissä tapauksissa, joissa ylimääräistä tietoa saisi käyttää 158 §:n mukaisesti.

Pykälän *3 momentin* mukaan 124 §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot olisi hävitettävä, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun asia olisi lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

160 §. *Telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen.* Pykälässä säädettäisiin telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttämisestä. Pykälä vastaisi muuten poliisilain 5 luvun 56 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 50 §:n sääntelyä, mutta pykälässä ehdotettaisiin lisäksi säädettävän televalvonnan keskeyttämisestä. Sääntely jaettaisiin selkeyden vuoksi kahteen eri momenttiin. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan jos käy ilmi, että telekuuntelu tai televalvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka

että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedonhankintakeinon käyttö on tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tällaiset kuuntelulla saadut tallenteet ja televalvonnalla saadut tiedot sekä tällaisilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Jos esimerkiksi telekuuntelun kohteena oleva henkilö ei käyttäisi kuuntelun kohteena olevaa laitetta lainkaan, kuuntelu olisi tältä osin keskeytettävä kokonaan ja sillä saadut viestit ja näitä koskevat muistiinpanot poistettava. Jos kuitenkin kysymys olisi siitä, että henkilön käytössä olevaa laitetta on vain välissä käyttänyt toinen henkilö, säännös edellyttäisi vain tällöin saatujen viestien poistamista telekuuntelun kokonaan lopettamisen sijaan.

Pykälän *2 momentin* mukaan velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa taikka että 130 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

Keskeyttämiseen mennessä kertyvä tieto saattaisi kuitenkin olla 157 §:ssä tarkoitettua ylimääräistä tietoa. Sitä voitaisiin hyödyntää 158 §:n mukaisesti. Tällöin tallenteita ja muistiinpanoja ei tarvitsisi heti hävittää, vaan niiden säilyttäminen määräytyisi 159 §:n mukaan.

161 §. *Kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittäminen.* Pykälässä säädettäisiin kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittämisestä. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 57 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 51 §:n sääntelyä. Sääntely olisi kuitenkin selkeyden vuoksi kirjattu kahteen eri momenttiin. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan, jos Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on 123 §:n 2 momentissa tai 137 §:n § 1 momentissa tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt televalvonnan tai teknisen laitetarkkailun aloittamisesta, mutta tuomioistuin katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedonhankinnan käyttö olisi lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot heti hävitettävä. Näin saatuja tietoja saataisiin kuitenkin käyttää samoin edellytyksin kuin ylimääräistä tietoa saadaan käyttää 158 §:n mukaan.

Pykälän *2 momentin* mukaan vastaavalla tavalla olisi tuomioistuimen niin katsoessa, tiedonhankinnan käyttö lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot heti hävitettävä, mikäli Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies olisi 125 §:n 1 momentissa tai 135 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt tukiasematietojen hankkimisesta tai henkilön teknisen seurannasta. Tietoja saataisiin 1 momentissa säädetyllä tavalla kuitenkin käyttää samoin edellytyksin kuin ylimääräistä tietoa saadaan käyttää 158 §:n mukaan.

162 §. *Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamisesta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 58 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 52 §:n sääntelyä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta olisi viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä olisi kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Henkilöön kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Momentissa lueteltaisiin ne salaiset tiedonhankintakeinot, joista ilmoitus tiedonhankinnan kohteelle olisi tehtävä. Luettelo ei sisältäisi valvottua läpilaskua, joka ei kuulu Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettujen rikostorjuntatehtävien tiedonhankintamenetelmien keinovalikoimaan.

Ilmoituksen tulisi olla siten yksilöity, että tiedonhankinnan kohde voisi tarvittaessa selvittää häneen kohdistetun salaisen tiedonhankintakeinon käytön perusteita. Ilmoituksessa olisi mainittava esimerkiksi se, mistä tiedonhankintakeinosta olisi kysymys, sekä se, missä ja milloin sitä olisi käytetty. Taktista ja teknistä toteutustapaa koskevia yksityiskohtia ei kuitenkaan tarvitsisi paljastaa. Todisteellista tiedoksiantoa ei tarvittaisi, vaan ilmoitus voitaisiin tehdä tiedonhankinnan kohteelle esimerkiksi kirjeitse viimeiseen tiedossa olevaan osoitteeseen. Ilmoitus tulisi tehdä esimerkiksi silloin, kun salaisen tiedonhankintakeinon käyttö olisi lopetettu tuloksettomana eikä keinolla saadun tiedon voitaisi olettaa olevan senlaatuista, että se myöhemmin johtaisi jatkotoimenpiteisiin tai toimisi esimerkiksi rikosprosessissa todisteena. Muulle henkilölle kuin tiedonhankinnan kohteelle ei tarvitsisi ilmoittaa salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä, vaikka hän olisi tosiasiallisesti joutunut toimenpiteen kohteeksi. Tällainen tilanne voisi muodostua esimerkiksi tilakuuntelussa.

Ongelmallisia tilanteita saattaa aiheutua, jos jonkun tiedonhankinnan kohteen kohdalla tiedonhankintakeinon käyttö päätetään aikaisemmin kuin toisten osallisten kohdalla. Tällaisissa kokonaisuuksissa voitaisiin käyttää 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen lykkäämistä.

Vaikka rikoksen estämiseksi suoritettavaa toimintaa ei olisikaan päätetty tai keskeytetty, olisi salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoitettava viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Ilmaisulla "viimeistään" tarkoitettaisiin sitä, että ilmoitusta ei saisi aiheettomasti viivyttää. Käytännössä epäselvyyttä on aiheuttanut se, milloin tiedonhankinta katsotaan lopetetuksi. Jos menetelmän käyttö on tosiasiallisesti lopetettu ennen luvan tai päätöksen voimassaolon päättymistä, eikä uutta lupaa ole haettu, laskettaisiin vuoden määräaika tosiasiallisesta lopettamishetkestä. Jos tiedonhankinta on päättynyt luvan tai päätöksen voimassaoloajan päättymiseen, laskettaisiin vuoden määräaika tästä päättymishetkestä. Takautuvasti käytettävissä tiedonhankintakeinoissa määräaika laskettaisiin luvan tai päätöksen tekohetkestä, vaikka tietoja ei olisi vielä saatu. Jos samaa rikosta ja samaa tiedonhankinnan kohteena olevaa henkilöä koskien on tehty uusi päätös saman tiedonhankintakeinon käytöstä, laskettaisiin vuoden määräaika viimeisen samaa asiaa koskevan tiedonhankinnan tosiasiallisesta lopettamisesta taikka luvan tai päätöksen voimassaoloajan päättymisestä. Päätösten voimassaolon välillä voidaan hyväksyä muutaman päivän katkoksia, jotta tiedonhankintaa voidaan pitää yhdenjaksoisena.

Tuntemattomaksi jääneelle tiedonhankinnan kohteelle ilmoitusta ei voitaisi luonnollisesti tehdä. Jos tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys myöhemmin selviäisi, tulisi ilmoitus kuitenkin tehdä. Tällaiset tilanteet saattaisivat myös muodostaa poikkeuksen pykälässä säädetyistä määräajoista, koska niitä ei joissakin tapauksissa kyettäisi noudattamaan. Jos henkilöllisyydeltään tunnettu tiedonhankinnan kohde olisi kateissa, viranomaiselta ei edellytettäisi kovin laajoja toimenpiteitä pelkästään ilmoituksen tekemiseksi. Riittävää olisi, että asiasta laaditaan etsintäkuulutus, esimerkiksi olinpaikkailmoitus, ilmoituksen antamista varten.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuin voisi Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saataisiin lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se olisi perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saataisiin tuomioistuimen päätöksellä jättää tekemättä, jos se olisi välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Ilmoituksen lykkäämisestä tai kokonaan tekemättä jättämisestä päättäisi tuomioistuin, vaikka kysymys olisi sellaisesta salaisesta tiedonhankintakeinosta, jonka käytöstä olisi päättänyt Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Ilmoitusta voitaisiin lykätä enintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Uuden lykkäyksen myöntämisen tulisi olla poikkeuksellista. Toistuvan ilmoittamisen lykkäämisen sijaan tulisi hakea kokonaan ilmoittamatta jättämistä, jos edellytykset olisivat olemassa, koska esimerkiksi kymmenen vuoden kuluttua tehtävällä ilmoituksella ei käytännössä olisi merkitystä tiedonhankinnan kohteelle.

Lykkäämistä ja uudelleen lykkäämistä tulisi hakea ennen määräajan päättymistä. Jos määräajan päättymisen ja päätöksen tekemisen väliin jäisi aikaa, seurauksena olisi se, että väliaikana tiedonhankinnan kohde voisi asianosaisjulkisuuteen vedoten saada tiedon salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä. Lykkäämisen mahdollistavana perusteena olisi ensinnäkin käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaaminen. Tiedonhankinta voisi liittyä mihin tahansa vireillä olevaan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi suoritettavaan toimintaan. Lykkääminen olisi mahdollista myös valtion turvallisuuden varmistamiseksi joka käytännössä tulisi kyseeseen 93 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävissä. Lisäksi ilmoittamisen lykkääminen olisi mahdollista hengen tai terveyden suojaamiseksi. Tämä peruste voisi esimerkiksi henkilön turvaamiseksi tehtyjen toimenpiteiden johdosta poistua tietyn ajan kuluttua, jolloin ilmoittaminen tiedonhankinnan kohteelle voitaisiin tehdä.

Lykkäämisen kynnyksenä olisi, että se on perusteltua. Kynnys lykkäämiselle ei siis tältä osin olisi kovin korkea. Ilmoitus saataisiin jättää tuomioistuimen päätöksellä kokonaan tekemättä vain silloin, jos se olisi välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Kynnys kokonaan ilmoittamatta jättämiselle olisi puolestaan korkea, mitä kuvattaisiin ilmauksella "välttämätöntä".

Jos tuomioistuin ei myöntäisi lykkäystä tai päättäisi kokonaan ilmoittamatta jättämisestä, saisi vaatimuksen esittäjä kannella päätöksestä. Koska pykälässä mainitut suojattavat intressit ovat jo lähtökohtaisesti painavia, tiedonhankinnan kohteella ei olisi oikeutta saada tietoa tiedonhankinnan käytöstä kantelua käsiteltäessä, jollei ylempi tuomioistuin toisin määräisi.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin tilanteista, joissa kohteen henkilöllisyys ei olisi tiedossa 1 tai 2 momentissa tarkoitetun määräajan tai lykkäyksen päättyessä. Tiedonhankintakeinon käytöstä olisi tällöin ilmoitettava kohteelle kirjallisesti ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä.

Pykälän *4 momentin* mukaan kohteelle ilmoittamisesta olisi samalla annettava kirjallisesti tieto myös luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Pykälän *5 momentin* mukaan suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, peitetoiminnasta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei olisi velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan

pakkokeinolain 10 luvun 60 §:ää. Oikeusturvatarve korostuu oikeudenkäynnissä, mitä kysymystä on käsitelty edellä. Momentissa mainittujen tiedonhankintakeinojen käytöstä ei tarvitsisi siis lainkaan ilmoittaa, jos niiden kohteena olevassa asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Jos se olisi puolestaan aloitettu, ratkaistaisiin kysymys ilmoittamisesta pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n mukaisesti. Myöskään vaaratilanteissa tehdystä tiedonhankinnasta ei tarvitsisi ilmoittaa.

Pykälän *6 momentin* mukaan, kun harkittaisiin ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, arvioinnissa on myös otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan. Pykälässä säädettäisiin intressipunninnasta, joka liittyy oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ilmaistaan nimenomaisesti Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevan yleissopimuksen (SopS 86/1998), eli EIS:n 6 artiklan 1 kappaleessa sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 14 artiklan 1 kappaleessa.

Oikeuden voi katsoa sisältyvän myös perustuslain 21 §:n 1 momentissa ilmaistuun asian asianmukaisen käsittelyn vaatimukseen. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttaminen edellyttää, että oikeutta käydään avoimesti, tasapuolisesti ja saman oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jolloin kaikki asiaan vaikuttavat seikat on saatettava asianosaisten tietoon. Syytetyn oikeuksiin kuuluu muun ohessa oikeus vastanäytön esittämiseen, oikeus saada yksityiskohtainen tieto itseensä kohdistuvien syytteiden perusteista sekä oikeus saada omat todistajansa kutsutuiksi ja kuulustelluiksi. Näytön puute johtaa epävarmuustilanteessa asian ratkaisemiseen vastaajan eduksi. Kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä ilmenee, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei ole kuitenkaan ehdoton muut ihmisoikeudet syrjäyttävä ihmisoikeus. Ihmis- ja perusoikeuksia joudutaan yhteentörmäystilanteissa punnitsemaan toisiaan vastaan, mitä momentti ilmentäisi. Kysymys olisikin siis yksittäistapauksellisesta intressivertailusta.

Pykälän *7 momentin* mukaan ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatettaisiin 168-173 §:n säännöksiä.

163 §. *Pöytäkirja.* Pykälässä säädettäisiin salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä laadittavasta pöytäkirjasta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 59 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 53 §:n sääntelyä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pöytäkirjaamisvelvollisuus koskisi kaikkia salaisia tiedonhankintakeinoja tarkkailua lukuun ottamatta. Tarkkailusta olisi tarvittaessa tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan, esimerkiksi toimenpideraporttiin. Pöytäkirjassa mainittavista tiedoista säädettäisiin jatkossa valtioneuvoston asetuksella.

Asetuksenantovaltuus säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Tällä hetkellä salaisen tiedonhankinnan seurannasta, salaisista pakkokeinoista ja salaisista tiedonhankintakeinoista laadittavista selvityksistä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014).

164 §. *Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa.* Pykälässä säädettäisiin asianosaisjulkisuuden rajoittamisesta eräissä tapauksissa. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 60 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 54 §:n sääntelyä. Lakiesityksen

93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei olisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädetystä huolimatta oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun tiedonhankintakeinon käytöstä ennen kuin tämän lain 162 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Hänellä ei olisi myöskään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetussa laissa (1054/2018) tarkoitettua rekisteröidyn tarkastusoikeutta. Tarkoituksena olisi ainoastaan lainsäädännöllisesti selkeyttää tilannetta suhteessa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin ja rikosasioiden tietosuojalakiin. Tarkastusoikeuden rajoittamisesta on lisäksi säädetty henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetun lain 25 §:ssä.

Pykälän *2 momentin* mukaan, kun 162 §:ssä tarkoitettu ilmoitus olisi tehty, 1 momentissa tarkoitetulla henkilöllä olisi oikeus saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevasta asiakirjasta tai tallenteesta, jollei antamatta jättäminen olisi välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen, terveyden, yksityisyyden tai salassa pidettävien taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseksi. Harkittaessa asiakirjan, tallenteen tai tiedon antamatta jättämistä arvioinnissa olisi otettava huomioon 1 momentissa tarkoitetun henkilön oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Asianosaisen tietopyynnön käsittely noudattaisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia. Jos virkamies kieltäytyisi kokonaan tai joiltakin osin viranomaisen asiakirjan antamisesta, kieltäytyminen voitaisiin saattaa viranomaisen ratkaistavaksi. Muutoksenhaku tapahtuisi oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) mukaisesti. Momentissa olisi kysymys samanlaisesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvästä intressipunninnasta kuin 162 §:ssä, joten siltä osin voidaan viitata kyseisen pykälän perusteluihin.

Pykälän *3 momentin* mukaan tieto ääni- tai kuvatallenteesta voitaisiin antaa vain luovuttamalla tallenne viranomaisen luona kuultavaksi tai nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen olisi syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

165 §. *Viestinnän välittäjän avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin.* Pykälässä säädettäisiin viestinnän välittäjän avustamisvelvollisuudesta. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 61 §:ää. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi tehtävää koskevalta osaltaan kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentin* mukaan viestinnän välittäjän on ilman aiheetonta viivytystä tehtävä televerkkoon telekuuntelun ja televalvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö. Sama koskee myös niitä tilanteita, joissa telekuuntelu tai televalvonta toteutetaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen toimesta teknisellä laitteella. Viestinnän välittäjän on lisäksi annettava Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen käyttöön hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.

Kun kyseessä on 88 §:ssä tarkoitettu sotilasrikosten estämiseen liittyvä tehtävä, viestinnän välittäjän avustamisvelvollisuus koskisi teknisen seurannan toimeenpanoa.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella sekä toimenpiteen suorittajalla ja avustavalla henkilöstöllä olisi oikeus telekuuntelua varten tarpeellisen yhteyden kytkemiseksi päästä myös muihin kuin viestinnän välittäjän hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan vakituiseen asumiseen käytettyihin tiloihin. Toimenpiteestä päättäisi Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Selvyyden vuoksi 2 momentissa mainittaisiin siitä, että kotietsinnästä säädetään erikseen.

166 §. *Korvaus viestinnän välittäjälle.* Pykälässä säädettäisiin viestinnän välittäjälle maksettavista korvauksista. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 62 §:ää sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 56 §:n sääntelyä. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että viestinnän välittäjällä on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä luvussa tarkoitetusta viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista siten kuin sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:ssä säädetään. Korvauksen maksamisesta päättäisi Pääesikunta.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin oikaisuvaatimuksesta ja muutoksenhausta, mikä vastaisi poliisilain 5 luvun 62 §:n 2 ja 3 momenttia ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 56 §:n 2 momenttia.

167 §. *Rangaistusasteikon lieventämisen vaikutus.* Pykälässä säädettäisiin rangaistusasteikon lieventämisen vaikutuksista. Pykälä vastaisi poliisilain 5 luvun 64 §:ää ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 57 §:ää. Lakiesityksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä pykälä vastaisi voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettua sääntelyä. Lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitetuissa rikosten estämisen tehtävissä se olisi kokonaan uusi.

Pykälän mukaan tässä luvussa tarkoitettujen tiedonhankintakeinojen käyttöön ei vaikuta se, että rangaistus mitattaisiin rikoslain 6 luvun 8 §:ää soveltaen lievennetyltä rangaistusasteikolta. Pykälällä selkeytettäisiin sitä, että salaisen tiedonhankintakeinon käytön edellytykset arvioitaisiin niin kuin kysymyksessä olisi täytetty teko tai tekijän toiminta. Tämän vuoksi edellytyksiä koskevissa säännöksissä ei enää erikseen mainittaisi rikoksen yritystä.

Menettely tuomioistuimessa

Luvun osassa säädettäisiin salaisesta tiedonhankinnasta päättävästä viranomaisesta. Säännökset vastaisivat poliisilain 5 luvun 45 §:ää ja pakkokeinolain 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ää sekä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain 39 §:ää, Voimassaolevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annetun lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä on sovellettu 89 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla poliisilain 45 §:n sääntelyä, jonka mukaan lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa tuomioistuimessa noudatetaan soveltuvin osin mitä pakkokeinolain 3 luvun 1, 3, 8, ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä.

168 §. *Salaisesta tiedonhankinnasta päättävä tuomioistuin.* Pykälän mukaan salaista tiedonhankintakeinoa koskeva lupa-asia käsiteltäisiin Helsingin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus olisi päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Tämä ei kuitenkaan sulkisi pois mahdollisuutta soveltaa oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 2 luvun 11 §:ää, jonka mukaan tuomioistuimen monijäsenistä ja käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Istunto voitaisiin pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Käytännössä voimassaolevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä tuomioistuinkäsittelyt ovat niiden laadun ja operaatioturvallisuuden vuoksi olleet keskitettyinä yksinomaan Helsingin käräjäoikeuteen. Keskittämistä puoltaa myös se, että Helsingin käräjäoikeuteen on valmistunut erityiset tilat salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien asioiden käsittelyä varten. Merkitystä on myös salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä tietoisten henkilöiden lukumäärän rajoittamisella sekä tarvittavien turvajärjestelyjen toteuttamisella. Lisäksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 4 luvun 1 a §:ssä säädetään, että syyte rikoslain 12 tai 13 luvussa tarkoitetusta rikoksesta käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Rikoslain 12 luvussa säädetään maanpetosrikoksista ja 13 luvussa valtiopetosrikoksista.

Pykälässä esitetään siksi säädettäväksi voimassa olevan sääntelyn mukaisesti käsittelyn keskittämisestä Helsingin käräjäoikeuteen. Tuomioistuimen päätösvaltaista kokoonpanoa sekä istunnon aikaa ja paikkaa koskeva säännös olisi asiallisesti sama kuin poliisilain 5 luvun 45 §:ssä oleva viittaus vangitsemisesta päättävään pakkokeinolain 3 luvun 1 §:n 2 momentin viranomaiseen.

169 §. *Salaista tiedonhankintaa koskevan vaatimuksen muoto ja vaatimuksen ottaminen käsiteltäväksi.* Pykälän *1 momentin* mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva vaatimus on tehtävä kirjallisesti. Salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevaa vaatimusta koskisi näin ollen sama kirjallista muotoa koskeva ehto kuin mistä pakkokeinolain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetään.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että vaatimus olisi käsiteltävä tuomioistuimessa viipymättä. Käsittelyä koskeva viipymättömyyden vaatimus edellyttäisi jakamaan vireille saatetun salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevan asian mahdollisimman nopeasti asian ratkaisevalle tuomarille sekä määräämään jutulle istuntoajankohdan.

170 §. *Vaatimuksen esittäjän läsnäolo.* Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen on oltava läsnä tuomioistuimen käsitellessä salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevaa vaatimusta. Käsittelyyn määrätyltä virkamieheltä edellytettäisiin sellaista perehtyneisyyttä salaisiin tiedonhankintakeinoihin, että hän voisi vastata kysymyksiin ja perustella vaatimusta.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että jos henkilö on 120 §:n 3 momentin 2 kohdan tai 123 §:n 5 momentin 2 kohdan mukaisesti tuntematon ja tuomioistuin on myöntänyt luvan televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista televalvontaluvan myöntämisen uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voitaisiin käsitellä virkamiehen läsnä olematta myös, jos tiedonhankintakeinon käyttö on jo lopetettu. Kysymys olisi näissä tapauksissa tilanteesta, jossa Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies olisi väliaikai-

sesti päättänyt salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä 123 §:n 2 momentin, 125 §:n 1 momentin, 135 §:n 1 momentin tai 137 §:n 1 momentin nojalla, mutta tiedonhankintakeinon käyttö olisi ehditty lopettaa ennen tuomioistuimen myöntämää lupaa. Momentti vastaisi poliisilain 5 luvun 45 §:n 3 momenttia, johon tehdyt muutokset on otettu huomioon.

Käytännössä sekä Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen, että tuomioistuimen voimavarojen tarkoituksenmukaista ja tehokasta käyttöä rajoittaa se, että kaikki teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden vaihtamista koskevat asiat tulee käsitellä istunnossa. Ongelmat korostuvat silloin, kun epäilty henkilö vaihtaa teleosoitteita tai telepäätelaitteita tarkoituksellisesti erittäin tiuhaan. Tällaisen kevennetyn menettelyn käyttäminen olisi tuomioistuimen harkinnassa, ja sitä voitaisiin käyttää vain luvan voimassa ollessa. Lupa-asia tulisi siten käsitellä vähintään kerran kuukaudessa vaatimuksen esittämisestä huolehtivan virkamiehen läsnä ollessa. Lisäksi kevennetyn menettelyn edellytyksenä olisi, että kysymys on samasta henkilöstä ja samasta tiedonhankintakeinon käytön perusteena olevasta rikoksesta kuin aikaisemmin myönnetyssä luvassa.

171 §. *Salaista tiedonhankintaa koskevan vaatimuksen käsittely tuomioistuimessa.* Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että asia on ratkaistava kiireellisesti. Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö voisi ilman tuomioistuimelle asetettua velvoitetta kiireelliseen käsittelyyn menettää merkityksensä, ja pahimmassa tapauksessa johtaa rikosten estämisen ja paljastamisen tehtävän epäonnistumiseen. Momentissa säädettäisiin lisäksi, että käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Käsittelyn kiireellisyysvaatimus, sekä tiedonvälitystavat olisivat siten samat kuin mitkä tällä hetkellä ovat poliisilain 5 luvun 45 §:n 2 momentissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 39 §:n 2 momentissa. Teknologian ja tietoliikenneyhteyksien salaustekniikoiden kehittymisen myötä voisi olla mahdollista pitää käsittely myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa. Tämä ei kuitenkaan olisi velvoittava säännös.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että päätös olisi julistettava heti tai viimeistään muiden samaan rikoskokonaisuuteen liittyvien salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien vaatimusasioiden käsittelyn päätyttyä. Momentti vastaisi soveltuvin osin pakkokeinolain 3 luvun 10 §:ssä säädettyä.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin, että asian käsittelyssä on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin. Momentti vastaisi poliisilain 5 luvun 45 §:n 6 momenttia. Kyse olisi informatiivisesta säännöksestä, sillä salassapitovelvollisuudesta ja tiedon suojaamisesta säädetään muualla lainsäädännössä. Momentin säännöksillä pyritään turvaamaan salaista tiedonhankintaa suorittavien Puolustusvoimien virkamiesten ja heidän läheistensä henki ja terveys sekä turvaamaan tiedonhankinnan tavoitteen saavuttaminen. Momentti tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että tuomioistuimelle ei tarvitsisi ilmaista esimerkiksi kohteen nimeä tai syntymäaikaa. Olennaista ja riittävää olisi epäillyn rikoksen tai rikollisen toiminnan kuvaaminen yleisellä tasolla. Asian käsittely voitaisiin tarvittaessa pitää muualla kuin tuomioistuimessa, esimerkiksi Puolustusvoimien tiloissa. Salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja tietoturvallisuuden varmistamiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Keskeisimmät salassapitoa koskevat säännökset ovat oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa.

172 §. *Tiedonhankinnan kohteen kuuleminen.* Pykälän mukaan asia voitaisiin ratkaista kuulematta henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen rikokseen,

taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 122 §:ssä tarkoitettua asiaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijalle olisi kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen rikoksen estämiseen liittyvästä syystä ole estettä. Käsiteltäessä vapautensa menettäneen teknistä kuuntelua tai katselua koskevaa asiaa olisi henkilöä säilyttävän laitoksen edustajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se ole hänen aikaisempi kuulemisensa huomioon ottaen tarpeetonta. Momentti vastaisi poliisilain 5 luvun 45 §:n 4 momenttia sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 39 §:n 4 momenttia.

173 §. *Muutoksenhakukielto ja kantelu.* Pykälän mukaan lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saisi ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeudelle. Kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä. Lakiesityksen 168 §:n perusteluihin viitaten myös kanteluasioiden käsittely olisi tarkoituksenmukaista keskittää yhteen instanssiin. Muutoin sääntely vastaisi poliisilain 5 luvun 45 §:n 5 momenttia ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun 39 §:n 4 momenttia.

IV OSA

ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

14 luku

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävät ja toimivaltuudet

174 §. *Soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin, että luvun säännöksiä sovelletaan valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa. Tämän luvun 175 ja 176 §:ää sovelletaan myös, kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin mukaisesti kertausharjoituksesta tai 83 §:n mukaisesti ylimääräisestä palveluksesta.

175 §. *Toimivaltuudet kurinpitomenettelyssä.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 99 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva, joka toimii perusyksikön päällikkönä tai hänen suoranaisena esimiehenään taikka perusyksikön vääpelinä, saa määrätä kurinpitorangaistuksen noudattaen 33 §:ää.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu kurinpitoesimies saa toimia tutkinnanjohtajana noudattaen 12 §:ää. Riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva saa toimia tutkijana.

Pykälän *3 momentin* mukaan sen lisäksi, mitä 21 §:ssä säädetään, kiinniottamisen saa suorittaa asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva, joka on kiinniotettavan suoranainen esimies.

Pykälän *4 momentin* mukaan riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva voidaan määrätä huolehtimaan täytäntöönpanosta.

176 §. *Toimivaltuudet sotilasrikosten selvittämisessä.* Voimassaolevan lain 100 §:n mukaan tutkinnanjohtajana tai tutkijana 35 §:ssä tarkoitetussa tehtävässä voi toimia tehtävään riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen. Sen li-

säksi, mitä 16 §:ssä säädetään, saa kiinniottamisen suorittaa asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on määrätty 35 §:ssä tarkoitettuun tehtävään. Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on määrätty 35 §:ssä tarkoitettuun tehtävään, saa osallistua sen suorittamiseen Puolustusvoimien esitutkintatehtävään määrätyn virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Lain esitöissä (HE 30/2013 vp) tätä perusteltiin muun muassa sillä, että asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevia reserviläisiä käytettäisiin myös rikosten selvittämisessä. Todennäköisesti sotilasrikosten määrä kasvaa ja rikokset voivat myös olla vakavampia kuin normaalioloissa. Tämän 35 §:n mukaista esitutkintaa suorittavat asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevat reserviläiset sijoitettaisiin Pääesikunnan kokoonpanoon ja heidän päätehtävänään olisi sotilasrikosten esitutkinnan suorittaminen. Näihin tehtäviin sijoitettavien henkilöiden koulutustaso esitutkinnan alalla on jo lähtökohtaisesti korkeampi kuin joukko-osastoissa esitutkintaa suorittavien. Näiden henkilöiden täydennyskoulutus toteutettaisiin kertausharjoituksissa. Toisaalta normaaliajan vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa poliisin resursseja voi olla normaaliaikaa vähemmän käytettävissä sotilasrikosten esitutkintaan, koska poliisilla on tarve priorisoida muita tehtäviään. Poliisilla on poliisilain mukainen mahdollisuus asettaa tehtävänsä tärkeysjärjestykseen. Lisäksi poikkeusoloissa perustettavien joukkojen sijainti perustamispaikoilla ja ryhmitysalueilla saattaa olla hankalien yhteyksien päässä. Tämä vuoksi esitutkinnan kohteet ovat helpommin saavutettavissa Puolustusvoimien rikosten selvittämistä hoitaville, jotka muutenkin toimivat Puolustusvoimien organisaation yhteydessä.

Pykälän *1 momentin* mukaan tutkinnanjohtajana tai tutkijana 88 §:ssä tarkoitetussa tehtävässä voisi toimia myös tehtävään riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen. Säännös vastaisi voimassa olevan lain 100 §:n 1 momenttia.

Ehdotetun pykälän *2 momentin* mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltuuksia voi käyttää asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on virkatehtävässään pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tehtäviin voitaisiin sijoittaa virassa olevia poliiseja, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virkamiehiä sekä syyttäjiä, jotka olisivat asevelvollisuuslain mukaiseen palvelukseen astuessaan sellaisessa virkatehtävässä, jossa he ovat pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä. Joukon koulutustaso ja osaaminen pakkokeinojen käyttöön olisi korkea. Puolustusvoimat voi jo nykyisin sijoittaa virassa olevia poliiseja, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virkamiehiä tällaisiin reserviläistehtäviin huolimatta mahdollisista työnantajan henkilövarauksista. Tällaisten virkamiesten sijoittamisesta reserviläistehtävään on erikseen sovittu näiden viranomaisten kanssa.

Säännös olisi kokonaan uusi, sillä voimassaolevan lain mukaan asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen voisi toimia tutkinnanjohtajana ja tutkijana, mutta hän voisi ainoastaan suorittaa kiinniottamisen, ei esimerkiksi päättää muista henkilöön kohdistuvista pakkokeinoista. Näin ollen reserviläinen voisi toimia tutkinnanjohtajana, mutta hänellä ei olisi tehtävän edellyttämiä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltuuksia. Voimassaolevan lain mukaan tämän luvun tarkoitetuissa poikkeusoloissa ainoastaan Pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimiva virkamies olisi pidättämiseen oikeutettu. Tämä toimivalta olisi tällöin vain muutamalla henkilöllä, joka poikkeusoloissa olisi kestämätön tilanne.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan poliisin päällystöön kuuluva ja pidättämiseen oikeutettu virkamies siis säilyttäisi kyseiset oikeudet myös asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa ollessaan. Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen toimisi tehtävässään 94 §:ssä tarkoitetun Pääesikunnan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa, mutta hän pystyisi itse päättämään tarvittavien pakkokeinojen käytöstä. Esimerkiksi takavarikosta, paikanetsinnästä ja henkilön pidättämisestä päättäminen olisivat sellaisia pakkokeinoja, joista tut-

kinnanjohtajana toimivan reserviläisen pitäisi pystyä päättämään viivytyksettä ilman, että päätös alistettaisiin Pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimivan virkamiehen päätettäväksi. On mahdollista, että poikkeusoloissa tietoliikenneyhteyksien katkoksista johtuen tällaista virkamiestä ei edes tavoitettaisi. Voimassaolevan lain mukaan tällaiseen tehtävään määrätty reserviläinen ei voisi edes päättää esimerkiksi esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuunotosta takavarikoimista varten.

Myös sotilastiedustelulain (590/2019) 91 §:ssä on säädetty asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuutuksista sotilastiedustelumenetelmien käyttöön liittyen, joka on myös julkisen vallan käyttöä.

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva käyttäisi julkista valtaa, mikä kuitenkin tapahtuisi tarkasti rajatussa tilanteessa ja osana viranomaistoimintaa. Julkisen vallan käyttöä ei luovuttaisi viranomaistoiminnan ulkopuolelle. Julkista valtaa käyttäisi henkilö, joka käyttäisi sitä muutoin poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen virkatehtävässä, jolloin hänellä tähän tehtävään riittävä koulutus ja osaaminen. Lisäksi reserviläinen toimisi Pääesikunnan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Huomionarvoista on myös, että jo voimassa oleva sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettu laki mahdollistaa kurinpitotoimivallan siirtämisen reserviläiselle, mikä sisältää jo itsessään merkittävää julkisen vallan käyttöä vapauteen kohdistuvien rangaistusten myötä. Julkista valtaa käytettäisiin osana viranomaisen toimintaa eikä julkista valtaa siirrettäisi viranomaisen ulkopuolelle esimerkiksi yksityiselle toimijalle.

Ehdotettava säännös tulisi sovellettavaksi vain 174 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päättämiä pakkokeinoja kohdistettaisiin sotilaisiin, joiden liikkumista ja muita oikeuksia olisi jo rajoitettu. Reserviläiseen sovellettaisiin myös säännöksiä virka- ja vahingonkorvausvastuusta.

Pykälän *3 momentin* mukaan sen lisäksi, mitä 21 §:ssä säädetään, kiinniottamisen saa suorittaa asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on määrätty 88 §:ssä tarkoitettuun tehtävään. Säännös vastaisi voimassa olevan lain 100 §:n 2 momenttia.

Pykälän *4 momentin* mukaan asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen käyttäisi 1-3 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätyn virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Säännös vastaisi voimassa olevan lain 100 §:n 3 momenttia. Lisäksi säädettäisiin, että oikeudesta voimakeinojen käyttöön ja hätävarjeluun säädettään 104 §:ssä. Tällaisten reserviläisten käyttämien toimivaltuuksien laillisuusvalvontaan sovellettaisiin mitä 182 §, 183 § ja 184 §:ssä säädettäisiin.

177 §. *Reserviläisen rikosoikeudellinen virkavastuu.*

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevaan, joka käyttää 175 tai 176 §:ssä tarkoitettua toimivaltaa, sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Tällaista toimivaltuutta käyttävä henkilö olisi ensisijaisesti vastuussa oman toiminnan lain mukaisuudesta. 176 §:ssä tarkoitettu asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen suorittaisi tehtävää Puolustusvoimien rikostorjuntatehtävää suorittavan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa, jolloin tällaisella virkamiehellä on myös valvontavastuu ja sitä myötä hän vastaa tästä tehtävästä virkavastuullaan.

Lain 104 §:ssä säädettäisiin voimakeinojen käytöstä. Pykälän 6 momentin mukaan reserviläisen rikosoikeudellisesta virkavastuusta säädetään 177 §:ssä, joten reserviläiseen sovellettaisiin tämän pykälän säännöstä rikosoikeudellisesta virkavastuusta voimakeinoja käytettäessä.

178 §. *Vahingonkorvaus.*

Edellä 175 tai 176 §:ssä tarkoitetun tehtävän yhteydessä aiheutuneesta vahingosta vastaa valtio. Vahingonkorvauksesta säädetään vahingonkorvauslaissa.

Edellä 175 tai 176 §:ssä tarkoitettua tehtävää suorittavan korvausvastuuseen sovelletaan vahingonkorvauslain 4 luvun säännöksiä asevelvollisen korvausvastuusta.

15 luku

Valvonta

179 §. *Joukko-osaston komentajan suorittamat kurinpitopäätösten tarkastukset.* Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että joukko-osaston komentajan on tarkastettava alaistensa kurinpitoesimiesten tekemät kurinpitopäätökset vähintään neljännesvuosittain. Tarkastusvelvollisuus laajennettaisiin näin ollen myös vapauttaviin kurinpitopäätöksiin.

Pykälän *2 momentin* mukaan Pääesikunta toimittaisi tai toimituttaisi kurinpitopäätösten tarkastuksia tarvittaessa.

180 §. *Puolustushaarakomentajan suorittaman kurinpitopäätösten tarkastus.* Pykälässä säädettäisiin, että maavoimien komentajan, merivoimien komentajan, ilmavoimien komentajan ja vastaavan kurinpitoesimiehen on tarkastettava sotilaslakimiehen avustamana alaistensa joukkojen ja laitosten kurinpitopäätökset vähintään kerran vuodessa. Voimassa olevassa laissa on säädetty kurinpitoratkaisurekisterien tarkastuksesta, joka on kumottava vanhentuneena, koska laissa mainitun kurinpitoratkaisurekisterin on korvannut henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetussa laissa säädetty sotilasoikeudenhoitorekisteri.

181 §. *Kurinpitovallankäytön valvonta.* Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että kurinpitoesimiehen on valvottava alaistensa kurinpitoesimiesten kurinpitovallan käyttöä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että jos joukko-osaston komentaja tai häntä ylempi kurinpitoesimies havaitsee, että kurinpitomenettelyssä on tapahtunut olennainen virhe tai kurinpitoesimies on ylittänyt toimivaltansa taikka kurinpitoasiassa tehty päätös on lopputulokseltaan virheellinen tai ilmeisesti kohtuuton, hänen on kumottava päätös tai lievennettävä kurinpitorangaistusta. Lisäksi säädettäisiin, ettei päätöstä kuitenkaan saa kumota tai muuttaa, jos sen tekemisestä on kulunut enemmän kuin kaksi vuotta, elleivät erityisen painavat syyt sitä vaadi.

Pykälän *3 momentin* mukaan jos 2 momentissa tarkoitettu kurinpitoesimies katsoisi, että kurinpitoasia tulee ottaa uudelleen käsiteltäväksi tai kurinpitopäätöstä olisi muutettava kurinpitoasian vastaajan vahingoksi, hän voi hakea kurinpitopäätöksen poistamista tai purkamista. Lisäksi säädettäisiin, että kurinpitopäätökseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään tuomion poistamisen edellytyksistä ja 9 §:n 1 momentissa tuomion purkamisen edellytyksistä.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin, että hakemus on tehtävä 52 §:n 2 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle kuuden kuukauden kuluessa kurinpitopäätöksen tekemispäivästä. Lisäksi säädettäisiin, että menettelyyn tuomioistuimessa sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säädetään ylimääräisen muutoksenhakuasian käsittelystä.

Pykälän *5 momentin* mukaan jos tuomioistuin tai kurinpitomenettelyä valvova esimies olisi muuttanut alemman esimiehen kurinpitoasiassa tekemän päätöksen tai kumonnut sen, on päätös

annettava tiedoksi asianosaisille. Lisäksi säädettäisiin, että tiedoksiannossa noudatetaan, mitä 44 §:ssä säädetään kurinpitopäätöksen tiedoksiannosta.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin, että jos kurinpitopäätöksessä määrätty seuraamus on pantu täytäntöön ja kurinpitopäätös on kumottu tai poistettu taikka seuraamusta on lievennetty, noudatetaan, mitä 65 §:ssä säädetään hyvityksestä. Lisäksi säädettäisiin, että hyvityspäätöksen tekee tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu kurinpitoesimies.

Pykälä vastaa voimassa olevan lain kurinpitovallankäytön valvontaa koskevaa 126 §:ää .

182 §. *Rikostorjunnan valvonta Puolustusvoimissa.* Pykälässä säädettäisiin Puolustusvoimien rikostorjunnan sisäisestä valvonnasta. Virastojen ja laitosten sisäisen valvonnan perussäännökset ovat valtion talousarviosta annetun lain (423/1988) 24 b §:ssä ja valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 69 §:ssä. Kyseisten säännösten mukaan viraston ja laitoksen johdon on huolehdittava siitä, että virastossa ja laitoksessa toteutetaan sen toiminnan laajuuteen ja sisältöön sekä niihin liittyviin riskeihin nähden asianmukaiset menettelyt (*sisäinen valvonta*), jotka varmistavat muun muassa viraston ja laitoksen toiminnan laillisuuden. Menettelyiden on myös käsitettävä ne viraston ja laitoksen toiminnot ja tehtävät, jotka se on antanut toisten virastojen ja laitosten, yhteisöjen tai yksityisten tehtäväksi tai joista se muuten vastaa.

Viraston ja laitoksen johdolla on valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n sekä työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:n ja 3 luvun 1 §:n mukaisen työnantajan direktio- eli työnjohto-oikeuden perusteella oikeus antaa sisäisen valvonnan toteuttamista koskevia toimeksiantoja tai tehtäviä esimerkiksi esimiesasemassa oleville alaisilleen. Tätä talousarviolainsäädännön, virkamieslain ja työsopimuslain soveltamisalan piirissä ja nojalla esimiesten suorittamaa sisäistä valvontaa kutsutaan yleisesti myös esimiesvalvonnaksi. Rikostorjuntaan kohdistuvan sisäisen valvonnan asianmukaisuutta ja riittävyyttä voidaan tarkastaa sisäisen tarkastuksen toimesta siten kuin talousarvioasetuksen 70 §:ssä säädetään.

Esimiesvalvonta on ensisijainen sisäisen valvonnan muoto myös Puolustusvoimien rikostorjunnan laillisuuden valvonnassa. Pykälällä ei esitetä muutoksia esimiesvalvonnan ensisijaisuuteen.

Talousarviolainsäädännön mukaista esimiesvalvontaa täydentämään pykälässä ehdotetaan säädettäväksi Pääesikunnan toimeenpanemasta Puolustusvoimien rikostorjunnan valvonnasta. Säännös Pääesikunnan valvontatehtävästä olisi luonteeltaan informatiivinen, koska jo voimassa olevan puolustusvoimista annetun lain 26 §:n mukaan Pääesikunta johtaa ja valvoo Puolustusvoimille säädettyjen tehtävien suorittamista, jollei Puolustusvoimain komentajan toimivallasta muuta johdu. Siltä osin, kun on kyse Pääesikunnan omaan toimintaansa kohdistamasta valvonnasta, olisi säännöksessä käytännössä kyse edellä kuvatusta talousarviolainsäädännön mukaisesta sisäisestä valvonnasta. Pääesikunnan tehtävässä muiden Puolustusvoimien hallintoyksiköiden kuten puolustushaarojen esikuntien toimeenpaneman rikostorjunnan valvonnassa kyse olisi virka-astevalvonnasta. Virka-astevalvontaa on ylempien viranomaisten alempiin toimielimiin kohdistama yleinen tarkkailu. Yleisintä virka-astevalvontaa onkin juuri saman hallinnonalan viranomaisten hierarkkinen valvonta.

Puolustusvoimien johdon tehtäviä rikostorjunnan valvonnassa täsmennettäisiin siten, että pykälässä säädettäisiin rikostorjunnan valvonta nimenomaisesti Pääesikunnan tehtäväksi. Pääesikunnassa rikostorjunnan valvonta kuuluisi Pääesikunnan päällikölle. Puolustusvoimista annetun lain 26 §:n 2 momentin mukaan Pääesikunnassa ratkaisee hallinnollisen asian esittelystä Pääesikunnan päällikkö, jollei muuta ole säädetty tai määrätty. Rikostorjunnan valvontaa kos-

kevat asiat eivät ole sellaisia pykälässä tarkoitettuja muita kuin Puolustusvoimien kannalta merkittäviä asioita, jotka voitaisiin antaa Pääesikunnassa toimivien muiden virkamiesten ratkaistaviksi.

Muutoksella vakiinnutettaisiin sisäisessä valvonnassa nykyisin noudatettu käytäntö lain tasolle.

Tässä pykälässä esitetty sisäinen valvonta rajoittuisi toiminnan laillisuuden ja asianmukaisuuden arvioimiseen, eikä se oikeuttaisi päätösvallan käyttöön rikostorjuntaa koskevassa yksittäistapauksessa. Tätä yksittäistapauksellista päätösvallan käyttöä koskevia erillisiä säännöksiä on muualla jo voimassa olevassa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Pykälään esitetään otettavaksi säännös Puolustusvoimien asessorin sisäisen laillisuusvalvonnan tehtävästä. Puolustusvoimien asessorin laillisuusvalvontatehtävää koskevana eräänlaisena perussäännöksenä voidaan pitää Puolustusvoimista annetun valtioneuvoston asetuksen (1319/2007) 5 §:n 1 momenttia, jonka mukaan Puolustusvoimien toiminnan lainmukaisuutta ja sotilasoikeudenhoitoa ohjaa ja valvoo Puolustusvoimien asessori. Nyt esitettävää Puolustusvoimien asessorin laillisuusvalvontatehtävää vastaava erityissäännös on otettu myös sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 105 §:ään. Nyt esitettävässä Puolustusvoimien asessorin laillisuusvalvontatehtävää koskevassa säännöksessä on kyse laillisuusvalvontatehtävien osoittamisesta Pääesikunnan sisällä asessorille. Asiallisesti tämä ei muuttaisi nykytilaa, mutta asiasta säädettäisiin laissa asetuksen sijasta. Laillisuusvalvontatehtävä on tähänkin asti kohdistunut kaikkeen Puolustusvoimien toimintaan.

Sisäisiä laillisuusvalvontatehtäviä ovat muun muassa Puolustusvoimien lainmukaisuutta koskevat tarkastukset, mukaan lukien salaisten tiedonhankintakeinojen käytön lainmukaisuuden valvonta, kanteluasioiden ratkaiseminen sekä laillisuusvalvontakanavaan tehtyjen ilmoitusten käsittely, joista osa kohdistuu rikostorjunnan toimintaan. Henkilöstön oikeudellinen koulutus on keskeinen osa ennaltaehkäisevää sisäistä laillisuusvalvontaa.

Asessori toimii laillisuusvalvontatehtävässä, kuten muissakin tehtävissään, suoraan Pääesikunnan päällikön alaisena. Pääesikunnan päällikkö suorittaa toiminnan yleistä valvontaa, johon kuuluu toiminnan tarkoituksenmukaisuuden ja taloudellisuuden valvonta.

Toiminnan yleisen valvonnan vastuuttaminen Pääesikunnan päällikölle ja sisäisen laillisuusvalvonnan vastuuttaminen Puolustusvoimien asessorille ei kuitenkaan poistaisi muuta esimiesvalvontaa. Tällä tarkoitettaisiin esimiesvalvontaa, joka olisi osa normaaleja työnjohdollisia tehtäviä. Tämä valvonnan muoto on korostunut, koska se on jokapäiväistä ja se tapahtuu lähellä valvottavaa toimintaa. Siitä ei kuitenkaan katsottaisi tarpeelliseksi enää voimassaolevan lain tavoin säätää erikseen.

183 §. *Puolustusministeriön suorittama ohjaus ja valvonta.* Pykälässä säädettäisiin Puolustusministeriön suorittamasta valvonnasta. Pykälän *1 momentin* mukaan puolustusministeriön tehtävänä on Puolustusvoimien rikostorjunnan yleinen ohjaus ja valvonta. Yleisellä ohjauksella ja valvonnalla viitattaisiin perustuslain 68 §:n 1 momentissa tarkoitettuun ministeriön tehtävään vastata toimialallaan hallinnon asianmukaisesta toiminnasta eli kyseessä olisi informatiivinen säännös. Perustuslain 68 §:n 1 momenttia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 1/1998 vp., s.119) todetaan, että hallinnon asianmukaisesta toiminnasta vastaaminen kattaa myös ministeriön alaistaan hallintoa koskevan ohjauksen ja valvonnan, jota kautta ministeriöhallinnolle tyypillinen parlamentaarinen luonne ulottuu myös alemmille hallinnon tasoille. Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään katsonut, että tästä seuraa ministeriöille muun muassa mahdollisuus antaa hallinnon sisäisiä määräyksiä ilman erillistä laissa säädettyä toimivaltaa (PeVL

42/2006 vp). Näin ollen puolustusministeriö voisi ohjata Puolustusvoimien rikostorjuntaa esimerkiksi velvoittavia hallinnon sisäisiä määräyksiä antamalla. Puolustusministeriön ohjauksessa olisi kyse yleisen tason ohjauksesta, eikä ministeriö puutu esimerkiksi yksittäiseen esitutkintaan.

Perustuslain 68 §:n 1 momentin mukaan kukin ministeriö vastaa toimialallaan hallinnon asianmukaisesta toiminnasta. Ministeriöiden toimialoista säädetään valtioneuvoston ohjesäännössä. Sen mukaan puolustusministeriön toimialaan kuuluvat puolustuspolitiikka, sotilaallinen maanpuolustus, kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittaminen sekä sotilaallinen kriisinhallinta- ja rauhanturvaamistoiminta.

Voimassa olevan lain 128 §:n 1 momentin mukaisesta velvollisuudesta toimittaa salaisten tiedonhankintakeinojen pöytäkirja puolustusministeriölle luovuttaisiin. Uusi 1 momentti vahvistaisi lain tasolla puolustusministeriön nykyisin valvonnassaan noudattaman käytännön. Ehdotettavan 1 momentin mukaan puolustusministeriö valvoisi Puolustusvoimien rikostorjuntaa ja tarkastaisi Pääesikunnan rikostorjunnassa tehdyt päätökset, sekä tarvittaessa syntyneet tallenteet, muut asiakirjat ja muun aineiston.

Ehdotettava sääntely vastaisi myös säännöksiä sisäministeriön ohjaus- ja valvontatehtävästä sen hallinnonalalla. Poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 1 §:n mukaan sisäministeriö vastaa poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta. Edelleen lain 10 §:n 1 momentin mukaan suojelupoliisin tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti hankkia tietoa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sekä havaita, estää ja paljastaa sellaisia toimintoja, hankkeita ja rikoksia, jotka voivat uhata valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta. Poliisilain 5 luvun 63 §:n mukaan salaista tiedonhankintaa valvovat salaisia tiedonhankintakeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt sekä sisäministeriö suojelupoliisin osalta ja Poliisihallitus alaistensa yksiköiden osalta. Sisäministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin Pääesikunnan velvollisuudesta antaa Puolustusministeriölle vuosittain kertomus Pääesikunnan rikostorjunnassa käytettyjen salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen sekä Pääesikunnan rikostorjunnan suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta. Momentilla täydennettäisiin 1 momenttiin uutena esitettävää sääntelyä Puolustusministeriön valvontatehtävästä. Ehdotetulla momentilla vakiinnutettaisiin lain tasolla nykyisin valvonnassa noudatettava käytäntö. Puolustusministeriö voisi lisäksi hyödyntää Pääesikunnan kertomusta laatiessaan voimassaolevan lain 129 §:n edellyttämää vuosittaista kertomusta eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Pykälän *3 momentti* vastaisi asiallisesti voimassa olevan lain 2 momenttia. Puolustusministeriön olisi edelleen hyvissä ajoin oltava myös Pääesikunnan rikostorjunnasta tietoinen, etenkin ulko- ja turvallisuuspoliittisesti herkistä asioista. Näin puolustusministeriö ja sen kautta valtioneuvosto, voisivat ennakolta varautua tilanteeseen tarvittavalla tavalla. Valvontatehtäväänsä liittyen puolustusministeriöllä on oikeus saada tiedot salassapitosäännösten estämättä.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin, että valvonnan järjestämisestä ja annettavista selvityksistä puolustushallinnossa voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella. Asetus korvaisi tällä hetkellä sovellettavan valtioneuvoston asetuksen esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta.

184 §. *Pääesikunnan rikostorjunnan ulkoinen laillisuusvalvonta.* Pykälän 1 momentin mukaan puolustusministeriö antaisi eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomuksen 92 §:ssä tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen ja 13 luvussa tarkoitettujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä ja suojaamisesta sekä niiden valvonnasta. Pykälässä säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävien ulkoisesta valvonnasta. Pykälä vastaisi osin voimassa olevan lain 129 §:ää ja pykälän *1 momentti* osittain myös poliisilain 5 luvun 63 §:n 2 momenttia.

Verrattuna voimassa olevaan sääntelyyn, säännöksessä ei säädettäisi velvollisuudesta kertomuksen toimittamisesta tiedoksi suojelupoliisille. Koska Pääesikunnalle esitetään salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyviä itsenäisiä toimivaltuuksia, ei kertomuksen tiedoksiannon enää katsota olevan tarkoituksenmukainen. Suojelupoliisin toimivaltuuksiin ei myöskään kuulu Puolustusvoimien valvominen. Pykälän 1 momentissa tarkoitettu kertomus toimitettaisiin tiedoksi myös tiedusteluvalvontavaltuutetulle lain 93 §:ssä tarkoitetun tehtävän osalta. Menettely vastaisi suojelupoliisin noudattamaa käytäntöä.

Pykälän *2 momentin* informatiivisen säännöksen mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamasta valvonnasta säädettäisiin tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa. Hallituksen esityksen 8. lakiehdotuksessa esitettäisiin muutettavaksi tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia siten, että sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaisi eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta. Lisäksi ehdotetaan, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi myös rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa.

16 luku

Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

185 §. *Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apu Puolustusvoimille*. Pykälän *1 momentin* mukaan Puolustusvoimilla on oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua tässä laissa säädetyn valvontatehtävänsä suorittamiseksi sekä rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Puolustusvoimilla on oikeus saada virka-apua, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta virka-apua antavalle viranomaiselle säädettyjen muiden tehtävien suorittamista.

Voimassa olevan virka-apua koskevan säännöksen mukaan Puolustusvoimilla on oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua tässä laissa säädetyn rikosten selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi Puolustusvoimille oikeus saada tarpeellista virka-apua poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta myös tässä laissa tarkoitetun valvontatehtävän suorittamiseksi sekä rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi.

Säännöksen mukainen virka-apu voisi koskea vain tässä laissa Puolustusvoimille säädettyä valvontatehtävän suorittamista sekä rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvää tehtävää. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi yksittäisten kuulustelujen tai pakkokeinojen suorittamista tai tarvittavaa tukea erilaisissa teknisissä asennustehtävissä.

Virka-apua voisi saada myös lakiesityksen 30 §:ssä tarkoitetun valvontatehtävän suorittamista varten. Lakiesityksen 30 §:n mukaan joukko-osaston komentajalla on oikeus Puolustusvoimien käytössä olevalla alueella tai aluksella taikka ajoneuvossa, ei kuitenkaan yksityisasunnossa, toimituttaa Puolustusvoimien palveluksessa oleviin rikoslain 45 luvun alaisiin henkilöihin ja heidän hallinnassaan olevaan omaisuuteen kohdistuvia tarkastuksia ja etsintöjä Puolustusvoimien aseita, ampumatarvikkeita ja räjähdysaineita sekä huumausaineita ja alkoholijuomia koskevien

määräysten noudattamisen valvontaa varten tai näiden määräysten rikkomisen selville saamiseksi.

Virka-apu saattaisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa ollaan aloittamassa ampumaleiriä ja halutaan varmistua siitä, ettei osallistujilla ole mukanaan esimerkiksi huumausaineita. Esimerkiksi poliisi voisi antaa virka-apua siten, että poliisin huumekoirat olisivat avustamassa lakiesityksen 30 §:n perusteella tehtävässä määräysten noudattamisen valvonnassa. Myös palvelusturvallisuuteen liittyvistä syistä Puolustusvoimilla on tarve muun muassa poliisin antamalle virka-avulle lakiesityksen 30 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

Virka-avun tarkoituksena on avustaa toista viranomaista, jotta virka-apua saava viranomainen pystyisi toteuttamaan tehtävänsä, johon sillä ei olisi käytettävissään tai vapaana tarvittavia resursseja. Virka-avun antaminen ei kuitenkaan saisi johtaa siihen, että toisen viranomaisten omien tehtävien hoitaminen estyy tai viivästyy.

Pykälä *2 momentissa* säädettäisiin, että virka-apupyyntö on tehtävä kirjallisesti. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekisi tässä laissa säädetty Puolustusvoimien rikostorjuntatehtävää hoitava virkamies tai kurinpitoesimies.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin, että poliisin antama virka-apu Puolustusvoimille olisi maksutonta. Poliisin antaman virka-avun maksuttomuudella edistettäisiin rikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä.

186 §. *Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin antama apu ja yhteistoiminta.* Pykälässä säädettäisiin muiden viranomaisten antamasta avusta sekä yhteistoiminnasta muiden viranomaisten kanssa. Pykälässä yhdistettäisiin voimassaolevan lain 38 § ja 90 § sekä voimassaolevaa sääntelyä täydennettäisiin niin, että myös Tulli tai Rajavartiolaitos voisivat poliisin tavoin antaa pykälässä säädettyä apua Pääesikunnalle.

Pykälän *1 momentin* mukaan jos Pääesikunnalla ei ole toimivaltuutta 88 ja 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseen, voi poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos tehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen kirjallisesta pyynnöstä suorittaa sellaisen toimivaltaansa kuuluvan yksittäisen toimenpiteen.

Lakiesityksessä ei ole tarkoitus lisätä esimerkiksi Pääesikunnan rikosten selvittämistehtävässä nykyisin käytössä olevia voimassa olevan lain 37 §:ssä säädettyjä salaisia pakkokeinoja, jotka jäisivät voimassaolevan lain mukaisiksi. Käytössä olisi siis edelleen vain rajattu osa pakkokeinolain mukaisista toimivaltuuksista. Telekuuntelua tai televalvontaa käyttämällä saatava tieto voi kuitenkin olla hyvin keskeistä Puolustusvoimien tehtävänä olevassa rikosten esitutkinnassa, jonka vuoksi apupykälää pidetään edelleen tarpeellisena.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin tallenteiden ja asiakirjojen luovuttamisesta Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaiselle. Lähtökohtana olisi, että apua antava viranomainen saisi luovuttaa saadun aineiston käsittelemättömänä. Tämä olisi perusteltua esimerkiksi tutkinnallisista syistä, sillä Pääesikunnan rikostorjuntaviranomainen tuntee parhaiten tutkittavan tapauksen olosuhteet ja siihen liittyvät henkilöt. Viranomaiset voisivat tarvittaessa myös sopia asiasta tarkoituksenmukaiseksi katsottavalla tavalla.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin, että asian laadun niin vaatiessa 88 ja 93 §:n 1 momentissa tarkoitettu tehtävä suoritettaisiin yhteistoiminnassa 1 momentissa säädetyn viranomaisen kanssa. Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitava sekä 1 momentissa säädetty viranomainen

sopisivat yhteistoiminnassa tehtävään liittyvistä kysymyksistä. Momentissa mahdollistettaisiin Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen ja eri viranomaisten välinen yhteistoiminta laajemmin kuin voimassaolevassa laissa, jossa se on rajoitettu vain poliisin kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tähän on käytännössä todettu olevan tarvetta esimerkiksi useissa moniviranomaisyhteistyötä edellyttävissä tilanteissa.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin, että Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavien olisi toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä annettava salassapitovelvollisuuden estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen viranomaisten lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään erikseen henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetussa laissa.

Pääesikunnan rikostorjunnassa voi ilmetä tilanteita, joissa tietoja täytyy oma-aloitteisesti tai pyynnöstä välittää toiselle viranomaiselle. Sama koskee muutenkin tietojen antamista toisen virananomaisen hoidettavaksi kuuluvien tehtävien suorittamista varten. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetussa laissa.

Pykälän *5 momentissa* säädettäisiin asetuksenantovaltuus, jonka mukaan Pääesikunnan ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä sekä yhteistyöhön osallistuvista tahoista ja niiden tehtävistä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

187 §. *Toimiminen toisen rikostorjuntaviranomaisen tehtäväalueella.* Pykälä olisi uusi ja vastaisi pääosin poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009, jäljempänä PTR-laki) 2 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan säädettäisiin, että Pääesikunta voi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä. Esimerkiksi sotilasrikosten selvittämistehtävän yhteydessä tulee usein ilmi sellaisia epäiltyjä rikoksia, joiden osalta Pääesikunta ei ole toimivaltainen suorittamaan esitutkintaa. Puolustusvoimien aseen tai ampumatarvikkeiden anastusrikoksen selvittämisen yhteydessä voisi selvitettäväksi tulla myös ampuma-aserikos, jos sotilas esimerkiksi säilyttää kotonaan ampuma-aselain vastaisesti aseita tai ampumatarvikkeita. Tällaisessa tilanteessa poliisi voi pyytää Pääesikuntaa suorittamaan ampuma-aserikoksen esitutkinnan käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvassa sotilasrikoksen rikostorjuntatehtävässä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että Pääesikunta voi suorittaa 1 momentissa tarkoitetun rikostorjuntatehtävään liittyvän kiireellisen toimenpiteen 1 momentin mukaisin toimivaltuuksin ilman pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää. Toimenpiteestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivytystä sille viranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen toimenpide kuuluu. Toimenpiteestä on luovuttava, jos viranomainen, jonka puolesta toimenpide suoritetaan, sitä pyytää tai ottaa tehtävän hoitaakseen. Pääesikunta sopii poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kanssa tässä momentissa tarkoitetuista kiireellisistä toimenpiteistä ja ilmoitusmenettelystä. Säännös vastaisi PTR-lain 2 §:n 2 momenttia. Säännös olisi tarpeellinen esimerkiksi tilanteessa, jossa sotilaan kotoa löytyy aseita, jotka pitää viivytyksettä takavarikoida.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin PTR-lain 2 §:n 3 momenttia vastaavalla tavalla tilanteesta, jossa Pääesikunta ei ryhdy 2 momentissa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Kyse voisi olla tilanteesta, jossa Pääesikunnalla ei ole teknistä välineistöä tai resursseja toimenpiteeseen ryhtymistä varten. Kyse voi olla myös vakavasta rikoksesta, jonka selvittäminen kuuluu lähtökohtaisesti poliisille.

Pääesikunnan on ilmoitettava tietoonsa tulleesta asiasta ilman aiheetonta viivytystä sille viranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen toimenpide kuuluu, jos ilmoittaminen on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi taikka milloin se näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

188 §. *Rikostorjuntatehtävän siirtäminen poliisille.* Pykälä olisi poliisin toimivallan näkökulmasta ja rikosvastuun toteutumisen kannalta tarpeellinen. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain tehtävän siirtämistä poliisille koskevaa 39 §:ää siltä osin kuin on kyse esitutkinnasta. Sääntelyä täydennettäisiin 2 ja 3 momenttien säännöksillä siitä, milloin esitutkinta on aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi sekä 4 momentin säännöksellä rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän siirtämisestä poliisille. Selvyyden vuoksi kaikki tehtävän siirtämistä poliisille koskevat säännökset sisällytettäisiin yhteen pykälään.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää, esitutkinta on siirrettävä poliisin suoritettavaksi. Kun asia siirretään poliisin tutkittavaksi, tutkinnanjohtajuus siirtyy poliisille.

Pykälän *2 momentin* mukaan esitutkinta olisi kuitenkin aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos rikoksesta epäilty on Puolustusvoimain komentajan, Pääesikunnan päällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies. Säännöksellä vahvistettaisiin lain tasolla nykyinen käytäntö, jonka mukaan Puolustusvoimat ja poliisi ovat yhteistoimintasopimuksella sopineet, että poliisi suorittaa rikoksen esitutkinnan, mikäli rikoksesta epäilty on edellä mainittuun virkaan nimitetty virkamies. Tällaisessa rikosepäilyssä on kyse yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta, joten myös objektiivisuussyyt perustelevat sitä, että esitutkinnan suorittaisi poliisi. Tällaisissa tapauksissa virkamiehen korkea asema sekä tehtävien vaativuus tekevät rikosepäilystä yhteiskunnallisesti merkittävämmän, vaikka itse puolueettomuus ei sinänsä vaarantuisikaan. Linjaorganisaatiosta johtuen puolueettomuusvaatimus korostuu ja puolueettomuus voi helpommin vaarantua. Poliisin resurssit huomioon ottaen on tarkoituksenmukaista, että poliisi suorittaisi vain Puolustusvoimien ylimpien virkamiesten epäiltyjen rikosten esitutkinnan. Mikäli kyseessä on jonkun muun Puolustusvoimien virkamiehen tekemä epäilty rikos ja syntyy esimerkiksi epäilys tutkinnan puolueettomuuden vaarantumisesta, sovellettaisiin pykälän 1 momenttia, eli tutkinta siirrettäisiin myös tässä tapauksessa poliisin suoritettavaksi.

Pykälän *3 momentin* mukaan esitutkinta on aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi myös, jos rikoksesta epäilty on sotilastiedusteluviranomaisessa palveleva virkamies ja epäilty rikos on tapahtunut sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 4 luvussa tarkoitettujen tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä tai sotilastiedustelutehtävän suorittamisen yhteydessä.

Myös tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä tai sotilastiedustelutehtävän suorittamisen yhteydessä tehdyn epäillyn rikoksen voidaan katsoa sotilastiedustelun luonne huomioon ottaen olevan siinä määrin merkittävä, että olisi tarkoituksenmukaista, että poliisi suorittaisi sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen epäillyn rikoksen esitutkinnan.

Esimerkiksi valtakunnansyyttäjänvirasto on sotilastiedustelulakia koskevassa lausunnossaan pitänyt rikosvastuun toteuttamisen puolueettomuuden ja uskottavuuden kannalta arveluttavana sitä, että esitutkinnan aloittamisesta päättäisi sotilastiedustelutoimintaan mahdollisesti jollain tavoin itsekin osallistunut taikka sen toteuttamisen laillisuudesta esimiehenä vastannut henkilö (sotilastiedustelulainsäädäntö, lausuntotiivistelmä, puolustusministeriö 2017).

Sotilastiedusteluviranomaisella tarkoitetaan Puolustusvoimien tiedustelulaitosta sekä Pääesikunnan tiedusteluosastoa. Momentti ei koskisi sotilastiedusteluviranomaisen siviilivirka-

miesten epäiltyjä rikoksia. Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen sotilaiden osalta toimivaltainen kurinpitoesimies on Puolustusvoimien operaatiopäällikkö. Hänen toimesta tai toimeksiannosta kirjataan rikosilmoitus ja asia siirretäisiin poliisille.

Pykälän *4 momentin* mukaan rikostorjuntatehtävä voidaan muutenkin siirtää poliisille asian laadun niin vaatiessa. Poliisilla on myös erityisestä syystä oikeus oma-aloitteisesti ottaa tässä laissa tarkoitettu rikostorjuntatehtävä suoritettavakseen. Säännös koskisi sekä esitutkintatehtävää että sotilasrikosten estämistä ja paljastamista koskevaa uutta rikostorjuntatehtävää. Säännös koskisi myös sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämis- ja paljastamistehtävää, jonka siirtämisestä poliisille ei ole voimassa olevaa nimenomaista sääntelyä. Viittaamisella asian laatuun tarkoitettaisiin tilanteita, joissa tutkinta siirretään poliisille esimerkiksi siksi, että poliisilla on rikoksen tutkimiseen laajempi keinovalikoima.

Tyhjentävän luettelon kirjoittaminen niistä rikosnimikkeistä, jotka tulisi siirtää poliisin tehtäväksi, ei ole tarkoituksenmukaista, vaan asiassa tehtäisiin aina tapauskohtaista harkintaa. Ehdotetun 189 §:n mukaan puolustusvoimilla olisi ilmoitusvelvollisuus poliisille, jonka johdosta harkittaisiin aina tapauskohtaisesti esitutkinnan tai muun rikostorjuntatehtävän siirtämistä poliisin suoritettavaksi. Poliisi ja Puolustusvoimat ovat yhteistoimintasopimuksilla sopineet ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista, rikostorjuntatehtävistä ja ilmoitusmenettelystä.

Lisäksi 4 momentissa säädettäisiin vastaavasti, että poliisilla olisi myös erityisestä syystä oikeus oma-aloitteisesti ottaa tässä laissa tarkoitettu rikostorjuntatehtävä suoritettavakseen. Poliisin otto-oikeudesta säädetään voimassa olevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 39 §:ssä ja 90 §:n 3 momentissa. Erityinen syy viittaisi esimerkiksi tilanteeseen, jossa poliisilla olisi käytettävissään olevien tietojen perusteella syytä epäillä Puolustusvoimissa vireillä olevan asian liittyvään laajempaan poliisilla vireillä olevaan asiakokonaisuuteen tai esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen, mistä syystä kokonaisuutena olisi tarkoituksenmukaisempaa, että poliisi tutkii asian.

Pykälän *5 momentissa* ehdotetaan, että yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voitaisiin antaa poliisin suoritettavaksi. Esitutkintaa koskeva vastaava säännös on voimassa olevan lain 28 §:n 5 momentissa.

189 §. *Ilmoittamisvelvollisuus poliisille.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 40 §:ää ja 89 §:n 3 momenttia. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että Pääesikunnan rikostorjuntaa hoitavien virkamiesten olisi ilmoitettava 89 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä ilman aiheetonta viivytystä 92 §:ssä tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille.

Pykälän *2 momentin* mukaan kurinpitoesimiehen olisi ilmoitettava poliisille käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi.

Pykälän *3 momentin* mukaan rikosten estämistä ja paljastamista suorittavien Pääesikunnan virkamiesten on ilmoitettava poliisille ilman aiheetonta viivytystä salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä. Tältä osin säännös korvaisi voimassa olevan lain 89 §:n 3 momentin, mutta lain 88 §:n mukaisessa sotilasrikosten estämisen tehtävässä säännös olisi uusi. Poliisilla tarkoitetaan myös suojelupoliisia, jolle keskusrikospoliisin lisäksi tulee ilmoittaa salaisesta tiedonhankinnasta esimerkiksi maanpetos- ja valtionpetosrikoksissa. Ilmoitusvelvollisuudesta on tärkeä säätää laissa, jotta viranomaisten välillä säilyy kokonaiskuva ja koordinaatio. Ilmoitus tehdään noudattaen poliisin tehtävänjakoa. Samalla ilmoittamisvelvollisuus on edellytys sille, että poliisi voi tarvittaessa käyttää lain 188 §:n 2 momentissa säädettyä otto-oikeuttaan.

Pykälän *4 momentin* mukaan tässä pykälässä tarkoitetun ilmoittamisvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoittamismenettelystä sovittaisiin Puolustusvoimien ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa. Lisäksi säädettäisiin, että tiedot saisi luovuttaa teknisen rajapinnan avulla tai muuten sähköisesti. Momentti vastaisi pääosin voimassa olevan lain 40 §:n 3 momenttia. Ilmoitusvelvollisuuden sijaan momentissa säädettäisiin ilmoittamisvelvollisuudesta.

190 §. *Rikosepäilystä ilmoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin rikosepäilystä ilmoittamisesta. Pykälä koskisi lakiesityksen 88 §:ssä tarkoitettua sotilasrikosten rikostorjuntatehtävää ja 93 §:ssä tarkoitettuja rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä. Säännös olisi voimassa olevaan lakiin verrattuna uusi.

Pykälässä säädettäisiin, että Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen olisi ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tietoonsa tulleesta rikoksesta sille rikostorjuntaviranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen rikos kuuluu, jos ilmoittaminen on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi taikka milloin se muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen. Rikoksen vakavuutta ei ole arvioitava pelkästään siitä säädetyn rangaistuksen perusteella, vaan huomioon on otettava myös esimerkiksi teon kohdistuminen suojauskyvyttömään henkilöön tai sen aiheuttamat aineelliset vahingot tai loukatun oikeustilan palauttamisintressi tai mahdollisuudet estää teosta aiheutuvia toissijaisia vahinkoja.

Ilmoitusvelvollisuudella varmistetaan toimivaltaisen rikostorjuntaviranomaisen mahdollisuus toimenpiteiden käynnistämiseen sille asetettujen velvoitteiden mukaisesti. Ilmoitus voitaisiin tehdä esimerkiksi puhelimitse. Ilmoittamismenettelystä ei olisi tarpeen säätää tarkemmin, koska kukin viranomainen päättäisi itsenäisesti, mihin toimenpiteisiin se ryhtyy ilmoituksen johdosta.

Tämä ilmoitusvelvollisuus ei koskisi lakiesityksen 18 §:ssä tarkoitettuja virkamiehiä, jotka suorittavat ainoastaan rikosten selvittämistehtävää, jolloin heillä on esitutkintalain 3 luvun 2 §:n nojalla velvollisuus siirtää sille tehty rikosilmoitus toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle.

191 §. *Merkintä ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään.* Pykälän mukaan tuomioistuimen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava sotilasviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle ratkaisustaan, jolla se on tuominnut kurinpitorangaistuksen. Ratkaisua koskevat tiedot tallennetaan oikeushallinnon valtakunnallisen tietovarannon ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Tietojen tallentamisesta säädetään oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta annetussa laissa (955/2020).

17 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös

192 §. *Voimaantulo- ja siirtymäsäännös.* Pykälä sisältää tavanomaisen voimaantulosäännöksen.

Pykälän 2 momentin säännöksellä kumotaan nykyinen sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettu laki.

Pykälän 3 momentin mukaan muualla laissa olevalla viittauksella kumottuun lakiin tarkoitetaan tämän lain tultua voimaan viittausta tähän lakiin.

Pykälän 4 momentti sisältää siirtymäsäännöksen.

7.2 Laki puolustusvoimista

7 §. *Sotilaskurinpito.* Pykälään tehtäisiin teknisluontoinen muutos siten, että viittaus sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettuun lakiin muutettaisiin vastaamaan nyt säädettäväksi ehdotettavan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain säädösnumeroa.

23 a §. *Joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeus.* Pykälän *1 ja 2 momentteihin* tehtäisiin teknisluontoiset muutokset siten, että momentteihin sisältyvät pykäläviittaukset lakiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa vastaisivat nyt säädettäväksi ehdotettavan lain pykälää. Lisäksi momentteihin tehtäisiin kieliasua selkeyttäviä muutoksia.

7.3 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa

4 §. *Puolustusvoimien pysyvät henkilörekisterit ja rekisterinpitäjä.* Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin uusi 7 kohta, jonka mukaan Puolustusvoimien pysyvä henkilörekisteri olisi sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteri. Uutta 1. lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitettua sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen tehtävää varten olisi tarpeen perustaa uusi pysyvä henkilörekisteri. Rekisterin käyttötarkoituksesta ja tietosisällöstä säädettäisiin ehdotuksen 16 a §:ssä ja 16 b §:ssä. Muutoksen vuoksi 1 momentin 6 kohtaan tehtäisiin tekninen muutos, eli piste muutettaisiin puolipisteeksi.

4 a §. *Henkilön perustietojen käsittely.* Lakiin lisättäisiin uusi 4 a §, joka koskisi sekä Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviin että sotilastiedustelutehtäviin liittyvien henkilön perustietojen käsittelyä. Voimassaolevassa laissa perustiedot on sisällytetty kutakin rekisteriä koskevaan omaan pykälään eikä niiden kirjoitustapa ole ollut yhtenäinen. Muutosesityksellä yhtenäistettäisiin tältä osin rekisterien tietosisältöjä ja pyrittäisiin siihen, että kussakin tehtävässä perustietojen kirjaamistapa olisi mahdollisimman samankaltainen.

Pykälässä säädettäisiin, että Puolustusvoimat saisi 11, 13, 16, 16 a ja 17 §:ssä säädettyihin tarkoituksiin käsitellä seuraavia henkilön perustietoja: 1) nimet, 2) syntymäaika ja -paikka, 3) henkilötunnus, 4) sukupuoli, 5) äidinkieli, 6) asiointikieli, 7) siviilisääty, 8) kansalaisuus tai kansalaisuudettomuus ja kansallisuus, 9) koti- ja asuinpaikka, 10) ammatti ja koulutus, 11) yhteystiedot, 12) henkilöllisyyden toteamiseksi tarvittavat tiedot asiakirjoista, 13) ulkomaalaisen henkilön vanhempien nimet, kansalaisuus ja kansallisuus, 14) matkustusasiakirjan tiedot sekä muut maahantuloon ja rajanylittämiseen liittyvät tiedot, 15) tieto kuolemasta tai kuolleeksi julistamisesta, 16) tieto edunvalvonnasta, konkurssiin asettamisesta tai liiketoimintakieltoon määräämisestä.

Pykälä vastaisi henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 6 §:ää, sekä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 4 §:ää kuitenkin niin, että perustietoihin ei olisi tarpeen kirjata 4 §:n 1 momentin 18 kohdan tietoa asevelvollisuuden suorittamisesta.

11 §. *Sotilasoikeudenhoitorekisterin käyttötarkoitus.* Pykälän *1 kohtaan* tehtäisiin teknisluontoinen muutos siten, että viittaus sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettuun lakiin muutettaisiin vastaamaan nyt säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain säädösnumeroa.

15 §. *Turvallisuustietorekisterin käyttötarkoitus.* Pykälään tehtäisiin tekninen muutos siten, että siinä oleva pykäläviittaus muutettaisiin vastaamaan esityksessä säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain voimassa olevaa lakia vastaavaa pykälää.

16 §. *Turvallisuustietorekisterin tietosisältö.* Pykälän *1 momentin 13 ja 14 kohtiin* tehtäisiin tekniset muutokset siten, että niissä viitattaisiin salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyen ehdotettavaksi säädettävän uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annetun lain 13 lukuun voimassa olevan lain pykäläviittauksen sijasta.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 15 kohta, jonka mukaan turvallisuustietorekisteriin saataisiin tallentaa Pääesikunnan 93 §:n 1 momentissa tarkoitettuun tehtävään, toimenpiteeseen tai tapahtumaan liittyvät tarpeelliset kuvaukset, olosuhteet ja yksilöinnit. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi henkilöön yleisesti liittyvät muut tiedot, kuten tiedot tämän käyttämistä ajoneuvoista tai tiedot tyypillisimmistä paikoista joissa hän liikkuu, oleskelee tai on useimmiten tavattavissa.

Lisäksi 1 momenttiin ehdotettaisiin lisättäväksi uusi 16 kohta, jonka perusteella turvallisuustietorekisteriin saataisiin kirjata tietolähteen käyttöä ja valvontaa koskevat tiedot sekä tietolähteen antamien tietojen pääasiallinen sisältö. Lisäys tehtäisiin lakiehdotuksen 148 §:stä johtuvasta vaatimuksesta tietolähteen rekisteröintiin tietolähteen käytön kontrolloitavuuden lisäämiseksi, sekä tarvittaessa palkkion maksamisen mahdollistamiseksi.

16 a §. *Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin käyttötarkoitus*. Lakiin lisättäisiin uusi 16 a §, jonka mukaan sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriä käytettäisiin 1. lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitetun sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitamiseksi. Ehdotetun 88 §:n mukaan Pääesikunta suorittaa toimenpiteitä sotilasrikosten estämiseksi ja paljastamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa noudattaen mitä laissa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa tai muualla laissa säädetään.

16 b §. *Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin tietosisältö.* Lakiin lisättäisiin uusi 16 b §, jonka *1 momentin* mukaan sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriin saataisiin tallentaa 4 a §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja: 1) tehtävään, toimenpiteeseen ja tapahtumaan liittyvät yksilöinnit, kuvaukset, olosuhteet ja luokitukset; 2) henkilön yhteyksiä, elämäntapoja, taloudellista tilannetta, harrastuksia ja muita kiinnostuksen kohteita koskevat tiedot; 3) ääninäyte, kasvokuva ja muut biometriset tiedot sekä muut vastaavat tuntomerkkitiedot henkilöllisyyden toteamiseksi; 4) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta; 5) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitetulla salaisella tiedonhankintakeinolla hankitut välttämättömät henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevat tiedot.

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriin olisi tarpeen tallentaa vastaavia tietoja kuin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 8 §:ssä on säädetty rikosten estämiseen tai paljastamiseen liittyvien henkilötietojen sisällöstä. Ehdotettu 1 momentin kohdat 1-4 vastaisivat mainitun lain 8 §:n 1 momentin kohtia 1-4. Tietosisältö olisi vastaava kuin poliisin henkilörekisterissä.

Käsiteltävät henkilötiedot ovat tarpeellisia tämän uuden sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävän suorittamisen kannalta. Momentin 1 kohdassa tarkoitettuihin tehtävään, toimenpiteeseen ja tapahtumaan liittyviin tarpeellisiin yksilöinteihin, kuvauksiin ja luokituksiin sisältyisivät erityisesti rikostiedustelutehtävien ja ennalta estävän toiminnan tehtävien tiedot, tiedot käytetyistä tiedonhankintakeinoista, rikostorjuntaviranomaisen toimenpiteistä sekä asian käsittelyn vaiheista sekä henkilöltä tai hänen kauttaan saadut rikosta koskevat tiedot, mukaan lukien tarvittaessa heidän suhteensa muihin henkilöihin. Tapahtumien riittävä kuvaus ja niihin liittyvien tehtävien ja toimenpiteiden yksilöinti ovat tärkeitä rikostorjuntaviranomaisten toiminnallisten tarpeiden lisäksi myös laillisuusvalvontaa varten ja rekisteröidyn oikeuksien valvomiseksi. Toiminnan kirjaamisella varmistettaisiin sekä kohteen oikeusturva että rikostorjuntaviranomaisen kyky tehtäviensä suorittamiseen.

Momentin 2 kohta olisi sisällöltään tosiasiallisesti laaja ja sen mukaan rikostorjuntaviranomainen saisi käsitellä henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevia tarpeellisia tietoja. Tällaiset tiedot voisivat koskea esimerkiksi henkilön kontakteja, elämäntapoja, taloudellista tilannetta, harrastuksia ja muita kiinnostuksen kohteita siltä osin kuin tiedot ovat tarpeellisia rikosten estämisen ja selvittämisen kannalta.

Momentin 3 kohdassa tarkoitetut tuntomerkkitiedot käsittäisivät muun muassa henkilön pituuden, painon ja silmien värin. Tuntomerkkitiedot kattaisivat myös muun muassa henkilön tatuoinnit tai muut vastaavat ulkoiset tuntomerkit, kuten arvet ja syntymämerkit. Lisäksi kohdalla katettaisiin myös biometriset tiedot, kuten sormen-, käden- ja jalanjäljet, kasvokuva, ääni-, haju- ja käsialanäyte sekä fyysinen DNA-näyte ja siitä määritetty digitaalinen tai muu DNA-tunniste. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien biometristen tietojen käsittely olisi rajoitettu vain välttämättömien tietojen käsittelyyn. Rikostorjuntaviranomaisen ja rekisteröitävän oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että rikostorjuntaviranomainen pystyy varmistamaan rekisteröitävän henkilöllisyyden luotettavasti. Henkilön tuntomerkkitietoja tarvitaan henkilön luotettavaan tunnistamiseen, ja ne voivat myös olla joskus ainoita henkilön yksilöimis- ja tunnistetietoja. Esimerkiksi henkilön kuva on usein luotettavampi tunnistetieto kuin henkilön käyttämä nimi.

Momentin 4 kohdassa säädettäisiin niin sanottujen turvallisuustietojen käsittelystä vastaavasti kuin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 8 §:n 1 momentin 4 kohdassa. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia turvallisuustietoja, kuten terveyteen liittyviä tietoja, voitaisiin käsitellä vain, kun se on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä. Tällaisten tietojen lisäksi voitaisiin käsitellä turvallisuustietojen osana myös sellaisia tietoja kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta, jotka eivät kuulu erityisiin henkilötietoryhmiin, sekä tietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta.

Momentin 5 kohdan mukaan sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriin saisi tallentaa tiedot sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain uudessa 13 luvussa tarkoitetulla salaisella tiedonhankintakeinolla hankitut välttämättömät henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevat tiedot.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, että rekisteriin tallennettaviin henkilötietoihin on tarvittaessa liitettävä arvio tietojen antajan tai lähteen luotettavuudesta ja tietojen oikeellisuudesta turvallisuustietorekisteriä vastaavasti. Velvoite ei olisi kuitenkaan ehdoton, vaan merkinnän tarpeellisuutta olisi arvioitava riippuen siitä, minkä luonteisesta tiedosta on kyse ja millaisella menetelmällä se on hankittu. Arvion kirjaaminen olisi tarpeen erityisesti, jos tietolähteen luotettavuudesta tai tiedon oikeellisuudesta yksittäistapauksessa herää epäilys. Arvion tarkoituksena on varmistaa käsiteltävien henkilötietojen eheys ja oikeellisuus, mutta se palvelisi samalla myös Puolustusvoimien tarpeita.

Pykälässä ei nimenomaisesti rajattaisi rekisteröitävää henkilöpiiriä. Sotilasrikosten estämistä ja paljastamista koskevat tehtävät on määritelty tarkasti 1. lakiehdotuksen 88 §:ssä ja ne koskevat vain 1. lakiehdotuksen 89 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Yleinen henkilötietojen käsittelyssä noudatettava tarpeellisuusvaatimus lisäksi edellyttää, että rekisteröitävien henkilöiden on oltava merkityksellisiä kyseisten tehtävien hoitamiseksi. Edellä mainitut seikat rajaavat siten jo tosiasiallisesti riittävän tarkasti henkilöpiirin, jota rekisteröinti voi koskea.

17 §. *Tilapäiset henkilörekisterit.* Pykälän *1 momentin 2 kohtaan* esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että voimassa oleva sanamuoto rikosten ehkäisy- ja paljastamistehtävän suorittamiseksi muutettaisiin termiksi rikosten estämis- ja paljastamistehtävän suorittamiseksi. Lisäksi 1 momentin 2 kohtaan lisättäisiin viittaus säädettäväksi ehdotettavaan uuteen 16 b §:ään.

18 §. *Asevelvollisrekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen.* Pykälän *1 momentin 1 kohtaan* esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että siinä oleva viittaus lain lukuun vastaisi säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 3 lukua.

Pykälän *1 momentin 2 kohtaan* esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että siinä oleva pykäläviittaus muutettaisiin vastaamaan esityksessä säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain voimassa olevaa lakia vastaavaa pykälää. Lisäksi kohtaan esitetään lisättäväksi pykäläviittaus sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 88 §:ään. Tietoja saisi ehdotuksen mukaan käsitellä 88 §:ssä säädetyn sotilasrikosten estämistä ja paljastamista koskevien tehtävien suorittamiseksi. Laajat tiedonsaantioikeudet ovat välttämättömiä mainittujen tehtävien tehokkaan hoitamisen kannalta ja pääsy tarvittaessa myös asevelvollisrekisterin tietoihin on siksi välttämätöntä. Tietojen käyttäminen muuhun kuin niiden alkuperäiseen tallentamistarkoitukseen olisi kuitenkin poikkeus, jonka tarpeellisuus tulisi pystyä kussakin yksittäistapauksessa perustelemaan. Tietojen toissijaisesta käsittelystä ja tietojen mahdollisesta siirtämisestä toiseen Puolustusvoimien henkilörekisteriin päättäisi rekisterinpitäjä.

19 §. *Sotilasoikeudenhoitorekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen.* Pykälän *1 momentin 3 kohtaan* esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että siinä oleva pykäläviittaus muutettaisiin vastaamaan esityksessä säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain voimassa olevaa lakia vastaavaa pykälää. Lisäksi kohtaan esitetään lisättäväksi pykäläviittaus uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 88 §:ään. Tietoja saisi ehdotuksen mukaan käsitellä 88 §:ssä säädetyn sotilasrikosten estämistä ja paljastamista koskevien tehtävien suorittamiseksi. Laajat tiedonsaantioikeudet ovat välttämättömiä mainittujen tehtävien tehokkaan hoitamisen kannalta ja pääsy tarvittaessa myös sotilasoikeudenhoitorekisterin tietoihin on siksi välttämätöntä. Tietojen käyttäminen muuhun kuin niiden alkuperäiseen tallentamistarkoitukseen olisi kuitenkin poikkeus, jonka tarpeellisuus tulisi pystyä kussakin yksittäistapauksessa perustelemaan. Tietojen toissijaisesta käsittelystä ja tietojen mahdollisesta siirtämisestä toiseen Puolustusvoimien henkilörekisteriin päättäisi rekisterinpitäjä.

21 §. *Kulkuluparekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen.* Pykälän *1 momentin 1 kohtaan* esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että siinä oleva viittaus lain lukuun vastaisi säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 3 lukua.

Pykälän *1 momentin 2 kohtaan* esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että siinä oleva pykäläviittaus muutettaisiin vastaamaan esityksessä säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilasku-

rinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain voimassa olevaa lakia vastaavaa pykälää. Lisäksi kohtaan esitetään lisättäväksi pykäläviittaus uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 88 §:ään. Tietoja saisi ehdotuksen mukaan käsitellä 88 §:ssä tarkoitettujen sotilasrikosten estämistä ja paljastamista koskevien tehtävien suorittamiseksi. Laajat tiedonsaantioikeudet ovat välttämättömiä mainittujen tehtävien tehokkaan hoitamisen kannalta ja pääsy tarvittaessa myös kulkuluparekisterin tietoihin on siksi välttämätöntä. Tietojen käyttäminen muuhun kuin niiden alkuperäiseen tallentamistarkoitukseen olisi kuitenkin poikkeus, jonka tarpeellisuus tulisi pystyä kussakin yksittäistapauksessa perustelemaan. Tietojen toissijaisesta käsittelystä ja tietojen mahdollisesta siirtämisestä toiseen Puolustusvoimien henkilörekisteriin päättäisi rekisterinpitäjä.

22 §. *Aluevalvonnan lupa- ja valvonta-asioiden rekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen.* Pykälän *1 kohtaan* esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että siinä oleva pykäläviittaus muutettaisiin vastaamaan esityksessä säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain voimassa olevaa lakia vastaavaa pykälää.

25 §. *Rekisteröidyn tarkastusoikeutta koskevat poikkeukset*. Pykälän *1 momenttia* muutettaisiin siten, että siinä viitattaisiin henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 4 lukuun voimassa olevan säännöksen mukaisten pykäläviittausten sijasta.

Lisäksi lain 25 §:ssä olisi tarpeen säätää rekisteröidyn tarkastusoikeutta koskevasta poikkeuksesta koskien sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin tietoja. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jonka mukaan poiketen siitä, mitä henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 23 §:ssä säädetään, tarkastusoikeutta ei olisi 16 a ja 16 b §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin sisältyviin Pääesikunnan taktisia ja teknisiä menetelmiä koskeviin tietoihin, havaintoihin tai tekniseen tutkintaan käytettäviin keinoihin. Tarkastusoikeutta ei olisi myöskään henkilötietoihin, jotka on saatu sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 11 luvussa tarkoitettuja salaisia pakkokeinoja tai 13 luvussa tarkoitettuja salaisia tiedonhankintakeinoja käyttäen taikka sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n nojalla. Säännös olisi vastaavanlainen kuin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 42 §:ssä on säädetty tarkastusoikeuden rajoittamisesta koskien rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyviä henkilötietoja

Näiden tietojen paljastuminen voisi johtaa vaaratilanteisiin tai luottamussuhteiden menettämiseen tai menetelmien paljastumiseen, sekä haittaisi rikosten estämistä ja selvittämistä. Pääesikunnan taktisia ja teknisiä menetelmiä koskeviin tietoihin kuuluisivat myös tiedot salaisten tiedonhankintamenetelmien käyttämisestä ja itse menetelmistä. Näiden tiedonhankintamenetelmien erityisluonteeseen kuuluu, että niitä koskeva asian käsittely, päätöksenteko ja toteuttaminen tapahtuvat kohdehenkilön tietämättä tuomioistuimen päätöksellä ja kohdehenkilön informoimisesta on säädetty erikseen. Menetelmien käytön valvomiseksi on toteutettu erillinen valvontamenettely. Koska salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot toteutetaan kohdehenkilön tietämättä, hänelle ei voida luovuttaa tietoja myöskään henkilötietolainsäädännön perusteella.

Tarkastusoikeutta ei olisi lainkaan 3 momentin 3 kohdassa tarkoitettuihin tilapäisiin rekistereihin. Tällaiset rekisterit ovat luonteeltaan tilapäisiä, joista tieto siirretään pysyvään henkilörekisteriin. Siirron yhteydessä varmistetaan, että rekisteröinnin edellytykset täyttyvät.

36 §. *Oikeus saada henkilötietoja sotilasoikeudenhoitoa koskevien asioiden hoitamista varten.* Pykälän *1 momentin* johdantokappaleeseen esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että siinä

oleva viittaus lain lukuun vastaisi säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 3 lukua.

37 §. *Oikeus saada henkilötietoja sotilastiedustelutehtävien sekä rikosten estämis- ja paljastamistehtävien hoitamista varten.* Pykälän *1 momentin* johdantokappaleeseen esitetään tehtäväksi tekninen muutos siten, että siinä oleva pykäläviittaus muutettaisiin vastaamaan esityksessä säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain voimassa olevaa lakia vastaavaa pykälää. Lisäksi kohtaan esitetään lisättäväksi pykäläviittaus uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 88 §:ään. Lain 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävässä on tarpeen saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä. Pykälä täydentäisi muualla lainsäädännössä olevia säännöksiä viranomaisten oikeuksista luovuttaa tietoa Puolustusvoimille, eikä se siten olisi luonteeltaan tyhjentävä. Tiedot olisi oikeus saada myös teknisen käyttöyhteyden välityksellä tai tietojoukkona siten kuin rekisterinpitäjän kanssa asiasta tarkemmin sovitaan. Puolustusvoimien oikeudesta saada pykälässä tarkoitettujen tehtävien suorittamista varten tietoja teknisellä käyttöyhteydellä tai tietojoukkona säädettäisiin lisäksi muun muassa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa ja henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetussa laissa. Puolustusvoimien yleisestä tiedonsaantioikeudesta, joka kattaisi oikeuden saada tietoja yksittäistä tehtävää varten muuten kuin teknisellä käyttöyhteydellä, säädetään puolustusvoimista annetussa laissa. Tämän esityksen 1. lakiehdotuksen 111 §:ssä ja 112 §:ssä säädettäisiin lisäksi tiedonsaantioikeudesta muulta viranomaiselta ja yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä.

42 §. *Henkilötietojen poistaminen sotilasoikeudenhoitorekisteristä.* Pykälän *1 momentin* mukaan sotilasoikeudenhoitorekisteristä poistetaan tieto: 1) viiden vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata sakkoa tai enintään vuoden vankeusrangaistus; 2) kymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli vuoden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistus; 3) kahdenkymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli viisi vuotta vankeutta.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetut tiedot poistetaan kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta.

Pykälän *3 momentin* mukaan muun kuin 1 momentissa tarkoitetun rikosasian tiedot poistetaan yhden vuoden kuluttua viimeisimmän epäillyn rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta, aikaisintaan kuitenkin viiden vuoden kuluttua rikosasian kirjaamisesta.

Pykälän *4 momentin* mukaan edellä 1–3 momentissa tarkoitetut rikosasiaan liittyvät henkilötiedot saadaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Voimassaolevan lain 42 §:n mukaiset henkilötietojen säilytysajat on havaittu olevan tarpeettoman pitkiä eikä näin pitkille säilytysajoille ole tarvetta. Voimassaolevan lain 42 § sisältää sekä seuraamusten että esitutkintaa koskevien tietojen säilytysaikoja. Ehdotettu uusi 42 § selkeyttäisi sääntelyä ja se olisi osittain samanlainen kuin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun (616/2019) lain 33 §, jossa säädetään rikosasiaan liittyvien henkilötietojen poistamisesta.

44 a §. *Henkilötietojen poistaminen sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteristä.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 44 a §, jossa säädettäisiin henkilötietojen poistamisesta sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteristä. Pykälän mukaan rekisteröityä koskevat henkilötiedot poistettaisiin sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteristä viimeistään 10 vuoden kuluttua viimeisen rikosta, rikollista toimintaa tai tehtävää koskevan tiedon merkitsemisestä.

Pykälän 1 momentissa tarkoitetut henkilötiedot saataisiin kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne olisivat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta olisi arvioitava vähintään viiden vuoden välein. Tietojen säilytysaika vastaisi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun (616/2019) lain 35 §:ää, jonka mukaan tiedot poistettaisiin rekisteristä pääsääntöisesti 10 vuoden kuluttua viimeisen rikosta, rikollista toimintaa tai tehtävää koskevan tiedon merkitsemisestä.

7.4 Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta

31 §. *Sotilasrikossäännösten soveltaminen.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi muutokset, jotka ovat tarpeen hallituksen esityksen 1. lakiehdotukseen esitettävien säännösten vuoksi.

Pykälän *3 momentin* mukaan sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkintaan ja sotilaskurinpitomenettelyyn Rajavartiolaitoksessa sovellettaisiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 1-10 lukua, 175, 177 - 179 ja 181 §:ää. Mitä mainituissa pykälissä säädetään Pääesikunnan ja Puolustusvoimien kurinpitoesimiesten tehtävistä ja toimivallasta, sovellettaisiin Rajavartiolaitoksessa sen esikuntaan sekä kurinpitoesimiehiin vastaavalla tavalla kuin aiemmin.

Rajavartiolaitoksen tehtävänä olevista toimista rikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa sekä rajavartiolaissa ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Siltä osin kuin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa ei toisin säädetä, Rajavartiolaitoksen tehtävänä olevassa rikosasian esitutkinnassa noudatetaan, mitä esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa sekä muualla laissa säädetään esitutkinnasta ja pakkokeinoista. Edellä sanotun vuoksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain ehdotettuun III osaan, jossa säädettäisiin Pääesikunnan tehtävistä ja toimivaltuuksista rikostorjunnassa, ei ole tarpeen viitata.

Rajavartiolaitoksessa sovellettaisiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain I osaa, joka sisältäisi yleisiä säännöksiä (1 luku, 1 – 3 §) sekä Puolustusvoimien rikostorjunnassa noudatettavat yleiset periaatteet (2 luku, 4 – 7 §). Rajavartiolaitoksessa sovellettaisiin lain II osaa, joka sisältäisi esitutkintaa (luku 3), pakkokeinoja kurinpitomenettelyssä (4 luku, 19 – 30 §), kurinpitoesimiehen toimivaltaa (5 luku, 31 – 34 §), kurinpitoasian päättämistä (6 luku, 35 – 44 §), seuraamuksia kurinpitomenettelyssä (7 luku, 45 – 51 §), muutoksenhakua (52 – 65 §) ja täytäntöönpanoa (9 luku, 66 – 82 §) koskevat säännökset sekä poikkeusolojen ja puolustustilan aikana sovellettavat säännökset (10 luku).

Lisäksi Rajavartiolaitoksessa sovellettaisiin lain 14 luvun (asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävät ja toimivaltuudet) 175 §:n säännöstä koskien reserviläisen toimivaltuuksia kurinpitomenettelyssä, 177 §:n säännöstä rikosoikeudellisesta virkavastuusta sekä 178 §:n säännöstä vahingonkorvauksesta.

Rajavartiolaitoksessa ei sovellettaisi lain III osaa, joka sisältäisi säännökset Pääesikunnan tehtävistä ja toimivaltuuksista rikostorjunnassa. Näin ollen 176 §:ää ei olisi tarpeen soveltaa Rajavartiolaitoksessa. Valvontaa koskevista 15 luvun pykälistä Rajavartiolaitoksessa sovellettaisiin joukko-osaston komentajan suorittamia kurinpitopäätösten tarkastuksia koskevaa 179 §:ää ja kurinpitovallankäytön valvontaa koskevaa 181 §:ää. Puolustushaarakomentajan suorittamaan kurinpitopäätösten tarkastusta koskevaa 180 §:ää ei sovellettaisi, koska Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 a §:ssä säädetään erikseen Rajavartiolaitoksen esikunnan velvollisuudesta tarkastaa hallintoyksiköiden sotilaskurinpitoratkaistut vähintään kerran vuodessa, mikä vastaa puolustushaaraesikunnan suorittamaa tarkastusta.

Pykälään lisättäisiin *uusi 4 momentti*, jossa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön oikeudesta päättää esitutkinnan toimittamisesta. Voimassa olevan Rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (651/2005) 37 §:n 1 momentin mukaan mainituilla virkamiehillä on kyseinen oikeus. Säännös siirrettäisiin rajavartiolaitoksen hallinnosta annettuun lakiin ja samalla täsmennettäisiin, sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain ehdotettua 91 §:n 2 momenttia vastaavasti, että siinä tapauksessa, jos esitutkinta on toimitettu Rajavartiolaitoksen esikunnan tai poliisin aloitteesta, voitaisiin esitutkintapöytäkirja toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle. Tällöin asiassa ei tehtäisi sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaista ratkaisua. Rajavartiolaitoksen esikunnan tai poliisin olisi ilmoitettava toimivaltaiselle kurinpitoesimiehelle asian lähettämisestä syyteharkintaan. Rajavartiolaitoksen esikunta tai poliisi voisi kuitenkin harkintansa mukaan toimittaa esitutkintapöytäkirjan kurinpitoesimiehelle, joka voisi päättää asian ratkaisusta kurinpitomenettelyssä tai ratkaista asian sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaisesti.

Aiemmin vain toimivaltainen kurinpitoesimies pystyi päättämään esitutkinnan toimittamisesta. Ehdotettu muutos asian toimittamisesta suoraan syyttäjälle silloin, kun tutkintaa ei ole toimitettu kurinpitoesimiehen aloitteesta, täydentäisi aiempaa lainmuutosta (691/2021), jossa lakia muutettiin siten, että esitutkinnan toimittamisesta voidaan päättää myös Pääesikunnan (Rajavartiolaitoksessa Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön) tai poliisin aloitteesta. Jos kurinpitoesimies ei ole päättänyt esitutkinnan toimittamisesta, ei olisi tarkoituksenmukaista, että hän tekisi päätöksen syyttäjälle toimittamisesta.

Nykyinen 4 momentti siirrettäisiin 5 momentiksi, ja siitä kumottaisiin asetuksenantovaltuus antaa valtioneuvoston asetuksella tarkempia määräyksiä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain voimassaolevassa 28 a §:ssä tarkoitetuista esitutkinnan aloittamiseen oikeutetuista virkamiehistä. Edellä selostetulla tavalla Rajavartiolaitoksessa esitutkinnan aloittamiseen oikeutetuista virkamiehistä säädettäisiin jatkossa suoraan laissa, minkä vuoksi asetuksenantovaltuus kumottaisiin. Muihin momentissa säädettäviin asetuksenantovaltuuksiin muutettaisiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain vastaavat, uudet pykälänumerot. Lisäksi Rajavartiolaitoksen ja Puolustusvoimien nimi ehdotetaan kirjoitettavan isolla alkukirjaimella nykyisen oikeinkirjoitussuosituksen mukaisesti.

7.5 Esitutkintalaki

10 luku

Esitutkinnan päättäminen

2 §. *Esitutkinnan päättäminen.* Pykälän *1 momentin* mukaan esitutkinnan valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkintaa taikka sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa tarkoitetun määräyksen tai vaatimuksen antamista varten. Sotilasoikeudenkäyntiasiana tutkittavasta rikoksesta laadittu esitutkintapöytäkirja on toimitettava viipymättä sotilasviranomaiselle.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen sisällytettäisiin viittaus 1. lakiehdotuksen 91 §:ään ja 4. lakiehdotuksen 31 §:n 4 momenttiin seuraavasti: Esitutkinnan valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkintaa taikka sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa tarkoitetun määräyksen tai vaatimuksen antamista varten. Sotilasoikeudenkäyntiasiana tutkittavasta rikoksesta laadittu esitutkintapöytäkirja on toimitettava viipymättä sotilasviranomaiselle, jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnassa Puolustusvoimissa annetun lain (/) 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 4 momentista muuta johdu.

Vastaavasta asiasta kuin 1. lakiehdotuksen 91 §:ssä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen osalta 4. lakiehdotuksen 31 §:n 4 momentissa (jos esitutkinta on suoritettu muun kuin kurinpitoesimiehen määräyksestä, asiassa ei tehdä sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaista ratkaisua, vaan esitutkinta voidaan toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle). Koska Rajavartiolaitoksessa ei sovellettaisi 1. lakiehdotuksen 91 §:ää, vastaavasta menettelystä on tarpeen säätää erikseen Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa. Näin ollen Rajavartiolaitoksen sotilasrikosasiat tulisi huomioida vastaavasti myös esitutkintalain 10 luvun 2 §:ssä.

7.6 Sotilasoikeudenkäyntilaki

14 §. Pykälän *1 momentin* mukaan jollei sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää rikosasiaa käsitellä kurinpitomenettelyssä, 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun joukko-osaston komentajan on esitutkinnan päätyttyä ratkaistava, toimitetaanko esitutkinta-aineisto syyttäjälle syyteharkintaa varten. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen sisällytettäisiin viittaus 1. lakiehdotuksen 91 §:ään ja 4. lakiehdotuksen 31 §:n 4 momenttiin seuraavasti: Jos sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää rikosasiaa ei käsitellä kurinpitomenettelyssä, 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun joukko-osaston komentajan on esitutkinnan päätyttyä ratkaistava, toimitetaanko esitutkinta-aineisto syyttäjälle syyteharkintaa varten, jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 4 momentista muuta johdu.

Vastaavasta asiasta kuin 1. lakiehdotuksen 91 §:ssä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen osalta 4. lakiehdotuksen 31 §:n 4 momentissa (jos esitutkinta on suoritettu muun kuin kurinpitoesimiehen määräyksestä, asiassa ei tehdä sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n mukaista ratkaisua, vaan esitutkinta voidaan toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle). Koska Rajavartiolaitoksessa ei sovellettaisi 1. lakiehdotuksen 91 §:ää, vastaavasta menettelystä on tarpeen säätää erikseen Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa. Näin ollen Rajavartiolaitoksen sotilasrikosasiat tulisi huomioida vastaavasti myös sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:ssä.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotettaisiin tehtäväksi vastaava viittaus 1. lakiehdotuksen 91 §:ään ja 4. lakiehdotuksen 31 §:n 4 momenttiin seuraavasti: Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään komentajasta, koskee myös tämän esimiestä, jonka tehtävänä on valvoa komentajan kurinpitovallan käyttöä. Jos asia koskee 6 §:ssä tarkoitettua Puolustusvoimissa palvelevaa sotilasta, ratkaisun tekee Pääesikunta, jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n 4 momentista muuta johdu.

7.7 Tieliikennelaki

184 §. *Poikkeukset velvollisuudesta noudattaa liikennesääntöjä, liikenteenohjauslaitteita ja ajoneuvon käyttöä koskevia säännöksiä.* Pykälän *1 momentin 3 kohtaan* tehtäisiin teknisluontoinen muutos siten, että viittaus voimassa olevaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin muutettaisiin vastaamaan hallituksen esityksen 1. lakiehdotuk-

sessa säädettäväksi ehdotettavan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain säädösnumeroa. Lisäksi lainkohdassa ehdotettaisiin otettavaksi huomioon myös 1. lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitetut tehtävät. Tieliikennelain kokonaisuudistusta koskevan hallituksen esityksen (HE 180/2017 vp) sivuilla 279-282 on kuvattu tieliikennelain 184 §:n säännöksen taustoja.

7.8 Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta

2 §. *Tiedustelutoiminnan, suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen suorittaman rikosten estämisen ja paljastamisen valvonta ja valvontatoimielimet.*

Pykälään esitettävien muutosten johdosta pykälän otsikkoa ehdotettaisiin muutettavaksi vastaamaan pykälän muutettavaksi ehdotettavaa sisältöä.

Pykälän *1 momentti* säilyisi entisellään.

Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta valvoisi myös sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa. Mainitussa pykälässä säädettäisiin sotilastiedusteluviranomaisen rikostorjuntatehtävästä. Tässä tehtävässä korostuvat salaiset tiedonhankintakeinot. Pykälän 2 momentin muutos edellyttäisi eduskunnan työjärjestyksen muuttamista.

Pykälän *3 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi myös sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu ei siten valvoisi muiden sotilasviranomaisten kuin sotilastiedusteluviranomaisten, muiden poliisiyksiköiden kuin suojelupoliisin eikä Tullin ja Rajavartiolaitoksen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä. Sama koskisi edellä mainittujen viranomaisten salaisten pakkokeinojen käytön valvontaa.

Nykytilassa suojelupoliisin muun kuin siviilitiedustelun valvonnassa tiedusteluvalvontavaltuutetun keskeiseksi tehtäväksi on käytännössä muodostunut varsinkin salaisten tiedonhankintakeinojen käytön sekä erityisesti siviilitiedustelun ja rikosten estämisen ja paljastamisen rajapinnan valvonta. Näin ollen olisi perusteltua ulottaa tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävä kattamaan myös sotilastiedusteluviranomaisen rikostorjunta vastaavasti kuin suojelupoliisin osalta. Käytännössä tämä tarkoittaisi rikostorjunnassa käytettävien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisen sekä niillä hankittujen tietojen käytön valvontaa.

Sotilastiedusteluviranomainen tekee myös Puolustusvoimien omia turvallisuusselvityksiä ja antaa esimerkiksi lausuntoja muille viranomaisille. Tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävää ei ole tarkoituksenmukaista laajentaa näihin tehtäviin.

7.9 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa

46 §. *Sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävien henkilötietojen poistaminen.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi muutokset, jotka ovat tarpeen henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetun lain 42 §:ään ehdotettavien muutosten vuoksi.

Voimassaolevan lain 46 §:n mukaisten henkilötietojen säilytysaikojen on havaittu olevan tarpeettoman pitkiä eikä näin pitkille säilytysajoille ole tarvetta. Voimassaolevan lain 46 § sisältää sekä seuraamusten että esitutkintaa koskevien tietojen säilytysaikoja. Ehdotettu uusi 46 § sel-

keyttäisi sääntelyä ja se olisi osittain samanlainen kuin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun (616/2019) lain 33 §, jossa säädetään rikosasiaan liittyvien henkilötietojen poistamisesta.

7.10 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa

3 §. *Määritelmät.* Pykälän *3 kohtaan* tehtäisiin teknisluonteinen muutos siten, että siinä oleva säädös -ja pykäläviittaus muutettaisiin vastaamaan esityksessä säädettäväksi ehdotettavaa uutta sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavaa lakia. Kohdassa viitattaisiin 1. lakiehdotuksen 74 §:n 4 momenttiin.

7.11 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

5 §. *Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta.* Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin viittaus sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 13 lukuun.

Ottaen huomioon, että moni salaisen tiedonhankintakeinon käyttö edellyttää tuomioistuimen lupaa, tulisi tieto tällaisen asian käsittelystä tuomioistuimessa helposti julki ennen salaisen tiedonhankintakeinon tavoitteiden saavuttamista, jollei oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohdasta säädetä toisin kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 4 §:ssä edellytetään.

Ehdotettava muutos olisi siten tarpeen, jotta sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa koskevassa asiassa, jossa tiedonhankintakeinon kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulisivat julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava tiedonhankintakeinon kohteena olevalle.

12 §. *Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin.* Pykälän *2 momentin 3 kohtaa* ehdotetaan muutettavaksi siten, että asianosaisella ei olisi tiedonsaantioikeutta sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa koskevassa asiassa, jossa tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla. Nämä asiat rajattaisiin asianosaisen tiedonsaantioikeuden ulkopuolelle ajallisesti, kunnes ne tulevat julkiseksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n 4 momentin nojalla.

16 §. *Pakkokeinoasioiden julkisuus.* Pykälän *4 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin viittaus sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 13 lukuun, jolloin 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa koskeva asia, jossa tiedonhankintakeinon kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitsisi kuulla, käsiteltäisiin ja ratkaisu siinä julistettaisiin yleisön läsnä olematta. Lisäksi ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisivat julkisiksi, kun tiedonhankintakeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava tiedonhankintakeinon kohteena olevalle.

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytössä on kyse asioista, jotka ratkaistaan kuulematta sen kohteena olevaa henkilöä. Tämän vuoksi on välttämätöntä, ettei myöskään yleisöllä ole pääsyä mahdollisiin asian käsittelyä koskeviin istuntoihin tai saada tietoa istunnoissa annetuista ratkaisuista ja niiden sisältämistä asiakirjoista. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisivat julkisiksi, kun tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava sen kohteelle. Tuomioistuimella olisi momentin mukaan harkintavalta aikaistaa oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tulon ajankohtaa.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Voimassa oleva laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa esitetään kumottavaksi, jolloin kumoutuvat myös siinä olevan asetuksenantovaltuuden nojalla annettu valtioneuvoston asetus sotilaskurinpitorangaistuksiin liittyvistä täytäntöönpanokirjoista, ilmoituksista ja hyvityksistä (285/2014).

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen nojalla *valtioneuvoston asetuksella* annettaisiin tarkemmat säännökset:

1. 65 §:n 3 momentin nojalla hyvityksen rahamäärästä,
2. 87 §:n 2 momentin nojalla hyvityksen rahamäärästä,
3. 109 §:n 1 momentin nojalla Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten voimankäyttö- ja suojavälineistä,
4. 150 §:n 4 momentin nojalla suojaamisen järjestämisestä, suojaamisesta vastaavasta virkamiehestä sekä yhteistyöstä rekisterinpitäjien kanssa,
5. 163 §:n 2 momentin nojalla pöytäkirjan sisällöstä.

Lisäksi *valtioneuvoston asetuksella* voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä:

1. 186 §:n 5 momentin nojalla Pääesikunnan ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä sekä yhteistyöhön osallistuvista tahoista ja niiden tehtävistä.

2. 183 §:n 4 momentin nojalla valvonnan järjestämisestä ja annettavista selvityksistä puolustushallinnossa.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen nojalla *puolustusministeriön asetuksella* annettaisiin tarkemmat säännökset:

1. 96 §:n 1 momentin nojalla 94 ja 95 §:ssä tarkoitettujen virkamiesten virkamerkistä,

2. 109 §:n 2 momentin nojalla Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten voimakeinojen käyttöön liittyvästä voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2025.

10 Toimeenpano ja seuranta

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 13 luvussa esitettävät uudet itsenäiset toimivaltuudet salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön on otettava huomioon esimerkiksi sisäisen laillisuusvalvonnan suunnittelussa.

Pääesikunta seuraa erityisesti hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen seuraavien säännösten käytännön toteutumista:

1. 90 §: Pääesikunnan suorittama muu esitutkinta

2. 187 §: Toimiminen toisen rikostorjuntaviranomaisen tehtäväalueella

3. 188 §: Rikostorjuntatehtävän siirtäminen poliisille

Lisäksi puolustusministeriö seuraa lakien toimeenpanoa tavanomaisessa säädösten toimivuuden seurannassaan yhteistyössä keskeisten viranomaisten kanssa.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

11.1 Yleiset lähtökohdat

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 80 §:n 1 momentin perusteella yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Esityksessä on pyritty säätämään Puolustusvoimien Pääesikunnan rikostorjuntaan sekä Puolustusvoimien sotilaskurinpitomenettelyyn liittyvistä toimivaltuuksista kattavasti ja täsmällisesti. Esitykseen sisältyvät lainsäädäntömuutokset, joilla annettaisiin Puolustusvoimille uusia yksilöön kohdistuvia tai yksilön oikeuksia rajoittavia toimivaltuuksia tai laajennettaisiin jo olemassa olevia toimivaltuuksia taikka joilla muuten rajoitettaisiin yksilön oikeuksia tai toimintavapautta ovat merkityksellisimpiä perustuslain kannalta.

Perusoikeuksien rajoittamisen sallittavuutta tulee arvioida paitsi yksittäisiin perusoikeussäännöksiin mahdollisesti sisältyvien lakivarausten kannalta myös perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta (PeVM 25/1994 vp). Rajoittamisen yleiset edellytykset koskevat ennen muuta vaatimusta säätää rajoituksesta lailla, rajoituksen tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyttävyyttä, suhteellisuusvaatimuksen täyttymistä perusoikeutta rajoitettaessa, rajoitukseen liittyvien oikeusturvajärjestelyjen riittävyyttä ja rajoituksen ristiriidattomuutta Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa (PeVL 5/1999 vp).

Perustuslakivaliokunnan (PeVM 4/2009 vp) mukaan perustuslain 127 §:n 1 momentissa säädetty maanpuolustusvelvollisuus muodostaa sinänsä hyväksyttävän perusteen rajoittaa asevelvollisten perusoikeuksia. Asevelvollisten ja muiden sotilashenkilöiden perusoikeuksiin kohdistuvia rajoituksia on kuitenkin pääsäännön mukaan arvioitava perusoikeuksien yleisten ja tarvittaessa kunkin perusoikeuden erityisten rajoitusedellytysten kannalta (HE 309/1993 vp, s. 24−25). Rajoitusten hyväksyttävyyden lisäksi on kiinnitettävä huomiota niiden tarkkarajaisuuteen ja oikeasuhtaisuuteen sekä − samaan tapaan kuin laitoksissa olevien perusoikeuksia rajoitettaessa (ks. esim. PeVL 20/2005 vp, s. 2/II, PeVL 21/2006 vp, s. 2/II, PeVL 58/2006 vp, s. 3/I) − asevelvollisten oikeusturvaan (ks. PeVL 9/2007 vp, s. 2−3).

11.2 Pakkokeinot kurinpitomenettelyssä

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen säännöksiin koskien pakkokeinoja kurinpitomenettelyssä (4 luku) ei esitetä muutoksia verrattuna voimassa olevan lain säännöksiin. Kyseiset säännökset on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 27/2013 vp).

11.3 Pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjunnassa

Voimassa olevassa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa ei ole säädetty mitään Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä suorittavien virkamiesten voimakeinojen käytöstä tai yleisistä toimivaltuuksista, vaan laissa on vain viittaus muualle lainsäädäntöön.

1. lakiehdotuksessa säädettäisiin Puolustusvoimille uusia yksilöön kohdistuvia tai yksilön oikeuksia rajoittavia toimivaltuuksia (12 luku), jotka ovat perustuslain kannalta merkityksellisiä ehdotuksia.

Ehdotettavat 1. lakiehdotukseen sisältyvät toimivaltasäännökset oikeuttaisivat Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen käyttämään julkista valtaa ja puuttumaan perusoikeuksiin tietyissä tilanteissa samassa tarkoituksessa kuin poliisi oikeutetaan puuttumaan niihin poliisilain mukaan ja rajavartiomies rajavartiolain mukaan.

Ehdotuksen 12 luvun säännöksiä Pääesikunnan yleisistä toimivaltuuksista rikostorjunnassa arvioitaessa merkityksellisiä ovat etenkin perustuslain 7 §:n säännös oikeudesta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 9 §:n säännös liikkumisvapaudesta, 10 §:n säännös yksityiselämän suojasta sekä 15 §:n säännös omaisuuden suojasta.

1. lakiehdotuksen 100 §:ssä säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan virkamiehen oikeudesta eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue sekä oikeudesta kieltää liikkuminen tai rajoittaa liikkumista edellä tarkoitetulla alueella, jos se on tarpeen rikoksen estämisen tai paljastamisen turvaamiseksi. Toimivaltuus merkitsisi tilapäistä puuttumista perustuslain 9 §:n mukaiseen liikkumisvapauteen. Säännös olisi perusteltavissa rikoksen estämisen tai paljastamisen turvaamisella sekä sivullisille ja yhteiskunnalle aiheutuvan vaaran torjumisella. Säännöksen 2 momentissa huomioitaisiin myös suhteellisuusvaatimuksen toteutuminen, koska säädettäisiin, että kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue voitaisiin eristää tai tyhjentää vain, jos se on välttämätöntä henkeä ja terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi ja jos alueella olevia ei voida muulla keinolla suojata.

Turvallisuustarkastuksesta ja sen toimittamisesta sekä haltuun otetun omaisuuden käsittelystä säädettäisiin lakiehdotuksen 101 - 103 §:ssä. Kuten eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, turvallisuustarkastus merkitsee puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tarkastus liittyy henkilökohtaisen turvallisuuden toteutumiseen. Turvallisuustarkastuksen osalta huomioon on otettava suhteellisuusvaatimus. Siltä osin kuin kysymys on esineiden ja aineiden pois ottamisesta, turvallisuustarkastus koskee myös perustuslain 15 §:n säännöstä omaisuudensuojasta (PeVL 8/1994 vp ja PeVL 11/2005 vp). Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan virkamiehen työturvallisuuden varmistamista ja sitä kautta hänen henkensä ja terveytensä turvaamista voidaan pitää hyväksyttävänä syynä turvallisuustarkastuksesta säätämiselle.

Voimakeinojen käytöstä säädettäisiin 1. lakiehdotuksen 104 § ja 105 §:ssä sekä voimankäyttöja suojavälineistä säädettäisiin 106 §:ssä. Ampuma-aseen käytöstä säädettäisiin 107 §:ssä ja sitomisesta 108 §:ssä. Voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käytöllä voidaan puuttua merkittävästi perustuslain 7 §:n suojaamaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Toisaalta voimakeinojen käyttämisellä pyritään myös turvaamaan tätä oikeutta. Oikeudesta käyttää voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä tulee olla riittävän täsmälliset säännökset lain tasolla. Lailla säätämisen vaatimus merkitsee muun muassa sitä, että laissa tulee olla säännökset siitä, kenellä on oikeus käyttää voimaa, millaisissa tilanteissa ja millä edellytyksillä voimakeinoja saa käyttää sekä mitä voimankäyttövälineitä saa tai ei saa käyttää.

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on lainsäädännössä osoitettu poliisin tehtäväksi. Lähtökohtaisesti voimakeinojen käyttöoikeus on lainsäädännössä annettu vain siihen asianmukaisen koulutuksen saaneille virkamiehille eli poliisille ja eräiden muiden yleistä järjestystä ja turvallisuutta ylläpitävien viranomaisten palveluksessa oleville. Muille voimankäyttövaltuuksia voidaan antaa vain edellä mainittuja virkamiehiä rajoitetummin. Lähtökohtaisesti

poliisille kuuluvien tehtävien ja toimivaltuuksien osoittaminen muulle viranomaiselle on poikkeuksellista ja edellyttää erityisiä perusteita. Voimakeinojen käyttövaltuuksia on kuitenkin katsottu voitavan antaa myös yksityisille toimijoille perusoikeuksien rajoitusedellytysten ja perustuslain 124 §:n rajoissa. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmissa lausunnoissaan katsonut, että poliisin toimivaltuuksia vastaavien valtuuksien säätäminen muulle viranomaiselle ei välttämättä ole sopusoinnussa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta (ks. PeVL 10/2016 vp, s. 3, PeVL 49/2014 vp, s. 2/I, PeVL 37/2002 vp, s. 1—2 ja PeVL 2/1996 vp, s. 3/I).

Voimankäyttöä koskeva sääntely ei ole Puolustusvoimille uutta. Puolustusvoimista annetun lain 23 § pitää sisällään vartio- tai päivystystehtävää suorittavan sotilaan sekä turvaamistehtävissä toimivien turvamiesten oikeudet voimakeinojen käyttöön. On syytä huomata, että Pääesikunnan rikostorjuntatehtävä ei ole sotilaan vartio- ja päivystystehtävä eikä turvamiehen turvaamistehtävä. Siksi olisi erikoista, että esimerkiksi poikkeusoloissa tehtäviä hoitavat virkamiehet olisivat oikeutettuja käyttämään sotilaallisia voimakeinoja ja tarvittaessa myös heille luovutettua henkilökohtaista ampuma-asetta, mutta rikostorjuntatehtävässä eivät minkäänlaista henkilökohtaista voimankäyttövälinettä.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavilla virkamiehillä tulisi kuitenkin olla tarvittaessa oikeus voimakeinojen käyttöön virkatehtävissä. Tämä edellyttää kuitenkin, että oikeudet ovat asianmukaisesti ja selkeästi kirjattu lakiin ja että ne sisältävät myös lisäksi virkavastuulla tapahtuvan toiminnan hätävarjelutilanteissa.

Ehdotetut voimakeinojen käyttöä koskevat säännökset ovat kuitenkin perusteltavissa rikoksen estämisen tai paljastamisen turvaamisella sekä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan virkamiehen työturvallisuuden varmistamisella ja sitä kautta hänen henkensä ja terveytensä turvaamisella. Lisäksi säännösten avulla voidaan torjua sivullisille ja yhteiskunnalle aiheutuvaa vaaraa. Näin ollen säännöksillä pyritään turvaamaan perustuslain 7 §:n 1 momentissa säädettyä oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Huomionarvoista on myös, että Puolustusvoimat on turvallisuutta ylläpitävä viranomainen. Säännöksissä olisi myös huomioitu suhteellisuusvaatimus, koska voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinojen käyttäminen on välttämätöntä, olisi niitä käytettävä vain siinä määrin ja siihen saakka, kun laissa säädetyn virkatehtävän suorittamiseksi välttämättä on tarpeen (lievimmän keinon periaate). Voimakeinojen käytön edellytyksenä on, että muut toimenpiteet - ensisijaisesti ohjeet, neuvot, kehotukset tai käskyt - ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Lisäksi voimakeinojenkäyttö olisi suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä eikä kenenkään oikeuksiin saisi puuttua enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen (vähimmän haitan periaate).

Esimerkiksi ampuma-asetta voitaisiin käyttää vain silloin, kun kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen eikä lievempää keinoa pysäyttämiseksi ole käytettävissä.

Esityksessä on pyritty sääntelemään rikostorjuntaa Pääesikunnassa hoitavien virkamiesten yleisistä toimivaltuuksista tarkkarajaisesti ja täsmällisesti. Myös toiminnan lainmukaisuuden valvontaan on kiinnitetty huomiota. Lisäksi Puolustusvoimien rikostorjunnassa noudatettavista yleisistä periaatteista, eli perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, suhteellisuusperiaatteesta, vähimmän haitan periaatteesta, tarkoitussidonnaisuuden periaatteesta sekä syrjivän rikostorjuntatoimenpiteen kiellosta ehdotetaan säädettävän lain tasolla ja näitä periaatteita

on luonnollisesti noudatettava myös rikostorjuntaan liittyviä yleisiä toimivaltuuksia käytettäessä.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 111 §:ssä säädettäisiin Pääesikunnan oikeudesta saada viranomaiselta sekä julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ja henkilöltä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittamiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitosäännösten estämättä, jollei tiedon tai asiakirjan antamista Pääesikunnalle tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.

Lisäksi 112 §:ssä säädettäisiin Pääesikunnan oikeudesta saada yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi välttämättömiä tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Lisäksi Pääesikunnalla olisi oikeus saada viestinnän välittäjältä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen, tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittamiseksi. Pääesikunnalla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

Säännökset ovat merkityksellisiä etenkin perustuslain 10 §:n kannalta. Perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Jos tietosisältöjä ei ole säännöksessä tyhjentävästi lueteltu, on sääntelyyn pitänyt sisällyttää vaatimus ”tietojen välttämättömyydestä” jonkin tarkoituksen kannalta (esim. PeVL 38/2016 vp). Perustuslakivaliokunta on katsonut myös, että salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan. Mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta (PeVL 17/2016 vp).

Ehdotettavien säännösten mukaan Pääesikunnan tietojensaantioikeudet olisivat mahdollisia rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Vaikka tiedonsaantioikeutta koskevilla säännöksillä rajoitetaan perustuslain 10 §:n mukaista henkilötietojen suojaa, voidaan katsoa, että tiedonsaantioikeudella on hyväksyttävä peruste, eli rikoksen estäminen, paljastaminen tai selvittäminen. Näin ollen säännöksillä suojataan muun muassa perustuslain 7 §:n 1 momentin säännöksen toteutumista, jonka mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ehdotettavissa tiedonsaantioikeutta koskevissa 111 §:n ja 112 §:n säännöksissä on lisäksi huomioitu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössään esittämä vaatimus tietojen välttämättömyyden edellytyksestä silloin, kun tiedonsaantioikeuden kattamia tietosisältöjä ei ole säännöksessä tyhjentävästi lueteltu.

11.4 Salaiset tiedonhankintakeinot

Hallituksen esitykseen sisältyvässä 1. lakiehdotuksessa esitetään Pääesikunnanrikostorjuntaviranomaiselle kykyä käyttää kaikkia sen tarvitsemia salaisia tiedonhankintakeinoja itsenäisesti (13 luku). Luvun toimivaltuuksia olisi tarkoitus käyttää uutena lakiin esitettävässä 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen tehtävässä sekä 93 §:ssä tarkoitetussa (voimassaolevan lain

86 §:n mukaisessa) estämisen ja paljastamisen tehtävässä. Toimivaltuudet olisi kuitenkin rajattu niin, että 88 §:n mukaisiin tehtäviin ei toimivaltuuksia esitettäisi yhtä laajalti kuin 93 §:n mukaisiin tehtäviin. Salaisia tiedonhankintakeinoja voitaisiin käyttää rajatusti vain 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Sotilasrikosten paljastamisessa niitä ei Tullin ja Rajavartiolaitoksen tavoin voitaisi käyttää lainkaan.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 13 lukuun ehdotetaan useita perusoikeuksien kannalta merkityksellisiä säännöksiä, jotka olisivat uusia verrattuna voimassa olevaan lakiin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa. Ehdotetut säännökset merkitsevät puuttumista perustuslain 10 §:ään, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu sekä kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Luvun säännöksissä olisi kuitenkin huomioitu perustuslain 21 §:n säännös oikeusturvasta sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa sekä YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 17 artiklassa turvattu oikeus yksityiselämän suojaan sekä yksityiselämän suojaan sisältyvä henkilötietojen ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä (erityisesti Weber ja Saravia v. Saksa, 29.6.2006, kohta 95, Liberty ja muut v. Yhdistynyt Kuningaskunta, 1.10.2008, kohta 59—60, Zakharov v. Venäjä, 4.12.2015, kohta 229—230 ja Szabó ja Vissy, 12.1.2016, kohta 89) on korostettu muun muassa toimivaltaperusteiden täsmällistä ja ennakoitavaa laintasoista määrittelyä, välttämättömyyskriteerin tiukkaa tulkintaa, objektiivisia perusteita välttämättömien tietojen saamiselle, tuomioistuimen tai riippumattoman hallinnollisen elimen etukäteisvalvontaa, riippumatonta jälkikäteisvalvontaa ja tuomioistuimessa toteutettavan oikeusturvan saatavuutta.

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan toimivaltaperusteiden täsmällinen ja ennakoitava määrittely merkitsee vaatimusta laintasoisesta sääntelystä, sen täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Sääntelyn oikeusvaikutusten tulee olla ennakoitavissa. Henkilön tulee, tarvittaessa oikeudellista apua käyttäen, kyetä ennakoimaan laista hänelle johtuvat seuraukset (PeVL 36/2018 vp).

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu ja henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla voidaan kuitenkin säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä ja välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen esimerkiksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Voimassaolevan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain rikosten estämistä ja paljastamista koskeva aineellinen sääntely on erityisesti salaisten tiedonhankintakeinojen, sekä niihin liittyvien muiden päätösten osalta pääosin toteutettu viittaussäännöksin poliisilain 5 lukuun. Lakiehdotuksessa on uuden 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen tehtävässä sekä 93 §:ssä tarkoitetussa estämisen ja paljastamisen tehtävässä luovuttu viittaussäännöksistä ja pykälät on kirjoitettu sisällöllisesti suoraan Pääesikunnan rikostorjuntaviranomaisen sovellettaviksi.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitetussa rikostorjuntatehtävässä salaisia tiedonhankintakeinoja voitaisiin lakiehdotuksen 117 §:n mukaan käyttää vain seuraavien rikosten paljastamisessa: 1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen; 2) sotaan yllyttäminen; 3) maanpetos ja törkeä

maanpetos; 4) vakoilu ja törkeä vakoilu; 5) turvallisuussalaisuuden paljastaminen; sekä 6) luvaton tiedustelutoiminta. Näin ollen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen olisi mahdollista vain vakavien rikosten paljastamisessa ja siten myös perusoikeuksien rajoitusten perusteena olisi tärkeä yhteiskunnallinen intressi paljastaa kyseisiä rikoksia.

Rikosten estämisen osalta laissa ei olisi säädetty vastaavaa kategorista listausta rikoksista. Perustuslain 10 §:n osalta perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että käytännössä ei ole mahdollista vetää täsmällistä rajaa rikoksen tekohetken mukaan. Monien rikosten luonteesta johtuu, että niiden selvittäminen ei ole mahdollista, mikäli rikoksen tekeminen ei ylipäänsä paljastu, mikä puolestaan saattaa vaatia ennakollista varautumista rikoksen tapahtumiseen. Valiokunta on pitänyt rikoksen tutkintana myös sellaisia toimenpiteitä, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei olisi ehtinyt vielä toteutuneen teon asteelle. Valiokunta on pitänyt tärkeänä, että toimenpiteen valtiosääntöoikeudellisen sallittavuuden edellytyksenä oleva konkreettinen ja yksilöity rikosepäily tuodaan selvästi esille myös säännöksen sanamuodossa. Perustuslakivaliokunnan näkemyksillä on erityisesti merkitystä arvioitaessa rikoksen estämiseen liittyviä toimivaltuuksia (PeVL 2/1996 vp, 5/1999 vp, 37/2002 vp ja 11/2005 vp). Perustuslakivaliokunta on mietinnössään 4/2018 vp todennut, että yllä mainittu rikosten tutkintaan liittyvä tulkinta on vakiintunut eikä siitä ole epäselvyyttä.

Ehdotuksen 13 luvun keinokohtaisissa edellytyksissä on huomioitu edellä kuvattu perustuslakivaliokunnan kannanotto. Salaisten tiedonhankintakeinojen edellytyksenä on aina yksilöity rikosepäily lukuun ottamatta tietolähdetoimintaa. Salaista tiedonhankintaa ja salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn johdonmukaisuus ja selkeys liittyvät perusoikeuksien suojaamiseen.

Perusoikeuksien suojaa koskevaan tarkasteluun liittyen on syytä huomata, että salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleiset edellytykset on koottu lakiehdotuksen 114 §:ään, eikä niitä toisteta eri toimenpiteitä koskevien erityisten edellytysten yhteydessä. Pykälän 1 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi tarvittavia tietoja. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että sen lisäksi, mitä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle. Erityisistä edellytyksistä säädetään aina toimivaltuuskohtaisesti. Peitetoiminnan käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi. Säännöksen mukaan tiettyjen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen edellyttäisi, että keinojen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima, eli keinojen käyttämisellä on erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle.

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yhteydessä noudatettaisiin luonnollisesti myös 1. lakiehdotuksen 2 luvussa säädettäväksi esitettäviä Pääesikunnan rikostorjunnassa noudatettavia yleisiä periaatteita.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat säännösesitykset on laadittu Puolustusvoimien maanpuolustukseen liittyvät erityispiirteet huomioon ottaen vastaamaan muiden rikostorjuntaviranomaisten salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä, jotka on aikanaan säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (esim. PeVL 5/1999 vp, PeVL 67/2010 vp, PeVL 36/2017 vp). Vaikka muille rikostorjuntaviranomaisille on säädetty oikeus käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja, on kuitenkin perusoikeuksien rajoittamisedellytyksistä rajoituksen hyväksyttävyyttä sekä rajoituksen suhteellisuutta arvioitava erikseen kunkin keinon käyttöön ottavan viranomaisen, tässä tapauksessa Pääesikunnan, osalta.

Tiedonhankinta televerkoista

Lakiehdotuksen 118 §:ssä säädettäisiin telekuuntelusta ja sen edellytyksistä, 119 §:ssä tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, 121 §:ssä televalvonnasta ja sen edellytyksistä, 122 §:ssä televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella ja 124 §:ssä tukiasematietojen hankkimisesta. Ehdotettavilla toimivaltuuksilla puututtaisiin etenkin perustuslain 10 §:n mukaiseen luottamuksellisen viestin salaisuuteen. Perustuslain 10 §:n 4 momentin mukaan lailla voidaan kuitenkin säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Tietojen hankkiminen telekuuntelulla tai tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta tulisivat kysymykseen kuitenkin vain hyvin vakavien rikosten estämiseksi. Televalvonnan ja tukiasematietojen hankkimisen edellytyksenä olisi, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta taikka teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvaan luvattomaan käyttöön.

Esityksen 122 §:ssä säädettäisiin televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella. Säännöksen 2 momentissa ehdotetaan, että esitutkintaviranomainen saisi kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta, jos henkilön terveydentila olisi huonontunut niin, että hän on kykenemätön antamaan 1 momentissa tarkoitettua suostumusta. Edellytyksenä olisi lisäksi, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Säännöksellä puututaan luottamuksellisen viestin salaisuuteen ja yksityiselämän suojaan.

Säännöstä voitaisiin kuitenkin soveltaa vain estettäessä 93 §:n 1 momentissa tarkoitettuja sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyviä rikoksia, eli vakavia rikoksia. Lisäksi säännös olisi tarkasti rajattu vain sellaisiin kiireellisiin tilanteisiin, joissa toimivaltuuden käyttö olisi välttämätöntä.

Tuomioistuin päättäisi aina telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta sekä televalvonnasta. Tuomioistuin päättäisi myös televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella silloin, kun jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta taikka muuhun teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään rikokseen. Myös tukiasematietojen hankkimisesta päättäisi tuomioistuin.

Ehdotettua tiedonhankintaa televerkoista koskevaa sääntelyä voidaan pitää hyväksyttävänä ottaen huomioon viranomaistoimivaltuuksien kattava ja täsmällinen sääntely, vakavien rikosten selvittämiseen liittyvä merkittävä yhteiskunnallinen intressi ja tuomioistuimen ratkaisun varaan rakentuva oikeusturvajärjestelmä.

Suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta ja tekninen tarkkailu

Tarkkailulla tarkoitettaisiin tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa. Tarkkailussa voitaisiin rikoslain 24 luvun 6 §:n estämättä käyttää

näköhavaintojen tekemiseen tai tallentamiseen kameraa tai muuta sellaista teknistä laitetta. Suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitettaisiin muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen.

Edellytyksenä toimivaltuuden käytölle olisi se, että tarkkailtavan voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkauteen tai kätkemisrikokseen. Tarkkailua tai suunnitelmallista tarkkailua ei saisi kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Teknistä laitetta ei saisi käyttää rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan kohdistuvassa tarkkailussa tai suunnitelmallisessa tarkkailussa.

Peitelty tiedonhankinta olisi 1. lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitetuissa sotilasrikosten estämisen tehtävissä kokonaan uusi. Lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä nykytila säilyisi ennallaan. Peitellyn tiedonhankinnan käyttäminen olisi kytketty tietyn vakavuustason rikoksiin. Lakiehdotuksen mukaan peiteltyä tiedonhankintaa saisi käyttää rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta; 2) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen. Peitelty tiedonhankinta ei olisi sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella. Myös peitellystä tiedonhankinnasta säädettäisiin täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Peitellyssä tiedonhankinnassa ei puututtaisi yksityiselämän suojaan niin syvällisesti kuin peitetoiminnassa tehdään.

Teknisen kuuntelun ja teknisen katselun edellytyksenä olisi, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Tekninen kuuntelu ja tekninen katselu olisivat siten kytketty vain suhteellisen vakavien rikosten estämiseen. Teknistä kuuntelua tai teknistä katselua ei saisi kohdistaa kotirauhan suojan ydinalueeseen kohdistuvaan vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 130 §:n 5 momentissa ja 132 §:n 5 momentissa säädettäisiin Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavan viranomaisen oikeudesta tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun myös vakituisessa asumisessa käytettävässä tilassa tilanteessa, jossa se on välttämätöntä toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi tai toimenpiteen suorittavan virkamiehen, kiinni otettavan tai muun henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Säännöksissä tarkoitettu tekninen kuuntelu tai tekninen katselu voisivat tulla kyseeseen, jos esimerkiksi olisi tarpeen varmistua onko tilaan turvallista mennä suorittamaan yksittäistä asennustoimenpidettä tai onko tila esimerkiksi tyhjä (ns. rynnäkkötarkkailutilanne).

Perustuslakivaliokunta on käsitelleessään hallituksen esitystä laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 41/2017 vp) todennut, että ehdotetun rynnäkkötarkkailun sisältämän rajoituksen luottamuksellisen viestin suojaan voidaan valiokunnan mielestä arvioida kuuluvan perustuslain 10 §:n momentissa rajoitusperusteena mainitun turvallisuustarkastuksen piiriin. Paitsi rynnäkkötarkkailun tarkoitus myös sääntelyn rajattu soveltamisala ja soveltamistilanteiden konkreettisuus osoittavat samankaltaisuutta perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädettyihin rajoituksiin luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan turvallisuustarkastuksessa (PeVL 36/2017 vp). Perustuslakivaliokunta on myös lausunnossaan PeVL 11/2005 vp todennut, että tekninen tarkkailu on rynnäkkötarkkailutilanteessa toimenpiteen suorittamiseen osallistuvien hengen ja terveyden suojaamiseksi perusteltua ja hyväksyttävää.

Tuomioistuin päättäisi rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisestä kuuntelusta sekä teknisestä katselusta, kun katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön.

Teknisen seurannan edellytyksenä olisi, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Jos teknisen seurannan tarkoituksena on seurata henkilön liikkumista sijoittamalla seurantalaite hänen yllään oleviin vaatteisiin tai mukanaan olevaan esineeseen, saa toimenpiteen suorittaa vain, jos henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Teknisen laitetarkkailun edellytyksenä olisi myös, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Näin olleen myös teknisen seuranta ja tekninen laitetarkkailu kytkettäisiin vain suhteellisen vakavien rikosten estämiseen, eli perusoikeuksien rajoitusten perusteena olisi vakavien rikosten estämis- ja paljastamisintressi. Lisäksi huomioon on otettava, että tuomioistuin päättäisi myös henkilön teknisestä seurannasta sekä teknisestä laitetarkkailusta.

Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saisi rikoksen estämiseksi hankkia teknisellä laitteella teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Keinon käyttämisestä päättäisi Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Tämänkin keinon käyttö olisi kytketty tietyn suuruiseen edellytysrikokseen.

Suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa ja teknistä tarkkailua koskevilla toimivaltuuksilla puututtaisiin etenkin perustuslain 10 §:n mukaiseen yksityiselämän ja kotirauhan suojaan sekä kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan. Ehdotettavia säännöksiä voidaan kuitenkin edellä mainitut seikat huomioon ottaen pitää täsmällisinä ja tarkkarajaisina. Perusoikeuksien rajoitusten perusteena olisi vakavien rikosten estämis- ja paljastamisintressi, joten sääntely ei ole ongelmallista perusoikeusnäkökulmasta.

Peitetoiminta

Peitetoiminta olisi 1. lakiehdotuksen 140 §:n perusteella mahdollista ainoastaan lakiehdotuksen 93 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä eikä toimivaltuutta olisi mahdollista käyttää 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä. Peitetoiminnassa tulisivat luonnollisesti samanaikaisesti sovellettaviksi 114 §:ssä tarkoitetut yleiset edellytykset. Peitetoimintaa suorittava Pääesikunnan 93 §:n mukaista rikostorjuntatehtävää hoitava virkamies ei saisi tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen. Tietyin edellytyksin hän voisi tehdä rikkomusluonteisia rikoksia.

Peitetoiminnalla saatetaan puuttua varsin paljonkin etenkin perustuslain 10 §:n mukaiseen yksityiselämän ja kotirauhan suojaan, etenkin, jos peitetoiminta on pitkäkestoista. Kotirauhan suojaa pyrittäisiin 1. lakiehdotuksessa turvaamaan osaltaan sillä, että peitetoiminta asunnossa olisi sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu asunnossa tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella.

Peitetoiminnan käyttäminen olisi kytketty tiettyihin vakaviin perusterikoksiin, eli toimivaltuuden käytön ja samalla myös perusoikeuksien rajoittamisen perusteena olisi vakavien rikosten selvittämis- ja paljastamisintressi. Perustuslakivaliokunta on peitetoimintaan liittyen todennut,

että sen taustalla on erityisen painava yhteiskunnallinen intressi ja tämä intressi liittyy myös tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia (PeVL 5/1999 vp). Peitetoiminnalta edellytettäisiin lakiehdotuksen 114 §:n mukaan, että se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi. Säännöksen välttämättömyyskriteeri tarkoittaa, että peitetoiminta on sallittua vain, jos tiedonhankinta ei ole mahdollista vähemmän puuttuvin keinoin. Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 143 §:n mukaan peitetoiminnasta päättäisi Pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

Peitetoiminnan käytön edellytyksenä olisi lisäksi lakiehdotuksen 140 §:n 3 momentin mukaan, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Näillä peitetoiminnan käytön edellytyksillä pyrittäisiin turvaamaan perusoikeuksien rajoittaminen suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Peitetoimintaa koskevan sääntelyn arvioinnissa perusoikeuksien näkökulmasta huomioon on otettava myös lakiehdotuksen 144 §, jonka mukaan jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, olisi peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko 140 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa tai oliko kysymys peitetoiminnasta 117 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa (salainen tiedonhankinta rikoksen paljastamiseksi). Tuomioistuin valvoisi siten, onko peitetoiminnan edellytykset olleet olemassa. Koska tuomioistuin arvioisi sen, oliko tiedonhankintaa rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena, turvattaisiin säännöksellä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukainen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Jos tuomioistuin päätyisi kielteiseen arvioon peitetoiminnan edellytysten olemassaolosta, peitetoiminnalla saatuja tietoja ei saisi hyödyntää syyllisyyttä tukevana selvityksenä. Yksinomaan tietoverkossa toteutettava peitetoiminta ei edellyttäisi tuomioistuimen ratkaisua.

Tietolähdetoiminta

Tietolähdetoimintaan ei ehdotuksen mukaan liittyisi esimerkiksi rikollisen teon rangaistusasteikkoon perustuvia rajoituksia. Kuitenkin lähtökohtana olisi, että tietolähteen ohjattu käyttö kohdistettaisiin lähinnä vakavan, suunnitelmallisen ja ammattimaisen rikollisuuden, kuten vakoilun tai luvattoman tiedustelutoiminnan, estämiseen ja paljastamiseen. Toimivaltuutta ei olisi mahdollista käyttää lakiehdotuksen 88 §:n mukaisessa sotilasrikosten estämisessä. Tietolähdettä koskevat tiedot tallennettaisiin Puolustusvoimien henkilörekisteriin 1. lakiehdotuksen 148 §:n perusteella.

Tietolähteen, tiedonhankinnan kohteen sekä toiminnassa mukana olevien virkamiesten oikeusturvaan liittyvät kysymykset ovat keskeisiä tekijöitä, jotka puoltavat tietolähteen käytöstä säätämistä lain tasolla. Myös tietolähteen ohjatun käytön rajoituksista säädettäisiin laissa. Esimerkiksi tietolähteelle olisi ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Sääntelyllä pyritään turvaamaan tietolähteen asemaa ja oikeusturvaa.

Eräät muut 1. lakiehdotuksen 13 luvun säännökset

Lakiehdotuksen 156 §:ssä säädettäisiin tallenteiden tutkimisesta. Pykälän 1 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneitä tallenteita saisi tutkia vain tuomioistuin ja 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt

sotilaslakimies tai muu virkamies. Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saisi tutkia myös muu virkamies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa. Säännös on merkityksellinen perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna julkisen hallintotehtävän antamisena muulle kuin viranomaiselle.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 36/2018 vp ottanut kantaa vastaavaan säännökseen tarkastellessaan sotilastiedustelulain hallituksen esitystä. Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että valiokunnan mielestä ulkopuolisen asiantuntijan ja muun henkilön, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa, osuus tulee rajata vain sotilastiedusteluviranomaista avustavaan rooliin ja sitoa tallenteiden tutkimus hänen osaltaan viranomaisen välittömään ohjaukseen. Lisäksi tulee säätää avustavan henkilön virkavastuusta. Tällaiset muutokset olivat edellytyksenä sille, että lakiehdotus voitiin käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunta totesi myös, että lisäksi säännösperustaisesti on varmistuttava siitä, että säännöksessä viitatuilla viranomaiskoneiston ulkopuolisilla henkilöillä on tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon asianmukaiseksi suorittamiseksi.

Lakiehdotuksen 156 §:ssä on huomioitu edellä mainittu perustuslakivaliokunnan näkemys. Ehdotetun säännöksen mukaan mikäli muuta virkamiestä, asiantuntijaa tai muuta henkilöä käytettäisiin tallenteiden tutkimisessa, olisi toiminnan tapahduttava Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä olisi lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen. Säännöksen mukaan jos tallenteita tutkiva muu asiantuntija tai muu henkilö olisi yksityinen taho, sovellettaisiin asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan 156 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä. Näin ollen täyttyisi myös perustuslakivaliokunnan edellyttämä vaatimus avustavan henkilön virkavastuusta säätämiselle.

Laissa ehdotettavien salaisten tiedonhankintakeinojen kannalta huomioon on otettava myös säännös ylimääräisen tiedon käyttämisestä (158 §). Perustuslakivaliokunta on aiemmassa käytännössään asettanut ylimääräisen tiedon käyttämiselle merkittäviä rajoituksia ja korostanut, että ylimääräistä tietoa voidaan käyttää vain niiden rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi, joihin kyseisen tiedon tuottaneen keinon käyttämistä olisi voinut vaatia, taikka niiden rikosten tutkintaan, joiden tutkintaan kyseisen pakkokeinon käytöstä olisi voitu päättää (PeVL 66/2010 vp, s. 10 ja PeVL 67/2010 vp, s. 4—5). Valiokunta on sittemmin tarkistanut ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaa näkemystään ja katsonut, että ylimääräisen tiedon käyttäminen voi olla tietyin edellytyksin sallittua laajemmin tietyn vakavuustason ylittävien rikosten selvittämisessä (PeVL 32/2013 vp, s. 6—7). Lähtökohtana on, että kaikki sinänsä laillisella pakkokeinolla saatu ylimääräinen tieto ei voi olla rajoituksetta käytettävissä minkä tahansa rikoksen selvittämiseen (PeVL 32/2013 vp, s. 6/II). Lakiehdotuksen 158 §:ssä on huomioitu edellä kerrotut perustuslakivaliokunnan kannanotot. Ehdotetun säännöksen mukaan ylimääräistä tietoa saisi käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tämän luvun mukaista tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu. Lisäksi säännöksessä olisi rajattu ylimääräisen tiedon käyttäminen myös sellaisiin tilanteisiin, jossa ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta: 1) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano; 2) laiton uhkaus tai pakottaminen; 3) kiristys taikka 4) rikoslain 40 luvussa tarkoitettu lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikko-

minen tai virka-aseman väärinkäyttäminen. Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättäisi tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräistä tietoa saisi lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, Pääesikunnan rikostorjunnan toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä. Ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi.

Oikeusturva

Perustuslakivaliokunnan perusoikeusuudistuksen yhteydessä ilmaiseman käsityksen mukaan perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävistä oikeusturvajärjestelyistä (PeVM 25/1994 vp, s. 5). Oikeusturvavaatimus on siten yksi perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä (PeVL 36/2018 vp).

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksessa on salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämiseen liittyen esitetty seuraavia oikeusturvajärjestelyjä. Kuten aiemmin salaisia tiedonhankintakeinoja käsiteltäessä on todettu, edellyttäisi seuraavien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen tuomioistuimen myöntämää lupaa: telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta (120 §), televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella tietyissä tapauksissa (123 §), tukiasematietojen hankkiminen (125 §), rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekninen kuuntelu (131 §), tekninen katselu (133 §), tekninen seuranta (135 §) ja tekninen laitetarkkailu (137 §).

Lisäksi säännöksissä koskien televalvonnasta päättämistä, tukiasematietojen hankkimisesta päättämistä, teknisestä seurannasta päättämistä sekä teknisestä laitetarkkailusta päättämistä säädettäisiin, että jos Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies on asian kiireellisyyden vuoksi päättänyt salaisen tiedonhankintakeinon käyttämisestä, asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 36/2018 vp todennut, että asianmukainen tuomioistuinkäsittely edellyttää, että tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsittelevällä tuomioistuimella on riittävästi tietoa käytössä olevista tiedustelumenetelmistä sekä niitä koskevista yleisistä ja erityisistä edellytyksistä samoin kuin riittävät ja kattavat tiedot tuomioistuimen käsiteltävänä olevasta tiedustelumenetelmää koskevasta lupa-asiasta ja sen taustalla olevista tosiseikoista. Oikeusturvan asianmukaisen toteutumisen kannalta tuomioistuimelle toimitettaviin tiedustelumenetelmiä koskeviin vaatimuksiin on aina sisällytettävä tuomioistuimen asianmukaisen ja perusteellisen arvioinnin turvaamiseksi riittävät tiedot ja perustelut niistä seikoista, jotka kutakin tiedustelumenetelmää koskevassa vaatimuksessa on ehdotetun sotilastiedustelua koskevan lain säännösten mukaan mainittava.

Nyt käsiteltävän hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen säännöksissä otettaisiin huomioon yllä mainittu perustuslakivaliokunnan kannanotto. Jotta tuomioistuimella olisi riittävät tiedot lupa-asiain ratkaisua varten, tuomioistuimelle esitettävässä vaatimuksessa liittyen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämiseen olisi mainittava esimerkiksi toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika sekä henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen. Lisäksi tulisi ilmoittaa tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja salaisen tiedonhankintakeinon käyttämisen edellytykset perustuvat.

Salaisten tiedonhankintakeinojen perustuslainmukaisuutta perustuslain 21 §:n oikeusturvasäännöksen valossa arvioitaessa merkityksellisiä ovat etenkin 1. lakiehdotuksen säännökset kuuntelu- ja katselukiellosta (154 §), tietojen hävittämisestä (159 §), telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttämisestä (160 §) sekä kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittämisestä (161 §), joilla keinokohtaisia säännöksiä täydentäen rajoitettaisiin salaisen tiedonhankintakeinon käytössä saatujen tietojen hyödyntämistä. Säännöksillä pyritään varmistamaan sekä tiedonhankinnan kohteen että sivullisten oikeusturva, koska säännökset rajoittavat salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämistä ja keinoilla saatujen tietojen hyödyntämistä silloin, kuin kyseisille toimille ei ole edellytyksiä. Kyseisillä säännöksillä pyritään näin ollen turvaamaan myös suhteellisuusvaatimuksen täyttyminen.

Oikeusturvaan liittyy myös 162 §:n säännös salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä ilmoittamisesta. Säännöksen mukaan telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Säännöksellä olisi liittymä myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan, jonka mukaan jokaisella, jonka sopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt. Perustuslakivaliokunta on sotilastiedustelulakia (590/2019) koskevassa lausunnossaan todennut, (PeVL 36/2018 vp), että tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamista koskeva sääntely luo merkittävän oikeusturvatakeen, vaikka kyse on jälkikäteisestä ilmoittamisvelvollisuudesta.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 164 §:ssä säädettäisiin puolestaan asianosaisjulkisuuden rajoittamisesta eräissä tapauksissa. Säännöksen mukaan poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädetään henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei ole oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun tiedonhankintakeinon käytöstä, ennen kuin 162 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Hänellä ei ole myöskään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetussa laissa tarkoitettua rekisteröidyn tarkastusoikeutta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on tapauksessa Regner v. Tsekin tasavalta (2017) arvioinut asianosaisjulkisuutta. Oikeudenkäynnissä oli kysymys salassa pidettävistä asiakirjoista, jotka koskivat asianosaisen turvallisuusselvitystä, eikä kyseisiä asiakirjoja voitu sellaisenaan antaa asianosaisen tai hänen avustajansa käyttöön. EIT katsoi asianosaisjulkisuuden laajaa rajoitusta kompensoivan, että asiaa käsitelleellä tuomioistuimella oli käytössään salassa pidettävä aineisto kokonaisuudessaan. EIT arvioi myös salassapidon syitä ja piti niitä asianmukaisina ja painavina. Kansallinen tuomioistuin oli perustellut asianosaisjulkisuuden rajoitusta myös tarpeella estää tiedusteluviranomaisten työmenetelmien ja tietolähteiden paljastuminen sekä ehkäistä mahdollista todistajiin vaikuttamista. Tapauksessa pidettiin siten relevantteina salassapitointresseinä tiedustelua tai rikostutkintaa suorittavien viranomaisten työmenetelmien ja tietolähteiden suojaamista. Rikosprosessissa legitiiminä salassapitointressinä voidaan siten pitää esitutkintaviranomaisen teknisiä ja taktisia menetelmiä vastaavasti kuin tietolähteen, valeostajan tai peitehenkilön henkilöllisyyttä. Salassapitoa voidaan usein perustella painavammin silloin, kun asianosaisjulkisuuden rajoitus kohdistuu vain rajattuihin tietoihin eikä aineistoon kokonaisuudessaan.

Edellä kerrotun perusteella lakiehdotuksen 164 §:ssä otettaisiin huomioon vaatimukset, joita perustuslain 21 § ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö asettavat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttamiselle rikosprosessissa.

Lakiehdotuksen mukaan salaista tiedonhankintaa koskevien asioiden käsittely keskitettäisiin Helsingin käräjäoikeuteen ratkaisukäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi ja turvallisuusnäkökohtien korostamiseksi (168 §). Perustuslakivaliokunta on pitänyt sotilastiedustelulakiin liittyvässä lausunnossaan asioiden keskittämistä perustuslain 21 §:n kannalta perusteltuna (PeVL 36/2018 vp).

Hallituksen esityksen 8. lakiehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:ää siten, että eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta harjoittaisi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annettavan lain 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa ja että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annettavan lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa, jossa korostuvat salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen. Ehdotetulla laillisuusvalvontajärjestelmällä turvattaisiin perustuslain 10 §:ään palautuvien, yksityiselämän suojaa koskevien perusoikeuksien toteutuminen samoin kuin perustuslain 21 §:n mukaisen oikeusturvan toteutuminen.

Vaikka salaisten tiedonhankintakeinojen käytöllä puututtaisiin joihinkin perusoikeuksiin edellä kuvatuilla tavoilla, pyritään salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisellä kuitenkin suojaamaan muita perusoikeuksia, kuten perustuslain 7 §:ssä turvattua oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ihmisten kollektiivinen turvallisuus samoin kuin yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja järjestäytynyt yhteiskuntaelämä ovat niin tärkeitä suojeluintressejä, että 13 luvussa esitettäville toimivaltuuksille on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.

11.5 Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuudet rikostorjunnassa

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 98 §:ssä säädettäisiin palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuuksista sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa. Säännöksen 1 momenttia sovellettaisiin asevelvollisuuslain 32 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kertausharjoituksessa tai vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain18 §:ssä tarkoitetussa vapaaehtoisessa harjoituksessa. Momentin mukaan reserviläinen saisi avustaa Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavaa viranomaista telekuuntelussa, tietojen hankkimisessa telekuuntelun sijasta, televalvonnassa, televalvonnassa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisessa syntyvien tallenteiden tutkimisessa.

Pykälän 4 momentin mukaan palvelukseen määrätty riittävän koulutuksen saanut reserviläinen voisi käyttää 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, teknistä seurantaa jaa teknistä laitetarkkailua valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa, asevelvollisuuslain 86 §:n mukaisen liikekannallepanon aikana taikka kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin nojalla kertausharjoituksesta tai 83 §:n nojalla ylimääräisestä palveluksesta.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 104 §:n 3 momentin mukaan 98 §:ssä ja 176 §:ssä tarkoitetulla reserviläisellä on erittäin tärkeän ja kiireellisen tehtävän suorittamiseksi oikeus Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin Pääesikunnan virkamies voi toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa.

Perustuslain 124 §:n mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle. Merkittävänä julkisen vallan käyttämisenä on pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin (esim. PeVL 20/2002 vp).

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 72/2018 vp koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi reservipoliisista ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi todennut, että reservipoliisin toimivaltuuksien sitominen ehdotetulla tavalla poliisin antamiin käskyihin, määräyksiin ja ohjeisiin on sinänsä perustuslain 124 §:n kannalta asianmukaista. Perustuslakivaliokunta kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että ehdotetun 7 §:n sääntelyä voimakeinojen käytöstä ei ole nimenomaisesti sidottu tehtävän avustavaan luonteeseen.

Nyt käsiteltävän hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 104 §:n 3 momentin mukaan reserviläisellä olisi oikeus välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen ohjauksessa. Säännös täyttäisi siten edellä kerrotun perustuslakivaliokunnan asettaman vaatimuksen voimakeinojen käytön tapahtumisesta toimivaltaisen viranomaisen ohjauksessa. Lisäksi säännös olisi suhteellisuusvaatimuksen mukainen, koska voimakeinojen käyttämiseltä edellytettäisiin välttämättömyyttä sekä sitä, että kyseessä on erittäin tärkeän ja kiireellisen tehtävän suorittaminen.

Lisäksi 1. lakiehdotuksen 176 §:ssä säädettäisiin asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuuksista sotilasrikosten selvittämisessä. Pykälän 2 momentin mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltuuksia voi käyttää asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on virkatehtävässään pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettu virkamies.

Säännöstä sovellettaisiin 174 §:n perusteella valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa. Säännöstä sovellettaisiin myös, kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin nojalla kertausharjoituksesta tai mainitun lain 83 §:n nojalla ylimääräisestä palveluksesta.

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin tapauskohtaisesti pitänyt esimerkiksi voimankäyttöoikeuden antamista muulle kuin viranomaiselle mahdollisena, jos voimakeinojen käyttö tapahtuu tarkasti rajatussa tilassa tai tilanteessa ja silloin, kun on kysymys tilapäisluonteisesta tarpeesta saada ulkopuolista apua (PeVL 23/2014 vp, PeVL 22/2014 vp, s. 2, PeVL 48/2005 vp, s. 4/I, PeVL 49/2004 vp, s. 2–3, PeVL 20/2002 vp, s. 3/II). Myös sotilastiedustelulain (590/2019) 91 §:ssä on säädetty asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuutuksista sotilastiedustelumenetelmien käyttöön liittyen, joka on myös julkisen vallan käyttöä.

Perustuslain 124 § ei kuitenkaan sinänsä suoranaisesti sovellu 98 §, 104 § ja 176 §:ssä tarkoitettuihin tilanteisiin, koska säännösten mukaan joitakin virkamiehen toimivaltuuksia voisi käyttää asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka toimii osana Puolustusvoimien organisaatiota ja Puolustusvoimien virkamiehen ohjauksessa.

Lisäksi 176 §:ssä tarkoitetussa tilanteessa reserviläinen olisi omassa virkatehtävässään pidättämiseen oikeutettu virkamies. Edelleen 176 §:n mukaan julkisen vallan käyttö tapahtuisi vain tarkasti rajatuissa tilanteissa, lähtökohtaisesti poikkeusoloissa, puolustustilassa tai kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin nojalla kertausharjoituksesta tai 83 §:n nojalla ylimääräisestä palveluksesta. Lisäksi 176 §:ssä tarkoitetussa tilanteessa julkista valtaa käyttäisi henkilö, joka käyttäisi sitä muutoin virkatehtävässään. Henkilöllä olisi tähän tehtävään riittävä koulutus ja osaaminen. Reserviläinen toimisi aina Pääesikunnan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Edellä mainitut seikat huomioon ottaen säännöksiä voidaan

pitää valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttävänä. Reserviläiset eivät kuitenkaan ole Puolustusvoimien virkamiehiä. Tästä johtuen on perusteltua, että perustuslakivaliokunta arvioi ehdotettuja säännöksiä perustuslain 124 §:n kannalta.

Virkavastuu

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 118 §:n 1 momentin mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Hän on myös vastuussa sellaisesta monijäsenisen toimielimen päätöksestä, jota hän on toimielimen jäsenenä kannattanut. Virkavastuun ulottuvuutta koskevat keskeiset määritelmät sisältyvät rikoslain 40 luvun 11 §:ään.

Perustuslakivaliokunnan käytännössä on vakiintuneesti katsottu, että annettaessa julkinen hallintotehtävä muun kuin viranomaisen tehtäväksi oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten toteutumisen varmistaminen edellyttää muun muassa, että asian käsittelyssä noudatetaan hallinnon yleislakeja ja että asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla (mm. PeVL 26/2017 vp, PeVL 8/2014 vp, PeVL 33/2004 vp). Tästä näkökulmasta perustuslain kannalta merkityksellinen säännös on ensinnäkin hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 156 §:n säännös tallenteiden tutkimisesta, jonka mukaan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saisi tutkia myös muu virkamies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa. Säännökseen mukaan henkilöön sovellettaisiin rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä, joten säännös on linjassa perustuslakivaliokunnan asettaman edellytyksen kanssa.

Myös hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 98 ja 177 §:t olisivat merkityksellisiä perustuslain 118 §:n näkökulmasta. Säännöksissä olisi huomioitu edellä mainittu perustuslakivaliokunnan edellyttämä vaatimus virkavastuulla toimimisesta silloin, kun julkinen hallintotehtävä annetaan muun kuin viranomaisen tehtäväksi. Lain 98 §:n mukaan pykälässä tarkoitettuja toimivaltuuksia käyttävään reserviläiseen sovellettaisiin rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Lain 177 §:n mukaan 175 ja 176 §:ssä säädettyjä toimivaltuuksia käyttävään reserviläiseen sovellettaisiin rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

11.6 Virka-apu ja yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

Verrattuna voimassa olevaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin uutena säännöksenä 1. lakiehdotuksen 187 §:ssä säädettäisiin, että Pääesikunta voi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä.

Ehdotus on merkityksellinen perustuslain 2 §:n 3 momentin kannalta. Sen mukaan julkisen vallan käyttämisen tulee perustua lakiin. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 35/2008 vp arvioinut hallituksen esitykseen laiksi poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 26/2008 vp) sisältynyttä vastaavanlaista säännöstä koskien poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen (*PTR-viranomaiset*) toimimista toisen PTR-viranomaisen tehtäväalueella. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan valiokunta on useasti katsonut, että yksityiseen kohdistuvan julkisen toimivallan siirtäminen sopimuspohjaisesti viranomaiselta toiselle ei ole valtiosääntöoikeudellisesti asianmukaista (ks. esim. PeVL 23/1994 vp, s. 2/I ja PeVL 11/1994 vp, s. 1/II). Valiokunta kuitenkin piti edellä mainittuun lakiehdotukseen sisältyvää järjestelyä PTR-viranomaisten yhteistyöstä eri viranomaisten voimavarojen tarkoi-

tuksenmukaisen käytön vaatimana ja myös valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttävänä. Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 187 § on viranomaisten voimavarojen tarkoituksenmukaisen käytön vaatima ja siten linjassa perustuslakivaliokunnan kannanoton kanssa. Säännöstä voidaan pitää valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttävänä.

11.7 Valvonta

Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö perustuisi aina viranomaispäätökseen. Päätöksentekijänä olisi aina joko tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies, tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt muu virkamies, Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tuomioistuin. Edellä tarkoitetut tahot suorittaisivat salaisten tiedonhankintakeinojen käytön valvontaa ennakollisesti.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 182 §:n mukaan Puolustusvoimien asessorin tehtävänä olisi laissa tarkoitettu Puolustusvoimien rikostorjunnan sisäinen laillisuusvalvonta. Asessorin suorittamaa valvontaa täydentäisi puolustusministeriön harjoittama valvonta. Lakiehdotuksen 183 §:n mukaan puolustusministeriön tehtävänä olisi Puolustusvoimien rikostorjunnan yleinen ohjaus ja valvonta. Pääesikunnan olisi annettava puolustusministeriölle vuosittain kertomus Pääesikunnan rikostorjunnassa käytettyjen salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen sekä Pääesikunnan rikostorjunnan suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Koska hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 13 luvussa tarkoitetuilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla puututaan tiettyihin perusoikeuksiin, keskeisessä roolissa perustuslain 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan toteutumisen kannalta on se, että salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä kontrolloidaan vahvan valvontajärjestelmän avulla.

Puolustusministeriö antaisi eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomuksen Pääesikunnan rikostorjunnassa käytettyjen salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen sekä Pääesikunnan rikostorjunnan suojaamisen käytöstä ja valvonnasta (184 §).

Hallituksen esityksen 8. lakiehdotuksessa esitetään, että lakia tiedustelutoiminnan valvonnasta muutettaisiin siten, että sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaisi eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta sekä että tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoisi sotilaskuripidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa. Sääntelyllä varmistettaisiin riippumattoman ja tehokkaan laillisuusvalvonnan järjestäminen. Sotilaskuripidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettavan lain 93 §:ssä tarkoitetussa toiminnassa korostuu salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen.

11.8 Henkilötietojen suoja

Hallituksen esityksen 3. lakiehdotuksessa esitetään muutettavaksi henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetun lain 4 §:ää siten, että sen 1 momenttiin lisättäisiin uusi 7 kohta, jonka mukaan Puolustusvoimien pysyvä henkilörekisteri olisi sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteri. Rekisteri olisi tarpeellinen, koska hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksessa ehdotetaan säädettäväksi Pääesikunnan tehtäväksi sotilasrikosten estäminen ja paljastaminen.

Lakiehdotuksen 16 a §:n (sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin käyttötarkoitus) mukaan sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriä käytettäisiin 1. lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitetun sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitamiseksi. Edelleen 16 b §:n mukaan sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriin saataisiin tallentaa: 1) tehtävään, toimenpiteeseen ja tapahtumaan liittyvät yksilöinnit, kuvaukset, olosuhteet ja luokitukset; 2)

henkilön yhteyksiä, elämäntapoja, taloudellista tilannetta, harrastuksia ja muita kiinnostuksen kohteita koskevat tiedot; 3) ääninäyte, kasvokuva ja muut biometriset tiedot sekä muut vastaavat tuntomerkkitiedot henkilöllisyyden toteamiseksi; 4) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta; 5) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitetulla salaisella tiedonhankintakeinolla hankitut välttämättömät henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevat tiedot. Lisäksi rekisteriin tallennettaviin henkilötietoihin olisi tarvittaessa liitettävä arvio tietojen antajan tai lähteen luotettavuudesta ja tietojen oikeellisuudesta.

Perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina ainakin rekisteröinnin tavoitetta, rekisteröitävien henkilötietojen sisältöä, niiden sallittuja käyttötarkoituksia mukaan luettuna tietojen luovutettavuus sekä tietojen säilytysaikaa henkilörekisterissä ja rekisteröidyn oikeusturvaa (PeVL 17/2016 vp).

Tavoitteena henkilötietojen rekisteröinnissä sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriin on 1. lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitetun sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitaminen tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi tiedot, jotka 16 b §:n perusteella rekisteriin saataisiin tallentaa, olisivat välttämättömiä sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitamiseksi. Tietoja saisi käyttää 1. lakiehdotuksen 88 §:ssä tarkoitetun sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitamiseen, eli tallennetuilla tiedoilla olisi hyväksyttävä käyttötarkoitus. Lisäksi henkilötietojen säilytysaika olisi huomioitu ehdotetuissa säännöksissä. Säilytysaikaa tarkastellaan seuraavassa jaksossa erikseen. Sääntelyn ei katsota olevan perustuslain näkökulmasta ongelmallista ja sen katsotaan täyttävän perustuslakivaliokunnan näkemyksen siitä, mitä henkilötietojen suojan kannalta on pidettävä tärkeinä sääntelykohteina.

Henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetun lain ehdotetussa 16 b §:ssä säädettäisiin muun muassa henkilön yhteyksiä, elämäntapoja, taloudellista tilannetta, harrastuksia ja muita kiinnostuksen kohteita koskevien tietojen, tuntomerkkitietojen sekä henkilön terveydentilaa ja sen seurantaa taikka hänen sairautensa hoitoa koskevien tietojen tallentamisesta. Kyseiset tiedot sisältävät arkaluonteisia henkilötietoja.

Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin arvioinut esimerkiksi arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 38/2016 vp, PeVL 37/2013 vp), minkä johdosta esimerkiksi tällaisia tietoja sisältävien rekisterien perustamista on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden kannalta (PeVL 29/2016 vp, PeVL 21/2012 vp, PeVL 47/2010 vp sekä PeVL 14/2009 vp).)

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriin tallennettaisiin tietoja, joita tarvitaan rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvissä tehtävissä. Tietojen tallentamisella voidaan näin ollen katsoa olevan hyväksyttävä tavoite. Lisäksi esimerkiksi arkaluontoisten tietojen tallentamisella liittyen henkilön terveydentilaan ja sen seurantaan taikka hänen sairautensa hoitoon, kohteen tai henkilön vaarallisuuteen tai arvaamattomuuteen sekä tietojen tallentamisella, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta, pyrittäisiin turvaamaan joko toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuutta tai viranomaisen työturvallisuutta, joten tietojen tallentamisella voidaan katsoa olevan hyväksyttävä tavoite.

Ehdotettavaa sääntelyä voidaan pitää perustuslain kannalta oikeasuhtaisena, koska tietoja käytettäisiin sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen tehtävässä. Tässä rikostorjuntatehtävässä pyritään turvaamaan muun muassa perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattu oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Henkilötietojen säilytysaika

Perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina myös tietojen säilytysaikaa henkilörekisterissä (PeVL 13/2016 vp, PeVL 17/2016 vp). Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 13/2017 vp kiinnittänyt huomiota biometristen tietojen säilytysaikaan ja katsonut, että tietoja tulee säilyttää vain sen ajan, mikä on välttämätöntä sen tavoitteen saavuttamiseksi, jonka vuoksi tiedot on tallennettu.

Hallituksen esityksen 3. lakiehdotuksessa esitetään, että henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetun lain 42 §:ää koskien henkilötietojen poistamista sotilasoikeudenhoitorekisteristä muutettaisiin. Voimassaolevan lain 42 §:n mukaisten henkilötietojen säilytysaikojen on havaittu olevan tarpeettoman pitkiä eikä säännöksen mukaisille säilytysajoille ole tarvetta. Sääntelyä siis ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan edellä mainittua perustuslakivaliokunnan näkemystä siitä, että tietoja tulee säilyttää vain sen ajan, mikä on välttämätöntä sen tavoitteen saavuttamiseksi, jonka vuoksi tiedot on tallennettu.

Lisäksi 3. lakiehdotuksessa esitetään lisättäväksi henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annettuun lakiin uusi 44 a §, jossa säädettäisiin henkilötietojen poistamisesta sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteristä. Säännöksen 1 momentin mukaan sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvät henkilötiedot poistetaan viimeistään kymmenen vuoden kuluttua viimeisen rikosta, rikollista toimintaa tai tehtävää koskevan tiedon merkitsemisestä. Henkilötiedot saadaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi.

Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein. Säännöksessä olisi säädetty takaraja tietojen säilyttämiselle ja lisäksi tietojen edelleen säilyttämiselle säädettäisiin tarpeellisuusedellytys. Säännöksen mukaan tietoja voitaisiin säilyttää pidempään hyväksyttävästä syystä, esimerkiksi rekisteröidyn, muun asianosaisen tai puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Lisäksi säädettäisiin, että tietojen säilyttämisen tarpeellisuutta tulisi arvioida vähintään viiden vuoden välein. Sääntelyn ei näin ollen katsota olevan ongelmallista perustuslain näkökulmasta.

11.9 Asetuksen antaminen ja lainsäädäntövallan siirtäminen

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotusta on tarkasteltava asetuksenantovaltuuksien osalta suhteessa perustuslain 80 §:ään. Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty, asetuksen antaa valtioneuvosto. Asetuksenantovaltuuksiin liittyen on perustuslain 80 §:n takia olennaista, että säänneltävästä asiasta on riittävät perussäännökset laissa (PeVL 49/2014 vp).

Valtioneuvosto antaa asetukset laajakantoisista ja periaatteellisesti tärkeistä asioista sekä niistä muista asioista, joiden merkitys sitä vaatii. Ministeriölle ei saa antaa asetuksenantovaltaa asiassa, joka yhteiskunnallisen merkityksensä vuoksi kuuluu valtioneuvoston yleisistunnon ratkaistavaksi perustuslain 67 §:n mukaisesti.

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen mukaan valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset 65 §:n 3 momentin nojalla hyvityksen rahamäärästä, 87 §:n 2 momentin nojalla hyvityksen rahamäärästä, 109 §:n 1 momentin nojalla Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten voimankäyttö- ja suojavälineistä, 150 §:n 4 momentin nojalla suojaamisen järjestämisestä, suojaamisesta vastaavasta virkamiehestä sekä yhteistyöstä rekisterinpitäjien kanssa, 163 §:n 2 momentin nojalla pöytäkirjan sisällöstä, 183 §:n 4 momentin nojalla valvonnan järjestämisestä ja annettavista selvityksistä puolustushallinnossa sekä 186 §:n 5 momentin nojalla Pääesikunnan ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä sekä yhteistyöhön osallistuvista tahoista ja niiden tehtävistä.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 49/2014 vp todennut, että ministeriön asetuksella voidaan antaa vain teknisluonteisia täydentäviä määräyksiä, mutta laissa tulee olla riittävän täsmälliset perussäännökset asiasta. Näillä perusteilla asetuksenantovaltuutta koskevassa säännöksessä tulee olla täsmennys, että kyse on "tarkempien" säännösten antamisesta (PeVL 49/2014 vp). Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen nojalla puolustusministeriön asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset 96 §:n 1 momentin nojalla 94 ja 95 §:ssä tarkoitettujen virkamiesten virkamerkistä sekä 109 §:n 2 momentin nojalla Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten voimakeinojen käyttöön liittyvästä voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta.

Puolustusministeriön asetuksella annettaisiin siten tarkentavia säännöksiä asioista, jotka eivät ole laajakantoisista ja periaatteellisesti tärkeitä. Näin ollen asetuksenantovaltuudet puolustusministeriön asetusten antamiseen eivät ole ongelmallisia perustuslain ja edellä mainitun perustuslakivaliokunnan kannanoton kanssa.

Esityksen 1. lakiehdotukseen sisältyvät valtuussäännökset asetusten antamiseen on laadittu täsmällisiksi ja tarkkarajaisiksi. Ehdotettuihin asetuksenantovaltuuksiin ei sisälly merkittävää harkintavallan käyttöä eivätkä ne sisällä valtuuksia asioista, joista tulisi säätää lailla, esimerkiksi yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista. Kaikissa esitettävissä valtuussäännöksissä on kyse lakia tarkentavien säännösten antamisesta. Hallituksen esityksen 1. lakiesityksessä ehdotetut asetuksenantovaltuudet ovat siten sopusoinnussa perustuslain 80 §:n 1 momentin kanssa.

11.10 Ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuus

Edellä kerrotuilla perusteilla hallituksen esityksessä ehdotetun sääntelyn arvioidaan täyttävän perusoikeuksien rajoittamisen yleiset edellytykset. Sääntely on arvioitu välttämättömäksi ja oikeasuhtaiseksi ottaen huomioon sääntelyn taustalla olevien tavoitteiden painavuus suhteessa rajoitettaviin perusoikeuksiin.

Lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Ottaen huomioon etenkin esityksessä ehdotettava sääntely Pääesikunnan tehtävien ja toimivaltuuksien laajentumisesta, hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

I OSA

YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään Puolustusvoimien Pääesikunnan rikostorjunnasta ja Puolustusvoimien sotilaskurinpitomenettelyssä käsiteltävien rikosten selvittämisestä. Laissa säädetään lisäksi menettelystä sotilaskurinpitoasiassa, siinä määrättävistä seuraamuksista sekä sotilasoikeudenkäyntimenettelyn aloittamisesta.

Sotilaskurinpitomenettelyn alaisista henkilöistä säädetään:

1) rikoslain (39/1889) 45 luvussa;
2) puolustusvoimista annetussa laissa (551/2007);
3) asevelvollisuuslaissa (1438/2007);
4) naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (285/2022);
5) vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa (556/2007);
6) sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetussa laissa (211/2006); sekä
7) rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa (577/2005).

Sotilaskurinpitomenettelyssä voidaan tutkia teko, jos on syytä epäillä sotilaskurinpitomenettelyn alaisen henkilön syyllistyneen sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä tarkoitettuun rikokseen. Tällaisesta teosta kurinpitorangaistus voidaan määrätä kurinpitomenettelyssä tai tuomita sotilasoikeudenkäynnissä tämän lain ja sotilasoikeudenkäyntilain mukaisesti.

2 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Pääesikunnan rikostorjuntaan sovelletaan esitutkintalain (805/2011) ja pakkokeinolain (806/2011) sekä muun lain säännöksiä rikosten estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä, jollei jäljempänä tässä laissa säädetystä muuta johdu.

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa (332/2019).

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *rikostorjunnalla* rikoksen estämistä, paljastamista ja selvittämistä;

2) *rikoksen estämisellä* toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa.

3) *rikoksen paljastamisella* toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty.

4) *rikoksen selvittämisellä* rikoksen esitutkintaa.

5) *sotilaskurinpitomenettelyllä* rikosprosessia, joka käsittää sotilasrikoksen esitutkinnan ja erityisen kurinpitomenettelyn, jossa teosta voidaan määrätä kurinpitorangaistus siten kuin tässä laissa säädetään.

6) *sotilasrikoksilla* sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuja sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltäviä rikoksia.

7) *Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella* viranomaista, joka estää, paljastaa ja selvittää sotilasrikoksia sekä estää ja paljastaa sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyviä rikoksia.

2 Luku

Pääesikunnan rikostorjunnassa noudatettavat yleiset periaatteet

4 §

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen

Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavien on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

5 §

Suhteellisuusperiaate

Pääesikunnan rikostorjunnassa suoritettavien toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

6 §

Vähimmän haitan periaate

Pääesikunnan rikostorjunnassa suoritettavilla toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

7 §

Tarkoitussidonnaisuuden periaate

Pääesikunnan rikostorjunnan toimivaltuuksia saa käyttää vain tässä laissa säädettyyn tarkoitukseen.

II OSA

SOTILASKURINPITOMENETTELY

3 luku

Esitutkinta

8 §

Esitutkinnassa noudatettavat periaatteet

Sen lisäksi mitä 2 luvussa säädetään, esitutkinnassa on noudatettava erityisesti seuraavia esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa säädettyjä periaatteita:
1) tasapuolisuusperiaate;
2) hienotunteisuusperiaate;
3) syyttömyysolettama;
4) oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

9 §

Esitutkinnan toimittaminen kurinpitoesimiehen tai syyttäjän aloitteesta

Kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä epäillä, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta ja rikoksesta kirjataan esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaisesti ilmoitus. Päätös esitutkinnan toimittamisesta tai toimittamatta jättämisestä on tehtävä viipymättä. Tutkintaan sovelletaan tämän lain lisäksi, mitä esitutkinnasta rikosasiassa säädetään.

Esitutkinta on myös toimitettava, kun sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu syyttäjä niin määrää.

Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnan toimittaa Pääesikunta siten kuin 11 luvussa säädetään.

10 §

Esitutkinnan toimittaminen Pääesikunnan aloitteesta

Sen lisäksi, mitä 9 ja 12 §:ssä säädetään, Puolustusvoimien asessori, Pääesikunnan tutkinnanjohtajana toimiva sotilaslakimies tai muu tutkinnanjohtajan tehtävään määrätty virkamies voi päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Esitutkinnan aloittamista koskevasta päätöksestä on ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, ellei se vaaranna esitutkinnan suorittamista.

11 §

Esitutkinnan toimittaminen poliisin aloitteesta

Sen lisäksi, mitä 9, 10 ja 12 §:ssä säädetään, poliisi voi päättää esitutkinnan aloittamisesta esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaisesti. Esitutkinnan aloittamista koskevasta päätöksestä on ilmoitettava kurinpitoesimiehelle, ellei se vaaranna esitutkinnan suorittamista.

12 §

Esitutkinnan toimittavat virkamiehet

Esitutkinnan toimittamisesta huolehtii kurinpitoesimies, jonka alaisessa joukossa tai hallintoyksikössä rikos on tehty tai rikoksesta epäilty palvelee. Esitutkinnan toimittamisesta voi tarvittaessa huolehtia myös ylempi kurinpitoesimies. Esitutkinnan toimittamisesta huolehtiva virkamies toimii samalla tutkinnanjohtajana tai määrää alaisensa tutkinnanjohtajaksi.

Jos ylemmän kurinpitoesimiehen tietoon on tullut, että alempi esimies ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin epäillyn rikoksen johdosta, hänen on asian laadun niin vaatiessa määrättävä esitutkinta suoritettavaksi tai otettava asia käsiteltäväkseen.

Tutkittaessa sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettua rikosta tutkinnanjohtajana on tämän lain 22 §:n 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies tai perusyksikön päällikkö. Perusyksikön vääpeli voi olla tutkinnanjohtajana asiassa, jossa toimitetaan 13 §:n 2 momentin mukainen esitutkinta ja jossa voidaan määrätä 33 §:n 4 momentissa mainittu seuraamus. Tutkijana toimii puolustusvoimissa palveleva virkamies. Tutkijalla tulee olla riittävä koulutus esitutkintaan.

Kurinpitoesimies voi pyytää 94 §:ssä tarkoitettuja virkamiehiä suorittamaan esitutkinnan. Jos esitutkinta siirtyy Pääesikunnalle, edellä mainitussa pykälässä tarkoitettu virkamies toimii myös tutkinnanjohtajana.

13 §

Esitutkinnan laajuus

Esitutkinta toimitetaan tutkittavana olevan asian laadun ja kurinpitoasian ratkaisemisen tai syyteharkinnan edellyttämässä laajuudessa.

Jos epäilty tunnustaa tutkittavana olevan teon, esitutkinta voidaan päättää ja saattaa asia kurinpitoesimiehen ratkaistavaksi, jos:

1) teko on vähäinen;

2) on selvää, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia; ja

3) esitutkinnan jatkaminen asian selvitettyyn tilaan nähden on kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta.

14 §

Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Kurinpitoesimies saa jättää esitutkinnan toimittamatta tai lopettaa jo aloitetun esitutkinnan, jos hän käytettävissään olevan aineiston perusteella katsoo, että epäilty teko on ilmeisesti johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka tekoa olisi muuten pidettävä kurin ja järjestyksen ylläpitämisen kannalta vähäisenä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu kurinpitoesimies tai häntä ylempi kurinpitoesimies voi määrätä, että esitutkinta toimitetaan tai aloitetaan uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua aihetta.

15 §

Asianosaisten kuulusteleminen

Esitutkinnassa on kuulusteltava epäiltyä ja asianomistajaa. Asianomistaja, jolla ei selvästikään ole tutkittavaa asiaa selventäviä tietoja, saadaan jättää kuulustelematta, jos hän on muutoin antanut kurinpitoasian ratkaisemista varten tarvittavat tiedot. Asianosaisen on oltava itse läsnä kuulustelussa.

Asianosainen saa antaa kuitenkin lausumansa puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä, jollei siitä aiheudu haittaa eikä se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Epäillyn osalta edellytyksenä on lisäksi, että asia on vähäinen ja että henkilökohtainen kuuleminen aluksella palvelemisesta tai muista erityisistä olosuhteista johtuen huomattavasti viivyttäisi asian käsittelyä. Mainittujen rajoitusten estämättä epäillyn aikaisemman kuulustelun vähäinen täydentäminen saadaan toimittaa puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä.

16 §

Kuulustelija

Kuulustelijan on oltava muu kuin rikoksesta epäillyn suoranainen esimies. Mainittu esimies voi kuitenkin toimittaa kuulustelun yksinkertaisessa ja selvässä asiassa, josta on vakiintunut seuraamuskäytäntö, jos aluksella palvelemisesta tai muista erityisistä olosuhteista johtuen muuta kuulustelijaa ei ole saatavissa.

17 §

Sotilaslakimiehen lausunto

Kurinpitoesimiehen on hankittava asiasta sotilaslakimiehen lausunto, jollei siitä aiheudu asian käsittelylle huomattavaa viivästymistä. Lausunto saadaan jättää hankkimatta yksinkertaisesta ja selvästä asiasta.

18 §

Lopputoimenpiteet ja lisätutkinta

Epäillylle on ennen kurinpitoasian ratkaisemista varattava tilaisuus perehtyä sotilaslakimiehen lausuntoon ja muuhun esitutkinnassa kertyneeseen aineistoon ja lausua siitä. Epäilty voi antaa lausumansa myös puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä, jos 15 §:n 2 momentissa

säädetyt edellytykset täyttyvät. Tällöin epäillylle on tarvittaessa suullisesti selostettava esitutkinnassa kertyneen aineiston olennainen sisältö. Vastaava tilaisuus on varattava asianomistajalle hänen pyynnöstään.

Epäillylle ei tarvitse varata 1 momentissa tarkoitettua tilaisuutta, jos:

1) esitutkinta on toimitettu 13 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla eikä asiassa ole ilmennyt uusia seikkoja tai uutta selvitystä, josta epäiltyä olisi kuultava; tai

2) kurinpitopäätös on vapauttava.

Asianosaisen lausuma on otettava esitutkintapöytäkirjaan. Asianosainen voi pyytää lisätutkintatoimenpiteiden suorittamista. Pyyntö on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä esitutkinta-aineistoon perehtymisen jälkeen. Asianosaisen pyytämät lisätutkintatoimenpiteet on suoritettava, jos hän osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia.

Kurinpitoesimiehen on huolehdittava, että 1 ja 3 momentissa tarkoitetut toimenpiteet tehdään.

4 luku

Pakkokeinot kurinpitomenettelyssä

19 §

Pakkokeinot ja niiden käyttämiseen oikeutetut viranomaiset

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, sotilasrikoksiin sovellettavista pakkokeinoista ja niiden käyttämiseen oikeutetuista viranomaisista säädetään pakkokeinolaissa.

20 §

Kiinniotto

Jos kurin, järjestyksen tai turvallisuuden säilyttäminen taikka palauttaminen sitä vaatii, saadaan sotilasrikoksesta tavattu tai todennäköisin syin epäilty ottaa kiinni.

21 §

Kiinniottamiseen oikeutettu virkamies ja sotilas

Kiinniottamisen saa suorittaa:

1) ammattisotilaana palveleva kiinniotettavan esimies;

2) vartio-, päivystys- tai sotilaspoliisitehtävää suorittava sotilas;

3) sotilaalliseen turvaamis- tai järjestystehtävään määrätyn sotilasosaston päällikkö; sekä

4) 22 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

22 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) asianomaisen joukkoyksikön komentaja ja häntä ylempi kurinpitoesimies;

2) varuskunnan päällikkö ja komendantti;

3) sotilaspoliisitehtävissä toimiva virassa oleva upseeri.

Sota-aluksen päällikkö voi päättää pidättämisestä, jos:

1) 1 momentissa tarkoitettua pidättämiseen oikeutettua virkamiestä ei voida tavoittaa viestiyhteyksien toimimattomuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi;
2) asia ei siedä viivytystä; ja
3) pidättäminen on tarpeen aluksen yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vakavan henkilö- tai omaisuusvahingon estämiseksi.

23 §

Kiinniotettujen, pidätettyjen tai vangittujen säilyttäminen ja kohtelu

Kiinniotettua, pidätettyä tai vangittua henkilöä säilytetään päävartiossa tai muuten sotilasviranomaisen valvonnan alaisena taikka yleisessä vankilassa tai muussa säilytystilassa.
Pidätettyihin ja kiinniotettuihin sovelletaan, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (841/2006) pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelusta säädetään.
Mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa säädetään:
1) poliisista, koskee sotilasviranomaisen säilyttämien henkilöiden osalta sotilasviranomaista;
2) poliisimiehestä tai vartijasta, koskee tämän lain 21 §:ssä tarkoitettua kiinniottamiseen oikeutettua henkilöä ja 94 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua virkamiestä;
3) säilytystilan esimiehestä, koskee päävartion tai muun valvotun tilan esimieheksi määrättyä virkamiestä; sekä
4) oikaisuvaatimuksen ratkaisijasta, koskee asianomaista joukko-osaston komentajaa.
Sotilasviranomaisen valvonnan alaisen tutkintavangin kohteluun sovelletaan, mitä tutkintavangin kohtelusta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa.
Henkilön kiinniottamisesta, pidättämisestä ja vangitsemisesta sekä vapaaksi päästämisestä on viipymättä ilmoitettava sille perusyksikön päällikölle tai muulle esimiehelle, jonka alainen kiinniotettu, pidätetty tai vangittu henkilö on.

24 §

Kiinniottamisesta ilmoittaminen ja kiinniotetun vapauttaminen

Kiinniottamisesta on viivytyksettä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle.
Kiinniotettu henkilö on päästettävä vapaaksi viipymättä sen jälkeen, kun kuulustelu on päättynyt tai kun kiinniottamisen muu peruste on lakannut, kuitenkin viimeistään ennen kuin 24 tuntia on kulunut kiinniottohetkestä, jollei häntä saman ajan kuluessa määrätä pidätettäväksi.

25 §

Henkilöntarkastus

Kiinniottamiseen oikeutetulla henkilöllä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen tai arestin täytäntöönpanon aloittamisen yhteydessä tarkastaa henkilö sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, jotka voivat vaarantaa säilyttämisen tai joilla tämä voi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.
Edellä 1 momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on otettava tarkastettavalta pois. Ne on palautettava hänelle vapaaksi päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole lain mukaan estettä. Menettelystä alkoholijuoman ja huumausaineen osalta säädetään 30 §:n 2 momentissa.

26 §

Määräaika syytteen nostamiselle

Syytteen nostamiselle määrättävästä ajasta silloin, kun vastaaja on vangittuna, säädetään pakkokeinolaissa.

27 §

Takavarikko sekä paikkaan ja henkilöön kohdistuva etsintä

Takavarikon sekä yleisen kotietsinnän, paikanetsinnän ja henkilöön kohdistuvan etsinnän saa pakkokeinolaissa tarkoitettujen virkamiesten lisäksi määrätä toimitettavaksi tämän lain 22 §:n 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Kiinniottamiseen oikeutettu saa kuitenkin ilman 1 momentissa tarkoitettua määräystä ottaa esineen haltuun takavarikoimista varten, jos asia ei siedä viivytystä. Kiinniottamiseen oikeutettu saa myös toimittaa yleisen kotietsinnän, paikanetsinnän ja henkilöön kohdistuvan etsinnän ilman 1 momentissa tarkoitettua määräystä, jos tarkoituksena on sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata tai jäljittää verekseltään rikoksen tekemisestä tai etsintä on tarpeen vakavan henkilövahingon, omaisuusvahingon tai ympäristövahingon estämiseksi.

Etsintänä ei pidetä asevelvollisuuslain taikka naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain perusteella palveluksessa olevan käyttöön luovutetun varustekaapin siisteyden ja kaapissa säilytettävien Puolustusvoimien varusteiden kunnon tarkastamista.

Takavarikoitua esinettä voidaan säilyttää takavarikon toimittaneen sotilasviranomaisen huostassa niin kauan kuin takavarikko on voimassa.

28 §

Alkoholi- ja huumetestaus

Tämän lain 21 §:ssä tarkoitettu kiinniottamiseen oikeutettu sotilas saa määrätä Puolustusvoimissa palvelevan moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan tai muussa rikoslain 23 luvussa tarkoitetussa tehtävässä toimivan henkilön kokeeseen, joka tehdään tämän mahdollisesti nauttiman alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi. Koe voidaan tehdä ajotehtävää tai muuta rikoslain 23 luvussa tarkoitettua tehtävää suorittavalle taikka tällaiseen tehtävään ryhtyvälle. Kokeesta kieltäytynyt ajotehtävää tai muuta rikoslain 23 luvussa tarkoitettua tehtävää suorittava on velvollinen alistumaan pakkokeinolaissa tarkoitettuun henkilönkatsastukseen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu koe on tehtävä siten ja sellaisella menetelmällä, ettei siitä aiheudu tarpeetonta tai kohtuutonta haittaa tutkittavalle.

Pääesikunta antaa tarkemmat määräykset kokeen tekemisestä.

Alkoholi- ja huumetestauksesta saatu tieto on terveydentilatieto. Tätä tietoa saavat käsitellä vain ne henkilöt, jotka tietojen perusteella päättävät ajotehtävän tai muun rikoslain 23 luvussa tarkoitetun tehtävän suorittamisesta. Testitulos tallennetaan henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 11 §:ssä tarkoitettuun sotilasoikeudenhoitorekisteriin, jos testitulos edellyttää tämän lain 9 §:ssä tarkoitetun esitutkinnan aloittamista tai kyseessä on 89 §:ssä tarkoitetun Pääesikunnan tutkittavaksi kuuluvan sotilasrikoksen selvittäminen.

29 §

Pakkokeinojen käyttämisen alueellinen ulottuvuus

Pakkokeinoja saa käyttää Puolustusvoimien käytössä olevalla alueella tai aluksella sekä muuallakin tilanteissa, joissa pakkokeinojen käyttöä ei voida lykätä eikä poliisiviranomaisen virka-apua ole nopeasti saatavilla.

Yksityisasunnossa saa toimittaa yleisen kotietsinnän kuitenkin vain, milloin sen tarkoituksena on sellaisen kiinniotettavan, pidätettävän tai vangittavan taikka kuulusteluun tai tuomioistuimeen tuotavan henkilön tavoittaminen, joka takaa-ajettaessa pakenee, taikka rikoksen teosta verekseltään jäljitetyn esineen takavarikoiminen.

30 §

Joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeus

Joukko-osaston komentajalla on oikeus Puolustusvoimien käytössä olevalla alueella tai aluksella taikka ajoneuvossa, ei kuitenkaan yksityisasunnossa, toimituttaa Puolustusvoimien palveluksessa oleviin rikoslain 45 luvun alaisiin henkilöihin ja heidän hallinnassaan olevaan omaisuuteen kohdistuvia tarkastuksia ja etsintöjä Puolustusvoimien aseita, ampumatarvikkeita ja räjähdysaineita sekä huumausaineita ja alkoholijuomia koskevien määräysten noudattamisen valvontaa varten tai näiden määräysten rikkomisen selville saamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön luvattomasti hallussaan pitämä ase, ampumatarvike ja räjähdysaine tai muu Puolustusvoimien omaisuus, sekä laittomasti tai luvattomasti hallussaan pitämä huumausaine ja alkoholijuoma saadaan ottaa talteen. Sen lisäksi, mitä alkoholilain (1102/2017) 86 §:ssä säädetään, avatussa tai avoimessa astiassa oleva alkoholijuoma saadaan kiinniottamiseen oikeutetun virkamiehen tai sotilaan päätöksellä hävittää. Jollei alkoholijuomaa tuomita menetetyksi rikoslain 10 luvun säännösten nojalla, se on palautettava sopivana ajankohtana ja viimeistään kotiuttamisen tai muun palveluksesta vapauttamisen ajankohtana. Menettelystä huumausaineen osalta säädetään huumausainelaissa (373/2008).

5 luku

Kurinpitoesimiehen toimivalta

31 §

Kurinpitoesimiehet

Kurinpitoesimiehiä ovat perusyksikön päällikkö ja hänen suoranaiset esimiehensä sekä 33 §:ssä säädetyin rajoituksin perusyksikön vääpeli.

Kurinpitoesimiehen kurinpitovallan alaisia ovat ne hänen alaisensa, joiden suoranainen esimies hän on.

32 §

Kurinpitoesimiehenä toimimisen rajoitukset

Kurinpitoesimies ei saa käsitellä asiaa, jos rikos on kohdistunut häneen henkilökohtaisesti tai jos hän on asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa saattaa vaarantua.

Esimiehellä, jonka käskyvallan alaiseksi joku on määrätty vain tilapäisesti erityisen palvelustehtävän suorittamista varten, ei ole kurinpitovaltaa tähän nähden. Esimiehen on kuitenkin huolehdittava esitutkinnan toimeenpanosta ja ilmoitettava asiasta rikoksesta epäillyn kurinpitoesimiehelle.

Jos rikoksesta epäilty on ennen kurinpitoasian ratkaisua siirretty toisen kurinpitoesimiehen alaiseksi, on asian käsitteleminen siirrettävä tälle esimiehelle.

Rikosta koskeva asia voidaan siirtää ylemmän kurinpitoesimiehen käsiteltäväksi, jos samaan rikokseen osallistuneet ovat eri kurinpitoesimiesten rankaisuvallan alaisia. Milloin rikos on tehty ylemmän kurinpitoesimiehen läsnä ollessa, hän voi pidättää siitä itselleen rankaisuoikeuden.

33 §

Kurinpitoesimiehen oikeus määrätä kurinpitorangaistus

Joukko-osaston komentajalla ja häntä ylemmällä kurinpitoesimiehellä on oikeus määrätä arestia lukuun ottamatta kaikkia kurinpitorangaistuksia.

Joukkoyksikön komentajalla on oikeus määrätä muistutus, ylimääräinen palvelus ja poistumiskielto sekä asevelvollisena palvelevalle tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavalle varoitus.

Perusyksikön päälliköllä on oikeus määrätä muistutus, ylimääräinen palvelus ja poistumiskieltoa vähintään yksi ja enintään 10 vuorokautta sekä asevelvollisena palvelevalle tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavalle varoitus.

Perusyksikön vääpelillä on oikeus määrätä asevelvollisena palvelevalle tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavalle muistutus sekä ylimääräistä palvelusta enintään kolme kertaa.

34 §

Pääesikunnan toimivalta antaa määräyksiä

Sama toimivalta kuin 33 §:ssä tarkoitetulla kurinpitoesimiehellä on myös vastaavassa tehtävässä olevalla esimiehellä. Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen ja Pääesikunnan tiedusteluosaston virkamiehellä ei ole tässä laissa tarkoitettua kurinpitoesimiehen toimivaltaa. Muilta osin Pääesikunta määrää, ketä on pidettävä vastaavassa tehtävässä olevana esimiehenä. Lisäksi Pääesikunta voi antaa joukko-osaston komentajaa ylempien kurinpitoesimiesten keskinäisestä kurinpidollisesta toimivallasta määräyksiä, jotka poikkeavat heidän hallinnollisesta ja sotilaallisesta toimivallastaan.

6 luku

Kurinpitoasian päättäminen

35 §

Toimenpiteet esitutkinnan päätyttyä

Kurinpitoesimies päättää ilman aiheetonta viivytystä esitutkintapöytäkirjan perusteella niistä toimenpiteistä, joihin kurinpitoasia antaa aihetta.

36 §

Asian ratkaiseminen kurinpitomenettelyssä ja kurinpitorangaistuksen määrääminen

Kurinpitomenettelyssä voidaan käsitellä rikos, josta tuomioistuimessa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Kurinpitorangaistus saadaan määrätä, jos rikoksesta epäilty on tunnustanut teon tai jos hänen syyllisyyttään voidaan muuten pitää selvänä.

Asiaa ei kuitenkaan saa käsitellä kurinpitomenettelyssä, jos:

1) rikoksen tehnyt ei enää ole rikoslain 45 luvun alainen;
2) asianomistaja ei ole suostunut asian käsittelyyn kurinpitomenettelyssä vaan vaatii asian käsiteltäväksi tuomioistuimessa;
3) useista rikoksista jostakin on nostettava syyte tuomioistuimessa ja rikoksilla on yhteyttä keskenään; tai
4) samaan rikokseen osallisista jotakuta on syytettävä tuomioistuimessa eikä asian ratkaisemista erillisenä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena.

37 §

Siirtäminen ylemmälle kurinpitoesimiehelle

Jos kurinpitoesimiehen toimivalta on riittämätön asian ratkaisemiseen tai jos hän on esteellinen, asia on siirrettävä ylemmän kurinpitoesimiehen käsiteltäväksi.

38 §

Siirtäminen syyttäjälle

Asian saattamisesta toimivaltaiselle syyttäjälle säädetään sotilasoikeudenkäyntilaissa.
Jos asiassa on suoritettu esitutkinta syyttäjän määräyksestä, kurinpitoesimiehen on ilmoitettava esitutkinnassa tekemästään ratkaisusta syyttäjälle. Ilmoituksen saatuaan syyttäjällä on oikeus ottaa asia syyteharkintaansa, jos asian laatu sitä vaatii tai siihen muutoin on erityistä syytä.

39 §

Kurinpitorangaistuksen harkintaan vaikuttavat seikat

Kurinpitorangaistuksen on oltava oikeudenmukaisessa suhteessa rikokseen sekä tarkoituksenmukainen rikoksentekijän palvelusaseman kannalta. Kurinpitorangaistuksia tuomittaessa tai määrättäessä on kiinnitettävä huomiota rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen. Kurinpitorangaistuksen lajia ja määrää harkittaessa on otettava huomioon teon rangaistavuuteen rikoslain mukaan vaikuttavat perusteet ja rikoksentekijän mahdolliset aiemmat kurinpitorangaistukset.
Kurinpitorangaistusta voidaan korottaa, jos:
1) rikoksia on ollut useita;
2) teko on tehty koolla olevien sotilaiden läsnä ollessa niin, että sillä voi olla kuria ja järjestystä vaarantava vaikutus; tai
3) rikoksentekijä on tekoa tehdessään käyttänyt väärin esimiesasemaansa.
Kurinpitorangaistusta voidaan lieventää, jos esimiehen moitittava menettely on ollut omiaan heikentämään tekijän kykyä noudattaa lakia.

40 §

Lievemmän kurinpitorangaistuksen ensisijaisuus

Kurinpitorangaistuksena on käytettävä muistutusta, ylimääräistä palvelusta tai enintään kymmenen vuorokauden poistumiskieltoa, jolleivat rikoksen laatu tai rikosten lukumäärä, kurin ja järjestyksen säilyttäminen, rikoksentekijän aikaisempi palvelus taikka muut rikosta tai rikoksentekijää koskevat seikat edellytä muun kurinpitorangaistuksen määräämistä.

41 §

Epäillyn kuuleminen kurinpitoasiaa ratkaistaessa

Kurinpitoesimiehen on ennen kurinpitoasian ratkaisemista kuultava epäiltyä henkilökohtaisesti, jollei kuuleminen erityisistä olosuhteista johtuen huomattavasti viivästyttäisi asian käsittelyä eikä ole aihetta olettaa, että kuuleminen edistäisi asian käsittelyä. Kurinpitoesimies voi kuulla epäiltyä puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineillä, jos 15 §:n 2 momentissa kuulemiselle säädetyt edellytykset täyttyvät.

Jos kurinpitoesimies katsoo, että epäilty on syyllistynyt muuhun kuin 13 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tekoon tai tekoon, josta häntä on 18 §:n 1 momentin mukaisesti kuultu, epäiltyä on kuultava uudelleen.

42 §

Kurinpitopäätöksen lopputulos

Kurinpitoasiassa päätös on syylliseksi toteava tai vapauttava.

Vaikka kurinpitopäätös olisi syylliseksi toteava, kurinpitorangaistus saadaan jättää määräämättä, jos teko on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka tekoa on muuten pidettävä kurin ja järjestyksen ylläpitämisen kannalta vähäisenä.

43 §

Kurinpitopäätöksen sisältö

Kurinpitoasiassa on tehtävä kirjallinen päätös, josta on käytävä ilmi:

1) asian ratkaissut kurinpitoesimies ja päätöksen tekemispäivä;
2) asianosaisten nimet;
3) mitä asia koskee;
4) perustelut;
5) sovelletut lainkohdat;
6) lopputulos sekä tarvittaessa kurinpitorangaistuksen laji ja määrä ja kurinpitorangaistuksesta mahdollisesti tehtävä vähennys.

44 §

Kurinpitopäätöksen tiedoksianto

Syylliseksi toteava kurinpitopäätös on annettava tiedoksi kurinpitorangaistukseen määrätylle sekä pyynnöstä asianomistajalle. Päätöksen tiedoksiantokappaleeseen on merkittävä aika, jolloin päätös on annettu tiedoksi kurinpitorangaistukseen määrätylle. Päätöksen tiedoksiantokappaleeseen tulee sisältyä osoitus siitä, millä tavalla kurinpitorangaistukseen määrätty voi saattaa asian ylemmän kurinpitoesimiehen tai tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Jos kurinpitorangaistus on 42 §:n 2 momentin nojalla jätetty määräämättä, on päätöksestä viipymättä ilmoitettava todistettavasti asianosaisille. Jos asiassa on laadittu esitutkintapöytäkirja, on siihen lisäksi tehtävä merkintä ratkaisusta.

Vapauttavasta kurinpitopäätöksestä on viipymättä ilmoitettava todistettavasti asianosaisille. Jos asiassa on laadittu esitutkintapöytäkirja, on siihen lisäksi tehtävä merkintä ratkaisusta.

7 luku

Seuraamukset kurinpitomenettelyssä

45 §

Kurinpitorangaistukset

Sen mukaan kuin rikoslain 6 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään, kurinpitorangaistuksia ovat muistutus, ylimääräinen palvelus, varoitus, poistumiskielto, kurinpitosakko ja aresti.

Ylimääräistä palvelusta määrätään tai tuomitaan vähintään yhden kerran ja enintään viisi kertaa.

Poistumiskieltoa määrätään tai tuomitaan vähintään yksi vuorokausi ja enintään 15 vuorokautta sekä kurinpitosakkoa vähintään yhdeltä ja enintään 30 päivältä.

Arestin voi tuomita vain sotilasoikeudenkäyntilain 5 ja 6 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin sotilasoikeudenkäyntilain mukaisessa menettelyssä ja sitä tuomitaan vähintään yksi vuorokausi ja enintään 30 vuorokautta.

Kurinpitosakon rahamäärä yhdeltä päivältä on yksi viidesosa sakotettavan keskimääräisestä kokonaispäivätulosta, kuitenkin vähintään asevelvollisuuslain nojalla palvelevalle maksettavan suurimman päivärahan suuruinen määrä. Asevelvollisuuslain tai naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain nojalla palvelevalle kurinpitosakon rahamäärä yhdeltä päivältä on hänen päivärahansa suuruinen tai, jollei hän saa päivärahaa, asevelvollisuuslain nojalla palvelevalle maksettavan suurimman päivärahan suuruinen määrä.

Kurinpitorangaistusta ei saa määrätä tai tuomita ehdollisena.

46 §

Sakon tai kurinpitorangaistuksen asemesta määrättävä seuraamus

Rikoksesta, josta on säädetty seuraamukseksi sakko, voidaan sakon asemesta sotilasoikeudenkäynnissä tuomita kurinpitorangaistus tai kurinpitomenettelyssä määrätä kurinpitorangaistus.

Jos rikoksesta on säädetty seuraamukseksi kurinpitorangaistus, saadaan sen asemesta tuomita sakkoon.

47 §

Yhteinen rangaistus

Kurinpitorangaistuksesta sekä määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta tai sakosta ei saa määrätä yhteistä rangaistusta, eikä niitä myöskään saa yhdistää määräaikaiseen vankeusrangaistukseen.

Jos joku olisi tuomittava samalla kertaa kahdesta tai useammasta rikoksesta kurinpitorangaistukseen, hänet tuomitaan yhteiseen kurinpitorangaistukseen. Arestia saa tällöin tuomita enintään 40 vuorokautta, kurinpitosakkoa enintään 40 päivältä ja poistumiskieltoa enintään 25 vuorokautta.

Kurinpitomenettelyssä käytetään samasta rikoksesta seuraamuksena vain yhtä kurinpitorangaistusta. Jos joku on syyllistynyt useaan rikokseen, jotka tulevat samanaikaisesti kurinpitoesimiehen käsiteltäviksi, määrätään vain yksi kurinpitorangaistus.

48 §

Muuntokielto

Maksamatonta kurinpitosakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi. Muuntokielto koskee myös maksamatonta kurinpitosakkoa, joksi poistumiskielto tai aresti on muunnettu.

49 §

Vanhentuminen

Rikosoikeudellista vanhentumista koskevia säännöksiä sovellettaessa rinnastetaan kurinpitorangaistus sakkoon.

50 §

Vapaudenmenetysajan vähentäminen

Jos henkilö, jolle tuomitaan tai määrätään kurinpitorangaistus, on ennen asian ratkaisemista ollut rikoksen johdosta vapautensa menettäneenä, kurinpitorangaistuksesta on tehtävä rikoslain 6 luvun 13 §:ssä tarkoitettu vähennys.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua vähennystä laskettaessa yksi vapaudenmenetysvuorokausi vastaa neljää kertaa ylimääräistä palvelusta, kolmea poistumiskieltovuorokautta, kolmen päivän kurinpitosakkoa sekä yhtä arestivuorokautta.

51 §

Ammattisotilaan kurinpitorangaistukset

Puolustusvoimista annetussa laissa tarkoitetulle ammattisotilaalle saadaan kurinpitomenettelyssä antaa vain muistutus tai varoitus taikka määrätä kurinpitosakko.

8 luku

Muutoksenhaku

52 §

Muutoksenhakuoikeus

Joukkoyksikön komentajan, perusyksikön päällikön tai perusyksikön vääpelin kurinpitopäätökseen saa hakea muutosta (*ratkaisupyyntö*) joukko-osaston komentajalta.

Joukko-osaston komentajan tai häntä ylemmän kurinpitoesimiehen kurinpitopäätökseen ja joukko-osaston komentajan ratkaisupyynnöstä tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla (*kurinpitovalitus*). Toimivaltaisesta tuomioistuimesta säädetään sotilasoikeudenkäyntilain 5 ja 6 §:ssä.

Muutoksenhakuoikeus on vain kurinpitorangaistukseen määrätyllä tai sillä, jolle on 42 §:n 2 momentin nojalla jätetty kurinpitorangaistus määräämättä.

53 §

Väliaikaismääräys

Jos kurinpitopäätös voidaan panna lainvoimaa vailla täytäntöön, joukko-osaston komentaja voi ratkaisupyynnön ja tuomioistuin kurinpitovalituksen johdosta ennen asian ratkaisemista

määrätä, ettei kurinpitopäätöstä ole toistaiseksi pantava täytäntöön tai täytäntöönpanoa jatkettava.

54 §

Ratkaisupyynnön sisältö

Ratkaisupyynnössä on kirjallisesti ilmoitettava:
1) kurinpitopäätös, johon muutosta haetaan;
2) miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta;
3) mitä muutoksia päätökseen vaaditaan tehtäviksi;
4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin päätöksen perustelut ratkaisupyynnön tekijän mielestä ovat virheelliset.

55 §

Ratkaisupyynnön tekeminen

Ratkaisupyyntö on tehtävä seitsemän päivän kuluessa kurinpitopäätöksen tiedoksisaannista. Ratkaisupyynnön toimittamisessa noudatetaan, mitä 58 §:n 2–4 momentissa valituksen tekemisestä säädetään. Määräajan jälkeen saapunutta ratkaisupyyntöä ei tutkita.

56 §

Joukko-osaston komentajan päätös ratkaisupyyntöön

Joukko-osaston komentaja tekee ratkaisupyynnöstä kirjallisen päätöksen. Kurinpitopäätöksen tehneen kurinpitoesimiehen on toimitettava joukko-osaston komentajalle asiassa kertynyt aineisto ja lausuntonsa ratkaisupyynnöstä. Joukko-osaston komentaja voi kuulla ratkaisupyynnön tekijää ja kurinpitopäätöksen tehnyttä kurinpitoesimiestä, jos se edistää asian ratkaisemista.

Joukko-osaston komentaja voi ratkaisupyynnön johdosta kumota kurinpitopäätöksen, lieventää määrättyä kurinpitorangaistusta tai pysyttää päätöksen ennallaan. Joukko-osaston komentaja ei voi muuttaa kurinpitopäätöstä ratkaisupyynnön tekijän vahingoksi. Ratkaisupyynnöstä tehtävän päätöksen sisältöön sovelletaan, mitä 43 §:ssä kurinpitopäätöksen sisällöstä säädetään.

Joukko-osaston komentajan on tehtävä päätös ratkaisupyynnöstä seitsemän päivän kuluessa siitä, kun ratkaisupyyntö on saapunut.

Muutoksenhausta joukko-osaston komentajan ratkaisupyynnöstä tekemään päätökseen säädetään 52 §:n 2 momentissa. Joukko-osaston komentajan on liitettävä ratkaisupyynnöstä tehtyyn päätökseen kirjallinen muutoksenhakuohjaus.

57 §

Kurinpitovalituksen sisältö

Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle tuomioistuimelle, on mainittava:
1) kurinpitopäätös, johon muutosta haetaan;
2) miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta;
3) mitä muutoksia päätökseen vaaditaan tehtäviksi;
4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin päätöksen perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset;
5) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen;
6) mahdollinen pyyntö asian käsittelemisestä kirjallisessa menettelyssä.

Valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot, se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää sekä asianosaisten, todistajan tai muun kuultavan puhelinnumerot. Asianosaisen sekä todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös tarkoitukseen soveltuvalla tavalla ilmoitettava. Mainittuja tietoja ei kuitenkaan tarvitse ilmoittaa, jos ne ilmenevät esitutkintapöytäkirjasta tai muusta tuomioistuimelle muutoin toimitettavasta aineistosta.

Valituskirjelmä on valittajan tai, jollei hän ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava.

Kirjelmään on liitettävä ne asiakirjat, joihin valittaja vetoaa ja jotka eivät ole tuomioistuimelle muutoin toimitettavassa aineistossa.

58 §

Kurinpitovalituksen tekeminen

Kurinpitovalitus on tehtävä seitsemän päivän kuluessa asianomaisen päätöksen tiedoksisaannista.

Valituskirjelmä on toimitettava määräaikana kurinpitopäätöksen tehneelle kurinpitoesimiehelle tai 52 §:n 2 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle. Valituskirjelmä saadaan toimittaa myös sen perusyksikön päällikölle tai perusyksikön vääpelille, jossa muutoksenhakija palvelee, taikka joukko-osaston päivystäjälle.

Jos valittaja palvelee yksiköstään erillään olevassa joukossa tai merellä olevassa aluksessa, valituskirjelmä saadaan toimittaa myös joukon tai aluksen päällikölle. Jos valittaja on vapautensa menettäneenä, valituskirjelmä saadaan toimittaa myös päävartion tai muun säilytystilan esimiehelle.

Jos valituskirjelmä on toimitettu muulle 2 tai 3 momentissa tarkoitetulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle, vastaanottajan on merkittävä kirjelmään sen saapumisaika ja toimitettava kirjelmä viivytyksettä asian ratkaisseelle kurinpitoesimiehelle.

59 §

Kurinpitoesimiehen velvollisuudet

Valittajalla on oikeus käyttää avustajaa, ja valittajan oikeus laatia valituskirjelmä on turvattava. Kurinpitoesimiehen on huolehdittava siitä, että valittajalla on mahdollisuus hankkia avustaja ja laatia valituskirjelmä sekä osallistua kurinpitovalituksen tuomioistuinkäsittelyyn.

Kurinpitopäätöksen tehneen kurinpitoesimiehen on välittömästi toimitettava valituskirjelmä 52 §:n 2 momentissa tarkoitetun tuomioistuimen kansliaan ja liitettävä siihen kurinpitoasiassa laadittu esitutkintapöytäkirja, mahdollinen ratkaisupyyntöön tehty päätös ja muu kertynyt asiakirja-aineisto sekä lausuntonsa asiassa.

Jos kurinpitovalitus on toimitettu suoraan tuomioistuimeen, kurinpitoesimiehen on tuomioistuimen pyynnöstä toimitettava tuomioistuimelle kurinpitoasiassa laadittu esitutkintapöytäkirja ja muu kertynyt asiakirja-aineisto sekä lausuntonsa.

60 §

Valmistelu tuomioistuimessa

Kurinpitovalitus tulee vireille, kun valituskirjelmä on saapunut 52 §:n 2 momentissa tarkoitetun tuomioistuimen kansliaan.

Jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute tuomioistuimen määräämässä ajassa uhalla, että valitus voidaan jättää tutkimatta. Jos valittaja ei noudata kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, valitus jätetään tutkimatta.

Jos valituskirjelmä on toimitettu suoraan tuomioistuimeen, tuomioistuimen on viipymättä pyydettävä kurinpitoesimieheltä lausunto valituksen johdosta, jollei tuomioistuin jätä valitusta tutkimatta tai se ole muutoin ilmeisen tarpeetonta. Lausunto on annettava tiedoksi valittajalle.

Jos tuomioistuin katsoo, että asia on ratkaistava valittajan muutosvaatimusten mukaisesti, tuomioistuin voi antaa tällaisen pääasiaratkaisun.

61 §

Pääkäsittely tuomioistuimessa

Jollei 60 §:stä muuta johdu, kurinpitovalitusasiassa järjestetään pääkäsittely. Asia voidaan kuitenkin käsitellä kirjallisessa menettelyssä valittajan pyynnöstä. Pyynnöstä huolimatta tuomioistuin voi toimittaa pääkäsittelyn.

Tuomioistuin kutsuu valittajan pääkäsittelyyn. Kutsussa on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana ja missä pääkäsittely toimitetaan. Tuomioistuin voi omasta aloitteestaan tai kurinpitoesimiehen pyynnöstä erityisestä syystä kutsua kurinpitoesimiehen pääkäsittelyyn. Asia saadaan tutkia ja ratkaista valittajan tai kurinpitoesimiehen poissaolosta huolimatta.

62 §

Asian ratkaiseminen ja muutoksenhakukielto

Asia ratkaistaan pääkäsittelyssä esitetyn aineiston ja kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan tutkittava, onko kurinpitovalituksessa tarkoitettu asia saatu tutkia ja ratkaista kurinpitomenettelyssä, ja tarvittaessa poistettava kurinpitopäätös. Tuomioistuin ei saa muuttaa kurinpitopäätöstä valittajan vahingoksi.

Jos kurinpitopäätös kumotaan taikka poistetaan, valtion velvollisuudesta korvata valittajan oikeudenkäyntikulut noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 9 luvun 1 a §:n 1 momentissa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään. Jos kurinpitopäätös kumotaan tai poistetaan osaksi, noudatetaan mainitun pykälän 2 momenttia.

Tuomioistuimen kurinpitovalitusasiassa antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

63 §

Erinäisiä säännöksiä

Tuomioistuin saa lähettää tässä luvussa tarkoitetut kutsut ja kehotukset valittajan viimeksi ilmoittamaan osoitteeseen, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan lähettää.

Kurinpitovalituksen käsittelyssä muutoin noudatetaan, mitä sotilasoikeudenkäyntilaissa säädetään rikosasioiden käsittelystä.

64 §

Asianosaisen oikeus ylimääräiseen muutoksenhakuun

Kurinpitoasian asianosaisen oikeuteen ylimääräiseen muutoksenhakuun noudatetaan, mitä ylimääräisestä muutoksenhausta säädetään oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa. Kantelukirjelmä tai hakemus on tehtävä tämän lain 52 §:n 2 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle kuuden kuukauden kuluessa kurinpitopäätöksen tekemispäivästä. Menetetyn määräajan palauttamista on haettava 30 päivän kuluttua esteen lakkaamisesta.

Kurinpitoesimiehen oikeudesta hakea kurinpitopäätöksen poistamista tai purkamista säädetään 181 §:ssä.

65 §

Hyvitys

Rangaistulle on annettava hyvitys siltä osin kuin kurinpitopäätöksessä määrätty kurinpitorangaistus on pantu täytäntöön ja kurinpitopäätös on lopullisesti kumottu tai poistettu tai kurinpitorangaistusta on lievennetty. Joukko-osaston komentaja päättää hyvityksestä.

Jos kurinpitorangaistus on täytäntöönpantu osittain, maksetaan rangaistulle hyvitys täytäntöönpannulta osalta.

Hyvityksen rahamäärästä annetaan tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

9 luku

Täytäntöönpano

66 §

Täytäntöönpanosta vastaavat virkamiehet

Kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta huolehtii sen perusyksikön päällikkö, jossa kurinpitorangaistukseen määrätty palvelee, taikka muu lähin kurinpitoesimies. Joukko-osastossa voidaan määrätä riittävän koulutuksen saanut virkamies huolehtimaan täytäntöönpanosta.

Päävartiossa tai muualla Puolustusvoimissa täytäntöönpantavien arestien yhteenlaskeminen kuuluu 1 momentissa tarkoitetulle virkamiehelle. Rangaistulle on pyynnöstä annettava todistus siitä, miten yhteenlaskeminen on toimitettu.

Toimivaltaisista viranomaisista kurinpitosakon ja sakon täytäntöönpanossa säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002).

67 §

Täytäntöönpanon aloittaminen

Edellä 66 §:n 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen tulee viipymättä aloittaa kurinpitopäätöksessä määrätyn muun kurinpitorangaistuksen kuin varoituksen täytäntöönpano heti päätöksen tekemisen jälkeen. Varoitus saadaan panna täytäntöön vasta kun päätös, jolla varoitus on määrätty, on tullut lainvoimaiseksi. Kurinpitosakon täytäntöönpanokelpoisuudesta säädetään sakon täytäntöönpanosta annetun lain 2 §:n 2 momentissa.

68 §

Täytäntöönpanon keskeyttäminen tai lykkääminen

Täytäntöönpano on heti keskeytettävä tai sitä ei saa aloittaa, jos joukko-osaston komentaja tai tuomioistuin antaa 53 §:ssä tarkoitetun määräyksen.

Kurinpitomenettelyä valvova esimies saa määrätä kurinpitomenettelyssä määrätyn kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanon lykättäväksi tai keskeytettäväksi, jos hän on valvonnan yhteydessä havainnut kurinpitopäätöksessä olennaisen virheen.

Joukko-osaston komentaja voi lykätä kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanoa tai keskeyttää täytäntöönpanon, jos rangaistun terveydentila niin vaatii taikka jos on muu erityisen painava syy.

69 §

Muistutuksen täytäntöönpano

Muistutus annetaan henkilökohtaisesti kirjallisena.

Muistutuksen täytäntöönpano raukeaa rangaistun kotiuttamis- tai muuna palveluksen päättymisajankohtana, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua muistutuksen määräämisestä.

70 §

Ylimääräisen palveluksen täytäntöönpano

Ylimääräisenä palveluksena määrätään suoritettavaksi muuta kuin palvelusohjelman mukaista työtä.

Yksi kerta ylimääräistä palvelusta koostuu yhdestä kahden tunnin kestoisesta jaksosta päivässä.

Ylimääräistä palvelusta ei saa panna täytäntöön siten, että se ylirasittumisen tai muun syyn johdosta saattaisi vahingoittaa rangaistun terveyttä taikka aiheuttaa olennaista haittaa hänen palvelustehtäviensä suorittamiselle.

Ylimääräisen palveluksen täytäntöönpano raukeaa rangaistun kotiuttamis- tai muuna palveluksen päättymisajankohtana, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua ylimääräisen palveluksen määräämisestä.

71 §

Poistumiskiellon täytäntöönpano

Enintään kolmen vuorokauden poistumiskieltoa ei saa panna täytäntöön poistumiskieltoon määrätyn viikko-ohjelman mukaisen viikonloppuvapaan, juhlapyhän tai vastaavan vapaan aikana, ellei tämä ole perusteltua rangaistuksen ajoittamiseksi välittömästi rangaistukseen johtaneen teon jälkeen. Rangaistuksen ajoitukselle on tällöin oltava painava syy ja tämä on perusteltava erikseen kurinpitopäätöksessä.

Poistumiskieltoon määrätty ei saa poistumiskiellon aikana ilman täytäntöönpanosta huolehtivan esimiehen lupaa poistua joukko-osaston komentajan poistumiskieltoalueeksi määräämältä kasarmi-, majoitus- tai niihin rinnastettavalta alueelta.

Rangaistusajaksi luetaan aika, jonka poistumiskieltoon määrätty on sairaalassa hoidettavana. Jos rangaistu on itse tahallaan aiheuttanut hoidon tarpeen, voi joukko-osaston komentaja kuitenkin määrätä, ettei tätä aikaa lueta rangaistusajaksi.

Jos poistumiskieltoon määrätty kutsutaan tuomioistuimeen todistamaan tai kuultavaksi, tuomioistuimessa vietetty aika sekä tuomioistuimeen menemiseen ja sieltä palaamiseen käytetty aika luetaan seuraamuksen täytäntöönpanoajaksi.

Enintään kymmenen vuorokauden poistumiskiellon täytäntöönpano raukeaa rangaistun kotiuttamis- tai muuna palveluksen päättymisajankohtana, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua poistumiskiellon määräämisestä.

72 §

Varoituksen täytäntöönpano

Varoitus julkaistaan sen joukon päiväkäskyssä, jossa rangaistu palvelee tai on viimeksi palvellut, joukko-osaston komentajan ja vastaavassa virka-asemassa olevan sekä näitä ylemmässä virka-asemassa olevan osalta kuitenkin Pääesikunnan päiväkäskyssä.

73 §

Kurinpitosakon täytäntöönpano

Kurinpitosakon täytäntöönpanosta säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa. Sille, jolle on määrätty kurinpitosakko, on annettava tiedot kurinpitosakon maksamiseksi heti.

74 §

Arestin täytäntöönpano

Arestin sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Aresti pannaan täytäntöön päävartiossa tai muussa vartiossa. Erityisestä syystä voidaan samassa huoneessa pitää useampia arestia suorittavia henkilöitä.

Aresti, jota erityisestä syystä ei voida suorittaa päävartiossa tai muussa vartiossa, pannaan täytäntöön tarkoitukseen sopivassa vartioidussa huoneessa, teltassa tai hytissä taikka muussa vastaavassa paikassa.

Arestia suorittavaan sovelletaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia. Pääesikunta voi antaa määräyksiä arestia koskevista käytännön järjestelyistä sekä päävartion sisäisestä järjestyksestä.

Jos arestin kanssa on samanaikaisesti pantava täytäntöön ehdoton vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus, suoritetaan myös aresti vankilassa siten kuin ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään.

75 §

Arestin suorittamiseen liitettävä palvelus- tai työvelvollisuus

Joukko-osaston komentaja voi määrätä arestin suoritettavaksi kokonaan tai osaksi siten, että arestin suorittamiseen liitetään palvelusvelvollisuus, jos se rangaistun terveydentilan tai palveluksen kannalta taikka muusta erityisestä syystä on perusteltua.

Jos arestia on tuomittu enemmän kuin kahdeksan vuorokautta, on sanotun ajan ylittävään osaan rangaistuksesta liitettävä palvelusvelvollisuus.

Jos arestiin liitetään palvelusvelvollisuus, suoritetaan palvelus mahdollisuuksien mukaan rangaistusta suorittavan oman yksikön tai muun varsinaisen palveluspaikan palvelusohjelman mukaisissa tehtävissä.

Arestia suorittava voidaan tarvittaessa määrätä tekemään lyhytaikaista soveliasta työtä paikassa, jossa rangaistus pannaan täytäntöön, tai sen välittömässä läheisyydessä.

76 §

Arestin rangaistusajaksi lukeminen

Arestivuorokaudeksi luetaan 24 tuntia täytäntöönpanon aloittamisesta.

Jos arestia suorittava on luvatta poistunut arestista, ei aikaa sen arestivuorokauden alusta, jolloin hän poistui, sen arestivuorokauden loppuun, jolloin palasi arestia suorittamaan, lueta hänen rangaistusajakseen.

Rangaistusajaksi luetaan aika, jonka arestia suorittava on sairaalassa hoidettavana. Jos rangaistu on itse tahallaan aiheuttanut hoidon tarpeen, voi joukko-osaston komentaja kuitenkin määrätä, ettei tätä aikaa lueta rangaistusajaksi.

Jos arestia suorittava kutsutaan tuomioistuimeen todistamaan tai kuultavaksi, tuomioistuimessa vietetty aika sekä tuomioistuimeen menemiseen ja sieltä palaamiseen käytetty aika luetaan rangaistuksen täytäntöönpanoajaksi.

77 §

Aresti kotiutettaessa

Aresti on suoritettava loppuun siitä huolimatta, että rangaistu olisi kotiutettava. Jos rangaistu on kotiutettava terveydellisestä syystä, noudatetaan kuitenkin, mitä 82 §:n 1 momentissa säädetään.

78 §

Samanaikainen täytäntöönpano

Kurinpitorangaistuksia muistutusta, ylimääräistä palvelusta, varoitusta ja kurinpitosakkoa lukuun ottamatta ei voida panna samanaikaisesti täytäntöön.

79 §

Samalla kertaa täytäntöönpantavat poistumiskiellot

Samalla kertaa täytäntöönpantavat poistumiskiellot on täysin määrin laskettava yhteen. Poistumiskieltojen näin yhteenlaskettu aika saa kuitenkin olla enintään 40 vuorokautta.

80 §

Samalla kertaa täytäntöönpantavat arestit ja muut rangaistukset

Samalla kertaa täytäntöönpantavat arestit on täysin määrin laskettava yhteen. Rangaistusten näin yhteenlaskettu aika saa kuitenkin olla enintään 40 vuorokautta.

Yhteenlaskettaessa rangaistuksia 74 §:n 4 momentissa tarkoitetussa tapauksessa on aresti muunnettava vankeudeksi siten, että yksi vuorokausi arestia vastaa yhtä päivää vankeutta. Jos tällöin on täytäntöönpantava kaksi tai useampia aresteja, on vankilan yksikönpäällikön ensin laskettava ne yhteen 1 momentissa säädetyllä tavalla.

Milloin aresti on 2 momentin mukaisesti laskettu yhteen muun rangaistuksen kanssa, on ensin suoritettava arestin muuntorangaistus ja vasta sen jälkeen muu rangaistus.

81 §

Poistumiskiellon muuntaminen kurinpitosakoksi

Vähintään 11 vuorokauden mittainen poistumiskielto, jonka täytäntöönpanoa ei ole vielä aloitettu tai jonka suorittaminen on kesken rangaistun kotiuttamisajankohtana, muunnetaan kurinpitosakoksi.

Poistumiskieltoa kurinpitosakoksi muunnettaessa kukin suorittamatta oleva täysi poistumiskieltovuorokausi vastaa yhden päivän kurinpitosakkoa. Muuntamisen suorittaa joukko-osaston komentaja noudattaen 45 §:n 5 momentissa ja 79 §:ssä säädettyjä perusteita.

82 §

Arestin kurinpitosakoksi muuntaminen

Aresti muunnetaan kurinpitosakoksi, jos arestin täytäntöönpanoa ei ole aloitettu ennen kotiuttamista tai asevelvollinen kotiutetaan terveydellisestä syystä.

Arestia kurinpitosakoksi muunnettaessa vastaa kukin suorittamatta oleva täysi arestivuorokausi kolmen päivän kurinpitosakkoa. Muuntamisen suorittaa joukko-osaston komentaja noudattaen 45 §:n 5 momentissa ja 80 §:n 1 momentissa säädettyjä perusteita.

10 luku

Poikkeusolojen ja puolustustilan aikana sovellettavat säännökset

83 §

Luvun säännösten soveltaminen

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan valmiuslain (1552/2011) 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain (1083/1991) 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa.

84 §

Kurinpitorangaistusten enimmäismäärien korottaminen

Sen lisäksi, mitä 45 §:ssä säädetään kurinpitorangaistuksista, kurinpitomenettelyssä saadaan määrätä:

1) ylimääräistä palvelusta enintään 15 kertaa;
2) poistumiskieltoa enintään 40 päivää;
3) kurinpitosakkoa enintään 60 päivältä.

Tuomioistuin saa tuomita arestia enintään 60 vuorokautta.

Sen estämättä, mitä 47 §:n 2 momentissa säädetään yhteisestä kurinpitorangaistuksesta, saadaan määrätä poistumiskieltoa enintään 50 vuorokautta ja kurinpitosakkoa enintään 80 päivältä sekä tuomita arestia enintään 80 vuorokautta.

85 §

Kurinpitorangaistuksen määrääminen ammattisotilaalle

Sen estämättä, mitä 51 §:ssä säädetään, saadaan kaikille sotilaille määrätä kaikkia kurinpitorangaistuksia.

86 §

Kurinpitoesimiehen toimivalta

Sen estämättä, mitä 33 §:ssä säädetään, joukkoyksikön komentaja saa määrätä arestia lukuun ottamatta kaikkia kurinpitorangaistuksia.

Sen estämättä, mitä 33 §:ssä säädetään, perusyksikön päällikkö saa määrätä poistumiskieltoa enintään 15 vuorokautta.

87 §

Kurinpitorangaistuksen täytäntöönpano

Sen estämättä, mitä 67 §:ssä säädetään, varoitus saadaan panna täytäntöön heti kurinpitopäätöksen tekemisen jälkeen.

Rangaistulle on annettava hyvitys siltä osin kuin varoitus on pantu täytäntöön ja kurinpitopäätös on lopullisesti kumottu tai poistettu tai kurinpitorangaistusta lievennetty. Hyvityksen rahamäärästä annetaan tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Varoituksen kumoamista koskeva päätös on julkaistava. Varoituksen kumoamispäätöksen julkaisemisessa noudatetaan, mitä varoituksen julkaisemisesta 72 §:ssä säädetään. Perusyksikön päällikkö tai häntä ylempi kurinpitoesimies voi lykätä kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanoa tai keskeyttää täytäntöönpanon 68 §:n 3 momentissa säädetyssä tilanteessa.

III OSA

PÄÄESIKUNNAN TEHTÄVÄT JA TOIMIVALTUUDET RIKOSTORJUNNASSA

11 luku

Pääesikunnan tehtävät rikostorjunnassa

88 §

Pääesikunnan tehtävät sotilasrikosten rikostorjunnassa

Pääesikunnan tehtävänä on suorittaa toimenpiteitä sotilasrikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa noudattaen mitä tässä laissa tai muualla laissa säädetään. Pääesikunta on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen.

89 §

Pääesikunnan tutkittavaksi kuuluvat sotilasrikokset

Pääesikunnan tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää seuraavia rikoksia:

1) rikos, joka käsitellään sotilasoikeudenkäyntiasiana tai sotilaskurinpitomenettelyssä;

2) rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädetty rikos, jos rikoksesta epäilty on tekohetkellä Puolustusvoimien palveluksessa oleva sotilas;

3) rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädetty rikos, jos rikoksesta epäilty on tekohetkellä Puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta;

4) Puolustusvoimien hallinnassa olevalla alueella, aluksessa, ilma-aluksessa tai kulkuneuvossa taikka palvelustehtävässä tehty, Puolustusvoimien omaisuuteen kohdistuva sotilasoikeu-

denkäyntilain 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikos, jos rikoksesta epäilty on tekohetkellä Puolustusvoimien palveluksessa oleva muu henkilö kuin sotilas edellyttäen, että rikoksesta voidaan todennäköisin syin epäillä myös sotilasta.

90 §

Pääesikunnan suorittama muu esitutkinta

Pääesikunta voi toisen esitutkintaviranomaisen pyynnöstä suorittaa esitutkinnan muussakin kuin 89 §:ssä tarkoitetussa asiassa, jos se liittyy Pääesikunnan aloittamaan esitutkintaan ja rikoksesta epäilty on tekohetkellä rikoslain 45 luvun 27 §:ssä tarkoitettu sotilas.

91 §

Esitutkinnan päättäminen

Esitutkinnan valmistuttua Pääesikunnan virkamiesten tai poliisin on toimitettava tutkimansa asia kurinpitoesimiehelle käsiteltäväksi, jos esitutkinta on suoritettu kurinpitoesimiehen pyynnöstä 12 §:n 4 momentin nojalla.

Jos esitutkinta on toimitettu Pääesikunnan tai poliisin aloitteesta 10 tai 11 §:n nojalla, voidaan esitutkintapöytäkirja toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle. Tällöin asiassa ei tehdä sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:ssä tarkoitettua ratkaisua. Pääesikunnan tai poliisin on kuitenkin ilmoitettava toimivaltaiselle kurinpitoesimiehelle asian lähettämisestä syyteharkintaan.

Pääesikunnan virkamiesten on toimitettava Puolustusvoimissa laadittu esitutkintapöytäkirja, joka koskee Puolustusvoimien palveluksessa olevan siviilihenkilön tekemää rikosta, toimivaltaiselle syyttäjälle, jollei asiaa ole käsitelty valtion virkamieslain (750/1994) 24 §:n mukaisesti tai jollei esitutkintalain 10 luvun 2 §:stä muuta johdu.

Esitutkinta päätetään saattamatta asiaa kurinpitoesimiehen tai syyttäjän käsiteltäväksi, jos tutkinnassa on selvinnyt, ettei rikosta ole tehty taikka ettei kenellekään voida vaatia rangaistusta tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatimusta. Esitutkinnan päättämisestä on kuitenkin ilmoitettava kurinpitoesimiehelle tai syyttäjälle.

92 §

Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuudet sotilasrikosten selvittämisessä

Pääesikunnan esitutkintaa hoitavien virkamiesten toimivaltuuksista 88 §:ssä tarkoitetussa rikosten selvittämisessä on voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja muualla laissa. Mainittujen virkamiesten käytettävissä ovat kuitenkin pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitetuista salaisista pakkokeinoista vain:

1) tukiasematietojen hankkiminen;
2) suunnitelmallinen tarkkailu;
3) tekninen kuuntelu, lukuun ottamatta asuntokuuntelua;
4) tekninen katselu;
5) esineen, aineen tai omaisuuden tekninen seuranta;
6) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

93 §

Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estäminen ja paljastaminen

Pääesikunnan tehtävänä on sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estäminen ja paljastaminen.

Pääesikunnan 1 momentissa säädetty tehtävä ei rajoita suojelupoliisin laissa säädettyä toimivaltaa.

Keskusrikospoliisi huolehtii 1 momentissa tarkoitettujen rikosten selvittämisestä.

94 §

Sotilasrikosten rikostorjuntatehtäviä hoitavat Pääesikunnan virkamiehet

Pääesikunnassa sotilasrikosten rikostorjuntatehtäviä hoitavat ja niihin liittyviä toimivaltuuksia käyttävät Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätyt virkamiehet seuraavasti:

1) päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät sotilaslakimies tai muu tutkinnanjohtajan tehtävään määrätty virkamies;

2) poliisimiehelle ja tutkijalle säädettyjä toimivaltuuksia käyttävät ylietsivä ja sotilasrikosten rikostorjuntatehtävään määrätty puolustusvoimista annetussa laissa tarkoitettu ammattisotilas tai muu tehtävään määrätty virkamies.

Yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voidaan antaa 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun tutkijan suoritettavaksi.

Pääesikunnan 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu ylietsivä, joka on suorittanut poliisialipäällystötutkinnon tai täyttää poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 §:n nojalla annettujen säännösten mukaiset ylikonstaapelia ja rikosylikonstaapelia koskevat kelpoisuusvaatimukset, saa toimia tutkinnanjohtajana 88 §:ssä tarkoitetun rikoksen esitutkinnassa valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa sekä silloin kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin nojalla kertausharjoituksesta tai mainitun lain 83 §:n nojalla ylimääräisestä palveluksesta.

95 §

Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista hoitavat Pääesikunnan virkamiehet

Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämistä ja paljastamista hoitavat ja siihen liittyviä toimivaltuuksia käyttävät rikostorjuntatehtävään määrätyt, tehtävään erityisesti perehtyneet Pääesikunnan virkamiehet.

96 §

Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavien virkamiesten virkamerkki ja aseman ilmaiseminen sekä virkamiehen yksilöiminen

Edellä 94 ja 95 §:ssä tarkoitettujen virkamiesten virkamerkistä annetaan tarkempia säännöksiä puolustusministeriön asetuksella. Virkamiehen on pidettävä virkamerkki mukana virkatehtävää suorittaessa.

Virkamiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa 1 momentissa tarkoitettu virkamies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Puolustusvoimien on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut virkamies on tarvittaessa yksilöitävissä.

97 §

Puolustusvoimien virkamiehen osallistuminen sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämiseen ja paljastamiseen

Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviin riittävän koulutuksen saanut Puolustusvoimien virkamies voi käyttää 12 ja 13 luvussa säädettyjä toimivaltuuksia 95 §:ssä tarkoitetun Pääesikunnan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa 93 §:ssä tarkoitetussa rikostorjunnassa. Mainittu Puolustusvoimien virkamies on tällöin Pääesikunnan alainen.

98 §

Palveluksessa olevan reserviläisen toimivaltuudet sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisessä ja paljastamisessa

Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviin riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain 32 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kertausharjoituksessa tai vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 18 §:ssä tarkoitetussa vapaaehtoisessa harjoituksessa oleva reserviläinen saa avustaa Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavaa viranomaista telekuuntelussa, tietojen hankkimisessa telekuuntelun sijasta, televalvonnassa, televalvonnassa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisessa syntyvien tallenteiden tutkimisessa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu reserviläinen saa lisäksi avustaa Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavaa viranomaista 139 §:ssä tarkoitetussa laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisessa ja poisottamisessa.

Puolustusvoimien palveluksesta puolustusvoimista annetun lain 47 §:n perusteella eronnut, 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitanut reserviläinen saa käyttää 99, 100, 101, 102 ja 110 §:ssä sekä 13 luvussa säädettyjä toimivaltuuksia.

Palvelukseen määrätty riittävän koulutuksen saanut reserviläinen voi käyttää 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, teknistä seurantaa ja teknistä laitetarkkailua valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa, asevelvollisuuslain 86 §:ssä tarkoitetun liikekannallepanon aikana sekä silloin kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin nojalla kertausharjoituksesta tai mainitun lain 83 §:n nojalla ylimääräisestä palveluksesta. Tässä momentissa tarkoitetussa tiedonhankinnassa ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä.

Avustamisen tai toimivaltuuksien käytön tulee tapahtua 95 §:ssä tarkoitetun Pääesikunnan virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Palveluksessa olevaan reserviläiseen sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Oikeudesta voimakeinojen käyttöön ja hätävarjelusta säädetään 104 §:ssä.

Tässä pykälässä tarkoitetun tehtävän yhteydessä aiheutuneesta vahingosta vastaa valtio. Vahingonkorvauksesta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974). Palveluksessa olevan reserviläisen korvausvastuuseen sovelletaan vahingonkorvauslain 4 luvun säännöksiä asevelvollisen korvausvastuusta.

12 luku

Pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjunnassa

99 §

Henkilöllisyyden selvittäminen

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on yksittäisen virkatehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja eikä henkilöllisyyttä voida muutoin selvittää, on virkamiehellä oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella. Tällöin on noudatettava, mitä henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 2–4 momentissa säädetään.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on oikeus henkilöllisyyden selvittämiseksi ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilöllisyyden selvittämiseksi. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

Henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.

100 §

Paikan ja alueen eristäminen

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on yksittäisen tässä laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue. Virkamiehellä on lisäksi oikeus kieltää liikkuminen tai rajoittaa liikkumista edellä tarkoitetulla alueella, jos se on tarpeen rikoksen estämisen tai paljastamisen turvaamiseksi.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on oikeus tehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella, jos se on tarpeen tehtävän turvaamiseksi. Vastaava oikeus virkamiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi.

101 §

Turvallisuustarkastus

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisensä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Virkamies voi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi muussakin tapauksessa, jos se perustellusta syystä on tarpeen virkamiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi.

Henkilö tai hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa myös hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on tarvittaessa otettava pois tarkastettavalta. Pois on otettava myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

102 §

Turvallisuustarkastuksen toimittaminen

Turvallisuustarkastus toimitetaan käsin tunnustelemalla, koulutettua koiraa käyttäen, metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla.

Tarkastuksella ei saa puuttua tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. Tarkastuksessa on noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta.

103 §

Haltuun otetun omaisuuden käsittely

Pääesikunnan haltuun 101 §:n nojalla otetut vaaralliset esineet ja aineet on palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa, jollei sitä ennen ryhdytä 2 momentissa tai pakkokeinolain 7 luvussa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Jollei esinettä tai ainetta voida vaaratta palauttaa haltijalle, se luovutetaan poliisille poliisilain (872/2011) 2 luvun 15 §:ssä, ampuma-aselaissa (1/1998) tai muussa laissa säädettyjä toimenpiteitä varten.

Edellä tämän lain 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies voi määrätä vähäarvoisen esineen tai aineen hävitettäväksi.

Omistajalle ja haltijalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen omaisuuden hävittämistä, jollei kysymys ole vähäarvoisesta omaisuudesta. Omaisuuden haltuunotosta ja hävittämisestä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

104 §

Voimakeinojen käyttö

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä on tässä laissa säädettyä virkatehtävää suorittaessaan oikeus, jollei muualla laissa toisin säädetä, vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinojen käyttäminen on välttämätöntä, on niitä käytettävä vain siinä määrin ja siihen saakka, kun laissa säädetyn virkatehtävän suorittamiseksi välttämättä on tarpeen. Oikeus käyttää voimakeinoja on vain siihen asianmukaisen koulutuksen saaneella virkamiehellä.

Sillä Puolustusvoimien palveluksessa olevalla, joka Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella tilapäisesti avustaa tällaista virkamiestä tilanteessa, jossa on välttämätöntä turvautua sivullisen voimakeinoapuun erittäin tärkeän ja kiireellisen tehtävän suorittamisessa on oikeus tällaisen virkamiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin virkamies voi toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa.

Tämän lain 98 ja 176 §:ssä tarkoitetulla reserviläisellä on erittäin tärkeän ja kiireellisen tehtävän suorittamiseksi oikeus Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin virkamies voi toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittavalla virkamiehellä ja 2 momentissa tarkoitetulla Puolustusvoimien palveluksessa olevalla virkamiehellä on virantoimituksessa lisäksi oikeus hätävarjeluun. Hätävarjelusta säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:ssä. Tällaisessa hätävarjelussa virkamies toimii virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjelun puolustettavuutta on otettava huomioon virkamiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset.

Edellä 3 momentissa tarkoitetulla reserviläisellä on oikeus hätävarjeluun siten kuin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Arvioitaessa hätävarjelun puolustettavuutta on otettava huomioon reserviläiselle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset. Reserviläisen rikosoikeudellisesta virkavastuusta säädetään 177 §:ssä.

105 §

Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen

Jos tässä laissa säädettyä virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan 104 §:ssä tarkoitettua vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla, ottaen huomioon mitä tämän lain 2 luvussa ja 104 §:n 1 momentissa säädetään rikostorjunnassa noudatettavista yleisistä periaatteista.

Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla.

106 §

Voimankäyttö- ja suojavälineet

Pääesikunnan virkamiehellä on tässä laissa säädetyssä virkatehtävässä oikeus kantaa tehtäviensä edellyttämiä voimankäyttövälineitä ja oikeus tarvittaessa käyttää niitä 104 §:ssä tarkoitetuissa voimakeinojen käytön tilanteissa.

Puolustusvoimat varustaa Pääesikunnan 88 ja 93 §:ssä tarkoitettua tehtävää hoitavan virkamiehen tehtävien edellyttämillä suojavälineillä.

107 §

Ampuma-aseen käyttö

Edellä 104 §:ssä tarkoitetuissa voimakeinojen käytön tilanteissa ampuma-asetta voidaan käyttää vain silloin, kun kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen eikä lievempää keinoa pysäyttämiseksi ole käytettävissä. Ampuma-asetta voidaan lisäksi käyttää kiireellistä ja tärkeää tehtävää suoritettaessa esineen, eläimen tai muun vastaavan esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta ei saa käyttää väkijoukon hajottamiseen.

Ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan ampuma-aselain 2 §:ssä tarkoitetun ampuma-aseen käytöstä varoittamista, ampuma-aseella uhkaamista ja laukauksen ampumista. Ampuma-aseen esille ottaminen ja toimintavalmiuteen saattaminen eivät ole ampuma-aseen käyttöä.

Ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tutkinnanjohtajan tehtävään määrätty virkamies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista.

108 §

Sitominen

Virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi.

Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Rajoittaminen ei saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua.

Kiinniotettujen ja tutkintavankien sitomisesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:ssä ja tutkintavankeuslain (768/2005) 13 luvun 2 §:ssä.

109 §

Tarkemmat säännökset voimankäytöstä

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten voimankäyttö- ja suojavälineistä.

Puolustusministeriön asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten voimakeinojen käyttöön liittyvästä voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta.

110 §

Tekninen valvonta

Teknisellä valvonnalla tarkoitetaan tässä laissa jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saa 88 ja 93 §:ssä tarkoitetuissatehtävissä siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä Puolustusvoimien erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.

Valvontaa saadaan toteuttaa muualla kuin Puolustusvoimien pysyvässä tai tilapäisessä käytössä olevilla alueilla toteutettavien julkisten massa- ja yleisötapahtumien tai harjoitustoiminnanyhteydessä.

111 §

Oikeus saada tietoja muulta viranomaiselta

Pääesikunnalla on oikeus saada viranomaiselta sekä julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ja henkilöltä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittamiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitosäännösten estämättä, jollei tiedon tai asiakirjan antamista Pääesikunnalle tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.

Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies taikka Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätty 94 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu virkamies.

112 §

Oikeus saada tietoja yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä

Pääesikunnalla on oikeus saada yksityiseltä tai julkiselta yhteisöltä tai henkilöltä rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi välttämättömiä tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä.

Pääesikunnalla on oikeus saada viestinnän välittäjältä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen, tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittamiseksi. Pääesikunnalla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies taikka Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätty 94 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu virkamies.

Pääesikunnalla on oikeus saada 1 ja 2 momentissa tarkoitetut tiedot maksutta, jollei laissa toisin säädetä.

13 luku

Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa

Yleiset säännökset

113 §

Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen

Tässä luvussa säädetään seuraavien tiedonhankintakeinojen käyttämisestä 88 §:ssä tarkoitetussa sotilasrikosten estämisessä:

1) tukiasematietojen hankkiminen;
2) suunnitelmallinen tarkkailu;
3) peitelty tiedonhankinta;
4) tekninen kuuntelu;
5) tekninen katselu;
6) tekninen seuranta;
7) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

Tässä luvussa säädetään lisäksi seuraavien tiedonhankintakeinojen käyttämisestä 93 §:ssä tarkoitetussa rikosten estämisessä ja paljastamisessa:

1) 1 momentissa tarkoitetut tiedonhankintakeinot;
2) telekuuntelu;
3) tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta;
4) televalvonta;
5) tekninen laitetarkkailu;
6) peitetoiminta;
7) tietolähdetoiminta;
8) tietolähteen ohjattu käyttö.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää salassa niiden kohteilta.

114 §

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleiset edellytykset

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleisenä edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi tarvittavia tietoja.

Sen lisäksi, mitä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, seuraavia tiedonhankintakeinoja saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle:

1) telekuuntelu;
2) tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta;
3) suunnitelmallinen tarkkailu;
4) tekninen kuuntelu;
5) tekninen katselu;
6) henkilön tekninen seuranta;
7) tekninen laitetarkkailu;
8) peitetoiminta;
9) tietolähteen ohjattu käyttö.

Peitetoiminnan käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

Salaisen tiedonhankintakeinon käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen käytölle ei enää ole edellytyksiä.

115 §

Salaisen tiedonhankinnan jatkaminen rikoksen selvittämiseksi

Jos rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi aloitetun salaisen tiedonhankinnan aikana ilmenee, että on syytä epäillä tiedonhankinnan kohteena oleva rikos tehdyksi, tiedonhankintaa saadaan kuitenkin jatkaa rikoksen selvittämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan nojalla kolme vuorokautta, enintään kuitenkin luvan voimassaoloajan. Jos rikoksen selvittämiseksi on tarpeen käyttää pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettua salaista pakkokeinoa, asia on saatettava mainitun ajan kuluessa sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on toimivaltainen päättämään kysymyksessä olevan pakkokeinon käyttämisestä.

116 §

Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuudet sotilasrikosten estämisessä

Pääesikunnan sotilasrikosten estämistä hoitavilla virkamiehillä on samat toimivaltuudet 88 §:ssä tarkoitetuissa estämisen tehtävissä kuin mitä tässä laissa säädetään toimivaltuuksista rikosten estämiseksi. Pääesikunnan sotilasrikosten estämistä hoitavien virkamiesten käytettävissä ovat kuitenkin tässä luvussa tarkoitetuista salaisista tiedonhankintakeinoista vain:

1) tukiasematietojen hankkiminen;
2) suunnitelmallinen tarkkailu;
3) peitelty tiedonhankinta;
4) tekninen kuuntelu;
5) tekninen katselu;
6) esineen, aineen tai omaisuuden tekninen seuranta;
7) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

117 §

Salainen tiedonhankinta rikoksen paljastamiseksi

Tässä luvussa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja saadaan käyttää Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitetussa rikostorjuntatehtävässä seuraavien rikoslain 12 luvun 1-7 ja 9 §:ssä säädettyjen rikosten paljastamisessa:

1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen;
2) sotaan yllyttäminen;
3) maanpetos ja törkeä maanpetos;
4) vakoilu ja törkeä vakoilu;
5) turvallisuussalaisuuden paljastaminen;
6) luvaton tiedustelutoiminta.

Tiedonhankinta televerkoista

118 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelulla tarkoitetaan tässä laissa teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 43 kohdassa tarkoitetussa yleisessä viestintäverkossa tai siihen liitetyssä viestintäverkossa tai

muun viestiyhteyden kautta välitettävänä olevan viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien tämän luvun 121 §:ssä tarkoitettujen välitystietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain siltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai sellaiselle henkilölle tarkoitettuun viestiin, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 2 momentissa mainittuun rikokseen.

Pääesikunnalle voidaan 93 §:ssä tarkoitetussa rikostorjuntatehtävässä rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa telekuuntelua henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän seuraaviin rikoslain 12 luvun 1-7 ja 9 §:ssä säädettyihin rikoksiin:

1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamiseen;
2) sotaan yllyttämiseen;
3) maanpetokseen tai törkeään maanpetokseen;
4) vakoiluun tai törkeään vakoiluun;
5) turvallisuussalaisuuden paljastamiseen;
6) luvattomaan tiedustelutoimintaan; taikka
7) törkeään tietoliikenteen häirintään.

119 §

Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Jos on todennäköistä, että 118 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä välitystietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalle viranomaiselle voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun viestinnän välittäjän hallusta 118 §:ssä säädetyillä edellytyksillä.

Jos tietojen hankkiminen kohdistetaan viestin sisällön selvittämiseksi telepäätelaitteeseen välittömästi yhteydessä olevaan viestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen soveltuvaan henkilökohtaiseen tekniseen laitteeseen tai tällaisen laitteen ja telepäätelaitteen väliseen yhteyteen, 1 momentissa tarkoitetulle viranomaiselle voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, jos 118 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät.

120 §

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää telekuuntelusta ja tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Lupa telekuunteluun ja 119 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen voidaan antaa luvan antopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika;
2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen tai henkilön ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaite;
3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen edellytykset perustuvat;
4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
5) telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova 1 momentissa tarkoitettu virkamies;

6) mahdolliset telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

121 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnalla tarkoitetaan tässä laissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty mainitun pykälän 39 kohdassa tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. *Välitystiedolla* tarkoitetaan tässä laissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalle viranomaiselle voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;

2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;

3) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvaan luvattomaan käyttöön.

122 §

Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saa kohdistaa rikoksen estämiseksi televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän:

1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;

2) rikokseen, jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaite on oikeudettomasti toisen hallussa;

3) muuhun kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuun teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään rikokseen.

Jos henkilön terveydentila on huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, 1 momentissa tarkoitettu viranomainen saa kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta. Edellytyksenä on lisäksi, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen.

123 §

Televalvonnasta päättäminen

Tuomioistuin päättää 121 §:n 2 momentissa sekä 122 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitetusta televalvonnasta sekä televalvonnasta 117 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Jos 121 §:n 2 momentissa tai 122 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettu televalvontaa koskeva asia ei siedä viivytystä, Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää 122 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetusta televalvonnasta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä tai päätöksen tekopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika;
2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen tai henkilön ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaite;
3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;
4) suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;
5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
6) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies;
7) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

124 §

Tukiasematietojen hankkiminen ja sen edellytykset

Tukiasematietojen hankkimisella tarkoitetaan tässä laissa tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuneista tai kirjautuvista telepäätelaitteista ja teleosoitteista. Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa 121 §:n 2 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi merkityksellisten tukiasematietojen hankkimiseen.

125 §

Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää tukiasematietojen hankkimisesta Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, mainittu virkamies saa päättää tukiasematietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Lupa annetaan tietyksi ajanjaksoksi.

Tukiasematietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika;
2) tosiseikat, joihin tukiasematietojen hankkimisen edellytykset perustuvat;
3) ajanjakso, jota lupa koskee;
4) tukiasema, jota lupa koskee;
5) tukiasematietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies;
6) mahdolliset tukiasematietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta ja tekninen tarkkailu

126 §

Suunnitelmallinen tarkkailu ja sen edellytykset

Tarkkailulla tarkoitetaan tässä laissa tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa. Tarkkailussa voidaan rikoslain 24 luvun 6 §:ssä säädetyn estämättä käyttää näköhavaintojen tekemiseen tai tallentamiseen kameraa tai muuta sellaista teknistä laitetta.

Suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitetaan tässä laissa muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saa rikoksen estämiseksi kohdistaa 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön suunnitelmallista tarkkailua, jos on perusteltua syytä olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkauteen tai kätkemisrikokseen.

Tässä pykälässä tarkoitettua tarkkailua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Teknistä laitetta ei saa käyttää rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan paikkaan kohdistuvassa tarkkailussa tai suunnitelmallisessa tarkkailussa.

127 §

Suunnitelmallisesta tarkkailusta päättäminen

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää suunnitelmallisesta tarkkailusta.

Suunnitelmallista tarkkailua koskeva päätös voidaan tehdä kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Päätös suunnitelmallisesta tarkkailusta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;
2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja suunnitelmallinen tarkkailu perustuvat;
4) luvan voimassaoloaika;
5) suunnitelmallisen tarkkailun suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies;
6) mahdolliset suunnitelmallisen tarkkailun rajoitukset ja ehdot.

128 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Peitellyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tässä laissa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:
1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
2) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu viranomainen saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella.

129 §

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää peitellystä tiedonhankinnasta.

Päätös peitellystä tiedonhankinnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:
1) toimenpide ja sen tavoite riittävästi yksilöityinä;
2) peitellyn tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja siitä vastaava virkamies;
3) toimenpiteen perusteena oleva rikos;
4) peitellyn tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö;
5) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily perustuu;
6) toimenpiteen suunniteltu toteuttamisajankohta;
7) mahdolliset peitellyn tiedonhankinnan rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

130 §

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Teknisellä kuuntelulla tarkoitetaan tässä laissa rikoslain 24 luvun 5 §:ssä säädetyn estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön sellaisen keskustelun tai viestin, joka ei ole ulkopuolisten tietoon

tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu, kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla keskustelun tai viestin sisällön tai sen osapuolten taikka 4 momentissa tarkoitetun henkilön toiminnan selvittämiseksi.

Teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalla viranomaisella on oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen kuunteluun. Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa myös viranomaisten tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen kuunteluun. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän. Viranomainen saa kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta.

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on lisäksi, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavalla viranomaisella on aina 2 momentissa säädetyn estämättä oikeus tekniseen kuunteluun, jos se on välttämätöntä virkatehtävän turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

131 §

Teknisestä kuuntelusta päättäminen

Tuomioistuin päättää rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisestä kuuntelusta Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää 130 §:n 5 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä kuuntelua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja teknisen kuuntelun edellytykset perustuvat;

4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

5) tila tai muu paikka, johon kuuntelu kohdistuu;

6) teknisen kuuntelun suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies;

7) mahdolliset teknisen kuuntelun rajoitukset ja ehdot.

132 §

Tekninen katselu ja sen edellytykset

Teknisellä katselulla tarkoitetaan tässä laissa rikoslain 24 luvun 6 §:ssä säädetyn estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön taikka tilan tai muun paikan tarkkailua tai tallentamista kameralla tai muulla sellaisella paikkaan sijoitetulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla.

Teknistä katselua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella on oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen katseluun. Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa myös viranomaisen tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen katseluun. Katselu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

Rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan suojaaman tilan tai muun paikan ja rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisen katselun edellytyksenä on, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Muun teknisen katselun edellytyksenä on, että henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella on aina 2 momentissa säädetyn estämättä oikeus tekniseen katseluun, jos se on välttämätöntä virkatehtävän turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

133 §

Teknisestä katselusta päättäminen

Tuomioistuin päättää teknisestä katselusta Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta, jos katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää 132 §:n 5 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä katselusta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä katselua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja teknisen katselun edellytykset perustuvat;

4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

5) tila tai muu paikka, johon katselu kohdistuu;

6) teknisen katselun suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies;

7) mahdolliset teknisen katselun rajoitukset ja ehdot.

134 §

Tekninen seuranta ja sen edellytykset

Teknisellä seurannalla tarkoitetaan tässä laissa esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen seurantaa siihen erikseen sijoitettavalla tai siinä jo olevalla radiolähettimellä tai muulla sellaisella teknisellä laitteella taikka menetelmällä tai ohjelmistolla.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saa rikoksen estämiseksi kohdistaa rikoksen kohteena olevaan tai sellaisen henkilön oletettavasti hallussa olevaan tai haltuun todennäköisesti tulevaan esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen teknistä seurantaa, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Jos teknisen seurannan tarkoituksena on seurata henkilön liikkumista sijoittamalla seurantalaite hänen yllään oleviin vaatteisiin tai mukanaan olevaan esineeseen (*henkilön tekninen seuranta*), Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saa suorittaa toimenpiteen vain, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella on lisäksi oikeus tekniseen seurantaan, jos se on välttämätöntä virkatehtävän turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

135 §

Teknisestä seurannasta päättäminen

Tuomioistuin päättää henkilön teknisestä seurannasta Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää 134 §:n 4 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä seurannasta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä seurantaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja teknisen seurannan edellytykset perustuvat;

4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

5) toimenpiteen kohteena oleva esine, aine tai omaisuus;

6) teknisen seurannan suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies;

7) mahdolliset teknisen seurannan rajoitukset ja ehdot.

136 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknisellä laitetarkkailulla tarkoitetaan tässä laissa tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan, sisältämien tietojen tai yksilöintitietojen muuta kuin

yksinomaan aistinvaraista tarkkailua, tallentamista tai muuta käsittelyä rikoksen estämiselle merkityksellisen seikan tutkimiseksi.

Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta tai muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa.

Pääesikunnan 93 §:ssä säädettyjä rikostorjuntatehtäviä hoitavalle viranomaiselle voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tekniseen laitetarkkailuun, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Pääesikunnan 93 §:ssä säädettyjä rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saa kohdistaa teknistä laitetarkkailua mainitun henkilön todennäköisesti käyttämään tietokoneeseen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen taikka sen ohjelmiston toimintaan.

137 §

Teknisestä laitetarkkailusta päättäminen

Tuomioistuin päättää teknisestä laitetarkkailusta Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, mainittu virkamies saa päättää teknisestä laitetarkkailusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedonhankintakeinon käytön aloittamisesta.

Lupa voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä laitetarkkailua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja teknisen laitetarkkailun edellytykset perustuvat;

4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

5) toimenpiteen kohteena oleva tekninen laite tai ohjelmisto;

6) teknisen laitetarkkailun suorittamista johtava ja valvova 120 §:n 1 momentissa tarkoitettu virkamies;

7) mahdolliset teknisen laitetarkkailun rajoitukset ja ehdot.

138 §

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saa rikoksen estämiseksi hankkia teknisellä laitteella teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saa käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Liikenne- ja viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitetun vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta päättää Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

139 §

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

Tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuin on antanut siihen luvan Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta taikka jos asentaminen on välttämätöntä 130 §:n 5 momentissa, 132 §:n 5 momentissa tai 134 §:n 4 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Peitetoiminta

140 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Peitetoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava viranomainen saa rikoksen estämiseksi kohdistaa henkilöön peitetoimintaa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan johonkin seuraavista rikoksista:

1) joukkotuhonta, joukkotuhonnan valmistelu, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikos, hyökkäysrikoksen valmistelu, sotarikos, törkeä sotarikos, kidutus, kemiallisen aseen kiellon rikkominen, biologisen aseen kiellon rikkominen tai jalkaväkimiinakiellon rikkominen;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen, sotaan yllyttäminen, maanpetos, törkeä maanpetos, vakoilu, törkeä vakoilu, turvallisuussalaisuuden paljastaminen tai luvaton tiedustelutoiminta;

3) valtiopetos, törkeä valtiopetos tai valtiopetoksen valmistelu.

Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella on oikeus kohdistaa rikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Peitetoiminta asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

141 §

Rikoksentekokielto

Peitetoimintaa suorittava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava virkamies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava virkamies saa tehdä järjestysrikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, tai liikennerikkomuksen, jos teko on välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

142 §

Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma

Peitetoimintaa koskevassa esityksessä on mainittava:

1) toimenpiteen esittäjä;
2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö riittävästi yksilöitynä;
3) toimenpiteen perusteena oleva rikos riittävästi yksilöitynä;
4) peitetoiminnan tavoite;
5) peitetoiminnan tarpeellisuus;
6) muut peitetoiminnan edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.

Peitetoiminnan toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää peitetoimintaa koskevan päätöksenteon ja peitetoiminnan toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

143 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää Pääesikunnan tiedustelupäällikkö taikka Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies.

Peitetoimintaa koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös peitetoiminnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen esittäjä;
2) peitetoiminnan toteuttava yksikkö ja peitetoiminnan toteuttamisesta vastaava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava virkamies;
3) tunnistetiedot peitetoiminnan suorittavista Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavista virkamiehistä;
4) tiedonhankinnan perusteena oleva rikos;

5) peitetoiminnan kohteena oleva henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 4 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;
6) tosiseikat, joihin epäily ja peitetoiminnan edellytykset perustuvat;
7) peitetoiminnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;
8) päätöksen voimassaoloaika.
Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Peitetoiminnan lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

144 §

Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä

Jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko 140 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa tai oliko kysymys peitetoiminnasta 117 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

145 §

Peitetoiminnan laajentaminen

Jos peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa peitetoiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan rikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun 140 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi on välittömästi tehtävä peitetoimintaa, peitetoimintaa suorittava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös tämän rikoksen estämistä. Peitetoiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen ratkaistavaksi.
Jos peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän 140 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi häneen on välittömästi kohdennettava peitetoimintaa, peitetoimintaa suorittava virkamies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Peitetoiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta peitetoiminnasta päättäneen virkamiehen ratkaistavaksi.

146 §

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa ja peitetoiminnassa

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa tai peitetoimintaa toteuttava virkamies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.
Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita 1 momentissa tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Tietolähdetoiminta

147 §

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, 93 §:ssä tarkoitettujen rikostorjuntatehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista Pääesikunnan mainitussa pykälässä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettua rikostorjuntatehtävää hoitava viranomainen saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksyttyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (*tietolähteen ohjattu käyttö*).

Tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Tietolähteen turvallisuudesta on tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen.

148 §

Tietolähdettä koskevien tietojen käsittely ja palkkion maksu tai suoritettava korvaus

Tietolähdettä koskevat henkilötiedot tallennetaan henkilörekisteriin. Tietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Rekisteröidylle tietolähteelle voidaan maksaa palkkio tai korvaus. Perustellusta syystä palkkio voidaan maksaa myös rekisteröimättömälle tietolähteelle. Palkkion veronalaisuudesta säädetään erikseen.

149 §

Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö taikka Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä.

Tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös tietolähteen ohjatusta käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen esittäjä;
2) tiedonhankinnan toteuttava yksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitava virkamies;
3) tunnistetiedot tietolähteestä;
4) toimenpiteen peruste;
5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;
6) päätöksen voimassaoloaika;
7) mahdolliset tietolähteen ohjatun käytön rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tietolähteen ohjatun käytön lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

Yhteiset säännökset

150 §

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävien suojaaminen

Jäljempänä 190 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta voidaan 88 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyen Pääesikunnan päällikön päätöksellä ja 93 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyen Pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä lykätä, jos ilmoituksen lykkäämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Edellytyksenä on lisäksi, että ilmoittamisen lykkääminen on välttämätöntä tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi.

Rikosten estämisen ja paljastamisen tehtäviä hoitava Pääesikunnan virkamies saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä tehtävän tai virkamiehen hengen tai terveyden suojaamiseksi taikka paljastumisen estämiseksi.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun mainitussa momentissa säädettyjä edellytyksiä ei enää ole.

Suojaamisen järjestämisestä, suojaamisesta vastaavasta virkamiehestä sekä yhteistyöstä rekisterinpitäjien kanssa annetaan tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

151 §

Suojaamisesta päättäminen

Pääesikunnan päällikkö päättää 88 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyvästä ja Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää 93 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin liittyvästä 150 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta.

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta suojaamisesta.

Rekisterimerkintöjen tekemisestä sekä asiakirjojen valmistamisesta päättäneen viranomaisen on pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta.

152 §

Salaista tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa tärkeästä rikoksen estämiseen tai paljastamiseen liittyvästä syystä kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä. Edellytyksenä on lisäksi, että sivullinen on tehtävänsä tai asemansa johdosta avustanut tai häntä on pyydetty avustamaan salaisen tiedonhankintakeinon käytön toteuttamisessa.

Ilmaisukielto annetaan enintään vuodeksi kerrallaan. Kielto on annettava saajalleen kirjallisena todisteellisesti tiedoksi. Siinä on yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta.

Ilmaisukieltoa koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Kiellon saanut saa kuitenkin ilman määräaikaa kannella Helsingin käräjäoikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

153 §

Määräaikojen laskeminen

Tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen ei sovelleta säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia (150/1930).

Aika, joka on määrätty kuukausina, päättyy sinä määräkuukauden päivänä, joka järjestysnumeroltaan vastaa sanottua päivää. Jos vastaavaa päivää ei ole siinä kuussa, jona määräaika päättyy, määräaika päättyy kuukauden viimeisenä päivänä.

154 §

Kuuntelu- ja katselukiellot

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa:

1) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitetun oikeudellisen avustajansa tai 1 momentissa tarkoitetun tulkkinsa taikka mainittuun avustajaan 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin;

2) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 16 §:ssä tarkoitetun papin tai muun vastaavassa asemassa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä

3) rikoksen johdosta vapautensa menettäneen epäillyn ja lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän väliseen viestiin.

Ellei estettävänä tai paljastettavana ole rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa myöskään:

1) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun läheisensä väliseen viestiin;

2) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitetun lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön taikka tähän 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä

3) salaisen tiedonhankintakeinon kohteen ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitetun yleisön saataville toimitetun viestin laatijan tai julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka tähän 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin.

Jos telekuuntelun, telekuuntelun sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen, teknisen kuuntelun, teknisen katselun tai teknisen laitetarkkailun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka kuuntelu ja katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Tässä pykälässä tarkoitetut kuuntelu- ja katselukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 tai 2 momentissa tarkoitettua henkilöä epäillään samasta tai siihen välittömästi liittyvästä rikoksesta kuin rikoksesta epäiltyä ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta tai teknisestä laitetarkkailusta.

155 §

Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen

Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen on ilman aiheetonta viivytystä tarkastettava salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat.

156 §

Tallenteiden tutkiminen

Salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuin ja Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saa tutkia myös muu virkamies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu muu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, asiantuntijaan tai muuhun henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä pykälässä tarkoitettuja tehtäviä.

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tallenteiden tutkiminen tapahduttava 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

157 §

Ylimääräinen tieto

Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan tässä laissa telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai vaaran torjumiseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka estämistä tai paljastamista varten lupa tai päätös on annettu.

158 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tämän luvun mukaista tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu.

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

1) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
2) laiton uhkaus tai pakottaminen;
3) kiristys; taikka
4) rikoslain 40 luvussa tarkoitettu lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen tai virka-aseman väärinkäyttäminen.

Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräisen tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa.

Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, Pääesikunnan rikostorjunnan toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Jos edellä mainitun vaaran tai vahingon estäminen ei kuulu Pääesikunnan rikostorjunnan toimivaltaan, asia siirretään viipymättä toimivaltaiselle viranomaiselle.

159 §

Tietojen hävittäminen

Salaisella tiedonhankintakeinolla saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi.

Ylimääräinen tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallentaa henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain mukaisesti, jos tieto koskee tämän lain 158 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka jos tieto on tarpeen rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun törkeän rikoksen estämiseksi. Tieto, jota ei ole tallennettu tai liitetty esitutkinta-aineistoon, on hävitettävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun on käynyt ilmeiseksi, ettei tietoa voida käyttää tai sitä ei enää tarvita rikoksen estämisessä tai selvittämisessä.

Edellä 124 §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot on hävitettävä, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi.

160 §

Telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Jos käy ilmi, että telekuuntelu tai televalvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedonhankintakeinon käyttö on tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tällaiset kuuntelulla saadut tallenteet ja televalvonnalla saadut tiedot sekä tällaisilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa taikka että 136 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

161 §

Kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittäminen

Jos Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on 123 §:n 2 momentissa tai 137 §:n § 1 momentissa tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt televalvonnan tai teknisen laitetarkkailun aloittamisesta, mutta tuomioistuin katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedon-

hankinnan käyttö on lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot heti hävitettävä. Näin saatuja tietoja saadaan kuitenkin käyttää samoin edellytyksin kuin ylimääräistä tietoa saadaan käyttää 158 §:n mukaan.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös jos Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies on 125 §:n 1 momentissa tai 135 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt tukiasematietojen hankkimisesta tai henkilön teknisestä seurannasta.

162 §

Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen

Telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Henkilöön kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

Tuomioistuin voi Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saadaan lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Jos tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys ei ole tiedossa 1 tai 2 momentissa tarkoitetun määräajan tai lykkäyksen päättyessä, tiedonhankintakeinon käytöstä on ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä.

Kohteelle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, peitetoiminnasta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan pakkokeinolain 10 luvun 60 §:ää.

Kun harkitaan ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, arvioinnissa on myös otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan 168-173 §:ää.

163 §

Pöytäkirja

Muun salaisen tiedonhankintakeinon kuin tarkkailun käytön lopettamisen jälkeen on laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja. Pöytäkirjan tulee sisältää salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevan päätöksen tiedot ja muut keinon käyttöä koskevat tiedot. Jos salaista tiedonhankintakeinoa, jonka käyttöön on saatu lupa, ei ole käytetty, riittävää on ottaa tästä maininta pöytäkirjaan.

Pöytäkirjan sisällöstä annetaan tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

164 §

Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa

Poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädetään henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei ole oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun tiedonhankintakeinon käytöstä, ennen kuin tämän lain 162 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Hänellä ei ole myöskään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetussa laissa (1054/2018) tarkoitettua rekisteröidyn tarkastusoikeutta.

Kun 162 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty, 1 momentissa tarkoitetulla henkilöllä on oikeus saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevasta asiakirjasta tai tallenteesta, jollei antamatta jättäminen ole välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen, terveyden, yksityisyyden tai salassa pidettävien taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseksi. Kun harkitaan asiakirjan, tallenteen tai tiedon antamatta jättämistä, arvioinnissa on otettava huomioon 1 momentissa tarkoitetun henkilön oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Tieto ääni- tai kuvatallenteesta voidaan antaa vain luovuttamalla tallenne viranomaisen luona kuultavaksi tai nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

165 §

Viestinnän välittäjänavustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin

Viestinnän välittäjän on ilman aiheetonta viivytystä tehtävä televerkkoon telekuuntelun ja televalvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö. Sama koskee myös niitä tilanteita, joissa telekuuntelu tai televalvonta toteutetaan Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavan viranomaisen toimesta teknisellä laitteella. Viestinnän välittäjän on lisäksi annettava Pääesikunnan 88 tai 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen käyttöön hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.

Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella sekä toimenpiteen suorittajalla ja avustavalla henkilöstöllä on oikeus telekuuntelua varten tarpeellisen yhteyden kytkemiseksi päästä myös muihin kuin viestinnän välittäjän hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan vakituiseen asumiseen käytettyihin tiloihin. Toimenpiteestä päättää Pääesikunnan 93 §:ssä tarkoitettuun rikostorjuntatehtävään määrätty ja tehtäviin erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

166 §

Korvaus viestinnän välittäjälle

Viestinnän välittäjällä on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä luvussa tarkoitetusta viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Korvauksesta säädetään sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:ssä. Korvauksen maksamisesta päättää Pääesikunta.

Päätökseen saa vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa (434/2003). Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019). Hallinto-oikeuden on varattava Liikenne- ja viestintävirastolle tilaisuus tulla kuulluksi.

167 §

Rangaistusasteikon lieventämisen vaikutus

Tässä luvussa tarkoitettujen tiedonhankintakeinojen käyttämiseen ei vaikuta se, että rangaistus mitattaisiin rikoslain 6 luvun 8 §:ää soveltaen lievennetyltä rangaistusasteikolta.

Menettely tuomioistuimessa

168 §

Salaisesta tiedonhankinnasta päättävä tuomioistuin

Salaista tiedonhankintaa koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

169 §

Salaista tiedonhankintaa koskevan vaatimuksen muoto ja vaatimuksen ottaminen käsiteltäväksi

Salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva vaatimus on tehtävä kirjallisesti.

Salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva vaatimus on käsiteltävä tuomioistuimessa viipymättä.

170 §

Vaatimuksen esittäjän läsnäolo

Vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen on oltava läsnä tuomioistuimen käsitellessä salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevaa vaatimusta.

Jos henkilö on 120 §:n 3 momentin 2 kohdan tai 123 §:n 5 momentin 2 kohdan mukaisesti tuntematon ja tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää tai paljastettavaa rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos tiedonhankintakeinon käyttö on jo lopetettu.

171 §

Salaista tiedonhankintaa koskevan vaatimuksen käsittely tuomioistuimessa

Asia on ratkaistava kiireellisesti. Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Käsittelyssä on esitettävä salaisen tiedonhankintakeinon käytön edellytyksistä selvitys, joka voi perustua pelkästään kirjalliseen aineistoon.

Päätös on julistettava heti tai viimeistään muiden samaan rikoskokonaisuuteen liittyvien salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien vaatimusasioiden käsittelyn päätyttyä.

Asian käsittelyssä on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

172 §

Tiedonhankinnan kohteen kuuleminen

Asia voidaan ratkaista kuulematta henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen rikokseen, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 122 §:ssä tarkoitettua asiaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen rikoksen estämiseen liittyvästä syystä ole estettä. Käsiteltäessä vapautensa menettäneen teknistä kuuntelua tai katselua koskevaa asiaa, henkilöä säilyttävän laitoksen edustajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se ole hänen aikaisempi kuulemisensa huomioon ottaen tarpeetonta.

173 §

Muutoksenhakukielto ja kantelu

Lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

IV OSA

ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

14 luku

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävät ja toimivaltuudet

174 §

Soveltamisala

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ja puolustustilalain 1 §:ssä tarkoitetussa puolustustilassa. Tämän luvun 175 ja 176 §:ää sovelletaan myös, kun tasavallan presidentti on päättänyt asevelvollisuuslain 32 §:n 4 momentin nojalla kertausharjoituksesta tai mainitun lain 83 §:n nojalla ylimääräisestä palveluksesta.

175 §

Toimivaltuudet kurinpitomenettelyssä

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva, joka toimii perusyksikön päällikkönä tai hänen suoranaisena esimiehenään taikka perusyksikön vääpelinä, saa määrätä kurinpitorangaistuksen noudattaen 33 §:ää.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu kurinpitoesimies saa toimia tutkinnanjohtajana noudattaen 12 §:ää. Riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva saa toimia tutkijana.

Sen lisäksi, mitä 21 §:ssä säädetään, kiinniottamisen saa suorittaa asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva, joka on kiinniotettavan suoranainen esimies.

Riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva voidaan määrätä huolehtimaan täytäntöönpanosta.

176 §

Toimivaltuudet sotilasrikosten selvittämisessä

Tutkinnanjohtajana tai tutkijana 88 §:ssä tarkoitetussa tehtävässä voi toimia myös tehtävään riittävän koulutuksen saanut asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltuuksia voi käyttää asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on virkatehtävässään pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Sen lisäksi, mitä 21 §:ssä säädetään, kiinniottamisen saa suorittaa asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen, joka on määrätty 88 §:ssä tarkoitettuun tehtävään.

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa oleva reserviläinen käyttää 1-3 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätyn virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Oikeudesta voimakeinojen käyttöön ja hätävarjelusta säädetään 104 §:ssä.

177 §

Reserviläisen rikosoikeudellinen virkavastuu

Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevaan, joka käyttää 175 tai 176 §:ssä tarkoitettua toimivaltuutta, sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

178 §

Vahingonkorvaus

Edellä 175 tai 176 §:ssä tarkoitetun tehtävän yhteydessä aiheutuneesta vahingosta vastaa valtio. Vahingonkorvauksesta säädetään vahingonkorvauslaissa.

Edellä 175 tai 176 §:ssä tarkoitettua tehtävää suorittavan korvausvastuuseen sovelletaan vahingonkorvauslain 4 luvun säännöksiä asevelvollisen korvausvastuusta.

15 luku

Valvonta

179 §

Joukko-osaston komentajan suorittamat kurinpitopäätösten tarkastukset

Joukko-osaston komentajan on tarkastettava alaistensa kurinpitoesimiesten tekemät kurinpitopäätökset vähintään neljännesvuosittain.

Pääesikunta toimittaa tai toimituttaa kurinpitopäätösten tarkastuksia tarvittaessa.

180 §

Puolustushaarakomentajan suorittama kurinpitopäätösten tarkastus

Maavoimien komentajan, merivoimien komentajan, ilmavoimien komentajan ja vastaavan kurinpitoesimiehen on tarkastettava sotilaslakimiehen avustamana alaistensa joukkojen ja laitosten kurinpitopäätökset vähintään kerran vuodessa.

181 §

Kurinpitovallankäytön valvonta

Kurinpitoesimiehen on valvottava alaistensa kurinpitoesimiesten kurinpitovallan käyttöä.

Jos joukko-osaston komentaja tai häntä ylempi kurinpitoesimies havaitsee, että kurinpitomenettelyssä on tapahtunut olennainen virhe tai kurinpitoesimies on ylittänyt toimivaltansa taikka kurinpitoasiassa tehty päätös on lopputulokseltaan virheellinen tai ilmeisesti kohtuuton, hänen on kumottava päätös tai lievennettävä kurinpitorangaistusta. Päätöstä ei kuitenkaan saa kumota tai muuttaa, jos sen tekemisestä on kulunut enemmän kuin kaksi vuotta, elleivät erityisen painavat syyt sitä vaadi.

Jos 2 momentissa tarkoitettu kurinpitoesimies katsoo, että kurinpitoasia tulee ottaa uudelleen käsiteltäväksi tai kurinpitopäätöstä olisi muutettava kurinpitoasian vastaajan vahingoksi, hän voi hakea kurinpitopäätöksen poistamista tai purkamista. Kurinpitopäätökseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään tuomion poistamisen edellytyksistä ja 9 §:n 1 momentissa tuomion purkamisen edellytyksistä.

Hakemus on tehtävä 52 §:n 2 momentissa tarkoitetulle tuomioistuimelle kuuden kuukauden kuluessa kurinpitopäätöksen tekemispäivästä. Menettelyyn tuomioistuimessa sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säädetään ylimääräisen muutoksenhakuasian käsittelystä.

Jos tuomioistuin tai kurinpitomenettelyä valvova esimies on muuttanut alemman esimiehen kurinpitoasiassa tekemän päätöksen tai kumonnut sen, päätös on annettava tiedoksi asianosaisille. Tiedoksiannossa noudatetaan, mitä 44 §:ssä säädetään kurinpitopäätöksen tiedoksiannosta.

Jos kurinpitopäätöksessä määrätty seuraamus on pantu täytäntöön ja kurinpitopäätös on kumottu tai poistettu taikka seuraamusta on lievennetty, noudatetaan, mitä 65 §:ssä säädetään hyvityksestä. Hyvityspäätöksen tekee tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettu kurinpitoesimies.

182 §

Rikostorjunnan valvonta Puolustusvoimissa

Pääesikunta valvoo Puolustusvoimien rikostorjuntaa. Puolustusvoimien asessorin tehtävänä on tässä laissa tarkoitettu Puolustusvoimien rikostorjunnan sisäinen laillisuusvalvonta.

183 §

Puolustusministeriön suorittama ohjaus ja valvonta

Puolustusministeriön tehtävänä on Puolustusvoimien rikostorjunnan yleinen ohjaus ja valvonta.

Pääesikunnan on annettava puolustusministeriölle vuosittain kertomus Pääesikunnan rikostorjunnassa käytettyjen salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen sekä Pääesikunnan rikostorjunnan suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta.

Puolustusministeriölle on toimitettava tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä Puolustusvoimien rikostorjuntaan liittyvistä asioista. Puolustusministeriöllä on oikeus saada tiedot salassapitosäännösten estämättä.

Valvonnan järjestämisestä ja annettavista selvityksistä puolustushallinnossa voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

184 §

Pääesikunnan rikostorjunnan ulkoinen laillisuusvalvonta

Puolustusministeriö antaa eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomuksen 92 §:ssä tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen ja 13 luvussa tarkoitettujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä ja suojaamisesta sekä niiden valvonnasta.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamasta valvonnasta säädetään tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa (121/2019).

16 luku

Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

185 §

Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin virka-apu Puolustusvoimille

Puolustusvoimilla on oikeus saada poliisilta, Rajavartiolaitokselta ja Tullilta tarpeellista virka-apua tässä laissa säädetyn valvontatehtävän suorittamiseksi sekä rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Puolustusvoimilla on oikeus saada virka-apua, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta virka-apua antavalle viranomaiselle säädettyjen muiden tehtävien suorittamista.

Virka-apua koskeva pyyntö on tehtävä kirjallisesti. Päätöksen virka-avun pyytämisestä voi tehdä tässä laissa säädetty Puolustusvoimien rikostorjuntatehtävää hoitava virkamies tai kurinpitoesimies.

Poliisin antama virka-apu Puolustusvoimille on maksutonta.

186 §

Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin antama apu ja yhteistoiminta

Jos Pääesikunnalla ei ole toimivaltuutta 88 ja 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun tehtävän hoitamiseksi tarpeellisen toimenpiteen suorittamiseen, poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos voi tehtävään määrätyn ja tehtäviin erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen kirjallisesta pyynnöstä suorittaa sellaisen toimivaltaansa kuuluvan yksittäisen toimenpiteen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu viranomainen luovuttaa 1 momentissa tarkoitetulla toimenpiteellä saadut tallenteet ja asiakirjat Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitaville. Tallenteet ja asiakirjat saa luovuttaa käsittelemättöminä. Tällöin tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisesta sekä muista tiedon käsittelyyn liittyvistä tehtävistä vastaavat Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavat virkamiehet tämän lain ja pakkokeinolain 10 luvun mukaisesti.

Asian laadun niin vaatiessa 88 ja 93 §:n 1 momentissa tarkoitettu tehtävä suoritetaan yhteistoiminnassa 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen kanssa. Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitava ja asianomainen toimivaltainen viranomainen sopivat yhteistoiminnassa tehtävään liittyvistä kysymyksistä.

Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä hoitavien on toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä annettava salassapitovelvollisuuden estämättä muita tietoja kuin henkilötietoja, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen viranomaisten lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Pääesikunnan ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä sekä yhteistyöhön osallistuvista tahoista ja niiden tehtävistä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

187 §

Toimiminen toisen rikostorjuntaviranomaisen tehtäväalueella

Pääesikunta voi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä.

Pääesikunta voi suorittaa 1 momentissa tarkoitetun rikostorjuntatehtävään liittyvän kiireellisen toimenpiteen 1 momentin mukaisin toimivaltuuksin ilman pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää. Toimenpiteestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivytystä sille viranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen toimenpide kuuluu. Toimenpiteestä on luovuttava, jos viranomainen, jonka puolesta toimenpide suoritetaan, sitä pyytää tai ottaa tehtävän hoitaakseen. Pääesikunta sopii poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kanssa tässä momentissa tarkoitetuista kiireellisistä toimenpiteistä ja ilmoitusmenettelystä.

Jos Pääesikunta ei ryhdy 2 momentissa tarkoitettuun toimenpiteeseen, sen on ilmoitettava tietoonsa tulleesta asiasta ilman aiheetonta viivytystä sille viranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen toimenpide kuuluu, jos ilmoittaminen on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi taikka milloin se näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

188 §

Rikostorjuntatehtävän siirtäminen poliisille

Jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää, esitutkinta on siirrettävä poliisin suoritettavaksi. Kun asia siirretään poliisin tutkittavaksi, tutkinnanjohtajuus siirtyy poliisille.

Esitutkinta on aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi, jos rikoksesta epäilty on Puolustusvoimain komentajan, Pääesikunnan päällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies.

Esitutkinta on aina siirrettävä poliisin suoritettavaksi myös, jos rikoksesta epäilty on sotilastiedusteluviranomaisessa palveleva virkamies ja epäilty rikos on tapahtunut sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 4 luvussa tarkoitettujen tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä tai sotilastiedustelutehtävän suorittamisen yhteydessä.

Rikostorjuntatehtävä voidaan muutenkin siirtää poliisille asian laadun niin vaatiessa. Poliisilla on myös erityisestä syystä oikeus oma-aloitteisesti ottaa tässä laissa tarkoitettu rikostorjuntatehtävä suoritettavakseen.

Myös yksittäinen kuulustelu tai muu tutkintatoimenpide voidaan antaa poliisin suoritettavaksi.

189 §

Ilmoittamisvelvollisuus poliisille

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavien virkamiesten on ilmoitettava 89 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä ilman aiheetonta viivytystä 92 §:ssä tarkoitettujen salaisten pakkokeinojen käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi poliisille.

Kurinpitoesimiehen on ilmoitettava poliisille käynnistämästään toimenpiteestä rikoksen selvittämiseksi.

Rikosten estämistä ja paljastamista hoitavien Pääesikunnan virkamiesten on ilmoitettava poliisille ilman aiheetonta viivytystä salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä.

Tässä pykälässä tarkoitetun ilmoittamisvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoittamismenettelystä sovitaan Puolustusvoimien ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa. Tiedot saa luovuttaa teknisen rajapinnan avulla tai muuten sähköisesti.

190 §

Rikosepäilystä ilmoittaminen

Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää hoitavan virkamiehen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tietoonsa tulleesta rikoksesta sille rikostorjuntaviranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen rikos kuuluu, jos ilmoittaminen on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi taikka milloin se muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

191 §

Merkintä ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään

Tuomioistuimen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava sotilasviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle ratkaisustaan, jolla se on tuominnut kurinpitorangaistuksen. Ratkaisua koskevat tiedot tallennetaan oikeushallinnon valtakunnallisen tietovarannon ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Tietojen tallentamisesta säädetään oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta annetussa laissa (955/2020).

17 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös

192 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettu laki (255/2014).

Muualla laissa olevalla viittauksella kumottuun lakiin tarkoitetaan tämän lain tultua voimaan viittausta tähän lakiin.

Jos kurinpitomenettelyssä käsiteltävä rikos on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, määrättäviin seuraamuksiin, pakkokeinoihin, asian käsittelyyn ja muutoksenhakuun sekä täytäntöönpanoon ja valvontaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

puolustusvoimista annetun lain 7 ja 23 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 7 ja 23 a §, sellaisina kuin ne ovat laissa 262/2014, seuraavasti:

7 §

Sotilaskurinpito

Puolustusvoimien kurinpitovallasta säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetussa laissa (/).

23 a §

Joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeus

Puolustusvoimien palveluksessa olevaan henkilöön, joka ei kuulu rikoslain 45 luvun soveltamisalaan, voidaan kohdistaa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 30 §:n 1 momentissa tarkoitettu etsintä ja tarkastus, jos on syytä epäillä, että mainitussa momentissa tarkoitettuja määräyksiä on rikottu.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön luvattomasti tai laittomasti hallussa pitämään Puolustusvoimien omaisuuden taikka huumausaineen tai alkoholijuoman talteenottoon ja hävittämiseen sovelletaan vastaavasti sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 30 §:n 2 momenttia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain (332/2019) 4 §:n 1 momentin 6 kohta, 11 §:n 1 kohta, 15 §, 16 §:n 1 momentin 13 ja 14 kohta, 17 §:n 1 momentin 2 kohta, 18 §:n 1 ja 2 kohta, 19 §:n 1 momentin 3 kohta, 21 §:n 1 ja 2 kohta, 22 §:n 1 kohta, 25 §, 36 §:n 1 momentin johdantokappale, 37 §:n 1 momentin johdantokappale ja 42 §, sellaisena kuin niistä on 37 §:n 1 momentin johdantokappaleen suomenkielinen sanamuoto laissa 1168/2019, sekä

lisätään 4 §:n 1 momenttiin uusi 7 kohta, lakiin uusi 4 a §, 16 §:n 1 momenttiin uusi 15 ja 16 kohta sekä lakiin uusi 16 a, 16 b ja 44 a § seuraavasti:

4 §

Puolustusvoimien pysyvät henkilörekisterit ja rekisterinpitäjä

Puolustusvoimilla on seuraavat pysyvät henkilörekisterit:

— —

6) turvallisuustietorekisteri;

7) sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteri.

— —

4 a §

Henkilön perustietojen käsittely

Puolustusvoimat saa käsitellä 11, 13, 16, 16 a ja 17 §:ssä säädettyihin tarkoituksiin seuraavia henkilön perustietoja:

1) nimet;
2) syntymäaika ja -paikka;
3) henkilötunnus;
4) sukupuoli;
5) äidinkieli;
6) asiointikieli;
7) siviilisääty;
8) kansalaisuus tai kansalaisuudettomuus ja kansallisuus;
9) koti- ja asuinpaikka;
10) ammatti ja koulutus;
11) yhteystiedot;
12) henkilöllisyyden toteamiseksi tarvittavat tiedot asiakirjoista;
13) ulkomaalaisen henkilön vanhempien nimet, kansalaisuus ja kansallisuus;
14) matkustusasiakirjan tiedot sekä muut maahantuloon ja rajanylittämiseen liittyvät tiedot;
15) tieto kuolemasta tai kuolleeksi julistamisesta;
16) tieto edunvalvonnasta, konkurssiin asettamisesta tai liiketoimintakieltoon määräämisestä.

11 §

Sotilasoikeudenhoitorekisterin käyttötarkoitus

Sotilasoikeudenhoitorekisteriä käytetään:
1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetussa laissa (/) tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi;
— —

15 §

Turvallisuustietorekisterin käyttötarkoitus

Turvallisuustietorekisteriä käytetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun rikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitamiseksi.

16 §

Turvallisuustietorekisterin tietosisältö

Turvallisuustietorekisteriin saadaan tallettaa:
— —
13) tiedot sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitetun salaisen tiedonhankintakeinon käyttämisestä;
14) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitetulla salaisella tiedonhankintakeinolla hankitut välttämättömät henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevat tiedot;
15) Pääesikunnan 93 §:n 1 momentissa tarkoitettuun tehtävään, toimenpiteeseen tai tapahtumaan liittyvät tarpeelliset kuvaukset, olosuhteet ja yksilöinnit;
16) tietolähteen käyttöä ja valvontaa koskevat tiedot sekä tietolähteen antamien tietojen pääasiallinen sisältö.
— —

16 a §

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin käyttötarkoitus

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriä käytetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 88 §:ssä tarkoitetun sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitamiseksi.

16 b §

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin tietosisältö

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriin saadaan tallentaa 4 a §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:
1) tehtävään, toimenpiteeseen ja tapahtumaan liittyvät yksilöinnit, kuvaukset, olosuhteet ja luokitukset;
2) henkilön yhteyksiä, elämäntapoja, taloudellista tilannetta, harrastuksia ja muita kiinnostuksen kohteita koskevat tiedot;
3) ääninäyte, kasvokuva ja muut biometriset tiedot sekä muut vastaavat tuntomerkkitiedot henkilöllisyyden toteamiseksi;

4) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta;

5) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitetulla salaisella tiedonhankintakeinolla hankitut välttämättömät henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevat tiedot.

Rekisteriin tallennettaviin henkilötietoihin on tarvittaessa liitettävä arvio tietojen antajan tai lähteen luotettavuudesta ja tietojen oikeellisuudesta.

17 §

Tilapäiset henkilörekisterit

Sen lisäksi, mitä 4–16 §:ssä säädetään, Puolustusvoimat saa perustaa:

— —

2) rikosten estämis- ja paljastamistehtävän suorittamiseksi tilapäisen henkilörekisterin, johon saa tallettaa 16 ja 16 b §:ssä tarkoitettuja tietoja;

— —

18 §

Asevelvollisrekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä asevelvollisrekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 3 luvussa tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi;

2) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän suorittamiseksi;

— —

19 §

Sotilasoikeudenhoitorekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä sotilasoikeudenhoitorekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

— —

3) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän suorittamiseksi;

— —

21 §

Kulkuluparekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä kulkuluparekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 3 luvussa tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi;

2) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän suorittamiseksi;

— —

22 §

Aluevalvonnan lupa- ja valvonta-asioiden rekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä aluevalvonnan lupa- ja valvonta-asioiden rekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän suorittamiseksi;

— —

25 §

Rekisteröidyn tarkastusoikeutta koskevat poikkeukset

Rekisteröidyn tarkastusoikeudesta sekä rekisteröidyn oikeuksien rajoittamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 4 luvussa.

Poiketen siitä, mitä henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 23 §:ssä säädetään, tarkastusoikeutta ei ole 16 a ja 16 b §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin sisältyviin Pääesikunnan taktisia ja teknisiä menetelmiä koskeviin tietoihin, havaintoihin tai tekniseen tutkintaan käytettäviin keinoihin. Tarkastusoikeutta ei ole myöskään henkilötietoihin, jotka on saatu sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 11 luvussa tarkoitettuja salaisia pakkokeinoja tai 13 luvussa tarkoitettuja salaisia tiedonhankintakeinoja käyttäen taikka sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n nojalla.

Rekisteröidyllä ei ole lainkaan tarkastusoikeutta seuraavissa henkilörekistereissä olevien tietojen osalta:

1) sotilastiedustelurekisteri;

2) turvallisuustietorekisteri;

3) 17 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu tilapäinen henkilörekisteri.

Rekisteröidyn oikeuksien käyttämisestä tietosuojavaltuutetun välityksellä säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 29 §:ssä.

36 §

Oikeus saada henkilötietoja sotilasoikeudenhoitoa koskevien asioiden hoitamista varten

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Puolustusvoimilla on oikeus saada sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 3 luvussa tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi salassapitosäännösten estämättä tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— —

37 §

Oikeus saada henkilötietoja sotilastiedustelutehtävien sekä rikosten estämis- ja paljastamistehtävien hoitamista varten

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Puolustusvoimilla on oikeus saada sotilastiedustelutehtävien sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun rikosten estämis- ja paljastamistehtävän suorittamiseksi salassapitosäännösten estämättä tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— —

42 §

Henkilötietojen poistaminen sotilasoikeudenhoitorekisteristä

Sotilasoikeudenhoitorekisteristä poistetaan tieto:

1) viiden vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata sakkoa tai enintään vuoden vankeusrangaistus;

2) kymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli vuoden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistus;

3) kahdenkymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli viisi vuotta vankeutta.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut tiedot poistetaan kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta.

Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun rikosasian tiedot poistetaan yhden vuoden kuluttua viimeisimmän epäillyn rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta, aikaisintaan kuitenkin viiden vuoden kuluttua rikosasian kirjaamisesta.

Edellä 1–3 momentissa tarkoitetut rikosasiaan liittyvät henkilötiedot saadaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

44 a §

Henkilötietojen poistaminen sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteristä

Sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvät henkilötiedot poistetaan viimeistään kymmenen vuoden kuluttua viimeisen rikosta, rikollista toimintaa tai tehtävää koskevan tiedon merkitsemisestä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut henkilötiedot saadaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 3 ja 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, ensiksi mainittu laissa 266/2014 ja viimeksi mainittu laissa 691/2021, sekä

lisätään 31 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1229/2013, 266/2014 ja 691/2021, uusi 4 momentti, jolloin muutettu 4 momentti siirtyy 5 momentiksi, seuraavasti:

31 §

Sotilasrikossäännösten soveltaminen

— —

Sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkintaan ja sotilaskurinpitomenettelyyn Rajavartiolaitoksessa sovelletaan sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 1-10 lukua, 175, 177 - 179 ja 181 §:ää. Mitä mainituissa lainkohdissa säädetään Pääesikunnan ja Puolustusvoimien kurinpitoesimiesten tehtävistä ja toimivallasta, sovelletaan Rajavartiolaitoksessa sen esikuntaan sekä kurinpitoesimiehiin.

Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu esitutkinnan aloittamiseen oikeutettu virkamies on Rajavartiolaitoksessa Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö. Edellä tarkoitetussa tilanteessa Rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö päättää tarvittaessa esitutkinnan suorittavasta Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköstä. Jos esitutkinta on toimitettu Rajavartiolaitoksen esikunnan aloitteesta vastaavalla tavalla kuin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 10 §:ssä säädetään tai poliisin aloitteesta vastaavalla tavalla kuin mainitun lain 11 §:ssä säädetään, esitutkintapöytäkirja voidaan toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle. Tällöin asiassa ei tehdä sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 14 §:n mukaista ratkaisua. Rajavartiolaitoksen esikunnan tai poliisin on kuitenkin ilmoitettava toimivaltaiselle kurinpitoesimiehelle asian lähettämisestä syyteharkintaan.

Tarkempia säännöksiä menettelystä sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkinnassa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 31 §:ssä tarkoitetuista kurinpitoesimiehistä, 17 §:ssä tarkoitetun lausunnon antamisesta ja 72 §:ssä tarkoitetusta varoituksen täytäntöönpanosta Rajavartiolaitoksessa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

5.

Laki

esitutkintalain 10 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 10 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 988/2016, seuraavasti:

10 luku

Esitutkinnan päättäminen

2 §

Esitutkinnan päättäminen

Esitutkinnan valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkintaa taikka sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa tarkoitetun määräyksen tai vaatimuksen antamista varten. Sotilasoikeudenkäyntiasiana tutkittavasta rikoksesta laadittu esitutkintapöytäkirja on toimitettava viipymättä sotilasviranomaiselle, jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 4 momentista muuta johdu.

———————————————————————————————————————

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———————

6.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 14 §:n 1 ja 3 momentti, sellaisena kuin niistä on ensin mainittu laissa 1115/2000, seuraavasti:

14 §

Jos sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää rikosasiaa ei käsitellä kurinpitomenettelyssä, 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun joukko-osaston komentajan on esitutkinnan päätyttyä ratkaistava, toimitetaanko esitutkinta-aineisto syyttäjälle syyteharkintaa varten, jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 4 momentista muuta johdu.

— —

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään komentajasta, koskee myös tämän esimiestä, jonka tehtävänä on valvoa komentajan kurinpitovallan käyttöä. Jos asia koskee 6 §:ssä tarkoitettua Puolustusvoimissa palvelevaa sotilasta, ratkaisun tekee Pääesikunta, jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n 4 momentista muuta johdu.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

7.

Laki

tieliikennelain 184 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tieliikennelain (729/2018) 184 §:n 1 momentin 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 333/2023, seuraavasti:

184 §

Poikkeukset velvollisuudesta noudattaa liikennesääntöjä, liikenteenohjauslaitteita ja ajoneuvon käyttöä koskevia säännöksiä

Tienkäyttäjä saa olla noudattamatta liikennesääntöjä, liikenteenohjauslaitteella osoitettua velvoitetta, määräystä, rajoitusta tai kieltoa taikka ajoneuvon käyttöä koskevaa säännöstä erityistä varovaisuutta noudattaen ja tehtävän sitä edellyttäessä:

— —

3) Puolustusvoimien esitutkintatehtävässä, sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tehtävässä, puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 18 a §:ssä tarkoitetussa henkilösuojaustehtävässä tai sotilastiedusteluviranomaisen sotilastiedustelutehtävässä; tai;

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

8.

Laki

tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain (121/2019) 2 § seuraavasti:

2 §

Tiedustelutoiminnan, suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen suorittaman rikosten estämisen ja paljastamisen valvonta ja valvontatoimielimet

Tiedustelutoiminnan valvonnalla tarkoitetaan sekä siviili- että sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa ja laillisuusvalvontaa.

Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000).

Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo myös suojelupoliisin muuta toimintaa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa. Tähän valvontaan sovelletaan tämän lain 3 luvun säännöksiä soveltuvin osin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

9.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 46 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 46 § seuraavasti:

46 §

Sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävien henkilötietojen poistaminen

Sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävät henkilötiedot poistetaan:

1) viiden vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata sakkoa tai enintään vuoden vankeusrangaistus;

2) kymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli vuoden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistus;

3) kahdenkymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli viisi vuotta vankeutta.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut tiedot poistetaan kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta.

Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun rikosasian tiedot poistetaan yhden vuoden kuluttua viimeisimmän epäillyn rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta, aikaisintaan kuitenkin viiden vuoden kuluttua rikosasian kirjaamisesta.

Edellä 1–3 momentissa tarkoitetut rikosasiaan liittyvät henkilötiedot saadaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Edellä 14 §:n 3 kohdassa tarkoitetut sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävät tiedot poistetaan viimeistään yhden vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

10.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) 3 §:n 3 kohta seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

— —

3) *vangilla* henkilöä, joka suorittaa vankeusrangaistusta, yhdistelmärangaistusta, sakon muuntorangaistusta tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 74 §:n 4 momentissa tarkoitettua arestia vankilassa taikka on valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 26 §:ssä tarkoitetulla tavalla toimitettu vankilaan taikka yhdistelmärangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain (801/2017) 24 §:n nojalla säilöön otettu;

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

11.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 5 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 momentin 3 kohta ja 16 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 457/2023, seuraavasti:

5 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta

— —

Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. Perustiedot tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.

— —

12 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

— —

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

— —

3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3

momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;

— —

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

— —

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai näiden kohteena olevalle. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle ilmoitetaan haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

Helsingissä 9.11.2023.

Pääministeri

Petteri Orpo

Puolustusministeri Antti Häkkänen

2.

Laki

puolustusvoimista annetun lain 7 ja 23 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 7 ja 23 a §, sellaisina kuin ne ovat laissa 262/2014, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
7 §	7 §
Sotilaskurinpito	*Sotilaskurinpito*
Puolustusvoimien kurinpitovallasta säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014).	Puolustusvoimien kurinpitovallasta säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetussa laissa *(/)*.
23 a §	23 a §
Joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeus	*Joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeus*
Puolustusvoimien palveluksessa olevaan henkilöön, joka ei ole rikoslain 45 luvun alainen, voidaan kohdistaa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu etsintä ja tarkastus, jos on syytä epäillä kyseisessä momentissa mainittuja määräyksiä rikotun.	Puolustusvoimien palveluksessa olevaan henkilöön, joka ei *kuulu* rikoslain 45 luvun *soveltamisalaan*, voidaan kohdistaa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *30 §:n* 1 momentissa tarkoitettu etsintä ja tarkastus, jos on syytä epäillä *että mainitussa* momentissa *tarkoitettuja määräyksiä on rikottu*.
Luvattomasti tai laittomasti hallussa pidettyyn puolustusvoimien omaisuuteen taikka huumausaineeseen tai alkoholijuomaan sovelletaan vastaavasti, mitä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 25 §:n 2 momentissa säädetään	*Edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön* luvattomasti tai laittomasti hallussa *pitämän Puolustusvoimien omaisuuden taikka huumausaineen tai alkoholijuoman talteenottoon ja hävittämiseen* sovelletaan vastaavasti sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *30 §:n 2 momenttia.*

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain (332/2019) 4 §:n 1 momentin 6 kohta, 11 §:n 1 kohta, 15 §, 16 §:n 1 momentin 13 ja 14 kohta, 17 §:n 1 momentin 2 kohta, 18 §:n 1 ja 2 kohta, 19 §:n 1 momentin 3 kohta, 21 §:n 1 ja 2 kohta, 22 §:n 1 kohta, 25 §, 36 §:n 1 momentin johdantokappale, 37 §:n 1 momentin johdantokappale ja 42 §, sellaisena kuin niistä on 37 §:n 1 momentin johdantokappaleen suomenkielinen sanamuoto laissa 1168/2019, sekä

lisätään 4 §:n 1 momenttiin uusi 7 kohta, lakiin uusi 4 a §, 16 §:n 1 momenttiin uusi 15 ja 16 kohta sekä lakiin uusi 16 a, 16 b ja 44 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
4 §	4 §
Puolustusvoimien pysyvät henkilörekisterit ja rekisterinpitäjä	*Puolustusvoimien pysyvät henkilörekisterit ja rekisterinpitäjä*
Puolustusvoimilla on seuraavat pysyvät henkilörekisterit:	Puolustusvoimilla on seuraavat pysyvät henkilörekisterit:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
6) turvallisuustietorekisteri.	6) turvallisuustietorekisteri*;* *7) Sotilasrikosten ennalta estämisen ja paljastamisen rekisteri.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	4 a §
	Henkilön perustietojen käsittely
	Puolustusvoimat saa käsitellä 11, 13, 16, 16 a ja 17 §:ssä säädettyihin tarkoituksiin seuraavia henkilön perustietoja: *1) nimet;* *2) syntymäaika ja -paikka;* *3) henkilötunnus;* *4) sukupuoli;* *5) äidinkieli;* *6) asiointikieli;* *7) siviilisääty;*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	8) kansalaisuus tai kansalaisuudettomuus ja kansallisuus; *9) koti- ja asuinpaikka;* *10) ammatti ja koulutus;* *11) yhteystiedot;* *12) henkilöllisyyden toteamiseksi tarvittavat tiedot asiakirjoista;* *13) ulkomaalaisen henkilön vanhempien nimet, kansalaisuus ja kansallisuus;* *14) matkustusasiakirjan tiedot sekä muut maahantuloon ja rajanylittämiseen liittyvät tiedot;* *15) tieto kuolemasta tai kuolleeksi julistamisesta;* *16) tieto edunvalvonnasta, konkurssiin asettamisesta tai liiketoimintakieltoon määräämisestä.*
11 §	11 §
Sotilasoikeudenhoitorekisterin käyttötarkoitus	*Sotilasoikeudenhoitorekisterin käyttötarkoitus*
Sotilasoikeudenhoitorekisteriä käytetään: 1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014) tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi; — — — — — — — — — — — — — —	Sotilasoikeudenhoitorekisteriä käytetään: 1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetussa laissa (/) tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi; — — — — — — — — — — — — — —
15 §	15 §
Turvallisuustietorekisterin käyttötarkoitus	*Turvallisuustietorekisterin käyttötarkoitus*
Turvallisuustietorekisteriä käytetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 86 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rikosten ennalta estämis- ja paljastamistehtävien hoitamiseksi.	Turvallisuustietorekisteriä käytetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *93* §:n 1 momentissa tarkoitetun rikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitamiseksi.
16 §	16 §
Turvallisuustietorekisterin tietosisältö	*Turvallisuustietorekisterin tietosisältö*
Turvallisuustietorekisteriin saadaan tallettaa: 13) tiedot sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 89 §:n 1	Turvallisuustietorekisteriin saadaan tallettaa*:* 13) tiedot sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *13*

Voimassa oleva laki

momentissa tarkoitettujen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä;

14) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 89 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla hankitut välttämättömät henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevat tiedot.

Ehdotus

luvussa tarkoitetun salaisen tiedonhankintakeinon käyttämisestä;

14) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *13 luvussa* tarkoitetulla salaisella tiedonhankintakeinolla hankitut välttämättömät henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevat tiedot;

15) Pääesikunnan 93 §:n 1 momentissa tarkoitettuun tehtävään, toimenpiteeseen tai tapahtumaan liittyvät tarpeelliset kuvaukset, olosuhteet ja yksilöinnit;

16) tietolähteen käyttöä ja valvontaa koskevat tiedot sekä tietolähteen antamien tietojen pääasiallinen sisältö.

16 a §

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin käyttötarkoitus

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriä käytetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 88 §:ssä tarkoitetun sotilasrikosten estämis- ja paljastamistehtävän hoitamiseksi.

16 b §

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisterin tietosisältö

Sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteriin saadaan tallentaa:

1) tehtävään, toimenpiteeseen ja tapahtumaan liittyvät yksilöinnit, kuvaukset, olosuhteet ja luokitukset;

2) henkilön yhteyksiä, elämäntapoja, taloudellista tilannetta, harrastuksia ja muita kiinnostuksen kohteita koskevat tiedot;

3) ääninäyte, kasvokuva ja muut biometriset tiedot sekä muut vastaavat tuntomerkkitiedot henkilöllisyyden toteamiseksi;

4) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta; *5) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitetulla salaisella tiedonhankintakeinolla hankitut välttämättömät henkilön toimintaa ja käyttäytymistä koskevat tiedot.* *Rekisteriin tallennettaviin henkilötietoihin on tarvittaessa liitettävä arvio tietojen antajan tai lähteen luotettavuudesta ja tietojen oikeellisuudesta.*
17 §	17 §
Tilapäiset henkilörekisterit	*Tilapäiset henkilörekisterit*
Sen lisäksi, mitä 4–16 §:ssä säädetään, Puolustusvoimat saa perustaa: — — — — — — — — — — — — — — — —	Sen lisäksi, mitä 4–16 §:ssä säädetään, Puolustusvoimat saa perustaa: — — — — — — — — — — — — — — — —
2) rikosten ennaltaehkäisy- ja paljastamistehtävän suorittamiseksi tilapäisen henkilörekisterin, johon saa tallettaa 16 §:ssä tarkoitettuja tietoja; — — — — — — — — — — — — — — — —	2) rikosten *estämis*- ja paljastamistehtävän suorittamiseksi tilapäisen henkilörekisterin, johon saa tallettaa 16 *ja 16 b* §:ssä tarkoitettuja tietoja; — — — — — — — — — — — — — — — —
18 §	18 §
Asevelvollisrekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen	*Asevelvollisrekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen*
Puolustusvoimat saa käsitellä asevelvollisrekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen: 1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 5 luvussa tarkoitettujen esitutkintatehtävien suorittamiseksi; 2) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 9 luvussa tarkoitettujen, rikosten ennalta estämistä ja paljastamista koskevien, tehtävien suorittamiseksi; — — — — — — — — — — — — — — — —	Puolustusvoimat saa käsitellä asevelvollisrekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen: 1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *3* luvussa tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi; 2) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun* rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän suorittamiseksi; — — — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

19 §

Sotilasoikeudenhoitorekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä sotilasoikeudenhoitorekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

— — — — — — — — — — — — — — —

3) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 9 luvussa tarkoitettujen, rikosten ennalta estämistä ja paljastamista koskevien, tehtävien suorittamiseksi;

— — — — — — — — — — — — — — —

21 §

Kulkuluparekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä kulkuluparekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 5 luvussa tarkoitettujen esitutkintatehtävien suorittamiseksi;

2) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 9 luvussa tarkoitettujen, rikosten ennalta estämistä ja paljastamista koskevien, tehtävien suorittamiseksi;

22 §

Aluevalvonnan lupa- ja valvonta-asioiden rekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä aluevalvonnan lupa- ja valvonta-asioiden rekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

Ehdotus

19 §

Sotilasoikeudenhoitorekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä sotilasoikeudenhoitorekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

— — — — — — — — — — — — — — —

3) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun* rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän suorittamiseksi;

— — — — — — — — — — — — — — —

21 §

Kulkuluparekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä kulkuluparekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *3* luvussa tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi;

2) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun* rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän suorittamiseksi;

22 §

Aluevalvonnan lupa- ja valvonta-asioiden rekisterin tietojen käsittely muuhun kuin niiden keräämis- ja tallettamistarkoitukseen

Puolustusvoimat saa käsitellä aluevalvonnan lupa- ja valvonta-asioiden rekisterin henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen, jos se on tarpeen:

Voimassa oleva laki

1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 9 luvussa tarkoitettujen, rikosten ennalta estämistä ja paljastamista koskevien, tehtävien suorittamiseksi;

— — — — — — — — — — — — — — —

25 §

Rekisteröidyn tarkastusoikeutta koskevat poikkeukset

Rekisteröidyn tarkastusoikeudesta sekä rekisteröidyn oikeuksien rajoittamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 23–25 §:ssä.

Rekisteröidyllä ei ole lainkaan tarkastusoikeutta seuraavissa henkilörekistereissä olevien tietojen osalta:

1) sotilastiedustelurekisteri;
2) turvallisuustietorekisteri;
3) 17 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu tilapäinen henkilörekisteri.

Rekisteröidyn oikeuksien käyttämisestä tietosuojavaltuutetun välityksellä säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 29 §:ssä.

Ehdotus

1) sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *93 §:n 1 momentissa* tarkoitetun rikosten estämistä ja paljastamista koskevan tehtävän suorittamiseksi;

— — — — — — — — — — — — — — —

25 §

Rekisteröidyn tarkastusoikeutta koskevat poikkeukset

Rekisteröidyn tarkastusoikeudesta sekä rekisteröidyn oikeuksien rajoittamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain *4 luvussa*.

Poiketen siitä, mitä henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 23 §:ssä säädetään, tarkastusoikeutta ei ole 16 a ja 16 b §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin sisältyviin Pääesikunnan taktisia ja teknisiä menetelmiä koskeviin tietoihin, havaintoihin tai tekniseen tutkintaan käytettäviin keinoihin. Tarkastusoikeutta ei ole myöskään henkilötietoihin, jotka on saatu sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 11 luvun tai 13 luvun mukaisia tiedonhankintamenetelmiä käyttäen taikka sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 157 §:n nojalla.

Rekisteröidyllä ei ole lainkaan tarkastusoikeutta seuraavissa henkilörekistereissä olevien tietojen osalta:

1) sotilastiedustelurekisteri;
2) turvallisuustietorekisteri;
3) 17 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu tilapäinen henkilörekisteri.

Rekisteröidyn oikeuksien käyttämisestä tietosuojavaltuutetun välityksellä säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 29 §:ssä.

Voimassa oleva laki

36 §

Oikeus saada henkilötietoja sotilasoikeudenhoitoa koskevien asioiden hoitamista varten

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Puolustusvoimilla on oikeus saada sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 5 luvussa tarkoitettujen esitutkintatehtävien suorittamiseksi salassapitosäännösten estämättä tarpeellisia tietoja seuraavasti:

37 §

Oikeus saada henkilötietoja sotilastiedustelutehtävien sekä rikosten ennalta estämis- ja paljastamistehtävien hoitamista varten

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Puolustusvoimilla on oikeus saada sotilastiedustelutehtävien sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta annetun lain 86 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rikosten ennalta estämis- ja paljastamistehtävien suorittamiseksi salassapitosäännösten estämättä tarpeellisia tietoja seuraavasti:

42 §

Henkilötietojen poistaminen sotilasoikeudenhoitorekisteristä

Sotilasoikeudenhoitorekisteristä poistetaan tieto:

1) muistutuksesta, ylimääräisestä palveluksesta ja enintään kymmenen vuorokauden poistumiskiellosta kolmen vuoden kuluttua kurinpitorangaistuksen tuomitsemisesta tai määräämisestä, jollei asianomaista tänä aikana ole tuomioistuimen päätöksellä tai kurinpitomenettelyssä rangaistu;

2) varoituksesta, yli kymmenen vuorokauden poistumiskiellosta, kurinpitosakosta ja arestista viiden vuoden kuluttua kurinpitoran-

Ehdotus

36 §

Oikeus saada henkilötietoja sotilasoikeudenhoitoa koskevien asioiden hoitamista varten

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Puolustusvoimilla on oikeus saada sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *3* luvussa tarkoitetun esitutkintatehtävän suorittamiseksi salassapitosäännösten estämättä tarpeellisia tietoja seuraavasti:

37 §

Oikeus saada henkilötietoja sotilastiedustelutehtävien sekä rikosten estämis- ja paljastamistehtävien hoitamista varten

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Puolustusvoimilla on oikeus saada sotilastiedustelutehtävien sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *88 tai 93 §:n 1 momentissa tarkoitetun* rikosten estämis- ja paljastamistehtävän suorittamiseksi salassapitosäännösten estämättä tarpeellisia tietoja seuraavasti:

42 §

Henkilötietojen poistaminen sotilasoikeudenhoitorekisteristä

Sotilasoikeudenhoitorekisteristä poistetaan tieto:

1) viiden vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata sakkoa tai enintään vuoden vankeusrangaistus;

2) kymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli vuoden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistus;

Voimassa oleva laki

gaistuksen tuomitsemisesta tai määräämisestä, jollei asianomaista tänä aikana ole tuomioistuimen päätöksellä tai kurinpitomenettelyssä rangaistu.

Tieto tuomioistuimen sotilasoikeudenkäyntimenettelyssä määräämästä rangaistuksesta poistetaan sotilasoikeudenhoitorekisteristä noudattaen rikosrekisterilain (770/1993) 10 §:ää ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 52 §:ää.

Jos henkilöä on rangaistu tuomioistuimen päätöksellä tai kurinpitomenettelyssä useammin kuin kerran, tiedot poistetaan sotilasoikeudenhoitorekisteristä viiden vuoden kuluttua viimeisestä kurinpitorangaistuksesta.

Esitutkintaa koskevat tiedot poistetaan sotilasoikeudenhoitorekisteristä:

1) viimeistään vuoden kuluttua rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta, jos rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika on yli kymmenen vuotta;

2) viimeistään vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tekemästä päätöksestä jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen taikka syyttäjän tekemästä päätöksestä, jonka mukaan asiassa ei ole kyseessä rikos tai näyttöä rikoksesta;

3) viimeistään vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän päätöksestä, että rikos on vanhentunut;

4) viimeistään vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon, että syyte on lainvoimaisesti hylätty tai nostettu syyte syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi hylätty;

5) viimeistään vuoden kuluttua rikoksesta epäillyn kuolemasta;

6) viimeistään kymmenen vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä.

Ehdotus

3) kahdenkymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli viisi vuotta vankeutta.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut tiedot poistetaan kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta.

Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun rikosasian tiedot poistetaan yhden vuoden kuluttua viimeisimmän epäillyn rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta, aikaisintaan kuitenkin viiden vuoden kuluttua rikosasian kirjaamisesta.

Edellä 1–3 momentissa tarkoitetut rikosasiaan liittyvät henkilötiedot saadaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	44 a §
	Henkilötietojen poistaminen sotilasrikosten estämisen ja paljastamisen rekisteristä
	Sotilasrikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvät henkilötiedot poistetaan viimeistään kymmenen vuoden kuluttua viimeisen rikosta, rikollista toimintaa tai tehtävää koskevan tiedon merkitsemisestä.
	Edellä 1 momentissa tarkoitetut henkilötiedot saadaan kuitenkin säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Puolustusvoimien henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.
	———
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 3 ja 4 momentti, sellaisena kuin ne ovat, ensiksi mainittu laissa 266/2014 ja viimeksi mainittu laissa 691/2021, sekä

lisätään 31 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1229/2013, 266/2014 ja 691/2021, uusi 4 momentti, jolloin muutettu 4 momentti siirtyy 5 momentiksi, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
31 §	31 §
Sotilasrikossäännösten soveltaminen	*Sotilasrikossäännösten soveltaminen*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkintaan ja sotilaskurinpitomenettelyyn rajavartiolaitoksessa sovelletaan, mitä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 1–35, 45–85, 94–104, 124 ja 126 §:ssä taikka 130 §:n nojalla säädetään. Mitä mainituissa pykälissä säädetään Pääesikunnan ja puolustusvoimien kurinpitoesimiesten tehtävistä ja toimivallasta, sovelletaan rajavartiolaitoksessa sen esikuntaan sekä kurinpitoesimiehiin.	Sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkintaan ja sotilaskurinpitomenettelyyn *Rajavartiolaitoksessa* sovelletaan, sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *(/) 1-10 lukua, 175, 177 - 179* ja *181 §:ää.* Mitä mainituissa *lainkohdissa* säädetään Pääesikunnan ja *Puolustusvoimien* kurinpitoesimiesten tehtävistä ja toimivallasta, sovelletaan *Rajavartiolaitoksessa* sen esikuntaan sekä kurinpitoesimiehiin. *Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu esitutkinnan aloittamiseen oikeutettu virkamies on Rajavartiolaitoksessa Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö. Edellä tarkoitetussa tilanteessa Rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö päättää tarvittaessa esitutkinnan suorittavasta Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköstä. Jos esitutkinta on toimitettu Rajavartiolaitoksen esikunnan aloitteesta vastaavalla tavalla kuin sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 10 §:ssä säädetään tai poliisin aloitteesta vastaavalla tavalla kuin mainitun lain 11 §:ssä säädetään, esitutkintapöytäkirja voidaan toimittaa suoraan toimivaltaiselle syyttäjälle. Tällöin asiassa ei tehdä sotilasoikeudenkäyntilain*

Voimassa oleva laki

Tarkempia säännöksiä menettelystä sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkinnassa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 10 §:ssä tarkoitetuista kurinpitoesimiehistä, *28 a §:ssä tarkoitetuista esitutkinnan aloittamiseen oikeutetuista virkamiehistä*, 33 §:ssä tarkoitetun lausunnon antamisesta ja 75 §:ssä tarkoitetusta varoituksen täytäntöönpanosta Rajavartiolaitoksessa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Ehdotus

(326/1983) 14 §:n mukaista ratkaisua. Rajavartiolaitoksen esikunnan tai poliisin on kuitenkin ilmoitettava toimivaltaiselle kurinpitoesimiehelle asian lähettämisestä syyteharkintaan.

Tarkempia säännöksiä menettelystä sotilasoikeudenkäyntiasioiden esitutkinnassa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *31* §:ssä tarkoitetuista kurinpitoesimiehistä, *17* §:ssä tarkoitetun lausunnon antamisesta ja *72* §:ssä tarkoitetusta varoituksen täytäntöönpanosta Rajavartiolaitoksessa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

esitutkintalain 10 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 10 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa (988/2016), seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
10 luku	10 luku
Esitutkinnan päättäminen	**Esitutkinnan päättäminen**
2 §	2 §
Esitutkinnan päättäminen	*Esitutkinnan päättäminen*
Esitutkinnan valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkintaa taikka sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa tarkoitetun määräyksen tai vaatimuksen antamista varten. Sotilasoikeudenkäyntiasiana tutkittavasta rikoksesta laadittu esitutkintapöytäkirja on toimitettava viipymättä sotilasviranomaiselle.	Esitutkinnan valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkintaa taikka sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa tarkoitetun määräyksen tai vaatimuksen antamista varten. Sotilasoikeudenkäyntiasiana tutkittavasta rikoksesta laadittu esitutkintapöytäkirja on toimitettava viipymättä sotilasviranomaiselle, *jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 31 §:n 4 momentista muuta johdu.*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 14 §:n 1 ja 3 momentti, sellaisena kuin niistä on ensin mainittu laissa 1115/2000,

seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
14 §	14 §
Jollei sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää rikosasiaa käsitellä kurinpitomenettelyssä, 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun joukko-osaston komentajan on esitutkinnan päätyttyä ratkaistava, toimitetaanko esitutkinta-aineisto syyttäjälle syyteharkintaa varten.	*Jos* sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää rikosasiaa *ei* käsitellä kurinpitomenettelyssä, 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun joukko-osaston komentajan on esitutkinnan päätyttyä ratkaistava, toimitetaanko esitutkinta-aineisto syyttäjälle syyteharkintaa varten*, jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (578/2005) 31 §:n 4 momentista muuta johdu.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Mitä 1 ja 2 momentissa on säädetty komentajasta, koskee myös tämän esimiestä, jonka tehtävänä on valvoa komentajan kurinpitovallan käyttöä. Milloin asia koskee 6 §:ssä tarkoitettua puolustusvoimissa palvelevaa sotilasta, ratkaisun tekee Pääesikunta.	Mitä 1 ja 2 momentissa *säädetään* komentajasta, koskee myös tämän esimiestä, jonka tehtävänä on valvoa komentajan kurinpitovallan käyttöä. *Jos* asia koskee 6 §:ssä tarkoitettua *Puolustusvoimissa* palvelevaa sotilasta, ratkaisun tekee Pääesikunta, *jollei sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 91 §:stä tai Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 31 §:n 4 momentista muuta johdu.*
	———
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

tieliikennelain 184 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tieliikennelain (729/2018) 184 §:n 1 momentin 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 333/2023, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
184 §	184 §
Poikkeukset velvollisuudesta noudattaa liikennesääntöjä, liikenteenohjauslaitteita ja ajoneuvon käyttöä koskevia säännöksiä	*Poikkeukset velvollisuudesta noudattaa liikennesääntöjä, liikenteenohjauslaitteita ja ajoneuvon käyttöä koskevia säännöksiä*
Tienkäyttäjä saa olla noudattamatta liikennesääntöjä, liikenteenohjauslaitteella osoitettua velvoitetta, määräystä, rajoitusta tai kieltoa taikka ajoneuvon käyttöä koskevaa säännöstä erityistä varovaisuutta noudattaen ja tehtävän sitä edellyttäessä:	Tienkäyttäjä saa olla noudattamatta liikennesääntöjä, liikenteenohjauslaitteella osoitettua velvoitetta, määräystä, rajoitusta tai kieltoa taikka ajoneuvon käyttöä koskevaa säännöstä erityistä varovaisuutta noudattaen ja tehtävän sitä edellyttäessä:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
3) puolustusvoimien esitutkintatehtävässä, sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 86 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tehtävässä, puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 18 a §:ssä tarkoitetussa henkilösuojaustehtävässä tai sotilastiedusteluviranomaisen sotilastiedustelutehtävässä; tai	3) *Puolustusvoimien* esitutkintatehtävässä, sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *(/) 88 tai 93 §:n* 1 momentissa tarkoitetussa tehtävässä, puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 18 a §:ssä tarkoitetussa henkilösuojaustehtävässä tai sotilastiedusteluviranomaisen sotilastiedustelutehtävässä; tai;
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	———
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain (121/2019) 2 §, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 §	2 §
Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan valvonta ja valvontatoimielimet	*Tiedustelutoiminnan, suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen suorittaman rikosten estämisen ja paljastamisen valvonta ja valvontatoimielimet*
Tiedustelutoiminnan valvonnalla tarkoitetaan sekä siviili- että sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa ja laillisuusvalvontaa.	Tiedustelutoiminnan valvonnalla tarkoitetaan sekä siviili- että sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa ja laillisuusvalvontaa.
Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000).	Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan *sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan* parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000).
Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo myös suojelupoliisin muuta toimintaa. Tähän valvontaan sovelletaan tämän lain 3 luvun säännöksiä soveltuvin osin.	Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo myös suojelupoliisin muuta toimintaa *sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa.* Tähän valvontaan sovelletaan tämän lain 3 luvun säännöksiä soveltuvin osin.
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

9.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 46 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 46 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
46 §	46 §
Sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävien henkilötietojen poistaminen	*Sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävien henkilötietojen poistaminen*
Sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävistä henkilötiedoista poistetaan *tieto*:	Sotilasoikeudenhoidossa *käsiteltävät henkilötiedot* poistetaan*:*
1) muistutuksesta, ylimääräisestä palveluksesta ja enintään kymmenen vuorokauden poistumiskiellosta kolmen vuoden kuluttua kurinpitorangaistuksen tuomitsemisesta tai määräämisestä, jollei asianomaista tänä aikana ole tuomioistuimen päätöksellä tai kurinpitomenettelyssä rangaistu;	*1) viiden vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata sakkoa tai enintään vuoden vankeusrangaistus;*
2) varoituksesta, yli kymmenen vuorokauden poistumiskiellosta, kurinpitosakosta ja arestista viiden vuoden kuluttua kurinpitorangaistuksen tuomitsemisesta tai määräämisestä, jollei asianomaista tänä aikana ole tuomioistuimen päätöksellä tai kurinpitomenettelyssä rangaistu.	*2) kymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli vuoden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistus;*
Tieto tuomioistuimen sotilasoikeudenkäyntimenettelyssä määräämästä rangaistuksesta poistetaan noudattaen rikosrekisterilain (770/1993) 10 §:ää ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain 52 §:ää.	*3) kahdenkymmenen vuoden kuluttua rikosasian ratkaisemisesta kurinpitomenettelyssä tai siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäillystä rikoksesta voi seurata yli viisi vuotta vankeutta.*
Jos henkilöä on rangaistu tuomioistuimen päätöksellä tai kurinpitomenettelyssä useammin kuin kerran, tiedot poistetaan viiden vuoden kuluttua viimeisestä kurinpitorangaistuksesta.	*Edellä 1 momentissa tarkoitetut tiedot poistetaan kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta.*
Esitutkintaa koskevat sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävät henkilötiedot poistetaan viimeistään:	*Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun rikosasian tiedot poistetaan yhden vuoden kuluttua viimeisimmän epäillyn rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta, aikaisintaan kuitenkin viiden vuoden kuluttua rikosasian kirjaamisesta.*
	Edellä 1–3 momentissa tarkoitetut rikosasiaan liittyvät henkilötiedot saadaan kuitenkin

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1) vuoden kuluttua rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta, jos rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika on yli kymmenen vuotta;	*säilyttää edelleen, jos ne ovat tarpeen tutkinnallisen, valvonnallisen tai muun perustellun syyn vuoksi tai rekisteröidyn, muun asianosaisen tai Rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluvan oikeuksien turvaamiseksi. Henkilötietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein.*
2) vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän tekemästä päätöksestä jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen taikka syyttäjän tekemästä päätöksestä, jonka mukaan asiassa ei ole kyseessä rikos tai näyttöä rikoksesta;	
3) vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän päätöksestä, että rikos on vanhentunut;	
4) vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon, että syyte on lainvoimaisesti hylätty tai nostettu syyte syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi hylätty;	
5) vuoden kuluttua rikoksesta epäillyn kuolemasta;	
6) kymmenen vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä.	
Edellä 14 §:n 3 kohdassa tarkoitetut sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävät tiedot poistetaan viimeistään yhden vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.	Edellä 14 §:n 3 kohdassa tarkoitetut sotilasoikeudenhoidossa käsiteltävät tiedot poistetaan viimeistään yhden vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.
	———
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

10.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) 3 §:n 3 kohta, seuraavasti

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
3 §	3 §
Tässä laissa tarkoitetaan:	Tässä laissa tarkoitetaan:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
3) *vangilla* henkilöä, joka suorittaa vankeusrangaistusta, yhdistelmärangaistusta, sakon muuntorangaistusta tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 77 §:n 4 momentissa tarkoitettua arestia vankilassa taikka on valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 26 §:ssä tarkoitetulla tavalla toimitettu vankilaan taikka yhdistelmärangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain (801/2017) 24 §:n nojalla säilöön otettu;	3) *vangilla* henkilöä, joka suorittaa vankeusrangaistusta, yhdistelmärangaistusta, sakon muuntorangaistusta tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta *Puolustusvoimissa* annetun lain *(/) 74 §:n* 4 momentissa tarkoitettua arestia vankilassa taikka on valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 26 §:ssä tarkoitetulla tavalla toimitettu vankilaan taikka yhdistelmärangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain (801/2017) 24 §:n nojalla säilöön otettu;
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	———
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

11.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 5 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 momentin 3 kohta ja 16 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 457/2023 seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
5 §	5 §
Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta	*Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. Perustiedot tulevat erityi-	Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa *tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (/) 13 luvussa* tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
sen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.	kohteena olevalle. Perustiedot tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
12 §	12 §
Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin	*Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:	Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa *tai* rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;	3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa *tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa* tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa *tai* rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai näiden kohteena olevalle. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle ilmoitetaan haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

Ehdotus

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa *tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa* tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai näiden kohteena olevalle. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle ilmoitetaan haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .